

«Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών»

«Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Επιστήμες της Αγωγής»

Διπλωματική Εργασία

«Η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων στο πλαίσιο
των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων»

Ιωάννα Τσουμάνη

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Ελισάβετ Λαζαράκου

Πάτρα, Ιούνιος 2023

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων στο πλαίσιο
των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων»

Ιωάννα Τσουμάνη

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Ελισάβετ Λαζαράκου

Καθηγήτρια - Σύμβουλος Ε.Α.Π.

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Μάριος Κουτσούκος

Καθηγητής – Σύμβουλος Ε.Α.Π.

Πάτρα, Ιούνιος 2023

Περίληψη

Η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων στα εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούνται στους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες, τα οποία εντάσσονται στο πλαίσιο της μη τυπικής εκπαίδευσης ενηλίκων, είναι το θέμα της παρούσας εργασίας. Ειδικότερα, επιχειρήσαμε να εξετάσουμε τα κίνητρα συμμετοχής των ενηλίκων και να ανιχνεύσουμε τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι κατά τη συμμετοχή τους στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες των φορέων αυτών. Επίσης, επιδιώξαμε να ανιχνεύσουμε τα οφέλη που αποκομίζουν από τη συμμετοχή τους στον γνωστικό, κοινωνικό και συναισθηματικό τομέα, καθώς και να διερευνήσουμε και τον βαθμό ικανοποίησης που λαμβάνουν από τη συμμετοχή τους. Για την πληρέστερη διερεύνηση του θέματος επιλέχθηκαν δύο μεθοδολογικές προσεγγίσεις, ποσοτική και ποιοτική. Στην ποσοτική έρευνα, η οποία διενεργήθηκε με ερευνητικό εργαλείο το ερωτηματολόγιο, συμμετείχαν 140 άτομα και στην ποιοτική έρευνα συμμετείχαν 7 άτομα. Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε τριγωνοποίηση των αποτελεσμάτων των δύο ερευνών. Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προέκυψε ότι τα βασικά κίνητρα συμμετοχής των ενηλίκων είναι η απόκτηση νέων γνώσεων, η δημιουργικότητα, η βελτίωση της καθημερινότητάς τους και η επαφή με άλλους ανθρώπους που μοιράζονται κοινά ενδιαφέροντα, κοινές αντιλήψεις και αξίες. Η ενασχόλησή τους, όμως, δεν είναι απρόσκοπτη. Το σημαντικότερο εμπόδιο που αντιμετωπίζουν είναι η έλλειψη χρόνου λόγω επαγγελματικών και οικογενειακών υποχρεώσεων. Από την ανάλυση προέκυψε ότι τα εμπόδια δεν τα αντιμετωπίζουν ως ιδιαίτερα σημαντικά, σε αντίθεση με τα οφέλη που αποκομίζουν, τα οποία θεωρούν πολύ ουσιαστικά, όπως η ευχαρίστηση που αντλούν από τη συμμετοχή τους, οι γνώσεις που αποκομίζουν και το αίσθημα ότι ανήκουν σε μια ομάδα. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι είναι πολύ σημαντική η ικανοποίηση που λαμβάνουν. Η παρούσα εργασία αναδεικνύει τη σημασία των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων ως φορέων μη τυπικής εκπαίδευσης ενηλίκων.

Λέξεις – Κλειδιά

Πολιτιστικοί σύλλογοι, εκπαίδευση ενηλίκων, ελεύθερος χρόνος, κίνητρα, εμπόδια, οφέλη

«The investment of adult leisure time in Cultural Associations and groups»

Ioanna Tsoumani

Abstract

The investment of adult leisure time in the educational programs that are implemented in the cultural associations and groups, which are part of the framework of non-formal adult education, is the subject of this paper. Particularly, we attempted to examine the motivation of adult participation and to detect the obstacles faced by adult learners during their participation in educational activities of these bodies. We also sought to detect the benefits they derive from their participation in the cognitive, social and emotional sector as well as to investigate the degree of satisfaction they receive from their participation. For more complete research on the subject, two methodological approaches were chosen, quantitative and qualitative. In the quantitative research, which was conducted with the questionnaire as a research tool, 140 people participated and in the qualitative research 7 people participated. The results of both researches were then triangulated. From the analysis of the results, it was concluded that the main motivations of adult participation are the acquisition of new knowledge, creativity, improvement of their daily lives and contact with other people who share common interests, common perceptions and values. Their involvement, however, is not seamless. The most important obstacle they face is the lack of time due to professional and family obligations. The analysis showed that the obstacles are not being addressed as particularly important, in contrast to the benefits they derive and which are considered highly essential, such as the pleasure they derive from their participation, the knowledge they acquire and the feeling of belonging to a group. Furthermore, it was established that the satisfaction they receive is also very important. The present research demonstrates that the cultural associations and groups are important bodies of non-formal adult education.

Keywords

Cultural Associations, adult education, leisure time, motivation, barriers, benefits

Περιεχόμενα

Περίληψη	iv
Abstract	v
Περιεχόμενα	vii
Κατάλογος Εικόνων / Σχημάτων	xi
Κατάλογος Πινάκων	xiv
Εισαγωγή	1
1. Εκπαίδευση ενηλίκων	4
1.1. Διά βίου εκπαίδευση	5
1.2. Τυπική-μη τυπική και άτυπη μάθηση	5
1.3. Διά βίου μάθηση και ελεύθερος χρόνος	6
2. Ελεύθερος χρόνος και σύγχρονη εποχή	8
2.1. «Σοβαρός» ελεύθερος χρόνος, «Χαλαρός» ελεύθερος χρόνος και «χρόνος για εργασίες»	9
2.2. Ελεύθερος Χρόνος, συμμετοχή σε πολιτιστικές ομάδες- συλλόγους και κοινωνική ενσωμάτωση	10
3. Πολιτιστικοί Σύλλογοι και ομάδες	12
3.1. Κατηγορίες πολιτιστικών συλλόγων	14
3.2. Εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων	14
4. Κίνητρα, εμπόδια, οφέλη μάθησης και ικανοποίηση	17
4.1. Κίνητρα μάθησης στην εκπαίδευση ενηλίκων	17
4.1.1. Η θεωρία των κινήτρων μάθησης του Keller	19
4.1.2. Κίνητρα συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων	20
4.2. Εμπόδια στην εκπαίδευση ενηλίκων	20

4.2.1. Εμπόδια συμμετοχής σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου.....	23
4.2.2. Εμπόδια συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων	23
4.3. Οφέλη συμμετοχής σε προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων.....	25
4.3.1. Οφέλη από τη συμμετοχή σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου.....	26
4.3.2. Οφέλη συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων	28
4.4. Ικανοποίηση από δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου	30
5. Ανασκόπηση βιβλιογραφίας	33
5.1. Αναγκαιότητα και συμβολή της παρούσας έρευνας όπως προκύπτει από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας	37
6. Μεθοδολογικό πλαίσιο	39
6.1. Σκοπός – ερευνητικά ερωτήματα	39
6.2. Μεθοδολογία της έρευνας.....	40
6.3. Δειγματοληψία ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας.....	41
6.4. Εργαλεία συλλογής δεδομένων – συμμετέχοντες στην έρευνα	42
6.5. Δομή ερωτηματολογίου	45
6.6. Πρωτόκολλο Συνέντευξης.....	47
6.7. Αξιοπιστία και εγκυρότητα της έρευνας.....	48
6.7.1. Ηθική και ζητήματα δεοντολογίας ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας.....	51
6.8. Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων ποσοτικής έρευνας και ποιοτικής έρευνας	52
7. Παρουσίαση δεδομένων ποσοτικής έρευνας	54
7.1. Δημογραφικά στοιχεία	54
7.2. Περιγραφική ανάλυση.....	56
7.2.1. Ελεύθερος χρόνος και συμμετοχή σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες ...	56

7.2.2. Κίνητρα συμμετοχής	58
7.2.3. Εμπόδια συμμετοχής	59
7.2.4. Οφέλη συμμετοχής.....	61
7.2.5. Βαθμός Ικανοποίησης	63
7.2.6. Προτάσεις για βελτίωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων	64
7.3. Παραγοντική ανάλυση	67
7.4. Επαγωγική ανάλυση.....	78
7.4.1. Crosstabs – X^2	78
7.4.2. Έλεγχοι διαφοράς μέσω.....	89
7.4.3. Ανάλυση συσχετίσεων	104
8. Παρουσίαση δεδομένων ποιοτικής έρευνας	107
8.1. Δημογραφικά στοιχεία	107
8.2. Ελεύθερος Χρόνος και συμμετοχή σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες.....	108
8.3. Κίνητρα συμμετοχής.....	109
8.4. Εμπόδια συμμετοχής.....	109
8.5. Οφέλη συμμετοχής	111
8.6. Βαθμός Ικανοποίησης	113
8.7. Προτάσεις για βελτίωση.....	115
9. Τριγωνοποίηση αποτελεσμάτων ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας - Συζήτηση	117
9.1. Τριγωνοποίηση πρώτου ερευνητικού ερωτήματος.....	117
9.2. Τριγωνοποίηση δεύτερου ερευνητικού ερωτήματος	117
9.3. Τριγωνοποίηση τρίτου ερευνητικού ερωτήματος.....	118
9.4. Τριγωνοποίηση τέταρτου ερευνητικού ερωτήματος	119
9.5. Τριγωνοποίηση πέμπτου ερευνητικού ερωτήματος.....	120
9.6. Τριγωνοποίηση έκτου ερευνητικού ερωτήματος	121

10. Συζήτηση – Συμπεράσματα – Προτάσεις	123
10.1. Συζήτηση - Συμπεράσματα	123
10.2. Περιορισμοί της έρευνας.....	130
10.3. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα	131
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	133
Παράρτημα Α: «Ερωτηματολόγιο ποσοτικής έρευνας»	146
Παράρτημα Β: «Πρωτόκολλο συνέντευξης με τους εκπαιδευόμενους σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες»	155
Παράρτημα Γ: «Απομαγνητοφώνηση συνεντεύξεων».....	157
1 ^η συνέντευξη Ε.Π.	157
2η συνέντευξη Ε.Κ.	160
3η Συνέντευξη Φ.Κ.....	163
4η Συνέντευξη Κ.Κ.....	166
5η Συνέντευξη Μ.Ν.	170
6η Συνέντευξη Α.Β.	175
7η Συνέντευξη Β.Ι.	179
Παράρτημα Δ: «Πίνακες».....	185
Παράρτημα Ε: «Κυκλικά διαγράμματα»	209

Κατάλογος Εικόνων / Σχημάτων

Σχήμα 7-1 Φύλο	209
Σχήμα 7-2 Ηλικία	209
Σχήμα 7-3 Οικογενειακή κατάσταση	210
Σχήμα 7-4 Αριθμός παιδιών.....	210
Σχήμα 7-5 Μορφωτικό επίπεδο.....	211
Σχήμα 7-6 Επαγγελματική απασχόληση	211
Σχήμα 7-7 Ελεύθερος χρόνος.....	212
Σχήμα 7-8 Εβδομαδιαίος χρόνος συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα	212
Σχήμα 7-9 Πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων	213
Σχήμα 7-10 Κίνητρο-νέα δραστηριότητα.....	213
Σχήμα 7-11 Κίνητρο – Διεύρυνση γνώσεων.....	214
Σχήμα 7-12 Κίνητρο – γνωριμία με νέους-διαφορετικούς ανθρώπους.....	214
Σχήμα 7-13 Κίνητρο – απόκτηση φίλων	215
Σχήμα 7-14 Κίνητρο – βελτίωση κοινωνικών δεξιοτήτων	215
Σχήμα 7-15 Κίνητρο – Αποφυγή κοινωνικής απομόνωσης.....	216
Σχήμα 7-16 Κίνητρο – Αποφυγή ρουτίνας	216
Σχήμα 7-17 Κίνητρο – αποφυγή άγχους.....	217
Σχήμα 7-18 Κίνητρο – έκφραση εαυτού	217
Σχήμα 7-19 Κίνητρο - δημιουργικότητα	218
Σχήμα 7-20 Κίνητρο – εκπλήρωση επιθυμίας	218
Σχήμα 7-21 Εμπόδιο – έλλειψη χρόνου λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων	219
Σχήμα 7-22 Εμπόδιο – έλλειψη χρόνου λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων.....	219
Σχήμα 7-23 Εμπόδιο – κούραση ή προβλήματα υγείας	220

Σχήμα 7-24 Εμπόδιο – μέρα ή ώρα που δεν βολεύει	220
Σχήμα 7-25 Εμπόδιο – μη ικανοποίηση από την απόδοση.....	221
Σχήμα 7-26 Εμπόδιο – δυσκολία αφομοίωσης καινούργιας γνώσης	221
Σχήμα 7-27 Εμπόδιο - πεποιθήσεις	222
Σχήμα 7-28 Εμπόδιο – μη σύνδεση με άλλους εκπαιδευόμενους.....	222
Σχήμα 7-29 Εμπόδιο – έλλειψη ενδιαφέροντος.....	223
Σχήμα 7-30 Εμπόδιο – έξοδα συμμετοχής.....	223
Σχήμα 7-31 Οφέλη – πνευματικά ενεργός από τη συμμετοχή.....	224
Σχήμα 7-32 Οφέλη- Καινούργιοι στόχοι.....	224
Σχήμα 7-33 Οφέλη – κοινές εμπειρίες	225
Σχήμα 7-34 Οφέλη – κοινά συναισθήματα.....	225
Σχήμα 7-35 Οφέλη – χαρά.....	226
Σχήμα 7-36 Οφέλη – διαφυγή από τις δυσκολίες	226
Σχήμα 7-37 Οφέλη – ικανοποίηση από την ενασχόληση	227
Σχήμα 7-38 Οφέλη – μείωση άγχους.....	227
Σχήμα 7-39 Οφέλη – αίσθηση ικανότητας	228
Σχήμα 7-40 Οφέλη – έκφραση προσωπικότητας.....	228
Σχήμα 7-41 Ικανοποίηση – καινούργιες γνώσεις.....	229
Σχήμα 7-42 Ικανοποίηση – Τρόπος διδασκαλίας.....	229
Σχήμα 7-43 Ικανοποίηση – εκπαιδευτικό υλικό	230
Σχήμα 7-44 Ικανοποίηση – σύγχρονο περιεχόμενο μαθημάτων	230
Σχήμα 7-45 Ικανοποίηση – σύνδεση με τα ζητούμενα της σύγχρονης εποχής	231
Σχήμα 7-46 Ικανοποίηση – εκπλήρωση προσδοκιών	231
Σχήμα 7-47 Ικανοποίηση – εκπαιδευτές.....	232
Σχήμα 7-48 Ικανοποίηση – ενεργή συμμετοχή.....	232

Σχήμα 7-49 Ικανοποίηση – θετικά συναισθήματα.....	233
Σχήμα 7-50 Ικανοποίηση – ικανοποίηση από τη ζωή γενικότερα.....	233
Σχήμα 7-51 Ικανοποίηση – καλύτερευση κοινωνικής ζωής.....	234

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 6-1 Συμμετέχοντες στην ποιοτική έρευνα	44
Πίνακας 6-2 Cronbach's Alpha	49
Πίνακας 7-3 Φύλο	54
Πίνακας 7-4 Ηλικία	54
Πίνακας 7-5 Οικογενειακή κατάσταση	54
Πίνακας 7-6 Αριθμός Παιδιών.....	55
Πίνακας 7-7 Μορφωτικό επίπεδο.....	55
Πίνακας 7-8 Επαγγελματική απασχόληση	56
Πίνακας 7-9 Ελεύθερος χρόνος.....	56
Πίνακας 7-10 Εβδομαδιαίος χρόνος συμμετοχής σε δραστηριότητες πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων	57
Πίνακας 7-11 Αριθμός συμμετοχής σε πολιτιστικά προγράμματα.....	57
Πίνακας 7-12 Κίνητρα συμμετοχής	58
Πίνακας 7-13 Εμπόδια συμμετοχής	60
Πίνακας 7-14 Οφέλη συμμετοχής	61
Πίνακας 7-15 Βαθμός ικανοποίησης.....	63
Πίνακας 7-16 KMO and Bartlett's Test – Κίνητρα συμμετοχής.....	67
Πίνακας 7-17 Total Variance Explained – Κίνητρα συμμετοχής	68
Πίνακας 7-18 Scree Plot - Κίνητρα συμμετοχής.....	68
Πίνακας 7-19 Κατανομή μεταβλητών κινήτρων συμμετοχής	69
Πίνακας 7-20 Παράγοντες – κίνητρα συμμετοχής.....	69
Πίνακας 7-21 KMO and Bartlett's Test -Εμπόδια συμμετοχής	70
Πίνακας 7-22 Total Variance Explained - Εμπόδια	70

Πίνακας 7-23 Scree Plot – Εμπόδια	71
Πίνακας 7-24 Κατανομή μεταβλητών-Εμπόδια.....	71
Πίνακας 7-25 Παράγοντες - Εμπόδια.....	72
Πίνακας 7-26 KMO and Bartlett's Test- οφέλη συμμετοχής.....	73
Πίνακας 7-27 Total Variance Explained – Οφέλη συμμετοχής.....	73
Πίνακας 7-28 Scree Plot – οφέλη συμμετοχής	74
Πίνακας 7-29 Κατανομή μεταβλητών - οφέλη	74
Πίνακας 7-30 Παράγοντες - οφέλη	75
Πίνακας 7-31 KMO and Bartlett's Test - Ικανοποίηση	75
Πίνακας 7-32 Total Variance Explained - ικανοποίηση.....	76
Πίνακας 7-33 Scree Plot -ικανοποίηση	77
Πίνακας 7-34 Κατανομή μεταβλητών - ικανοποίηση	77
Πίνακας 7-35 Παράγοντες - ικανοποίηση	78
Πίνακας 7-36 Φύλο και ελεύθερος χρόνος	79
Πίνακας 7-37 Ηλικία και ελεύθερος χρόνος	79
Πίνακας 7-38 Οικογενειακή κατάσταση και ελεύθερος χρόνος.....	80
Πίνακας 7-39 Αριθμός παιδιών και ελεύθερος χρόνος	80
Πίνακας 7-40 Επίπεδο εκπαίδευσης και ελεύθερος χρόνος	81
Πίνακας 7-41 Επαγγελματική απασχόληση και ελεύθερος χρόνος.....	82
Πίνακας 7-42 Φύλο και χρόνος συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα	82
Πίνακας 7-43 Ηλικία και χρόνος συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα	83
Πίνακας 7-44 Οικογενειακή κατάσταση και χρόνος συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα.....	83
Πίνακας 7-45 Αριθμός παιδιών και χρόνος συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα..	84

Πίνακας 7-46 Μορφωτικό επίπεδο και χρόνος συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα	84
Πίνακας 7-47 Επαγγελματική απασχόληση και χρόνος συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα.....	85
Πίνακας 7-48 Φύλο και πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων	86
Πίνακας 7-49 Ηλικία και πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων	86
Πίνακας 7-50 Οικογενειακή κατάσταση και πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων	87
Πίνακας 7-51 Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετέχετε ή συμμετείχατε στο παρελθόν;.....	87
Πίνακας 7-52 Μορφωτικό επίπεδο και πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων.....	88
Πίνακας 7-53 Επαγγελματική απασχόληση και πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων...	88
Πίνακας 7-54 Φύλο και κίνητρα, εμπόδια, οφέλη, ικανοποίηση.....	89
Πίνακας 7-55 Ηλικία και κίνητρα, εμπόδια, οφέλη, ικανοποίηση.....	90
Πίνακας 7-56 Ανάλυση Tukey (ηλικία)	92
Πίνακας 7-57 Οικογενειακή κατάσταση και κίνητρα, εμπόδια, οφέλη, ικανοποίηση	93
Πίνακας 7-58 Ανάλυση Tukey (οικογενειακή κατάσταση).....	95
Πίνακας 7-59 Επαγγελματική απασχόληση και κίνητρα, εμπόδια, οφέλη, ικανοποίηση ..	95
Πίνακας 7-60 Ανάλυση Tukey (επαγγελματική απασχόληση).....	98
Πίνακας 7-61 Ελεύθερος χρόνος και κίνητρα, εμπόδια, οφέλη, ικανοποίηση	102
Πίνακας 7-62 Ανάλυση Tukey (ελεύθερος χρόνος).....	103
Πίνακας 7-63 Ικανοποίηση και κίνητρα.....	105
Πίνακας 7-64 Ικανοποίηση και εμπόδια.....	105
Πίνακας 7-65 Ικανοποίηση και οφέλη	106
Πίνακας 8-66 Δημογραφικά στοιχεία ποιοτικής έρευνας.....	107
Πίνακας ΠΔ-1 Πολιτιστικοί Σύλλογοι και ομάδες.....	185

Πίνακας ΠΔ-2 Είδη δραστηριοτήτων.....	189
Πίνακας ΠΔ-3 Άλλα κίνητρα.....	193
Πίνακας ΠΔ-4 Άλλα εμπόδια.....	194
Πίνακας ΠΔ-5 Άλλα οφέλη	195
Πίνακας ΠΔ-6 Άλλοι λόγοι ικανοποίησης.....	195
Πίνακας ΠΔ-7 Προτάσεις ως προς τη βελτίωση του περιεχομένου	196
Πίνακας ΠΔ-8 Προτάσεις για βελτίωση του τρόπου διδασκαλίας	200
Πίνακας ΠΔ-9 Προσωπικότητα εκπαιδευτή.....	204

Εισαγωγή

Η ποιοτική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου από ένα σημαντικό ποσοστό ενηλίκων πραγματοποιείται μέσω της συμμετοχής τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα, πολιτιστικού κυρίως περιεχομένου, που προσφέρουν πολιτιστικοί σύλλογοι και ομάδες. Οι πολιτιστικοί σύλλογοι και οι πολιτιστικές ομάδες φαίνεται ότι σε αυτή την περίπτωση επιτελούν δύο λειτουργίες. Από τη μια λειτουργούν ως χώροι όπου οι ενήλικοι μπορούν να διαθέσουν δημιουργικά τον ελεύθερό τους χρόνο και από την άλλη λειτουργούν ως φορείς μη τυπικής εκπαίδευσης, καθώς προσφέρουν μαθήματα ποικίλου περιεχομένου, όπως παραδοσιακοί χοροί, φωτογραφία, εικαστικά, θέατρο. Η πολύχρονη προσωπική ενασχόληση της ερευνήτριας σε εκπαιδευτικά προγράμματα διαφόρων πολιτιστικών συλλόγων αποτέλεσε την αφορμή για την παρούσα έρευνα. Η επαφή με τους ανθρώπους που δραστηριοποιούνται σε αυτούς τους φορείς έθεσε και τα ερωτήματα της παρούσας έρευνας. Τα ερωτήματα αυτά έχουν σχέση με το ποιοι είναι οι λόγοι που ωθούν τους συγκεκριμένους ενήλικους να επιλέξουν να αξιοποιήσουν τον ελάχιστο, σε πολλές περιπτώσεις, ελεύθερό τους χρόνο σε αυτά τα εκπαιδευτικά προγράμματα, ποια είναι τα εμπόδια που συναντούν, ποια τα οφέλη που αποκομίζουν και ποια η ικανοποίηση που λαμβάνουν. Κατά αυτόν τον τρόπο διαμορφώθηκε το θέμα της παρούσας έρευνας το οποίο είναι η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων στο πλαίσιο των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων.

Αναζητώντας συναφείς έρευνες με το θέμα της παρούσας εργασίας διαπιστώθηκε ότι ελάχιστα έχει ερευνηθεί η συμμετοχή των ενηλίκων σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων. Επειδή, όμως, οι συγκεκριμένοι φορείς έχουν απήχηση σε πολλούς ενήλικους, κρίθηκε αναγκαίο να γίνει πιο συστηματική έρευνα για τους ενήλικους που επιλέγουν αυτούς τους χώρους για να αξιοποιήσουν ποιοτικά τον ελεύθερό τους χρόνο, αλλά και για να διευρύνουν τις γνώσεις τους. Άλλωστε, οι πολιτιστικοί σύλλογοι και οι πολιτιστικές ομάδες είναι σημαντικοί φορείς μη τυπικής εκπαίδευσης ενηλίκων στην Ελλάδα. Σκοπός, επομένως, της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των κινήτρων συμμετοχής ενηλίκων σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και πολιτιστικών ομάδων για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, η διερεύνηση των εμποδίων, των οφελών που αποκομίζουν και της ικανοποίησης

που λαμβάνουν. Προκειμένου να γίνει πληρέστερη διερεύνηση των ερευνητικών ερωτημάτων χρησιμοποιούνται δύο μεθοδολογικές προσεγγίσεις, ποσοτική έρευνα με ερευνητικό εργαλείο το ερωτηματολόγιο και ποιοτική έρευνα με ερευνητικό εργαλείο τις ημιδομημένες συνεντεύξεις και στη συνέχεια τριγωνοποιούνται τα αποτελέσματα των δύο ερευνών.

Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε δέκα ενότητες. Στις πρώτες τέσσερις παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο. Αναλυτικότερα, η πρώτη ενότητα, που αφορά την εκπαίδευση ενηλίκων, χωρίζεται σε υποενότητες στις οποίες προσδιορίζονται βασικοί όροι, όπως διά βίου εκπαίδευση, τυπική, μη τυπική και άτυπη εκπαίδευση, καθώς, επίσης, προσδιορίζεται και η σχέση της διά βίου εκπαίδευσης και του ελεύθερου χρόνου. Στην επόμενη ενότητα, γίνεται λόγος για τον ελεύθερο χρόνο και στις υποενότητες προσδιορίζονται οι έννοιες του «σοβαρού» και του «χαλαρού» ελεύθερου χρόνου. Επίσης, συσχετίζεται ο ελεύθερος χρόνος με τη συμμετοχή σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες. Στην τρίτη ενότητα γίνεται λόγος για τους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες και στις υποενότητες αναφέρονται οι κατηγορίες των πολιτιστικών συλλόγων καθώς και τα εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρουν. Στην τελευταία, τέταρτη ενότητα, του θεωρητικού μέρους, αναφέρονται τα κίνητρα, τα εμπόδια, τα οφέλη και η ικανοποίηση από την ενασχόληση των ενηλίκων. Αρχικά, προσδιορίζονται στο γενικότερο πλαίσιο της μη τυπικής εκπαίδευσης και στη συνέχεια εξειδικεύονται στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου και ακόμα πιο συγκεκριμένα στο πλαίσιο των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων.

Η πέμπτη ενότητα περιλαμβάνει την ανασκόπηση βιβλιογραφίας με έρευνες που αφορούν τη συμμετοχή των ενηλίκων σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων και ολοκληρώνεται με την παρουσίαση της αναγκαιότητας και της συμβολής της παρούσας έρευνας.

Εν συνεχεία, στην έκτη ενότητα, αναλυτικά παρουσιάζεται το μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας, τόσο στην ποσοτική έρευνα, όσο και στην ποιοτική έρευνα. Στην επόμενη ενότητα, την έβδομη, γίνεται παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ποσοτικής έρευνας και στην όγδοη ενότητα η παρουσίαση των ερευνητικών δεδομένων της ποιοτικής έρευνας. Η ένατη ενότητα περιλαμβάνει την τριγωνοποίηση των αποτελεσμάτων των δύο ερευνών ανά ερευνητικό ερώτημα.

Τέλος, στη δέκατη ενότητα, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν και αναφέρονται οι περιορισμοί της παρούσας έρευνας, καθώς επίσης διατυπώνονται και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

1. Εκπαίδευση ενηλίκων

Η εκπαιδευτική δραστηριότητα των ενηλίκων που δεν ανήκει στην τυπική εκπαίδευση ορίζεται ως εκπαίδευση ενηλίκων. Χαρακτηριστικό στοιχείο της εκπαίδευσης ενηλίκων είναι η αναγνώριση της ωριμότητας και ο αυτοπροσδιορισμός του ατόμου (Καραλής, 2013). Η UNESCO προσδιορίζει την εκπαίδευση ενηλίκων ως το πεδίο που υπάρχουν οργανωμένες εκπαιδευτικές διαδικασίες και προσαρμόζονται στις ανάγκες των ατόμων που δεν βρίσκονται στην τυπική εκπαίδευση (Carron & Carr-Hill, 1991). Οι εκπαιδευτικές διαδικασίες, ανεξάρτητα από το περιεχόμενο, το επίπεδο, τη μέθοδο, την επίσημη πιστοποίηση, εμπλουτίζουν το γνωστικό επίπεδο των εκπαιδευομένων, βελτιώνουν την κατάρτισή τους και, τέλος, αλλάζουν τις στάσεις και τις συμπεριφορές των εκπαιδευομένων, τόσο ως προς την προσωπική τους ανάπτυξη, όσο και ως προς τη συμμετοχή τους στην ανάπτυξη της κοινωνίας σε κοινωνικο-οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο (Καραλής, 2003). Επομένως, η εκπαίδευση ενηλίκων έχει απέραντο πεδίο και παίρνει διάφορες μορφές (Rogers, 1999).

Η εκπαίδευση ενηλίκων για τη σύγχρονη Ευρώπη είναι ένα εργαλείο για να αντιμετωπιστούν διάφορες προκλήσεις. Η πρόθεση είναι να δημιουργηθούν πολίτες που να μπορούν να αντιμετωπίζουν τα εμπόδια με θετικό τρόπο μέσα από τις δεξιότητες, τις γνώσεις και τις ικανότητες που θα έχουν αποκτήσει. Επίσης, επιμέρους προθέσεις είναι να αντιμετωπίζονται οι προκλήσεις της εποχής και να επισημανθεί η δύναμη και η χαρά της μάθησης. Επιπλέον, πρόθεση είναι να μετασχηματιστεί η αντίληψη για τη μάθηση που είχαν οι εκπαιδευόμενοι μέσα από τις άσχημες εμπειρίες της σχολικής ζωής και να ενταχθούν σε ομάδες, ανακαλύπτοντας νέες δεξιότητες και μεταμορφώνοντας τη ζωή τη δική τους, αλλά και των άλλων ([European Association for the Education of Adults » Why adult education? \(eaea.org\)](http://eaea.org)).

Το περιβάλλον, οι μορφές και τα πλαίσια στην εκπαίδευση ενηλίκων μπορούν να έχουν ποικίλες μορφές. Όπως αναφέρει και ο Rogers (1999) η εκπαίδευση ενηλίκων μπορεί να πραγματοποιείται από εθελοντικούς συλλόγους, πολιτιστικά κέντρα, ψυχαγωγικούς φορείς, ομάδες γυναικών κ.α. Το πλαίσιο υλοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων ενηλίκων, το

οποίο θα διερευνήσει η παρούσα εργασία, είναι οι πολιτιστικοί σύλλογοι και οι πολιτιστικές ομάδες που προσφέρουν εκπαιδευτικές δράσεις.

1.1. Διά βίου εκπαίδευση

Σαφής ορισμός της διά βίου εκπαίδευσης είναι δύσκολο να δοθεί. Ο Rogers (1999) θεωρεί ότι το πεδίο της διά βίου εκπαίδευσης είναι ευρύ και με πολλές εκφάνσεις. Θα μπορούσαμε περισσότερο να εντάξουμε τη διά βίου εκπαίδευση σε μια φιλοσοφική έννοια μιας μακροχρόνιας διεργασίας που καλύπτει όλη τη διάρκεια της ζωής (Καραλής, 2003). Είναι μια συνεχής διαδικασία μαθησιακών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και διαφοροποιείται από τους απόλυτα διακριτούς και στεγανούς εκπαιδευτικούς θεσμούς της συμβατικής εκπαίδευσης (Καραλής, 2013). Οι πολιτιστικοί σύλλογοι και οι πολιτιστικές ομάδες, που αποτελούν το αντικείμενο της έρευνας της παρούσας εργασίας, θεωρούνται φορείς διά βίου εκπαίδευσης, αφού προσφέρουν διάφορες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, που διαφοροποιούνται από τη συμβατική εκπαίδευση.

Η διά βίου εκπαίδευση έχει ως αφετηρία την ανάγκη ανάπτυξης «κεφαλαίου για την ζωή» με στόχο την εξισορρόπηση των πόρων και των διακυβευμάτων που ο καθένας αντιμετωπίζει καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του (Fristrup & Grut, 2016). Είναι, επομένως, οι διάφορες δραστηριότητες μορφωτικού χαρακτήρα σε ένα συνεχές που αλληλοεπιδρούν με την πραγματικότητα, την πολιτισμική, την κοινωνική, την οικονομική και την πολιτική. Οι δραστηριότητες αυτές βρίσκουν χώρο έκφρασης και στους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες, που θα ερευνήσουμε στην παρούσα εργασία. Έτσι, σύμφωνα και με τον ορισμό της UNESCO, η μάθηση ξεπερνά τα όρια της σχολικής φοίτησης και επεκτείνεται σε όλη τη ζωή και συμβάλλει στην πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητας. Επομένως, οι διαδικασίες μάθησης στις οποίες εμπλέκεται το άτομο από την παιδική ηλικία ως την ώριμη ηλικία, σε οποιαδήποτε μορφή, θεωρούνται ως ένα ενιαίο σύνολο (Καραλής, 2003).

1.2. Τυπική-μη τυπική και άτυπη μάθηση

Η μάθηση στην εκπαίδευση ενηλίκων μπορεί να πραγματοποιηθεί σε τρεις κύριους τομείς εκπαίδευσης: τυπική εκπαίδευση, μη τυπική και άτυπη.

Η τυπική εκπαίδευση, είναι δομημένη και έχει χρονική διαβάθμιση από την Πρωτοβάθμια έως την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αλλά, επίσης, περιλαμβάνει και εξειδικευμένα προγράμματα από θεσμοθετημένους ή μη θεσμοθετημένους φορείς (Καραλής, 2013;

Rogers, 1999) και είναι απαραίτητη η εγγραφή (Carron & Carr-Hill, 1991), όπως για παράδειγμα στα Πανεπιστήμια (Van Den Berg, Dann, & Dirkx, 2009).

Η μη τυπική εκπαίδευση δεν χρειάζεται εγγραφή (Carron & Carr-Hill, 1991) και περιλαμβάνει οργανωμένες εκπαιδευτικές δράσεις που δεν σχετίζονται με το εκπαιδευτικό σύστημα. Οι δράσεις αυτές έχουν στόχο ένα συγκεκριμένο κοινό και βασίζονται σε συγκεκριμένους στόχους (Καραλής, 2013). Οι εκπαιδευτικές αυτές δραστηριότητες μπορούν να οργανωθούν από εθελοντικούς φορείς και άτυπες ομάδες (Rogers, 1999). Στους εθελοντικούς φορείς εντάσσονται οι πολιτιστικοί σύλλογοι, ενώ οι πολιτιστικές ομάδες ανήκουν στις άτυπες ομάδες. Τόσο οι πολιτιστικοί σύλλογοι όσο και οι πολιτιστικές ομάδες έχουν οργανωμένες δράσεις με συγκεκριμένους στόχους και απευθύνονται σε συγκεκριμένο κοινό. Γι' αυτό και στη παρούσα εργασία θα ερευνήσουμε τους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες στο πλαίσιο των φορέων μη τυπικής εκπαίδευσης των ενηλίκων.

Η άτυπη εκπαίδευση είναι μια διαδικασία που γίνεται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής των ανθρώπων. Οι άνθρωποι αποκτούν γνώσεις, δεξιότητες, αξίες και στάσεις μέσα από την καθημερινή αλληλεπίδραση με το κοινωνικό και επαγγελματικό περιβάλλον, αλλά και από την ψυχαγωγία ή και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας (Καραλής, 2013).

Ο Rogers (1999) χρησιμοποιεί τις δύο πρώτες κατηγορίες (τυπική και μη τυπική εκπαίδευση), στην τρίτη, όμως, κατηγορία δεν έχει την άτυπη εκπαίδευση, αλλά την «κατά συνθήκη» τυπική εκπαίδευση. Η «κατά συνθήκη» τυπική εκπαίδευση αφορά προγράμματα τα οποία διοργανώνονται από επίσημους φορείς, οι οποίοι δεν ανήκουν, όμως, στο εκπαιδευτικό σύστημα, όπως για παράδειγμα προγράμματα από κρατικές υπηρεσίες ή από σωματεία ή διάφορους φορείς βιομηχανικής κατάρτισης.

1.3. Διά βίου μάθηση και ελεύθερος χρόνος

Οι θεωρίες της διά βίου μάθησης έχουν εστιαστεί σε τρεις πτυχές της, την επαγγελματική, την ανάπτυξη της προσωπικότητας και τις δραστηριότητες για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου (Thoidis & Pnevmatikos, 2014).

Στην εργασία αυτή θα εξετάσουμε τη συμμετοχή των ενηλίκων σε προγράμματα μη τυπικής εκπαίδευσης που αφορούν την τρίτη πτυχή, δηλαδή τη συμμετοχή σε δραστηριότητες αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου. Σύμφωνα με την έρευνα των Thoidis & Pnevmatikos (2014) οι ενήλικοι Έλληνες που συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα μη τυπικής

εκπαίδευσης, όπως αυτά που προσφέρονται από πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες, τα αντιλαμβάνονται ως δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου. Οι λόγοι που έχουν αυτή την αντίληψη πηγάζουν, κυρίως, από την υποκειμενική αντίληψη για τον ελεύθερο χρόνο. Τα προγράμματα αυτά τα αντιλαμβάνονται με τον ίδιο τρόπο που αντιλαμβάνονται τις δικές τους δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, π.χ. το διάβασμα βιβλίων, παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων κ.α. Επίσης, η συμμετοχή σε προγράμματα μη τυπικής εκπαίδευσης, που αφορούν διαχείριση ελεύθερου χρόνου, μειώνει τις ατομικές τους δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, χωρίς όμως να επηρεάζει άλλες πτυχές της καθημερινότητάς τους. Επομένως, αντιμετωπίζουν τη συμμετοχή τους στη μη τυπική εκπαίδευση ως ένα κομμάτι του ελεύθερού τους χρόνου.

2. Ελεύθερος χρόνος και σύγχρονη εποχή

Η εννοιολογική προσέγγιση του ελεύθερου χρόνου στη σύγχρονη εποχή και ιδιαίτερα στις δυτικές κοινωνίες είναι πολυδιάστατη. Σύμφωνα με τον Chick (1998), ο ελεύθερος χρόνος μπορεί να προσδιοριστεί με τρεις τρόπους. Αρχικά, προσδιορίζεται ως ο διακριτός χρόνος στον οποίο δεν υπάρχουν υποχρεώσεις. Η δεύτερη προσέγγιση αφορά τον ελεύθερο χρόνο ως τον χρόνο που μπορεί κάποιος να δραστηριοποιηθεί πέρα από τις συμβατικές υποχρεώσεις του, δηλαδή της οικογένειας ή της δουλειάς. Η τρίτη προσέγγιση θεωρεί τον ελεύθερο χρόνο ως εμπειρία και ως κατάσταση του μυαλού. Ο Roberson (2005) προσεγγίζει τον ελεύθερο χρόνο από την πλευρά της αξιοποίησής του. Θεωρεί ότι είναι η ενασχόληση με δραστηριότητες που ενδιαφέρουν τους ενήλικους ή με δραστηριότητες μάθησης που είναι ευχάριστες και εποικοδομητικές και προάγουν τη σωματική και ψυχική ευεξία. Αρκετά κοντά σε αυτόν τον ορισμό είναι και ο ορισμός του Stebbins (2007). Προσδιορίζει τον ελεύθερο χρόνο ως προαιρετική δραστηριότητα την οποία οι άνθρωποι θέλουν να κάνουν. Στη δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους και να νιώθουν ικανοποίηση και ευχαρίστηση. Ένας άλλος, πιο γενικός ορισμός του ελεύθερου χρόνου, δίνεται από τον Blackshaw (2010). Ορίζει τον ελεύθερο χρόνο ως την αυτοκαθοριζόμενη δραστηριότητα, πέρα από την εργασία, που είναι ψυχολογικά ευχάριστη και παρέχει ευκαιρίες ψυχαγωγίας, προσωπικής ανάπτυξης και υπηρεσίας προς τους άλλους.

Η σύγχρονη έννοια του ελεύθερου χρόνου έχει να κάνει με τον χρόνο που ελεύθερα μπορούμε να διαθέσουμε πέρα από την εργασία. Αυτό ισχύει από τη βιομηχανική επανάσταση και έπειτα. Πριν τη βιομηχανική επανάσταση δεν υπήρχε σαφής διαχωρισμός του ελεύθερου χρόνου. Η εργασία ενσωματωνόταν με τις θρησκευτικές τελετουργίες, τα παιχνίδια, την ξεκούραση και την οικογενειακή ζωή (Pondé & Caroso, 2003). Ο ελεύθερος χρόνος στη σύγχρονη εποχή είναι προϊόν των οικονομικών συνθηκών, δηλαδή του τρόπου οργάνωσης της πληρωμένης εργασίας σε συγκεκριμένο ωράριο και των κοινωνικών ελευθεριών, καθώς επίσης και της αποδυνάμωσης της οικογένειας και του θρησκευτικού ελέγχου που επηρέαζαν τη ζωή σε προηγούμενες εποχές. Επίσης, η δημοκρατία στις δυτικές κοινωνίες και το δικαίωμα του «συναθροίζεσθαι» επέτρεψαν στους πολίτες να

οργανώσουν τον ελεύθερο τους χρόνο σε εθελοντικές ομάδες και συλλόγους με διάφορες δραστηριότητες που υπάρχουν σε κάθε πόλη. Ορίζεται, δηλαδή, ο ελεύθερος χρόνος από πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες (Roberts, 2006).

2.1. «Σοβαρός» ελεύθερος χρόνος, «Χαλαρός» ελεύθερος χρόνος και «χρόνος για εργασίες»

Μια ενδιαφέρουσα προσέγγιση του ελεύθερου χρόνου είναι η θεωρία του Robert Stebbins (1997, 2007). Ο Stebbins κατηγοριοποιεί τον ελεύθερο χρόνο σε «σοβαρό» (serious leisure), «χαλαρό» (casual leisure) και χρόνο στον οποίο γίνονται εργασίες (project-based leisure).

Η συστηματική ενασχόληση με μια δραστηριότητα που είναι ερασιτεχνική ή εθελοντική, η οποία είναι ενδιαφέρουσα και ικανοποιητική για αυτόν που την ασκεί, είναι τα χαρακτηριστικά του «σοβαρού ελεύθερου χρόνου» (serious leisure). Μέσω αυτής της δραστηριότητας το άτομο μπορεί να βρει μια απασχόληση και να εκφράσει τις ειδικές ικανότητες, δεξιότητες, γνώσεις και εμπειρία. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να αφορούν την τέχνη, τις επιστήμες, τα αθλήματα, την ψυχαγωγία (Stebbins, 2007) και χαίρουν εκτιμήσεως, γιατί προσιδιάζουν με εργασία (Stebbins, 1997). Πολλές φορές αυτές οι συλλογικές δραστηριότητες «σοβαρού» ελεύθερου χρόνου παρέχονται από τοπικούς πολιτιστικούς συλλόγους που διευκολύνουν τα μέλη τους να μοιραστούν τα κοινά ενδιαφέροντά τους (Bendle & Patterson, 2009). Το άτομο αποκομίζει πολλαπλά οφέλη μέσω των «σοβαρών» δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου, όπως προσωπική ικανοποίηση, κοινωνικοποίηση και αυτοπραγμάτωση (Stebbins, 2007).

Σε αντιδιαστολή, ο «χαλαρός» ελεύθερος χρόνος (casual) είναι λιγότερο ουσιαστικός και δεν οδηγεί σε κάποια συγκεκριμένη απασχόληση. Είναι μια άμεση, μικρής διάρκειας δραστηριότητα που δεν απαιτεί κάποια ειδική εκμάθηση για να την απολαύσει κάποιος, όπως για παράδειγμα, η βόλτα, η παρακολούθηση κάποιου τηλεοπτικού προγράμματος ή το διάβασμα μιας εφημερίδας. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να ομαδοποιηθούν σε έξι κατηγορίες: παιχνίδι, ξεκούραση, παθητική διασκέδαση, ενεργητική διασκέδαση, κοινωνική συζήτηση και αισθητηριακή διέγερση. Γενικότερα, ο «χαλαρός» ελεύθερος χρόνος είναι όλες οι δραστηριότητες που δεν εμπίπτουν στην κατηγορία του «σοβαρού» ελεύθερου χρόνου. Τα οφέλη που αποκομίζει το άτομο από τον «χαλαρό» χρόνο είναι ευχαρίστηση και απόλαυση (Stebbins, 1997).

Η τρίτη κατηγορία, δηλαδή ο ελεύθερος χρόνος στον οποίο γίνονται εργασίες (project – based leisure), περιλαμβάνει δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου που είναι σύντομης διάρκειας, σε λογικό πλαίσιο πολύπλοκες, που γίνονται είτε άπαξ είτε περιστασιακά, χωρίς κάποια συγκεκριμένη συχνότητα (Stebbins, 2007). Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου που εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία είναι το πλέξιμο, το βάψιμο του δωματίου, το χτίσιμο ενός τοίχου, αλλά και ο εθελοντισμός ή η δημιουργία ενός μικρού φιλμ (Stebbins, 2008).

2.2. Ελεύθερος Χρόνος, συμμετοχή σε πολιτιστικές ομάδες- συλλόγους και κοινωνική ενσωμάτωση

Με τον όρο κοινωνική ενσωμάτωση εννοούμε την πρόσβαση και τη συμμετοχή σε διάφορα δίκτυα συναισθηματικής, κοινωνικής και υλικής υποστήριξης (Duhaime, Searles, Usher, Myers, & Frechette, 2004). Η πρόσβαση σε χώρους που υποστηρίζουν δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου είναι ένας βασικός δείκτης αξιολόγησης του βαθμού της κοινωνικής ενσωμάτωσης (Liu, 2009).

Οι πολιτικές που έχουν εφαρμοστεί τα τελευταία χρόνια για τη μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού και την αύξηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης περιλαμβάνουν τον τομέα των δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου, κυρίως σε τοπικά πιλοτικά προγράμματα (Veal, 2016). Η συμμετοχή σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου πολιτιστικού περιεχόμενου, όπως για παράδειγμα είναι ο χορός, το θέατρο, οι εικαστικές τέχνες, έχει θετικό αντίκτυπο στην κοινωνική ενσωμάτωση (van Bendegom, Mitas, Boode, de Rooij, & Bastiaansen, 2022). Στην Ελλάδα φορείς που προσφέρουν δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου πολιτιστικού περιεχομένου είναι οι πολιτιστικοί σύλλογοι και οι πολιτιστικές ομάδες.

Σύμφωνα με τους Long, Welch, Bramham, Hylton, Butterfield, & Lloyd (2002) η ενασχόληση με αυτού του είδους δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου σε ομάδες πολιτιστικού ενδιαφέροντος ισοδυναμεί με κοινωνική ενσωμάτωση, καθώς οι συμμετέχοντες ήδη συμπεριλαμβάνονται σε κάτι που έχει μεγάλη αξία. Με αυτή την οπτική οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι συμπεριλαμβάνονται στην κοινωνία. Αυτή η αντίληψη μπορεί να συμβάλλει και σε γενικότερη αναθεώρηση της ζωής. Μάλιστα, μεγαλύτερο είναι το ποσοστό συμμετοχής σε πολιτιστικές δραστηριότητες από ανθρώπους που θεωρούνται κοινωνικά αποκλεισμένοι, όπως μειονότητες, άνεργοι, ηλικιωμένοι. Με αυτό τον τρόπο αυξάνεται και το ποσοστό της κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Η κοινωνική ενσωμάτωση μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σε τέσσερις βασικούς άξονες: Βελτίωση της εκπαιδευτικής απόδοσης, μείωση του ποσοστού της ανεργίας, μείωση των ποσοστών εγκληματικότητας και καλύτερη υγεία. Εκτός όμως από αυτούς τους τέσσερις βασικούς άξονες, υπάρχει και ένα μεγαλύτερο φάσμα θετικών αποτελεσμάτων: αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση, κοινωνικές δεξιότητες, αυτοέλεγχος, αίσθηση του «ανήκειν», σχέσεις με άλλες ομάδες, συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων, κοινωνική συνοχή, πολιτιστική περηφάνια και προσωπική ανάπτυξη (Long et al., 2002).

Η συμμετοχή σε φορείς, όπως είναι οι πολιτιστικοί σύλλογοι και ομάδες, συμβάλει στην εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού, ενθαρρύνει πιο υγιή τρόπο ζωής, δίνει ευκαιρίες για εθελοντισμό, δίνει το έναυσμα για την ανάπλαση του αστικού τοπίου και γενικότερα εμπλουτίζει την ζωή των ανθρώπων (Veal, 2016).

Μέσα στις πολιτιστικές ομάδες, μέσω της καλλιέργειας των κοινών ενδιαφερόντων ελεύθερου χρόνου, η αφοσίωση και η υπευθυνότητα ενισχύονται. Οι ομάδες αυτές μπορούν να ανοιχτούν στην κοινωνία και μπορούν να παρακινήσουν και άλλους να αποκτήσουν εμπειρία σε μια δραστηριότητα. Οι δραστηριότητες που έχουν σχέση με την τέχνη και την παράδοση δίνουν ευχάριστη διέξοδο στην αυτοέκφραση (Kleiber, 2012).

Συμπερασματικά, οι πολιτιστικοί σύλλογοι και ομάδες λειτουργούν όχι μόνο ως φορείς μη τυπικής εκπαίδευσης, όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα, αλλά και ως φορείς που προσφέρουν δραστηριότητες αξιοποίησης του «σοβαρού» ελεύθερου χρόνου. Στις δύο αυτές διαστάσεις, της μη τυπικής εκπαίδευσης και της αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου, θα διερευνηθεί η συμμετοχή των ενηλίκων σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες. Στην επόμενη ενότητα θα επικεντρωθούμε στους πολιτιστικούς συλλόγους.

3. Πολιτιστικοί Σύλλογοι και ομάδες

Οι σύλλογοι και οι ομάδες συνδέονται με τη διαχείριση του ελεύθερου χρόνου αυτών που ζουν στα αστικά κέντρα. Μέσα από τις πολλές και διαφορετικές τους διαδικασίες λειτουργούν ως μέρη βιωματικά στα οποία τα άτομα αποκτούν κοινές εμπειρίες και αναπτύσσουν κοινωνικές σχέσεις (Ράπτης, 2021). Επίσης, οι πολιτιστικοί σύλλογοι και οι ομάδες είναι και φορείς μη τυπικής εκπαίδευσης που στο πλαίσιο τους μπορούν οι συμμετέχοντες να αποκτήσουν μαθησιακές ικανότητες και δεξιότητες οι οποίες έχουν σχέση με το κοινωνικοπολιτισμικό τους περιβάλλον. Έχουν σχέση, δηλαδή, οι σύλλογοι και οι ομάδες με τη δια βίου εκπαίδευση, αφού στοχεύουν σε συγκεκριμένο κοινό και θέτουν σαφείς εκπαιδευτικούς στόχους (Παθιακάκη, 2010).

Στην Ελλάδα το νομοθετικό πλαίσιο της ίδρυσης των συλλόγων καθώς και της λειτουργίας τους εντοπίζεται στα άρθρα 78-107 του Αστικού Κώδικα του Νόμου 4055/2012, ΦΕΚ 51 Α'/2012. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 78 του Αστικού Κώδικα ως σύλλογος ορίζεται η «Ένωση προσώπων που επιδιώκει σκοπό μη κερδοσκοπικό». Προκειμένου, όμως να αποκτήσει νομική υπόσταση, πρέπει να γίνει εγγραφή στο Ειρηνοδικείο. Ανάλογα με τους σκοπούς ίδρυσης και λειτουργίας ενός συλλόγου καθορίζεται και αν θα είναι πολιτιστικός ή άλλου είδους. Συγκεκριμένα, οι σκοποί ενός πολιτιστικού συλλόγου, που αναφέρονται και στο καταστατικό τους, μπορεί να είναι η ανάδειξη και ανάπτυξη των γραμμάτων και των τεχνών και η πνευματική καλλιέργεια (Χωριανοπούλου, 2021). Το Μητρώο Πολιτιστικών Φορέων του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού καταγράφει 3481 πολιτιστικούς φορείς, στους οποίους συγκαταλέγονται και οι πολιτιστικοί σύλλογοι και οι πολιτιστικές ομάδες. Τομείς δράσης των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων είναι: Γράμματα - βιβλίο, μουσική, θέατρο, χορός, εικαστικά, κινηματογράφος, λαϊκός πολιτισμός, πολυθεματικά φεστιβάλ, διεθνείς σχέσεις, πολυθεματικές εκδηλώσεις, αρχιτεκτονική, φωτογραφία, εκδόσεις, ψηφιακός πολιτισμός, πολιτιστική κληρονομιά.

Οι σύλλογοι έχουν σύμφωνα με τον Smith (2000) τα εξής χαρακτηριστικά:

- Επίσημα μέλη που είναι κυρίως ή όλοι εθελοντές.
- Διοικητικό Συμβούλιο που αποτελείται από εκλεγμένα μέλη.

- Ανώτερος έλεγχος από τα μέλη που συνήθως εκπροσωπούνται από μια εκλεγμένη υποομάδα
- Μία ή περισσότερες υποομάδες που αναλαμβάνουν να εκτελέσουν κάποια ομαδική εργασία
- Ετήσια συνδρομή για να καλύπτονται τα έξοδα λειτουργίας
- Τακτές συνεδριάσεις που πραγματοποιούνται από τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, αλλά και με τη συμμετοχή και άλλων μελών (Smith, 2010).

Οι πολιτιστικές ομάδες είναι άτυπες ή ανεπίσημες και για αυτό δεν υπάρχουν επίσημοι κανόνες και δεν έχουν σαφή δομή, αφού λειτουργούν μέσα από τις διαπροσωπικές σχέσεις των μελών τους. Τα τελευταία χρόνια στα αστικά κέντρα δημιουργούνται πολλές πολιτιστικές ομάδες που χρησιμοποιούν ενεργητικά τα μέλη τους και παράγουν πολιτιστικό έργο. Οι ομάδες αυτές δραστηριοποιούνται σε διάφορους τομείς του πολιτισμού, όπως είναι ο χορός, το θέατρο, η φωτογραφία, τα εικαστικά κ.α. (Ασπιώτη, 2016).

Ως ένα γενικό ορισμό για τους πολιτιστικούς συλλόγους και τις πολιτιστικές ομάδες θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε τον ορισμό που δίνει ο Smith (2000) «ομάδες που δραστηριοποιούνται σε τοπικό επίπεδο, είναι αυτόνομες και διοικούνται από εθελοντές»

Όπως είδαμε και παραπάνω στον ορισμό του Αστικού Κώδικα για τους πολιτιστικούς συλλόγους, οι πολιτιστικοί σύλλογοι αποτελούν τμήμα των μη κερδοσκοπικών οργανισμών και επηρεάζουν πολλές διαστάσεις της ζωής (Anheier, 2014; Tschirhart & Bielefeld, 2012). Μπορούμε να εντάξουμε άτυπα και τις πολιτιστικές ομάδες στους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς. Άτυπα, γιατί δεν εντάσσονται σε κάποιο νομοθετικό πλαίσιο, αλλά έχουν χαρακτήρα μη κερδοσκοπικό. Οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί δραστηριοποιούνται ως τρίτος τομέας στη μη τυπική εκπαίδευση (Kramer, 2005; Smith, 2000). Στον πρώτο τομέα εντάσσονται οι κρατικοί φορείς μη τυπικής εκπαίδευσης όπως είναι τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (IEK), τα Κέντρα Διά Βίου Μάθησης (ΚΔΒΜ), οι Σχολές Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΣΕΚ) ([Άρθρο 17: Φορείς Μη Τυπικής Εκπαίδευσης | Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων \(opengov.gr\)](#)). Στον δεύτερο τομέα εντάσσονται φορείς ιδιωτικοί ή και βιομηχανικοί. Ο τρίτος τομέας της μη τυπικής εκπαίδευσης, που εντάσσονται οι πολιτιστικοί σύλλογοι και ομάδες είναι ένας τομέας που έχει κερδίσει

δημοσιότητα τα τελευταία χρόνια με τομείς δράσης την τέχνη, τον πολιτισμό, το περιβάλλον, την εκπαίδευση ή την κοινωνική αλληλεγγύη (Smith, 2000).

3.1. Κατηγορίες πολιτιστικών συλλόγων

Σύμφωνα με την έρευνα που έκανε ο Ζούμπος (2014) για τον ρόλο και την προσφορά των πολιτιστικών συλλόγων στα Ιόνια νησιά, οι πολιτιστικοί σύλλογοι μπορούν να ταξινομηθούν σε πέντε ομάδες, αν και ο κάθε σύλλογος μπορεί να ανήκει σε παραπάνω από μια ομάδα. Η πρώτη ομάδα αφορά συλλόγους που αναβιώνουν τοπικά έθιμα, διοργανώνουν πανηγύρια σε θρησκευτικές ή άλλες γιορτές. Οι σύλλογοι που κατατάσσονται στη δεύτερη ομάδα προσφέρουν εκπαιδευτικές δράσεις, όπως για παράδειγμα μαθήματα παραδοσιακών χορών, θεάτρου, μουσικής, εικαστικών. Τα μαθήματα παραδοσιακών χορών φαίνεται να είναι και τα πιο δημοφιλή (Karamprapas, 2021). Η τρίτη ομάδα αφορά συλλόγους που ασχολούνται με τη διοργάνωση καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, όπως εκθέσεις ζωγραφικής ή φωτογραφίας, θεατρικές και μουσικές παραστάσεις. Οι σύλλογοι που κατατάσσονται στην τέταρτη ομάδα ασχολούνται με κοινωνικές ή/και περιβαλλοντικές δράσεις, με την προσφορά μαθημάτων γυμναστικής και με τη διοργάνωση εκδρομών. Τέλος, η πέμπτη ομάδα αφορά δημοτικά – νομικά πρόσωπα, όπως για παράδειγμα φιλαρμονικές.

Στην παρούσα έρευνα θα επικεντρωθούμε στους πολιτιστικούς συλλόγους που ανήκουν στη δεύτερη ομάδα, δηλαδή στους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες που προσφέρουν εκπαιδευτικά προγράμματα, όπως για παράδειγμα μαθήματα παραδοσιακού χορού, φωτογραφίας, εικαστικών, χορωδίας, μουσικής, θεάτρου.

3.2. Εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων

Ο τρόπος υλοποίησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που προσφέρουν οι πολιτιστικοί σύλλογοι και ομάδες δεν έχει αποτελέσει μέχρι σήμερα ξεχωριστό αντικείμενο μελέτης ούτε στη διεθνή ούτε στην ελληνική βιβλιογραφία. Έχει δοθεί έμφαση στα εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν ως στόχο την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων με στόχο την επαγγελματική αποκατάσταση και όχι σε προγράμματα που έχουν ως στόχο την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου ή της πολιτιστικής ανάπτυξης.

Η Πίκουλα (2022) αναφέρει ότι τα εκπαιδευτικά προγράμματα των πολιτιστικών συλλόγων ακολουθούν τις θεωρητικές προσεγγίσεις, τα εργαλεία και τις μεθόδους που εφαρμόζονται

στις εκπαιδευτικές δράσεις των μουσείων. Τόσο τα μουσεία όσο και οι πολιτιστικοί σύλλογοι είναι περιβάλλοντα μη τυπικής μάθησης που προσφέρουν οργανωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα στα οποία βρίσκουν εφαρμογή θεωρίες μάθησης όπως ο κονστρουκτιβισμός, η θεωρία της ανακάλυψης, η βιωματική μάθηση, η συμπεριφοριστική μάθηση κ.α.

Από τα εκπαιδευτικά αντικείμενα που προσφέρουν οι πολιτιστικοί σύλλογοι αυτό που έχει μελετηθεί είναι η εκμάθηση παραδοσιακών χορών. Τα μαθήματα παραδοσιακών χορών διδάσκονται είτε από εμπειρικούς χοροδιδασκάλους, είτε από χοροδιδασκάλους που έχουν πανεπιστημιακή εκπαίδευση και εξειδίκευση στη διδασκαλία παραδοσιακών χορών, απόφοιτοι ΤΕΦΑΑ (Karampampas, 2021). Η έρευνα σχετικά με τη διδασκαλία των χορών αναδεικνύει ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτές εφαρμόζουν συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές προκειμένου να επιτευχθούν οι διδακτικοί στόχοι και να καλυφθούν οι εκπαιδευτικές ανάγκες της ομάδας και των ατόμων (Χρόνης, 2022).

Ο Μικρώνης (2008), από την άλλη, έχει διαφορετική άποψη και υποστηρίζει ότι στην εκμάθηση παραδοσιακών χορών στους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες εφαρμόζεται περισσότερο η δασκαλοκεντρική μέθοδος διδασκαλίας, χωρίς εναλλακτικές μεθόδους διδασκαλίας που να εμπεριέχουν πιο σύγχρονες ενεργητικές μεθόδους και ότι, κυρίως, εφαρμόζεται η διδασκαλία μέσω μίμησης. Ο χοροδιδάσκαλος τις περισσότερες φορές είναι εμπειρικός, παλιός χορευτής, που δεν έχει παιδαγωγική κατάρτιση, δεν έχει επιμορφωθεί και δεν γνωρίζει διδακτικές μεθοδολογίες. Τα χορευτικά τμήματα των ενηλίκων χωρίζονται με βάση μόνο την εμπειρία και όχι με κριτήρια όπως είναι οι δυνατότητες ή ηλικία ή ο σκοπός για τον οποίο έχει οργανωθεί το χορευτικό τμήμα. Επίσης, ως προς τη διαδικασία της διδασκαλίας, επισημαίνει ότι δεν εφαρμόζεται κάποια μεθοδολογία, ούτε γίνεται κάποια σύνδεση με τα προηγούμενα ή τα επόμενα μαθήματα. Επιπλέον, δεν δίνονται πληροφορίες για τους χορούς που να τους συνδέουν με τη λειτουργία τους στις παραδοσιακές κοινωνίες.

Ο Φυτίλης (2013) στην έρευνά του διαπιστώνει ότι οι χοροδιδάσκαλοι δεν είχαν επιμορφωθεί στην εκπαίδευση ενηλίκων. Οι τεχνικές που χρησιμοποιούσαν ήταν συμμετοχικές, όπως η τεχνική της επίδειξης και της πρακτικής άσκησης, χωρίς, όμως, να διαθέτουν οι εκπαιδευτές τις απαραίτητες γνώσεις για το πώς να τις χρησιμοποιήσουν. Δεν παρατηρήθηκε συμμετοχή των εκπαιδευομένων στη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη διδασκαλία και, επίσης, η διδασκαλία δεν ήταν προσαρμοσμένη στις ανάγκες, στις

επιθυμίες και στους τρόπους μάθησης των ενηλίκων χορευτών. Στα συμπεράσματα της έρευνας αναφέρεται ότι δεν υπάρχει κατάρτιση των χοροδιδασκάλων στην αξιοποίηση συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών για τη διδασκαλία των παραδοσιακών χορών.

Εκτός από τον χορό στους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες δημοφιλής δραστηριότητα είναι και το θέατρο. Αρκετές ομάδες υπάρχουν που ασχολούνται ερασιτεχνικά με το θέατρο. Τα ερευνητικά δεδομένα για τον τρόπο διδασκαλίας σε αυτές τις ομάδες είναι ελάχιστα. Στην έρευνα της Σπανού (2007) επισημαίνεται ότι η ομάδα είναι αυτή που δημιουργεί το περιεχόμενο, τη δομή και τη μορφή της καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Στην παρούσα έρευνα θα επιχειρήσουμε να εμπλουτίσουμε τα ερευνητικά δεδομένα για το πώς επιθυμούν οι εκπαιδευόμενοι να βελτιωθεί το περιεχόμενο και ο τρόπος διδασκαλίας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων, καθώς και για το πώς θέλουν να είναι η προσωπικότητα του εκπαιδευτή τους.

Αφού παρουσιάσαμε στις τρεις πρώτες ενότητες το θεωρητικό πλαίσιο της εκπαίδευσης ενηλίκων, του ελεύθερου χρόνου και των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων στην επόμενη ενότητα θα παρουσιαστεί το θεωρητικό πλαίσιο για τα κίνητρα, τα εμπόδια, τα οφέλη και την ικανοποίηση των συμμετεχόντων σε εκπαιδευτικά προγράμματα, που αποτελούν τα βασικά ερευνητικά ζητήματα της παρούσας έρευνας. Θα παρουσιαστούν, αρχικά, στον άξονα της εκπαίδευσης ενηλίκων και του ελεύθερου χρόνου και στη συνέχεια θα εξειδικευτούν στο πλαίσιο των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων.

4. Κίνητρα, εμπόδια, οφέλη μάθησης και ικανοποίηση

4.1. Κίνητρα μάθησης στην εκπαίδευση ενηλίκων

Κίνητρο είναι το ερέθισμα, η εσωτερική δύναμη, που οδηγεί τους ανθρώπους στην επίτευξη κάποιου στόχου μέσω της δράσης (Gom, 2009; Καλαμαράς, 2021). Οι άνθρωποι κινητοποιούνται με διάφορους τρόπους. Άλλοι κινητοποιούνται από εξωτερικούς παράγοντες (εξωτερικά ή εξωγενή κίνητρα) και άλλοι από εσωτερικούς παράγοντες (εσωτερικά ή ενδογενή κίνητρα). Τα εξωτερικά κίνητρα έχουν σχέση με τη δράση που οδηγεί σε συγκεκριμένα αποτελέσματα, ενώ τα εσωτερικά κίνητρα έχουν σχέση με το ενδιαφέρον, την ευχαρίστηση και την αυτοεκτίμηση (Ryan & Deci, 2000).

Τα εξωτερικά και τα εσωτερικά κίνητρα υπάρχουν και στην εκπαίδευση ενηλίκων. Με τα εξωτερικά κίνητρα οι ενήλικοι αναζητούν τη μάθηση προκειμένου να λάβουν προαγωγή ή υψηλότερες αμοιβές ή να αλλάξουν εργασία, η οποία θα τους παρέχει καλύτερες συνθήκες. Με τα εσωτερικά κίνητρα οι ενήλικοι κινητοποιούνται προς τη μάθηση προκειμένου να αναπτύξουν υψηλότερη αυτοεκτίμηση, ικανοποίηση, ευχαρίστηση, εσωτερική ολοκλήρωση. Με αυτόν τον τρόπο η διαδικασία της μάθησης γίνεται μια ευχάριστη και ενδιαφέρουσα εμπειρία (Gom, 2009). Τα κίνητρα δεν είναι σταθερά, αλλά αλλάζουν και εξελίσσονται. Τα εξωτερικά κίνητρα, που οδηγούν σε πρακτικά αποτελέσματα, συνήθως εμφανίζονται στην αρχή της εκπαιδευτικής διαδικασίας, ενώ στη συνέχεια μπορούν να μετασχηματιστούν σε εσωτερικά κίνητρα (Hubackova & Semradova, 2014).

Σύμφωνα με τον Knowles (1970, όπ. αναφ. στο Καραλής, 2013) τα κίνητρα βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με τις εκπαιδευτικές ανάγκες και την κάλυψη των αναγκών αυτών. Οι ανάγκες αυτές διακρίνονται σε «φυσιολογικές, αναπτυξιακές, ασφάλειας, εμπλουτισμού εμπειριών και αποδοχής/αναγνώρισης». Επίσης, οι Hubackova & Semradova (2014) συσχετίζουν τις εκπαιδευτικές ανάγκες με τα κίνητρα μάθησης. Οι ανάγκες αυτές που λειτουργούν ως κίνητρα μάθησης είναι α) η ανάγκη κοινωνικής επαφής, β) οι επαγγελματικές ανάγκες και γ) η ανάγκη συμμετοχής στην κοινότητα.

Τα κίνητρα μάθησης των ενηλίκων έχουν κατηγοριοποιηθεί, μετά τη συστηματική τους διερεύνηση στις αρχές της δεκαετίας του 1960, από τον C. O. Houle (όπ. αναφ. στο

Καραλής, 2013) σε τρεις βασικούς τύπους: 1) Στόχοι. Οι ενήλικοι έχουν θέσει στόχους και προσπαθούν να τους υλοποιήσουν. Οι στόχοι αυτοί είναι συνήθως συγκεκριμένοι και αφορούν είτε το επάγγελμά τους, είτε την προσωπική τους ανάπτυξη, είτε την απόκτηση κύρους. 2) Δράση. Οι ενήλικοι συμμετέχουν με στόχο τη δραστηριότητα ή την κοινωνική διάδραση. 3) Μάθηση. Οι ενήλικοι αναζητούν τη διεύρυνση των γνώσεών τους (Καραλής, 2013; Κόκκος, 2008; Van Den Berg, Dann, & Dirkx, 2009). Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποίησε ο Tough (1968, όπ. αναφ. στο Καραλής, 2013) τα κίνητρα συμμετοχής είναι πολλά και διαφορετικά για κάθε ενήλικο που συμμετέχει σε εκπαιδευτικές διαδικασίες.

Με εκκίνηση την κατηγοριοποίηση των κινήτρων από τον Houle, ο Boshier (1971, όπ. αναφ. στο Καραλής, 2013) έφτιαξε την Κλίμακα Εκπαιδευτικής Συμμετοχής EPS (Educational Participation Scale). Έτσι, ο συνδυασμός των τύπων των εκπαιδευομένων και των κινήτρων συμμετοχής με βάση τον προσανατολισμό που έχει ο κάθε εκπαιδευόμενος διαμόρφωσε τις εξής κατηγορίες: α) ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων, β) εξωτερικές προσδοκίες, γ) κοινωνική προσφορά, δ) επαγγελματική αναβάθμιση, ε) διαφυγή από άλλες καταστάσεις και στ) ενδιαφέρον για τη γνώση. Η κλίμακα αυτή του Boshier εφαρμόστηκε και από άλλους ερευνητές σε διαφορετικά περιβάλλοντα και πληθυσμούς με αποτέλεσμα να εμπλουτιστεί. Η πιο πρόσφατη μορφή της Κλίμακας Εκπαιδευτικής Συμμετοχής EPS αποτελείται από επτά κατηγορίες: α) βελτίωση επικοινωνιακής ικανότητας, β) ανάπτυξη κοινωνικών επαφών, γ) εκπαιδευτική προετοιμασία, δ) επαγγελματική εξέλιξη, ε) βελτίωση των σχέσεων στην οικογένεια, στ), επιδίωξη κοινωνικών ερεθισμάτων, η) ενδιαφέρον για μάθηση σε ένα αντικείμενο (Καραλής, 2013)

Στην πρόσφατη έρευνα του Καραλή (2021) τα πρωταρχικά κίνητρα εστιάζονται στην επαγγελματική εξέλιξη και στο γενικότερο ενδιαφέρον για μάθηση και ακολουθούν τα κίνητρα που αφορούν την πιστοποίηση και την επαγγελματική αξιοποίηση της εκπαίδευσης. Σε μικρότερο βαθμό τα κίνητρα αφορούν την προσωπική, την οικογενειακή ζωή και την κοινωνική συμμετοχή.

Επομένως, η συμμετοχή σε προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων είναι αποτέλεσμα των κινήτρων για μάθηση. Γι' αυτό τον λόγο σε αυτή την εργασία θα μελετηθούν τα κίνητρα που ωθούν τους ενήλικους να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρονται από πολιτιστικούς συλλόγους και πολιτιστικές ομάδες.

4.1.1. Η θεωρία των κινήτρων μάθησης του Keller

Ο Keller (1982, όπ αναφ. στο Keller, 1987; Keller, 2008) ανέπτυξε τη θεωρία των αρχών κινήτρων μάθησης, που πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψη, ώστε ο σχεδιασμός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων να είναι επιτυχής. Σύμφωνα με τη θεωρία του Keller τέσσερις είναι οι απαραίτητες προϋποθέσεις που πρέπει να ικανοποιηθούν προκειμένου να διεγερθεί το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων και να κινητοποιηθούν για να μάθουν. Η θεωρία του Keller είναι γνωστή με το ακρωνύμιο ARCS όπου το κάθε γράμμα αντιπροσωπεύει και μια θεμελιώδη αρχή. Το Α προέρχεται από τη λέξη attention, δηλαδή προσοχή, το R από τη λέξη relevance, δηλαδή σχετικότητα, το C από τη λέξη confidence, δηλαδή αυτοπεποίθηση και το S από τη λέξη satisfaction, δηλαδή ικανοποίηση. Πιο αναλυτικά, οι θεμελιώδεις αρχές είναι οι εξής:

- Η πρώτη αρχή είναι η απόκτηση και η διατήρηση της προσοχής των εκπαιδευομένων. Οι εκπαιδευτές πρέπει να ακολουθήσουν διάφορες προσεγγίσεις και τεχνικές προκειμένου να κρατήσουν αμείωτο το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων.
- Η δεύτερη αρχή είναι να εκλαμβάνεται από τους εκπαιδευομένους η γνώση ως σημαντική, που προσφέρει όφελος και σχετική με τους στόχους τους.
- Η τρίτη αρχή είναι οι εκπαιδευόμενοι να αποκτήσουν την αυτοπεποίθηση ότι θα επιτύχουν τους εκπαιδευτικούς τους στόχους
- Η τέταρτη αρχή είναι η εκπαιδευτική διαδικασία να είναι σύμφωνη με τα προσωπικά κίνητρα των εκπαιδευομένων. Να νιώθουν ικανοποίηση από τη διαδικασία ή τα αποτελέσματα της μάθησης. Η ικανοποίηση είναι το αποτέλεσμα εξωγενών και ενδογενών παραγόντων. Οι εξωγενείς παράγοντες περιλαμβάνουν την εξέλιξη, την απόκτηση πιστοποιητικών φοίτησης και άλλων υλικών ανταμοιβών. Οι ενδογενείς παράγοντες είναι εξίσου πολύ σημαντικοί. Έχουν σχέση με την αυτοπεποίθηση και την αίσθηση της επιτυχίας που προκύπτει από την αλληλεπίδραση με τους άλλους ανθρώπους, από το ότι οι ιδέες τους εισακούστηκαν και έγιναν σεβαστές από τους άλλους, καθώς και από την επιτυχή ολοκλήρωση μιας σημαντικής μαθησιακής δραστηριότητας.

Αργότερα, από τον Keller (2008) προστέθηκε και μία πέμπτη αρχή, η αυτορρύθμιση, η οποία βοηθάει τους εκπαιδευόμενους να αντιμετωπίζουν τα εμπόδια που θα συναντήσουν στην εκπαιδευτική τους πορεία και να επιμείνουν προς την επίτευξη των στόχων τους.

Η θεωρία του Keller, όπως φαίνεται παραπάνω από τη δεύτερη, τέταρτη και πέμπτη αρχή, συνδέει τα κίνητρα μάθησης, με τα οφέλη, την ικανοποίηση και τα εμπόδια της μάθησης. Σε αυτούς τους τέσσερις άξονες (κίνητρα, οφέλη, ικανοποίηση και εμπόδια) θα εστιαστεί η παρούσα έρευνα για τη συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα ενηλίκων σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες.

4.1.2. Κίνητρα συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων

Εξειδικεύοντας τα κίνητρα συμμετοχής σε εκπαιδευτικές πολιτιστικές δραστηριότητες που προσφέρουν οι πολιτιστικοί σύλλογοι και οι πολιτιστικές ομάδες, θα γίνει αναφορά στην έρευνα της Sági (1986) η οποία διέκρινε τα εξής κίνητρα συμμετοχής σε πολιτιστικές δραστηριότητες, σύμφωνα με την κάτωθι σειρά:

1. Ψυχαγωγία. 2. Χαλάρωση. 3. Επαγγελματική εξέλιξη. 4. Οικογενειακή παράδοση. 5. Αναζήτηση γνώσης. 6. Φυσική περιέργεια. 7. Επιθυμία για πληροφόρηση. 8. Πνευματική υγεία. 9. Αναζήτηση εμπειριών. 10. Αντιμετώπιση εμποδίων. 11. Απαίτηση για συναισθηματική απόκριση. 12. Αντιμετώπιση της μοναξιάς. 13. Τόλμημα. 14. Παρακίνηση από φίλους. 15. Συνέχιση σχολικών σπουδών. 16. Κοινωνικοποίηση. 17. Επιθυμία δημιουργίας. 18. Εκπλήρωση επιθυμιών. 19. Αναζήτηση της ομορφιάς.

Τα άτομα που συμμετέχουν σε πολιτιστικές δραστηριότητες δεν έχουν μόνο ένα κίνητρο, αλλά συνδυασμό πολλών διαφορετικών κινήτρων. Συσχετίζοντας τα κίνητρα μπορούμε να αναγνωρίσουμε τρεις βασικές κατηγορίες κινήτρων: α) Ψυχαγωγία – Χαλάρωση, β) Ενίσχυση της αυτοαξίας, δηλαδή επαγγελματική εξέλιξη, επιθυμία για περισσότερη γνώση, αναζήτηση εμπειριών κλπ., γ) Ψυχολογικά κίνητρα, δηλαδή επιθυμία για συναισθηματική ανταπόκριση, αντιστάθμισμα επιθυμιών και μετουσίωσή τους.

4.2. Εμπόδια στην εκπαίδευση ενηλίκων

Εμπόδιο συμμετοχής ονομάζεται οτιδήποτε καταστέλλει την ικανότητα του ανθρώπου για συμμετοχή σε δραστηριότητες, ή περιορίζει τον χρόνο συμμετοχής τους, ή το να εκμεταλλευτεί τις προσφερόμενες υπηρεσίες ή το να επιτύχει το επιθυμητό αποτέλεσμα

ικανοποίησης. Επομένως, εμπόδια είναι αυτά που περιορίζουν τους ανθρώπους από αυτό που επιθυμούν (Jackson & Henderson, 1995).

Τα εμπόδια προς τη μαθησιακή πορεία μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σύμφωνα με τον Κόκκο (2008) σε τρεις κατηγορίες: 1) κακή οργάνωση της μαθησιακής διαδικασίας. 2) εμπόδια από τις κοινωνικές υποχρεώσεις και καθήκοντα και 3) εσωτερικά εμπόδια.

Σύμφωνα με την Patricia K. Cross (1981, όπ. αναφ. στο Καραλής, 2013) τα εμπόδια συμμετοχής των ενηλίκων στην εκπαίδευση εντάσσονται σε τρεις κατηγορίες: 1) Καταστασιακά (situational): Εδώ μπορούμε να πούμε ότι είναι τα εμπόδια που αναφέρει και ο Κόκκος (2008) από τις κοινωνικές υποχρεώσεις και τα καθήκοντα, αφού και η Cross τονίζει ότι είναι εμπόδια από την κατάσταση που βρίσκεται ο ενήλικας στον συγκεκριμένο χρόνο, όπως για παράδειγμα οι οικογενειακές υποχρεώσεις (π.χ. φροντίδα παιδιών), οι επαγγελματικές υποχρεώσεις, η έλλειψη χρόνου και χρημάτων κ.ά. 2) Θεσμικά (organizational): Τα εμπόδια αυτά έχουν σχέση με τον τρόπο διεξαγωγής των προγραμμάτων π.χ. ωράρια, περιορισμένη προσφορά εκπαιδευτικών προγραμμάτων, κόστος προγραμμάτων κ.α. Είναι εμπόδια, δηλαδή, που προέρχονται από τους θεσμούς και έχουν σχέση με τη λειτουργία τους. Προσομοιάζει, επομένως, με το πρώτο εμπόδιο που αναφέρει ο Κόκκος (2008), την κακή οργάνωση της μαθησιακής διαδικασίας μόνο που ο Κόκκος επικεντρώνεται κυρίως σε προβλήματα στόχων, υποδομής και συντονισμού. 3) Προδιαθετικά (dispositional): είναι οι στάσεις και οι αντιλήψεις των ίδιων των ενηλίκων. Είναι, δηλαδή, τα εσωτερικά εμπόδια, όπως τα ονομάζει ο Κόκκος (2008), που θέτουν οι ίδιοι οι εκπαιδευόμενοι.

Τα εσωτερικά εμπόδια (προδιαθετικά) έχουν ως βασική αιτία τους φραγμούς που βάζει ο ίδιος ο χαρακτήρας και η προσωπικότητα του ενήλικου μπροστά στις αλλαγές (Rogers, 1999) και μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε δύο κατηγορίες: α) Εμπόδια που έχουν σχέση με γνώσεις και αξίες που προϋπάρχουν. Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι έχουν αποκτήσει γνώσεις και αξίες στις οποίες προσκολλώνται και είναι δύσκολο να αποδεχτούν καινούργια αντικείμενα μάθησης. Είναι, μάλιστα, πολύ δύσκολο να αφομοιώσουν την καινούργια γνώση και ακόμα περισσότερο να αλλάξουν τις στάσεις και τις αντιλήψεις τους σχετικά με τον κόσμο, αλλά και με τον ίδιο τους τον εαυτό (Κόκκος, 2008). Το άγχος που βιώνουν οι εκπαιδευόμενοι είναι μεγάλο στην προσπάθειά τους να ενσωματώσουν τη νέα γνώση στις προϋπάρχουσες γνώσεις ή να αντιληφθούν τη σύνδεση μεταξύ επιμέρους τμημάτων ενός

θέματος (Rogers, 1999). β) Εμπόδια που έχουν σχέση με ψυχολογικούς παράγοντες. Πρόκειται για εμπόδια που είναι συνυφασμένα με τον χαρακτήρα των εκπαιδευομένων, όπως για παράδειγμα η χαμηλή αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση, αλλά και με το άγχος ότι δεν θα μπορέσουν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις ενός προγράμματος. Υπάρχει δηλαδή φόβος αποτυχίας ή κριτικής (Κόκκος, 2008). Οι δυσκολίες θεωρούνται ανυπέρβλητες και για αυτό οι ενήλικοι οδηγούνται στην παραίτηση (Rogers, 1999).

Ο Rogers (1999) παρουσιάζει και άλλους λόγους που αποτελούν εμπόδια στη μάθηση, όπως α) φυσικές αλλαγές, δηλαδή, επιδείνωση των αισθήσεων της όρασης, της ακοής ή της επιδεξιότητας. β) προσωρινά καταστασιακά αίτια, όπως βασικές ανάγκες που δεν έχουν εκπληρωθεί (π.χ. δίψα, πείνα, κούραση) ή περιβαλλοντικές συνθήκες ή έγνοιες για καθημερινά ζητήματα. γ) κακές σχέσεις, είτε μεταξύ του εκπαιδευόμενου και του εκπαιδευτή, είτε μεταξύ των εκπαιδευομένων.

Η πρόσφατη έρευνα του Καραλή (2021) αναδεικνύει ως βασικό εμπόδιο το κόστος συμμετοχής των προγραμμάτων και ακολουθεί η έλλειψη χρόνου λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων (φροντίδα παιδιών). Στη συνέχεια, ως εμπόδιο παρουσιάζεται η χαμηλή ποιότητα των προγραμμάτων.

Η Cross (1981, όπ. αναφ. στο Καραλής, 2013) μέσα από τις έρευνές της αποδεικνύει ότι «όσο περισσότερη εκπαίδευση έχουν οι άνθρωποι, τόσο περισσότερο ενδιαφέρονται για περαιτέρω εκπαίδευση» ή διαφορετικά: «η μάθηση είναι εθιστική, όσο περισσότερη εκπαίδευση έχουν οι άνθρωποι, τόσο περισσότερη επιθυμούν». Το βασικό εμπόδιο, σύμφωνα με τις έρευνές της για τους ενήλικους που έχουν μικρότερη εκπαίδευση, είναι η απουσία ενδιαφέροντος. Εξήγηση σε αυτή τη διαπίστωση δίνουν οι Van Nieuwenhove & De Wever (2022). Χρησιμοποιούν τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου και αναφέρουν ότι η συμμετοχή βασίζεται στην προσεκτική εξέταση κέρδους και κόστους. Οι ενήλικοι που έχουν χαμηλή εκπαίδευση συμμετέχουν λιγότερο, γιατί αντιμετωπίζουν περισσότερα ρίσκα. Οι ενήλικοι με χαμηλή εκπαίδευση και χαμηλόμισθη εργασία πρέπει να επενδύσουν περισσότερο ποσοστό των χρημάτων τους για την εκπαίδευση σε σχέση με αυτούς που έχουν μεγαλύτερη εκπαίδευση και υψηλότερα αμειβόμενη εργασία. Επίσης, οι εργασιακές ευθύνες φαίνεται να έχουν εξίσου πολύ σημαντικό ρόλο, αλλά και η αντίληψη των ενήλικων που έχουν χαμηλή μόρφωση ότι δε θα τα καταφέρουν. Νιώθουν σαν να ξαναγυρίζουν στο σχολείο, που είχαν βιώσει την αποτυχία, και αυτό τους τρομάζει.

4.2.1. Εμπόδια συμμετοχής σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου

Τα εμπόδια που θα μελετήσουμε στην παρούσα εργασία δεν έχουν σχέση μόνο ως προς τη συμμετοχή στην εκπαίδευση ενηλίκων, αλλά και ως προς τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου στο πλαίσιο των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων.

Διάφορα είδη εμποδίων φαίνεται να επηρεάζουν τη συμμετοχή σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου. Ο Jackson (1990, όπ. αναφ. στο Raymore, Godbey, Crawford, & von Eye, 1993) ανέφερε ότι τα εμπόδια συμμετοχής μπορούν να συνοψιστούν ως εξής: 1) Υπάρχουν μόνο δύο κατηγορίες από μη συμμετέχοντες σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου: α) αυτοί που επιθυμούν να συμμετάσχουν, αλλά δεν μπορούν εξ αιτίας κάποιου εμποδίου ή συνδυασμού εμποδίων και β) αυτοί που δεν επιθυμούν τη συμμετοχή. 2) Ο μοναδικός παράγοντας που εξηγεί την έλλειψη επιθυμίας αυτών που δεν επιθυμούν τη συμμετοχή είναι η έλλειψη ενδιαφέροντος και δεν επηρεάζεται από περιορισμούς στον ελεύθερό χρόνο.

Οι Crawford et al., (1991, όπ. αναφ. στο Raymore et al., 1993) προεκτείνοντας τις προηγούμενες έρευνες πρότειναν ότι τα άτομα που συμμετέχουν είναι αυτά που ξεπέρασαν με επιτυχία μια σειρά εμποδίων, ενώ αυτοί που δεν συμμετέχουν έχουν βιώσει εμπόδια που μπορεί να εμφανίστηκαν σε κάποιο στάδιο του ιεραρχικού μοντέλου. Το ιεραρχικό μοντέλο υποδεικνύει ότι τα άτομα προχωρούν από εγγύτερα εμπόδια, που επηρεάζουν τις προτιμήσεις, σε απώτερα εμπόδια που επηρεάζουν τη συμμετοχή. Κάθε επίπεδο εμποδίων πρέπει να υπερνικηθεί για να αντιμετωπιστεί το επόμενο επίπεδο εμποδίων.

4.2.2. Εμπόδια συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων

Η συμμετοχή των ενηλίκων σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες δεν είναι απρόσκοπτη. Πολλά είναι τα εμπόδια, κοινωνικά και προσωπικά, που υπάρχουν και δυσκολεύουν την αυθόρμητη συμμετοχή των ενηλίκων στις δράσεις τους (Κουθούρης, Κοντογιάννη, & Αλεξανδρή, 2008).

Τα εμπόδια μπορούν να διακριθούν σε δύο βασικές κατηγορίες:

α) εσωτερικά. Τα εσωτερικά εμπόδια σχετίζονται με την ψυχολογική κατάσταση του ατόμου, τις προσωπικές δυνατότητες και ικανότητες, τη γνώση και το ενδιαφέρον, την υποκειμενική αξιολόγηση της καταλληλότητας της δραστηριότητας και τη διαθεσιμότητα των προσφορών. Αυτά τα εμπόδια σχετίζονται με τις προτιμήσεις των ανθρώπων που

θέλουν να συμμετέχουν (Alexandris & Stodolska, 2004; Jackson, 1983; Κουθούρης κ.ά., 2008; Raymore, et al., 1993). Στα εσωτερικά μπορούμε να βάλουμε και τα διαπροσωπικά εμπόδια όπως αναφέρουν οι Alexandris και Stodolska (2004) καθώς και οι Chick και Dong (2003), όπως για παράδειγμα η δυσκολία να βρει κάποιος έναν φίλο για να πηγαίνουν μαζί ή γενικότερα οι διαπροσωπικές σχέσεις. Όταν ξεπεραστούν τα εσωτερικά εμπόδια, τότε τα άτομα καλούνται να αντιμετωπίσουν την επόμενη κατηγορία εμποδίων (Raymore, et al., 1993).

β) εξωτερικά. Τα εξωτερικά εμπόδια σχετίζονται με συγκεκριμένες συνθήκες ζωής όπως η έλλειψη χρόνου και χρήματος, η γεωγραφική απόσταση (Alexandris & Stodolska, 2004; Jackson, 1983; Κουθούρης κ.ά., 2008). Στα εξωτερικά εμπόδια είναι και τα δομικά, όπως για παράδειγμα η έλλειψη εγκαταστάσεων, η έλλειψη χρημάτων, η έλλειψη χρόνου και ευκαιριών (Alexandris & Stodolska, 2004, Raymore, et al., 1993). Τα εσωτερικά εμπόδια επηρεάζουν τις προτιμήσεις, τη συμβατότητα και τη συνεργασία, ενώ τα εξωτερικά τη συμμετοχή ή τη μη συμμετοχή (Chick & Dong, 2003; Godbey, Crawford, & Shen, 2010)

Η ομαδοποίηση των εμποδίων σε παράγοντες είναι πολύ πιο αποτελεσματική στη διερεύνηση των εμποδίων από την επικέντρωση σε μεμονωμένες αιτίες εμποδίων (Jackson, 1993 όπ. αναφ. στο Κουθούρης κ.ά., 2008). Επομένως, από τις παραπάνω κατηγορίες, μπορούμε να ομαδοποιήσουμε τους σημαντικότερους παράγοντες που εμποδίζουν τη συμμετοχή στους εξής:

Α) Έλλειψη Χρόνου. Το πιο βασικό εμπόδιο είναι η έλλειψη χρόνου (Sági, 1986). Η έλλειψη χρόνου μπορεί να οφείλεται είτε σε επαγγελματικές υποχρεώσεις, είτε σε οικογενειακές υποχρεώσεις, είτε σε διάφορες άλλες κοινωνικές δεσμεύσεις (Jackson, 1983; Κουθούρης κ.ά., 2008).

Β) Ατομικοί ή ψυχολογικοί παράγοντες. Ατομικοί είναι οι παράγοντες που σχετίζονται με την υγεία, την τεχνική ή τις ικανότητες που μπορεί να απαιτείται. Ψυχολογικοί είναι οι παράγοντες που έχουν σχέση με την αυτοεκτίμηση, αλλά και την αποδοχή της συμμετοχής από το κοινωνικό περίγυρο (Κουθούρης κ.ά., 2008).

Γ) Έλλειψη ενδιαφέροντος: Πολλά άτομα κυρίως χαμηλού μορφωτικού επιπέδου δεν ενδιαφέρονται για συμμετοχή. Επίσης, το χαμηλό ενδιαφέρον ή έλλειψη ενδιαφέροντος μπορεί να οφείλεται σε άσχημες εμπειρίες κατά το παρελθόν (Κουθούρης κ.ά., 2008).

Δ) Οικονομικά προβλήματα: Η συμμετοχή πολλές φορές απαιτεί κάποιο κόστος είτε ετήσιας συνδρομής, είτε έξοδα μετακίνησης. Επηρεάζονται οι χαμηλά οικονομικά τάξεις π.χ. άνεργοι, γυναίκες που ασχολούνται με οικιακά, φοιτητές κ.α. (Κουθούρης κ.ά., 2008).

4.3. Οφέλη συμμετοχής σε προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων

Η συμμετοχή σε προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων ωφελεί τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Σε ατομικό επίπεδο, οι εκπαιδευόμενοι αποκτούν γνώσεις και δεξιότητες, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επαγγελματική τους εξέλιξη. Επίσης, η συμμετοχή στα προγράμματα ωφελεί και την προσωπική εξέλιξη των εκπαιδευομένων, καθώς ενδυναμώνεται η πεποίθηση ότι μπορούν να ανταπεξέλθουν σε δύσκολες καταστάσεις της ζωής τους. Σε κοινωνικό επίπεδο, τα οφέλη προέρχονται μέσω της κοινωνικής διάδρασης και της επαφής με ανθρώπους που προέρχονται είτε από το ίδιο, είτε από διαφορετικό κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο (Kil, Motschilnig, & Thöne-Geyer, 2013). Μέσω της κοινωνικής διάδρασης, οι ενήλικοι μπορούν να αλλάξουν τις στάσεις τους και τις συμπεριφορές τους και με αυτόν τον τρόπο να μειωθούν τα φαινόμενα του ρατσισμού, της ξеноφοβίας και της εγκληματικότητας

Τα ευρύτερα αποτελέσματα της μάθησης πραγματοποιούνται, κυρίως, μέσω της καλλιέργειας των μαλακών δεξιοτήτων, όπως είναι οι επικοινωνιακές ή κοινωνικές δεξιότητες, καθώς και η ανεξαρτησία και η αυτάρκεια (Πανιτσίδου, 2013).

Η συμμετοχή σε προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων επηρεάζει ευεργετικά τον κοινωνικό τομέα καθώς επεκτείνει, εμπλουτίζει και αναδομεί τα κοινωνικά δίκτυα των εκπαιδευομένων (Schuller, Brassett-Grundy, Green, Hammond, & Preston, 2002). Αυτό επιτυγχάνεται με διπλό τρόπο. Ο πρώτος τρόπος είναι ότι η εκπαιδευτική δραστηριότητα των ενηλίκων λειτουργεί ως εργαλείο για την ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων σε σχέση με την επικοινωνία, τις διαπροσωπικές σχέσεις, την επίλυση προβλημάτων, αλλά και τη διαχείριση κρίσεων. Ο δεύτερος τρόπος είναι ότι η συναναστροφή με άλλους εκπαιδευόμενους δίνει τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης σε ένα φυσικό πλαίσιο στο οποίο δίνεται η δυνατότητα καλλιέργειας και εφαρμογής των κοινωνικών δεξιοτήτων και διεύρυνσης της κοινωνικής δικτύωσης. Η επαφή αυτή με άλλα άτομα βοηθάει πολλούς να ξεφύγουν από την κοινωνική απομόνωση την οποία μπορεί να είχαν είτε λόγω συνθηκών,

είτε λόγω επαγγελματικών ή οικογενειακών υποχρεώσεων, και να συναναστραφούν με άτομα που έχουν παρόμοια προβλήματα (Παντισίδου, 2013).

Τα οφέλη στον κοινωνικό τομέα από τη συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα είναι πολλά. Οι εκπαιδευόμενοι αποκτούν αίσθημα εμπιστοσύνης για την κοινωνική ομάδα που συμμετέχουν, αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, αναλαμβάνουν νέους ρόλους, έρχονται σε επαφή με άτομα διαφορετικών πολιτισμικών συνηθειών και έτσι αμβλύνονται οι διαφορές ανάμεσα σε άτομα, αλλά και κοινωνικές ομάδες και εθνότητες. Προάγεται με αυτόν τον τρόπο η ανεκτικότητα, η κοινωνική συνοχή και η πολιτισμική ανάπτυξη (Παντισίδου, 2013). Επομένως, μέσα από τη συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα ενηλίκων συγκροτείται ένα πλαίσιο μετασχηματισμού, τόσο για τα ίδια τα άτομα, όσο και για τις κοινότητες στις οποίες ανήκουν.

Ένας ακόμα τομέας όπου διαπιστώνονται οφέλη από τη συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα είναι και ο ψυχολογικός - συναισθηματικός τομέας. Η συμμετοχή σε προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων σχετίζεται με την ψυχική ενδυνάμωση και τη βελτίωση του τρόπου ζωής (Hammond & Feinstein, 2006). Οι συμμετέχοντες βελτιώνουν την αυτοεικόνα τους, την αυτοπεποίθησή τους, την αυτοεκτίμησή τους και την αυτοαποτελεσματικότητά τους. Επιπρόσθετα, ενισχύεται η εμπιστοσύνη στην ικανότητά τους να αναλαμβάνουν δράσεις, να κάνουν επιλογές, να υπερασπίζονται τον εαυτό τους και να είναι ανεξάρτητοι (Παντισίδου, 2013).

Ο Field (2009, όπ. αναφ. στην Παντισίδου, 2013) θεωρεί ότι δύο είναι τα πιο εμφανή αποτελέσματα στον ψυχολογικό τομέα από τη συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, η αυτοπεποίθηση και η αισιοδοξία. Η αυξημένη αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση δίνουν το έναυσμα για να ενεργοποιηθούν και άλλες δυνατότητες, όπως είναι η αξιοποίηση της εμπειρίας, η διαμόρφωση απόψεων, η έκφραση, αλλά και η υποστήριξη των απόψεων. Επίσης, αυξάνεται η δυνατότητα της αντιμετώπισής των προβλημάτων, της εποικοδομητικής επικοινωνίας, της προσφοράς και της ανάληψης ευθυνών.

4.3.1. Οφέλη από τη συμμετοχή σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου

Η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου επηρεάζει τη σωματική, κοινωνική, ψυχική και νοητική ευεξία του ατόμου (Bendle & Patterson, 2009; Caldwell, 2005). Βοηθάει τους ανθρώπους να χαλαρώνουν, να ανανεώνονται και να ανασυγκροτούνται. Επίσης, μέσα από

τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου μπορούν να εκφράσουν τις επιθυμίες και τις κλίσεις τους, οι οποίες θα παρέμεναν κρυμμένες (Roberts, 2006).

Η ψυχική υγεία αυτών που έχουν δραστηριότητες στον ελεύθερό τους χρόνο βελτιώνεται μέσω και της επαφής με άλλους ανθρώπους, της κοινωνικοποίησής τους, της δημιουργίας κινήτρου και στόχου (Bendle & Patterson, 2009). Μέσω της σωστής αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου μπορούν να προληφθούν και να αντιμετωπιστούν άσχημες καταστάσεις της ζωής. Έχει θεραπευτική, ευεργετική και αναζωογονητική ιδιότητα, κυρίως σε θέματα όπως διαχείριση άγχους (Iwasaki, Mannell, Smale, & Butcher, 2005) και κατάθλιψης και την αντιμετώπιση των άσχημων καταστάσεων της ζωής (Caldwell, 2005). Οι Gautam, Saito και Kai (2007) στην έρευνά τους διαπίστωσαν ότι υπάρχει σημαντική συσχέτιση μεταξύ της συμμετοχής σε δραστηριότητες και της μείωσης της κατάθλιψης και αύξησης του βαθμού ικανοποίησης στη ζωή. Επίσης, ο Kleiber (1999, όπ. αναφ. στο Iwasaki et al., 2005; Chun, Lee, Kim, & Heo, 2012) τονίζει ότι οι δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου έχουν κατευναστικές ιδιότητες και μπορούν να βοηθήσουν στην επανένταξη των ατόμων στην κανονική ζωή μετά από αρνητικά γεγονότα στη ζωή τους, όπως για παράδειγμα μετά από τραυματισμούς, καθημερινούς καυγάδες, ή από την καταπόνηση λόγω των πολλαπλών ρόλων που έχουν οι άνθρωποι στην καθημερινότητα. Η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου βοηθάει στην προσωπική εξέλιξη των ανθρώπων καθώς ανακαλύπτουν νέες προοπτικές και βιώνουν καινούριες σχέσεις που τους ενδυναμώνουν.

Οι δημιουργικές δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου κρατάνε το μυαλό απασχολημένο και έτσι το απομακρύνουν από αγχωτικές και δυσάρεστες σκέψεις (Manell, 2007). Η ευεργετική αυτή ιδιότητα έχει εντοπιστεί κυρίως σε γυναίκες με χαμηλή ικανοποίηση από την εργασία τους και την οικογενειακή/προσωπική ζωή. Αυτό συμβαίνει, γιατί οι δραστηριότητες που έχουν νόημα βοηθάνε την κοινωνική ένταξη, ενθαρρύνουν την έκφραση του εαυτού, την αυτοεκτίμηση, την αυτοπεποίθηση και προωθούν τις ατομικές δυνατότητες. Ο χαλαρός ελεύθερος χρόνος, όπως για παράδειγμα η παρακολούθηση τηλεόρασης ή το να μένει κάποιος μόνος του με τις σκέψεις του, έχει αρνητικά αποτελέσματα στην ψυχική υγεία (Caldwell, 2005).

Οι έρευνες που πραγματοποιούνται τα οφέλη του ελεύθερου χρόνου στην ψυχική υγεία πιστοποιούν τον ευεργετικό τους ρόλο στη γενική ευεξία και στην καταπολέμηση του άγχους. Αυτό μπορεί να προκύπτει ως αποτέλεσμα των θετικών συναισθημάτων που

προκύπτουν μέσα από τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου που επιτρέπουν στα άτομα να αισθάνονται ανανεωμένα (Pressman, Matthews, Cohen, Martire, Scheier, Baum, & Schulz, 2009).

4.3.2. Οφέλη συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων

Οι πολιτιστικοί Σύλλογοι συνεισφέρουν και στο να δημιουργηθεί μια συλλογική ταυτότητα, πέρα από τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Επιπλέον, μέσω της υλοποίησης διάφορων δράσεων που έχουν καλλιτεχνικό και πνευματικό περιεχόμενο τα μέλη των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων, αλλά και οι θεατές, ψυχαγωγούνται και ενισχύεται η πνευματικότητά τους. (Χωριανοπούλου, 2021).

Στις έρευνες του Smith (2000) συμπεραίνεται ότι οι σύλλογοι και οι ομάδες που έχουν λαϊκή βάση (Grassroots Associations) έχουν 6 είδη επίδρασης γενικά. Τέσσερα από αυτά αφορούν τους συμμετέχοντες και δύο είναι ταυτόχρονα και εσωτερικά και εξωτερικά, δηλαδή έχουν σχέση και με τους συμμετέχοντες, αλλά και με την κοινωνία. Τα τέσσερα πρώτα, που έχουν σχέση με τους συμμετέχοντες είναι:

- 1) Πνευματική διέγερση και πληροφόρηση.
- 2) Αύξηση της κοινωνικής και διαπροσωπικής στήριξης, της αλληλοβοήθειας και της αυτοέκφρασης.
- 3) Ευτυχία και ικανοποίηση.
- 4) Καλύτερη υγεία/ χαμηλή θνησιμότητα.

Οι άλλες δύο επιδράσεις είναι:

- 5) Αυξημένη κοινωνικοπολιτική δράση των μελών και η αντίστοιχη επίδραση στην κοινωνία σε τοπικό κυρίως επίπεδο.
- 6) Σημαντικά οικονομικά οφέλη όπως α) βελτίωση της επαγγελματικής εξέλιξης και του ανθρώπινου κεφαλαίου μέσω της απόκτησης δεξιοτήτων και εμπειρίας και β) προσφορά στην τοπική οικονομία μέσα από τις δράσεις τους στην τοπική κοινωνία.

Στην παρούσα εργασία θα επικεντρωθούμε στα τρία πρώτα οφέλη που έχουν σχέση με τους συμμετέχοντες, δηλαδή θα ερευνηθούν τα οφέλη από τη συμμετοχή τους στα εκπαιδευτικά

προγράμματα των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων στον γνωστικό, κοινωνικό και συναισθηματικό τομέα των συμμετεχόντων.

4.3.2.1. Οφέλη στον γνωστικό τομέα

Οι συμμετέχοντες ωφελούνται και στο πνευματικό επίπεδο. Οι έρευνες των Bendle & Patterson (2009) έδειξαν ότι υπάρχει πνευματική ζωτικότητα από τη δραστηριοποίησή τους. Αποκτούν στόχους τους οποίους θέλουν να υλοποιήσουν και έτσι αποκτούν αίσθηση ελέγχου και των διανοητικών τους λειτουργιών. Οι έρευνες, μάλιστα, σε ηλικιωμένους συμμετέχοντες έδειξαν ότι η συμμετοχή τους βοήθησε να έχουν καλή πνευματική ευεξία.

Σύμφωνα με τον Kolb (1984, όπ. αναφ. στο Sharlanova, 2004) η εμπειρία παίζει κεντρικό ρόλο στη διαδικασία της μάθησης και η γνώση οικοδομείται μέσα από την ανακατασκευή της εμπειρίας. Η διαδικασία μάθησης συνδέεται με την πράξη, την αίσθηση, την παρατήρηση, τη σκέψη και τον σχεδιασμό (Sharlanova, 2004). Η κοινή εμπειρία που έχουν αυτοί που συμμετέχουν σε πολιτιστικά προγράμματα και τα κοινά συναισθήματα που μοιράζονται μεταξύ τους δημιουργούν δεσμό μεταξύ των μελών. Η δέσμευση που έχουν τα μέλη σε μια κοινή δραστηριότητα αυξάνει την αίσθηση της κοινωνικής συνοχής και της ενσυναίσθησης (Maury, Vella-Brodrick, Davidson, & Rickard, 2022).

4.3.2.2. Οφέλη στον κοινωνικό τομέα

Η συμμετοχή προσφέρει ευκαιρίες στα μέλη για αλληλεπίδραση, επικοινωνία και σύνδεση. Η επικοινωνία, η ανταλλαγή απόψεων, η γνωριμία με άλλους ανθρώπους και η δημιουργία φίλων είναι τα σημεία στα οποία επικεντρώνονται οι συμμετέχοντες (Kramer, 2005). Ενισχύονται με αυτό τον τρόπο η κοινωνική συμμετοχή και οι κοινωνικοί δεσμοί (Bendle & Patterson, 2009).

Επίσης, και η ίδια η κοινωνία επωφελείται από την ενεργή συμμετοχή των ατόμων, καθώς καλύπτονται κενά που δε μπορούν να καλυφθούν από δημόσιες δομές. Πραγματοποιούνται διάφορες δραστηριότητες ποικίλου περιεχομένου με τις οποίες εμπλουτίζεται η κοινωνική ζωή και των συμμετεχόντων και αυτών που τα παρακολουθούν (Kramer, 2005). Σύμφωνα με τη θεωρία του Orthner (1984, όπ. αναφ. στο Ράπτης, 2021) η κοινωνία, αν την εκλάβουμε ως ένα σύστημα, ασκεί αρκετά μεγάλους περιορισμούς στα μέλη της, τα οποία, όταν αναλαμβάνουν δράση μπορούν να αλλάξουν το σύστημα στο οποίο εντάσσονται είτε δομώντας το είτε αποδημώντας το. Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η θεωρία του Giddens (1989, όπ. αναφ. στο Ράπτης, 2021) συμπληρώνοντας ότι το άτομο που δρα, όχι μόνο οι

ομάδες ή άλλες συλλογικότητες, έχει την δυνατότητα να αναδιαμορφώσει το κοινωνικό σύστημα με την προϋπόθεση ότι το άτομο έχει γνώση των χαρακτηριστικών του κοινωνικού συστήματος και ότι η δράση του είναι υψίστης σημασίας. Οι πολιτιστικοί σύλλογοι και οι ομάδες λειτουργούν κατά κάποιον τρόπο ως υποκατάστατο της παραδοσιακής κοινωνικής συνύπαρξης και αλληλεπίδρασης. Μέσα σε αυτούς τα μέλη συνδέονται κοινωνικά (Isham, Kolodinsky, & Kimberly, 2006).

4.3.2.3. Οφέλη στον συναισθηματικό τομέα

Η συμμετοχή δημιουργεί θετικές συναισθηματικές καταστάσεις. Η αίσθηση του «ανήκειν» βελτιώνει την ψυχική ευεξία και μειώνει την κατάθλιψη. Η συμμετοχή μειώνει το άγχος της καθημερινότητας, επαναφέρει την ηρεμία και εμπλουτίζει τη ζωή με νόημα. Επίσης, μπορεί να βοηθήσει τους συμμετέχοντες να ξεπεράσουν δύσκολα περιστατικά της προσωπικής τους ζωής, όπως είναι για παράδειγμα ο θάνατος κάποιου αγαπημένου προσώπου (Chang, Wray, & Lin, 2014).

Η αυθόρμητη συμμετοχή στις δράσεις ενός πολιτιστικού συλλόγου ή πολιτιστικής ομάδας παρέχει αίσθημα αυτονομίας, επάρκειας και αυταξίας (Maury et al., 2022). Οι συμμετέχοντες εμπλουτίζονται συναισθηματικά, λαμβάνουν ικανοποίηση από την διάδραση με τους άλλους και βελτιώνεται η αυτοεικόνα τους (Bendle & Patterson, 2009).

4.4. Ικανοποίηση από δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου

Η ικανοποίηση αποτελεί ένα σημαντικό κίνητρο συμπεριφοράς. Η ικανοποίηση αφορά την εκπλήρωση των κινήτρων, των αναγκών και των προσδοκιών (Murray, Martin, O'Neill, & Gouge, 2016). Η ικανοποίηση είναι το σημαντικότερο όφελος που αποκομίζουν όσοι ασχολούνται με δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου. Οι Francken και van Raaij (1981, όπ αναφ. στο Broughton & Beggs, 2007) καθώς και οι Lounsbury και Hoopes (1985, όπ αναφ. στο Broughton et al., 2007) όρισαν την ικανοποίηση ως μια σχετική έννοια που πάντα εκτιμάται σε σχέση με ένα δεδομένο. Η ικανοποίηση που κάποιος νιώθει βασίζεται στη διαφορά μεταξύ των προσδοκιών για μια κατάσταση και της πραγματικής κατάστασης. Ένας άλλος ορισμός δόθηκε από τους Beard και Ragheb (1980, όπ αναφ. στο Broughton et al., 2007) οι οποίοι ορίζουν την ικανοποίηση ως τη θετική αντίληψη ή το θετικό συναίσθημα που το άτομο κερδίζει από την ενασχόλησή του με δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, είναι δηλαδή ο βαθμός που κάποιος είναι ευχαριστημένος. Η συμφωνία μεταξύ των προσδοκιών

των συμμετεχόντων και των αποτελεσμάτων θεωρείται παραδοσιακά ως ο πιο ολοκληρωμένος ορισμός της ικανοποίησης (Bultena & Klessig, 1969, *οπ. αναφ. στο* Chun et al., 2012).

Υπάρχει άμεση σχέση μεταξύ της ικανοποίησης από δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και ψυχικής υγείας, καθώς η συμμετοχή από μόνη της παρέχει εγγενή ικανοποίηση και ελαχιστοποιεί το άγχος. Μάλιστα, οι έρευνες έχουν αποδείξει ότι η ικανοποίηση από τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου συνεισφέρει στην συνολική ικανοποίηση από τη ζωή ενός ατόμου και την υποκειμενική αίσθηση ευεξίας (Murray et al., 2016; Matte, Fachinelli, Toni, Milan, & Olea, 2021).

Ο βαθμός της κάλυψης των προσδοκιών από μια δραστηριότητα επηρεάζει και το βαθμό του θετικού συναισθήματος ικανοποίησης. Μάλιστα, τα άτομα που συμμετέχουν σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και είναι πολύ ικανοποιημένα, έχουν ελάχιστες πιθανότητες να εγκαταλείψουν τη δραστηριότητα αυτή στον σύλλογο ή στην ομάδα που δραστηριοποιούνται, καθώς έχει αναπτυχθεί συναισθηματικός δεσμός μεταξύ τους (Καρακώστα, 2012).

Η απόκλιση μεταξύ των προσδοκιών για μια δραστηριότητα και το πραγματικό αποτέλεσμα της δραστηριότητας διαφοροποιείται ανάλογα με την ηλικία. Οι ηλικιωμένοι τείνουν να νιώθουν υψηλότερη ικανοποίηση από τις δραστηριότητές τους, σε σχέση με άτομα νεαρότερα. Γενικότερα, η ικανοποίηση από τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου αυξάνεται όσο μεγαλώνει η ηλικία (Broughton & Beggs, 2007; Hribernik & Mussap, 2010).

Η ικανοποίηση είναι μία πολυδιάστατη έννοια, που επηρεάζεται από ποικίλες μεταβλητές (Chun et al., 2012). Οι Beard και Ragheb (1980, *οπ. αναφ. στο* Broughton & Beggs, 2007; Murray et al., 2016) δημιούργησαν την κλίμακα για την ικανοποίηση από δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου (Leisure Satisfaction Scale ή LSS). Η κλίμακα αυτή σχεδιάστηκε για να μετρήσει το εύρος που τα άτομα αντιλαμβάνονται ότι οι συγκεκριμένες προσωπικές ανάγκες ικανοποιούνται μέσω των δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου. Η κλίμακα αυτή (LSS) αποτελείται από 6 υποκλίμακες που μετρούν την ικανοποίηση από τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και αφορούν τις εξής διαστάσεις:

- Ψυχολογικές: αυτοπραγμάτωση, δοκιμασία, επίτευξη, εξερεύνηση, ανακάλυψη.

- Εκπαιδευτικές: πνευματική διέγερση, μάθηση, αξιοποίηση των ικανοτήτων και των ταλέντων.
- Κοινωνικές: αλληλεπίδραση, συντροφικότητα, κοινωνικός σεβασμός και εκτίμηση.
- Χαλαρωτικές: ξεκούραση, ανακούφιση από το άγχος,
- Σωματικές: υγεία, ενέργεια, φυσική κατάσταση
- Αισθητικές: ευχαρίστηση, ωραίο περιβάλλον και ομορφιά

Συμπερασματικά, τα εκπαιδευτικά προγράμματα των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων, επειδή εντάσσονται τόσο στη μη τυπική εκπαίδευση όσο και στις δραστηριότητες αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου συμπεριλαμβάνουν τα κίνητρα, τα εμπόδια, τα οφέλη και την ικανοποίηση τόσο της μη τυπικής εκπαίδευσης όσο και των δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου. Επιπλέον, τα κίνητρα, τα εμπόδια, τα οφέλη και η ικανοποίηση από τη συμμετοχή στις δράσεις των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων εξειδικεύονται περαιτέρω και μέσα στο δικό τους πλαίσιο.

5. Ανασκόπηση βιβλιογραφίας

Η παρούσα εργασία ερευνά τους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες ως φορείς μη τυπικής εκπαίδευσης για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρουν. Οι άξονες διερεύνησης είναι τα κίνητρα, τα εμπόδια, τα οφέλη και η ικανοποίηση των συμμετεχόντων στους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες. Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση προέκυψε ότι έχουν μελετηθεί οι πολιτιστικοί σύλλογοι κυρίως ως φορείς πολιτισμού και ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς και ελάχιστα ως φορείς μη τυπικής εκπαίδευσης. Υπάρχει, επομένως, βιβλιογραφικό κενό. Οι ελάχιστες έρευνες στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία που υπάρχουν αφορούν είτε μελέτες περίπτωσης πολιτιστικών συλλόγων, είτε επικεντρώνονται σε μια δραστηριότητα, όπως για παράδειγμα παραδοσιακοί χοροί και ερασιτεχνικές θεατρικές ομάδες. Επίσης, ως προς τη μεθοδολογία οι περισσότερες έρευνες είναι ποιοτικές και καμία δεν συνδυάζει ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα.

Αναλυτικότερα, η έρευνα που είναι πιο σχετική με το θέμα που ερευνά η παρούσα εργασία είναι του Καλαμαρά (2021). Η έρευνα αυτή είναι ποιοτική με 10 συμμετέχοντες και διερευνά τα κίνητρα, τα εμπόδια και τα οφέλη των ενηλίκων που συμμετέχουν σε προγράμματα του Πολιτιστικού Συλλόγου Ικαρίας ‘Ιωάννης Μελάς’. Αρχικά, διερευνάται το θέμα του ελεύθερου χρόνου των εκπαιδευομένων, οι οποίοι θεωρούν ότι είναι ο προσωπικός τους χρόνος, που δεν διαθέτουν, όμως, αρκετό, γιατί πρέπει να καλύψουν κυρίως οικογενειακές υποχρεώσεις. Έπειτα, παρουσιάζονται τα κίνητρα συμμετοχής, τα οποία μπορούν να συνοψιστούν στα εξής: προσωπική ευχαρίστηση, προσωπικό ενδιαφέρον, προσωπική εξέλιξη, αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου με δημιουργικό τρόπο, εμπλουτισμός γνώσεων, εσωτερική ολοκλήρωση, κοινωνικές συναναστροφές. Ως επιπλέον κίνητρο από τους εκπαιδευομένους θεωρήθηκε και το γεγονός ότι τα μαθήματα στον συγκεκριμένο σύλλογο παρέχονται δωρεάν. Στη συνέχεια, αναφέρονται τα τυχόν εμπόδια που αντιμετωπίζουν κατά τη συμμετοχή τους. Από την έρευνα φαίνεται να μην υπάρχουν εμπόδια που αφορούν τις διαπροσωπικές σχέσεις, αλλά τα εμπόδια αφορούσαν καταστασιακά εμπόδια, με το σημαντικότερο εμπόδιο να αποτελεί η έλλειψη ελεύθερου χρόνου. Άλλα καταστασιακά εμπόδια είναι τα προβλήματα υγείας που τυχόν

αντιμετωπίζουν και οι άσχημες καιρικές συνθήκες. Ως προς τα θεσμικά εμπόδια, αυτά έχουν σχέση κυρίως με την εξεύρεση εκπαιδευτών, λόγω του εθελοντικού χαρακτήρα συμμετοχής των εκπαιδευτών, και την εύρεση μόνιμου χώρου. Τέλος, τα οφέλη που αποκομίζουν από τη συμμετοχή τους είναι η συνεργασία, η αλληλεπίδραση, η κοινωνικότητα, οι γνώσεις, η δημιουργικότητα, η αυτοεκτίμηση, η αυτοπεποίθηση, το αίσθημα αυτοεκπλήρωσης, καθώς και οφέλη στην υγεία και στην ευεξία.

Η δεύτερη έρευνα, που αφορά πολιτιστικούς συλλόγους, είναι της Παθιακάκη (2010), η οποία ερευνά τις ανάγκες και τα κίνητρα των ενηλίκων εκπαιδευομένων σε πολιτιστικά προγράμματα των ποντιακών συλλόγων του Νομού Αττικής. Η μεθοδολογία που ακολουθεί η ερευνήτρια είναι ποσοτική σε 14 Ποντιακούς Συλλόγους και 140 άτομα συμμετέχοντες. Τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να συνοψιστούν στα εξής: Το βασικό κίνητρο συμμετοχής είναι η γνωριμία με τα στοιχεία της ποντιακής ταυτότητας, η προβολή των στοιχείων του ποντιακού πολιτισμού και η ανάγκη για αυτοπροσδιορισμό. Επίσης, κίνητρο αποτελεί και η συναναστροφή με ανθρώπους που έχουν κοινή ιστορική μοίρα και η συνάντηση με ανθρώπους του φιλικού τους περιβάλλοντος. Επιπλέον κίνητρο είναι η προσωπική ανάπτυξη και η καλλιέργεια που είναι αποτέλεσμα της ενασχόλησης με θέματα πολιτισμού. Τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευόμενοι στους συγκεκριμένους συλλόγους είναι η έλλειψη χρόνου εξαιτίας επαγγελματικών και οικογενειακών υποχρεώσεων, προβλήματα υγείας, αλλά και η έλλειψη ενδιαφέροντος.

Η τρίτη έρευνα είναι της Περδίκη (2018) η οποία έχει ως θέμα: «Η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων σε εκπαιδευτικά προγράμματα μη τυπικής εκπαίδευσης στον δήμο Μονεμβασίας Λακωνίας». Η έρευνα είναι ποιοτική και οι 14 συμμετέχοντες παρακολουθούν εκπαιδευτικά προγράμματα στον Καλλιτεχνικό Σύλλογο Μολάων 'ΠΟΛΥΤΕΧΝΟ', στο Χώρο Δημιουργικής Έκφρασης - Συνέκφραση Μονεμβασίας και στον Επιμορφωτικό και Πολιτιστικό Σύλλογο Ασωπού. Τα ερευνητικά ερωτήματα αφορούν τη διερεύνηση των απόψεων για τον ελεύθερο χρόνο, τα κίνητρα συμμετοχής, τα οφέλη και τα εμπόδια. Οι εκπαιδευόμενοι αναφέρουν ότι ο ελεύθερος χρόνος αφορά την προσωπική τους δράση, την ευχαρίστηση και την ικανοποίηση μέσα από την ενασχόληση με δημιουργικές δραστηριότητες, την ξεκούραση, τη χαλάρωση, την καλύτερη ψυχολογία, την ενίσχυση της αυτοπεποίθησης, τη μείωση του άγχους και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Τα κίνητρα συμμετοχής εστιάζονται στην επιθυμία για γνώση του περιεχομένου της

διδασκαλίας, την προσωπική έκφραση, την απόκτηση δεξιοτήτων, την κοινωνικοποίηση, την ευκολία πρόσβασης στους χώρους που γίνονται τα εκπαιδευτικά προγράμματα, στις βολικές ώρες και στην επιθυμία στήριξης πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Τα οφέλη της συμμετοχής συνοψίζονται στο ευχάριστο κλίμα, στην αποφόρτιση από αγχώδεις καταστάσεις, στην αποφυγή της ρουτίνας, στη βελτίωση της ψυχολογικής διάθεσης, στην αποφυγή της αδράνειας, στην αίσθηση ικανοποίησης και στην τόνωση της αυτοπεποίθησης. Τα εμπόδια συμμετοχής εντοπίζονται κυρίως στα καταστασιακά, δηλαδή την έλλειψη χρόνου, τη δυσκολία πρόσβασης στον τόπο διεξαγωγής των μαθημάτων και τα έξοδα μετακίνησης και συμμετοχής, αλλά και στα θεσμικά που αφορούν, κυρίως, την περιορισμένη προσφορά προγραμμάτων

Η τέταρτη έρευνα είναι του Πολύζου (2020), η οποία ερευνά τα κίνητρα συμμετοχής των ενηλίκων εκπαιδευομένων σε μαθήματα ελληνικού παραδοσιακού χορού. Και αυτή η έρευνα είναι ποιοτική με 18 συμμετέχοντες που είναι εκπαιδευόμενοι σε πολιτιστικούς-χορευτικούς συλλόγους του Νομού Κορινθίας. Τα κίνητρα, όπως αποτυπώνονται στην έρευνα μπορούν να συνοψιστούν στα εξής: α) Κοινωνικοί λόγοι: δημιουργία κοινωνικών σχέσεων, δημιουργία παρέας, δέσιμο μεταξύ των μελών της ομάδας, συμμετοχή σε κοινωνικές εκδηλώσεις. Ο χορός είναι μια κοινωνική δραστηριότητα και δίνει τη δυνατότητα να προσφέρει νέες εμπειρίες σε αυτούς που συμμετέχουν. β) Σωματική άσκηση: Ο χορός είναι μια δραστηριότητα που είναι δημοφιλής και ως μορφή άσκησης και βοηθάει στη διατήρηση της καλής φυσικής κατάστασης. Πολλοί ενήλικοι επιλέγουν αυτή τη δραστηριότητα ως εναλλακτική μορφή άσκησης. γ) Ψυχολογικοί/συναισθηματικοί λόγοι: Αυτοέκφραση, έκφραση συναισθημάτων, διαφυγή από τα προβλήματα της καθημερινότητας, μείωση άγχους, αύξηση αυτοεκτίμησης, βελτίωση της διάθεσης, ψυχική ευεξία, διασκέδαση, ψυχαγωγία. δ) Απόκτηση καινούργιων γνώσεων. ε) Ενασχόληση με την τέχνη.

Η πέμπτη έρευνα είναι της Σπανού (2017) με θέμα: «Εκπαίδευση ενηλίκων και προγράμματα αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου. Η περίπτωση του Θεατρικού Εργαστηρίου του Δήμου Τρικκαίων». Η έρευνα είναι ποιοτική στην οποία συμμετέχουν 14 άτομα από το Θεατρικό Εργαστήρι του Δήμου Τρικκαίων του Νομού Τρικάλων. Τα ερευνητικά ερωτήματα αφορούν τους άξονες του ελεύθερου χρόνου, το πολιτισμικό και πνευματικό επίπεδο και η σχέση με τον τρόπο διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου, τα

κίνητρα συμμετοχής, τα οφέλη και τα εμπόδια. Τα αποτελέσματα ως προς τον πρώτο άξονα, που αφορά τον ελεύθερο χρόνο, έδειξαν και σε αυτή την έρευνα, όπως και στις προηγούμενες, ότι διαθέτουν περιορισμένο ελεύθερο χρόνο κυρίως λόγω επαγγελματικών και οικογενειακών υποχρεώσεων. Θεωρούν τον ελεύθερο χρόνο σημαντικό για να αποφορτίζονται και για να συμμετέχουν σε δημιουργικές δραστηριότητες. Τα κίνητρα συμμετοχής αναφέρονται αρχικά στην παρότρυνση από το φιλικό περιβάλλον, στη διεύρυνση του κοινωνικού κύκλου, την ευχαρίστηση, την προσωπική ικανοποίηση, την αυτοβελτίωση και την ομαδικότητα. Τα οφέλη που έχουν οι συμμετέχοντες στο θεατρικό εργαστήρι είναι κυρίως ψυχολογικά, καθώς αποφορτίζονται από τα προβλήματα της καθημερινότητας και αυξάνεται η αυτοπεποίθηση και η αυτογνωσία. Άλλα οφέλη που παρατηρήθηκαν είναι η βελτίωση της κοινωνικότητας και η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης. Τέλος, διερευνήθηκαν τα εμπόδια ως προς τη συμμετοχή τους. Τα εξωτερικά εμπόδια είναι η ηλικία, οι επαγγελματικές και οικογενειακές υποχρεώσεις καθώς και οι οικονομικές δυσκολίες. Τα εσωτερικά εμπόδια έχουν να κάνουν κυρίως με τον φόβο έκθεσης στο κοινό, λόγω της φύσης της συγκεκριμένης δραστηριότητας. Επίσης, η έρευνα επικεντρώθηκε και στα εμπόδια που υπήρξαν κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης δραστηριότητας. Τα εξωτερικά εμπόδια είναι η αδυναμία της μνήμης, η κούραση, και η δυσκολία να είναι συνεπείς στις πρόβες λόγω των οικογενειακών και επαγγελματικών υποχρεώσεων. Τα εσωτερικά εμπόδια εστιάζονται στη δυσκολία να αποδεχτούν καινούργιες εκπαιδευτικές μεθόδους, στο φόβο της αποτυχίας και της κριτικής.

Ως προς τη διεθνή βιβλιογραφία υπήρξε ακόμη μεγαλύτερη δυσκολία να εντοπιστούν σχετικές έρευνες. Οι πολιτιστικοί σύλλογοι και ομάδες (grassroots -arts- associations, cultural associations, voluntary associations,) ερευνώνται είτε από την πλευρά του κοινωνικού κεφαλαίου (Freitag, 2003; Lew & Wong, 2004; Stolle & Rochon, 1998), είτε της πολιτιστικής ανάπτυξης (Camarero, Garrido & Vicente, 2011) και της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς (Ličen, Findeisen & Bajec, 2017).

Μία μελέτη που εξετάζει τους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες με βάση την κοινωνική, οικονομική, εκπαιδευτική και αισθητική επιρροή τους στην Αγγλία είναι των Ramsden, Milling, Phillimore, McCabe, Fyfe, & Simpson (2011). Η μελέτη τονίζει ότι αυτοί οι χώροι είναι πολύ σημαντικοί, γιατί λειτουργούν ως χώροι συνάντησης «διαφορετικών» ανθρώπων, είτε διαφορετικών εθνικοτήτων, είτε ίδιας εθνικότητας, που δεν θα έβρισκαν οι

άνθρωποι αυτοί αλλού την ευκαιρία να γνωριστούν και να αναπτύξουν φιλικές σχέσεις. Το κοινό ενδιαφέρον τους για την καλλιτεχνική ενασχόληση δίνει αυτή τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης. Επίσης, τονίζει την ανάγκη να υπάρξει μεγαλύτερο ενδιαφέρον από την πολιτεία για τους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες, γιατί προσφέρουν πολλαπλά οφέλη, όπως ατομική και κοινωνική ευεξία, μεταλαμπάδευση γνώσεων, κοινωνική δικτύωση κ.α. Ως προς την εκπαιδευτική επιρροή των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων, που αφορά και το θέμα της δικής μας έρευνας, αναφέρει η συγκεκριμένη μελέτη τα εξής: Οι συμμετέχοντες φαίνεται να αναπτύσσουν τον εγγραμματισμό τους, να βελτιώνουν τις επικοινωνιακές τους ικανότητες, να «ανταλλάσσουν» απόψεις, να έχουν νέες εμπειρίες και να ανακαλύπτουν νέα πράγματα.

Σχετικές με το θέμα της παρούσας εργασίας είναι και άλλες τρεις έρευνες που επικεντρώνονται στην αναζήτηση των κινήτρων συμμετοχής σε χορευτικές ομάδες. Οι έρευνες αυτές είναι των Filippou, Goulimaris, Baxevanos και Genti, (2010), Serbezis και Genti (2009), Stavridis, Kaprinis και Tsirogiannis (2015). Και στις τρεις αυτές έρευνες τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα κίνητρα των συμμετεχόντων ήταν εσωτερικά και εξωτερικά. Τα εσωτερικά κίνητρα συνοψίζονται σε διαφυγή από τη ρουτίνα, πρόκληση, ομαδικότητα, φιλία, και βελτίωση των δεξιοτήτων. Αυτά τα κίνητρα συνδέονται με την ευχαρίστηση και την ικανοποίηση. Τα εξωτερικά κίνητρα αφορούν τη βελτίωση της υγείας και μερικώς τη βελτίωση των χορευτικών τους δεξιοτήτων.

5.1. Αναγκαιότητα και συμβολή της παρούσας έρευνας όπως προκύπτει από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση προκύπτει ότι το θέμα της αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες δεν έχει διερευνηθεί συστηματικά. Ενώ οι πολιτιστικοί σύλλογοι και ομάδες έχουν διερευνηθεί από άλλες διαστάσεις, όπως για παράδειγμα της πολιτιστικής ανάπτυξης ή της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, δεν έχουν διερευνηθεί επαρκώς, ούτε στην ελληνόγλωσση, ούτε στη διεθνή βιβλιογραφία, από τη διάσταση ως φορείς μη τυπικής εκπαίδευσης ενηλίκων, παρά τη σημαντική εκπαιδευτική επιρροή τους στους συμμετέχοντες-εκπαιδευόμενους (Ramsden et al., 2011).

Όπως είδαμε και στη βιβλιογραφική ανασκόπηση οι πολιτιστικοί σύλλογοι και ομάδες προσφέρουν ποικίλα εκπαιδευτικά προγράμματα. Στις περισσότερες από τις έρευνες

διερευνώνται τα κίνητρα συμμετοχής των ενηλίκων (Filippou et al., 2010, Καλαμαράς, 2021; Παθιακάκη, 2010; Περδίκη, 2018; Πολύζου, 2020; Σπανού, 2017; Serbezis & Genti, 2009; Stavridis et al., 2015). Επίσης, κάποιες από τις παραπάνω έρευνες διερευνούν τα οφέλη από τη συμμετοχή των ενηλίκων εκπαιδευομένων σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες καθώς και τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν (Καλαμαράς, 2021; Περδίκη, 2018; Σπανού, 2017). Καμία, όμως, έρευνα δεν εξετάζει και την ικανοποίηση που λαμβάνουν οι εκπαιδευόμενοι από τη συμμετοχή τους στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων.

Επίσης, όπως προκύπτει από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, οι έρευνες που έχουν εκπονηθεί μέχρι τώρα, είτε αποτελούν μελέτες περίπτωσης πολιτιστικών συλλόγων (Καλαμαράς, 2021; Παθιακάκη, 2010; Περδίκη, 2018), είτε πολιτιστικών ομάδων (Σπανού, 2017), είτε μελετούν μια συγκεκριμένη εκπαιδευτική δραστηριότητα που παρέχεται από πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες, όπως είναι η εκμάθηση παραδοσιακών χορών (Filippou et al., 2010; Πολύζου, 2020; Serbezis & Genti, 2009; Stavridis et al., 2015).

Επίσης, ως προς τη μεθοδολογία της έρευνας που έχει γίνει, κατά πλειοψηφία οι έρευνες είναι ποιοτικές, εκτός από την έρευνα της Παθιακάκη (2010) που είναι ποσοτική, ενώ δεν υπάρχει καμία που να συνδυάζει ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα.

Κρίνεται, επομένως, αναγκαίο να καλυφθεί το βιβλιογραφικό κενό που υπάρχει για τη συμμετοχή των ενηλίκων στα ποικίλα εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρουν οι πολιτιστικοί σύλλογοι και ομάδες συνολικά, και όχι ως μελέτες περίπτωσης. Στην παρούσα έρευνα θα επιχειρηθεί να διερευνηθούν περαιτέρω τα κίνητρα συμμετοχής, τα οφέλη, τα εμπόδια, αλλά και η ικανοποίηση που λαμβάνουν οι ενήλικοι από τη συμμετοχή τους στις εκπαιδευτικές αυτές δράσεις. Επίσης, μέσα από το συνδυασμό ποσοτικής και ποιοτικής μεθοδολογικής έρευνας φιλοδοξούμε να παρουσιαστούν και να κατανοηθούν σε βάθος τα κίνητρα που ωθούν τους ενήλικους να συμμετέχουν σε αυτές τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες, τα οφέλη και η ικανοποίηση που αποκομίζουν από τη συμμετοχή τους, αλλά και τα εμπόδια που συναντούν κατά την ενασχόλησή τους.

6. Μεθοδολογικό πλαίσιο

6.1. Σκοπός – ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των κινήτρων συμμετοχής ενηλίκων σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και πολιτιστικών ομάδων για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου. Επιπλέον, θα διερευνηθούν τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι κατά τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων, καθώς και τα οφέλη που αποκομίζουν από τη συμμετοχή τους στον γνωστικό, κοινωνικό και συναισθηματικό τομέα. Τέλος, θα διερευνηθεί και ο βαθμός ικανοποίησης που λαμβάνουν από τη συμμετοχή τους στις δραστηριότητες αυτές.

Ειδικότερα, οι επιμέρους στόχοι είναι:

1. Να διερευνηθεί το είδος των δραστηριοτήτων στις οποίες συμμετέχουν οι ενήλικοι στους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες καθώς και ο χρόνος που αφιερώνουν σε αυτές τις δραστηριότητες.
- 2.. Να διερευνηθούν τα κίνητρα συμμετοχής των ενηλίκων σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και πολιτιστικών ομάδων για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου.
3. Να διερευνηθούν τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι κατά τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων.
4. Να διερευνηθούν τα οφέλη που αποκομίζουν οι συμμετέχοντες στα εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και πολιτιστικών ομάδων στον γνωστικό, κοινωνικό και συναισθηματικό τομέα.
5. Να διερευνηθεί ο βαθμός ικανοποίησης από τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και πολιτιστικών ομάδων.
6. Να διατυπωθούν προτάσεις από τους συμμετέχοντες για τη βελτίωση των εκπαιδευτικών δράσεων που παρέχονται από πολιτιστικούς συλλόγους και πολιτιστικές ομάδες ως προς το περιεχόμενο, τη μεθοδολογία και το προφίλ των διδασκόντων.

Τα ερευνητικά ερωτήματα διαμορφώνονται με βάση τους παραπάνω στόχους ως εξής:

1. Πόσο ελεύθερο χρόνο διαθέτουν οι συμμετέχοντες σε εκπαιδευτικά προγράμματα και ποιο το είδος των προγραμμάτων αυτών;
2. Ποια είναι τα κίνητρα που ωθούν τους ενηλίκους να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και πολιτιστικών ομάδων προκειμένου να αξιοποιήσουν τον ελεύθερό τους χρόνο;
3. Ποια είναι τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι για να συμμετέχουν σε προγράμματα που παρέχονται από πολιτιστικούς συλλόγους και πολιτιστικές ομάδες;
4. Ποια είναι τα οφέλη που αποκομίζουν οι συμμετέχοντες στα εκπαιδευτικά προγράμματα που παρέχουν οι πολιτιστικοί σύλλογοι και οι πολιτιστικές ομάδες στον κοινωνικό, γνωστικό και συναισθηματικό τομέα;
5. Ποιος είναι ο βαθμός ικανοποίησης των ενηλίκων συμμετεχόντων σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και πολιτιστικών ομάδων;
6. Ποιες προτάσεις διατυπώνουν οι εκπαιδευόμενοι για τη βελτίωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που παρέχουν οι πολιτιστικοί σύλλογοι και οι πολιτιστικές ομάδες ως προς το περιεχόμενο, τη μεθοδολογία και το προφίλ των διδασκόντων;

6.2. Μεθοδολογία της έρευνας

Η επιλογή της μεθόδου ή των μεθόδων της έρευνας εξαρτάται από το είδος της πληροφορίας που αναζητείται (Robson, 2010). Στην ποσοτική έρευνα περιγράφεται μια γενική τάση και επισημαίνεται η διαφοροποίηση της τάσης μεταξύ των ατόμων. Επίσης, μπορούν εύκολα να προσδιοριστούν οι μεταβλητές και να διερευνηθούν πώς αυτές οι μεταβλητές μπορούν να επηρεάσουν μια άλλη μεταβλητή. Στην ποιοτική έρευνα γίνεται διερεύνηση ενός θέματος με μεγαλύτερη λεπτομέρεια και σε μεγαλύτερο βάθος. Οι «μεικτές» έρευνες, που συνδυάζουν ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους έρευνας λειτουργούν συμπληρωματικά και προσφέρουν μια πιο πλήρη προσέγγιση των δεδομένων και εξασφαλίζουν την καλύτερη κατανόηση των ερευνητικών ερωτημάτων (Creswell, 2016; Ίσαρη & Πουρκός, 2015).

Η χρήση πολλαπλών μεθόδων έρευνας, ή αλλιώς τριγωνοποίηση, έχει ως στόχο να ενισχύσει την εγκυρότητα των δεδομένων που προκύπτουν από την έρευνα. Η

αντιπαράθεση και η σύγκριση διαφορετικών περιγραφών οδηγεί σε πιο πλήρη κατανόηση του υπό εξέταση θέματος και περιορίζει τα μειονεκτήματα των επιμέρους μεθοδολογιών. Τα δεδομένα που προκύπτουν από την τριγωνοποίηση έχουν μεγαλύτερη αξιοπιστία (iep.edu.gr).

Τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας εμπεριέχουν μεταβλητές, όπως ελεύθερος χρόνος, κίνητρα, οφέλη, εμπόδια και ικανοποίηση, που πρέπει να διερευνηθούν. Για αυτό τον λόγο ως βασική μέθοδος επιλέχθηκε η ποσοτική έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου. Επειδή, όμως, τα υπό εξέταση θέματα δεν έχουν ερευνηθεί ιδιαίτερα, όπως είδαμε και στη βιβλιογραφική ανασκόπηση, κρίθηκε αναγκαίο να γίνει και ποιοτική έρευνα με ημιδομημένες συνεντεύξεις, ώστε να αναλυθούν τα θέματα σε μεγαλύτερο βάθος, να υπάρξει καλύτερη κατανόηση, αλλά και μέσω της τριγωνοποίησης των αποτελεσμάτων να προκύψουν πιο αξιόπιστα δεδομένα.

6.3. Δειγματοληψία ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας

Για τον σχεδιασμό μιας έρευνας είναι σημαντικό να προσδιοριστεί ο τρόπος προσέγγισης του δείγματος που θα δώσουν τα δεδομένα (Bell, 1997, όπ. αναφ. στη Παθιακάκη, 2010). Για την ποσοτική έρευνά επιλέχθηκε η βολική δειγματοληψία και η δειγματοληψία – χιονοστιβάδα. Συμμετείχαν, δηλαδή, στη βολική δειγματοληψία άτομα που προθυμοποιήθηκαν και ήταν διατεθειμένα να συμμετάσχουν στην έρευνα. Το δείγμα σίγουρα δεν είναι αντιπροσωπευτικό, μπορεί, όμως, να δώσει πληροφορίες, που είναι χρήσιμες, και να απαντήσει στα ερωτήματα. Επίσης, ζητήθηκε από τους αρχικούς συμμετέχοντες να προωθήσουν το ερωτηματολόγιο και σε άλλα άτομα που πληρούν τις προϋποθέσεις για να γίνουν μέλη του δείγματος (δειγματοληψία-χιονοστιβάδα). Αυτή η μέθοδος από τη μία έχει το πλεονέκτημα να συγκεντρώσει μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων, από την άλλη έχει το μειονέκτημα ότι δεν υπάρχει ακριβής γνώση για το ποια είναι τα άτομα που αποτελούν το δείγμα (Creswell, 2016). Επιλέχθηκαν οι παραπάνω τρόποι δειγματοληψίας, γιατί υπήρχε περιορισμός στον χρόνο για τη διεξαγωγή της έρευνας και κρίθηκε ότι αυτοί οι τρόποι εξυπηρετούσαν καλύτερα στις συγκεκριμένες συνθήκες.

Αναλυτικότερα, οι τρόποι προσέγγισης του δείγματος για τη διεξαγωγή της ποσοτικής έρευνας ήταν οι εξής: Ο βασικός τρόπος προσέγγισης ήταν η προσωπική επικοινωνία της ερευνήτριας με άτομα που γνώριζε ότι δραστηριοποιούνται ή είχαν δραστηριοποιηθεί στο

παρελθόν σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες. Στη συνέχεια, προωθήθηκε ηλεκτρονικά το ερωτηματολόγιο για να συμπληρωθεί. Επίσης, ζητήθηκε από τους παραπάνω να το προωθήσουν και σε άλλα άτομα που γνωρίζουν ότι συμμετέχουν ή έχουν συμμετάσχει στο παρελθόν σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες. Άλλος ένας τρόπος προσέγγισης ήταν να έρθει σε επαφή η ερευνήτρια με τους Προέδρους πολιτιστικών συλλόγων της περιοχής του Ν. Αχαΐας (Πανεπειρωτικός Σύλλογος Πατρών, ΑΣΤΟ-Επικοινωνούμε, Κοινοτοπία, Πολιτιστικός Σύλλογος Κλειτορίας). Ζητήθηκε από τους Προέδρους να προωθήσουν ηλεκτρονικά το ερωτηματολόγιο στα μέλη που συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα στους συλλόγους τους. Οι δύο αυτοί τρόποι της προσωπικής προσέγγισης ήταν και οι πιο αποτελεσματικοί. Πενιχρά αποτελέσματα στη συγκέντρωση ερωτηματολογίων είχε ο τρίτος τρόπος προσέγγισης, που ήταν η ηλεκτρονική επικοινωνία με πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες και η προώθηση του ερωτηματολογίου στο ηλεκτρονικό τους ταχυδρομείο.

Στην ποιοτική έρευνα είχαμε μικρό αριθμό συμμετεχόντων (7 άτομα), επειδή η διενέργεια των συνεντεύξεων είχε ρόλο εμβάθυνσης και ερμηνείας των ερευνητικών ερωτημάτων της ποσοτικής έρευνας. Εφαρμόστηκε η σκόπιμη δειγματοληψία και η δειγματοληψία-χιονοστιβάδα. Στη σκόπιμη δειγματοληψία επιλέχτηκαν συμμετέχοντες που πληρούσαν κάποια χαρακτηριστικά που σχετίζονται με τον χαρακτήρα της έρευνας. Μια μορφή σκόπιμης δειγματοληψίας αποτελεί και η δειγματοληψία – χιονοστιβάδα η οποία πραγματοποιήθηκε μετά την έναρξη της έρευνας, όταν ζητήθηκε από τους πρώτους συμμετέχοντες να συστήσουν και άλλους που να είναι κατάλληλοι για τη συγκεκριμένη έρευνα (Creswell, 2016; Ιωσηφίδης, 2008). Τα κριτήρια επιλογής των ατόμων που θα συμμετείχαν στην ποιοτική έρευνα ήταν να καλυφθούν όλες οι ηλικιακές ομάδες, να υπάρχει αντιπροσώπευση και από τα δύο φύλα, να μην συμμετέχουν όλοι στον ίδιο πολιτιστικό σύλλογο ή ομάδα και να μην ασχολούνται όλοι με το ίδιο αντικείμενο μάθησης. Έγινε προσπάθεια, δηλαδή, να υπάρχει ποικιλία στο δείγμα της ποιοτικής έρευνας τόσο ως προς την ηλικία και το φύλο, όσο και ως προς τους πολιτιστικούς συλλόγους- ομάδες που δραστηριοποιούνται και ως προς το είδος της εκπαιδευτικής δραστηριότητας.

6.4. Εργαλεία συλλογής δεδομένων – συμμετέχοντες στην έρευνα

Το εργαλείο που επιλέχτηκε για τη συλλογή των ποσοτικών δεδομένων στην παρούσα έρευνα ήταν το ανώνυμο ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο είναι ένα αντικειμενικό μέσο για τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με τις γνώσεις, τις αντιλήψεις,

τις στάσεις και τις συμπεριφορές των ανθρώπων (Boynton & Greenhalgh, 2004). Το ερωτηματολόγιο εξυπηρετεί στη συγκέντρωση δεδομένων με μικρό κόστος, και στην περίπτωση του ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου, με μηδενικό κόστος, και σε σύντομο χρόνο. Επίσης, επιτρέπει τη συμμετοχή μεγάλου αριθμού ατόμων στην έρευνα και διασφαλίζει την ανωνυμία, που είναι πολύ σημαντική, γιατί επιτρέπει στους συμμετέχοντες να απαντήσουν με ειλικρίνεια (Roopa & Rani, 2012). Οι απαντήσεις του ερωτηματολογίου μπορούν εύκολα να κωδικοποιηθούν, να συσχετιστούν και να αναλυθούν (Martin, 2006).

Το ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε για τη συλλογή των ποσοτικών δεδομένων της παρούσας έρευνας είναι ηλεκτρονικό και δημιουργήθηκε στο πρόγραμμα Google Forms (https://docs.google.com/forms/d/11Ym4_IE_yz4FIY2tn7xsuc3-Qqgd7gqZ9MFF4crR6yg). Είναι αυτοσχέδιο, γιατί δεν υπήρχαν αντίστοιχα ερωτηματολόγια που να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της έρευνας και να καλύπτουν τα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε την περίοδο Μαρτίου - Απριλίου 2023 και, συνολικά, συμμετείχαν 140 άτομα από 80 περίπου διαφορετικούς πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες (βλ. Πίνακας ΠΔ-1, Παράρτημα Δ) Η πλειοψηφία (79 /140, 56,4%) των συμμετεχόντων στην έρευνα παρακολουθεί ή έχει παρακολουθήσει στο παρελθόν εκπαιδευτικά προγράμματα σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες που βρίσκονται στην περιοχή των Πατρών και στην ευρύτερη περιοχή του Νομού Αχαΐας. Οι υπόλοιποι συμμετέχοντες παρακολουθούν ή έχουν παρακολουθήσει εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων σε άλλες περιοχές της Ελλάδας. Συγκεκριμένα, στην έρευνα συμμετείχαν εκπαιδευόμενοι από τους εξής Νομούς: Νομός Αιτωλοακαρνανίας, Νομός Αττικής, Νομός Άρτας, Νομός Δωδεκανήσων (Κάλυμνος, Λέρος, Τήλος), Νομός Εύβοιας, Νομός Ηλείας, Νομός Θεσσαλονίκης, Νομός Ιωαννίνων, Νομός Κορινθίας, Νομός Κυκλάδων (Πάρος, Αντίπαρος, Σίφνος), Νομός Μαγνησίας και Νομός Τρικάλων.

Στην ποιοτική έρευνα η συνέντευξη είναι μια από τις πιο αναγνωρισμένες μεθόδους συλλογής δεδομένων (Mason, 2011). Η συνέντευξη δίνει τη δυνατότητα να συλλεχθούν πληροφορίες σε μεγαλύτερο βάθος σε σχέση με άλλες μεθόδους άντλησης πληροφοριών, κυρίως σε θέματα που αφορούν κίνητρα, συναισθήματα, αντιλήψεις (iep.edu.gr). Ένα από τα βασικά είδη συνεντεύξεων είναι η ημιδομημένη συνέντευξη. Οι ημιδομημένες συνεντεύξεις χαρακτηρίζονται από προσχεδιασμένες ερωτήσεις, παρέχοντας όμως την

ευελιξία να τροποποιηθούν οι ερωτήσεις, είτε ως προς τη σειρά των ερωτήσεων, είτε ως προς το περιεχόμενο (Ιωσηφίδης, 2008). Για αυτούς τους λόγους το εργαλείο που επιλέχτηκε για το ποιοτικό μέρος της έρευνας είναι η ημιδομημένη συνέντευξη.

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν 7 άτομα, 4 γυναίκες και 3 άντρες και καλύπτουν όλες τις ηλικιακές ομάδες. Ως προς την οικογενειακή κατάσταση είναι 4 άγαμοι και 3 έγγαμοι, το μορφωτικό επίπεδο είναι 1 απόφοιτος Λυκείου, 1 φοιτητής και οι υπόλοιποι 5 Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης. Η κύρια επαγγελματική απασχόληση είναι 1 άνεργος, 1 φοιτητής, 1 ιδιωτικός υπάλληλος, 3 δημόσιοι υπάλληλοι και 1 συνταξιούχος. Οι πολιτιστικοί σύλλογοι και ομάδες που συμμετέχουν είναι Α.Σ.Τ.Ο. - Επικοινωνούμε (Πάτρα), ΠΟΦΠΠ (Πολιτιστικές Ομάδες Φοιτητών πανεπιστημίου Πατρών), Λύκειο Ελληνίδων Πάτρας, Φυσιολατρικός Σύλλογος Πάτρας, Ορμήτες - Ομάδα Εργαζομένων Πανεπιστημίου Πατρών, Θεατρική Ομάδα Συλλόγου Γονέων του 16ου Δημοτικού Σχολείου Πάτρας, ενώ τα εκπαιδευτικά προγράμματα που συμμετέχουν ή συμμετείχαν στο παρελθόν είναι φωτογραφία, χορός, χοροθέατρο, χορωδία, θέατρο και περιβαλλοντικές δράσεις. Ο Πίνακας 6-1 απεικονίζει τους συμμετέχοντες στην ποιοτική έρευνα.

Πίνακας 6-1 Συμμετέχοντες στην ποιοτική έρευνα

Συμμετέχων & φύλο	Ηλικιακή ομάδα	Οικογενειακή κατάσταση	Μορφωτικό Επίπεδο	Επαγγελματική Κατάσταση	Εκπαιδευτικό πρόγραμμα	Πολιτιστικός Σύλλογος-ομάδα
Σ1. Γυναίκα	46-55	Έγγαμη	ΑΕΙ	Ιδιωτικός Υπάλληλος	Φωτογραφία – Δράσεις στην πόλη	ΑΣΤΟ-Επικοινωνούμε
Σ2. Γυναίκα	36-45	Άγαμη	ΑΕΙ	Δημόσιος Υπάλληλος	Χορευτικό	Φυσιολατρικός Σύλλογος Πατρών
Σ3. Γυναίκα	46-55	Έγγαμη	ΑΕΙ	Δημόσιος Υπάλληλος	Χορευτικό	Λύκειο Ελληνίδων Πάτρας
Σ4. Άντρας	18-25	Άγαμος	Δευτ/θμια Εκπαίδευση	Φοιτητής	Φωτογραφία	ΑΣΤΟ-Επικοινωνούμε

Σ5. Άντρας	26-36	Άγαμος	ΑΕΙ	Άνεργος	Φωτογραφία	ΑΣΤΟ-Επικοινωνούμε
Σ6. Γυναίκα	65+	Άγαμος	Δευτ/θμια	Συνταξιούχος	Χοροθέατρο - Χορωδία	«Ορμήτες» Χοροθεατρική Ομάδα Εργαζομένων Πανεπιστημίου Πατρών
Σ7. Άντρας	56-64	Έγγαμος	ΑΕΙ	Δημόσιος Υπάλληλος	Θέατρο	Θεατρική Ομάδα Συλλόγου Γονέων & Κηδεμόνων 16 ^{ου} Δημοτικού Σχολείου Πατρών

Οι συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν, μετά τη συγκατάθεση των συμμετεχόντων, στο κινητό της ερευνήτριας. Στη συνέχεια, μετά από κάθε συνέντευξη έγινε απομαγνητοφώνηση με προσεκτική τμηματική ακρόαση της συνέντευξης και παράλληλη καταγραφή. Μετά τη μετεγγραφή της κάθε συνέντευξης ελέγχθηκε το περιεχόμενο με ακρόαση τουλάχιστον 2 φορές όλης της συνέντευξης.

6.5. Δομή ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα Α), που αποστάλθηκε στους συμμετέχοντες, αποτελείται από επτά μέρη. Αρχικά, υπάρχει μια μικρή εισαγωγή στην οποία αναφέρεται η ταυτότητα της ερευνήτριας, ο σκοπός της έρευνας, τα άτομα στα οποία απευθύνεται η έρευνα καθώς και η δήλωση διασφάλισης της ανωνυμίας.

Το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου (ερωτήσεις 1 έως 7) διερευνά τα δημογραφικά στοιχεία με κλειστού τύπου ερωτήσεις: φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, αριθμό παιδιών, μορφωτικό επίπεδο, επαγγελματική απασχόληση. Οι κλίμακες μέτρησης είναι ονομαστικές. Η τελευταία ερώτηση είναι ανοιχτού τύπου όπου ζητείται να καταγραφεί ο πολιτιστικός σύλλογος ή ομάδα στην οποία συμμετέχουν ή συμμετείχαν στο παρελθόν.

Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου (ερωτήσεις 8 έως 11) διερευνά το πρώτο ερευνητικό μας ερώτημα, δηλαδή τον ελεύθερο χρόνο των συμμετεχόντων στην καθημερινότητά τους, πόσο από αυτό τον χρόνο διαθέτουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα

πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων, καθώς και το είδος των προγραμμάτων αυτών. Οι ερωτήσεις είναι κλειστού τύπου με ονομαστική κλίμακα μέτρησης. Η τελευταία ερώτηση, στην οποία ζητείται να καταγραφεί το είδος ή τα είδη των δραστηριοτήτων που συμμετείχαν στο παρελθόν ή συμμετέχουν τώρα, είναι ανοιχτού τύπου.

Το τρίτο μέρος (ερωτήσεις 12 α έως 12 ια) αφορά το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, δηλαδή τα κίνητρα που ωθούν τους ενήλικους να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων προκειμένου να αξιοποιήσουν τον ελεύθερό τους χρόνο. Οι ερωτήσεις είναι κλειστού τύπου και ως κλίμακα μέτρησης χρησιμοποιείται η πεντάβαθμη κλίμακα Likert ίσων διαστημάτων. Αυτού του τύπου ερωτήσεις και κλίμακα μέτρησης χρησιμοποιούνται μέχρι και το έκτο μέρος του ερωτηματολογίου. Επίσης, υπάρχει και μια ερώτηση ανοιχτού τύπου στο τέλος (12 ιβ), στην οποία ζητείται να καταγραφεί, εάν υπάρχει, κάποιο άλλο κίνητρο, που δεν έχει αναφερθεί στις ερωτήσεις, προκειμένου να διερευνηθούν περαιτέρω τα κίνητρα συμμετοχής.

Το τέταρτο μέρος του ερωτηματολογίου (ερωτήσεις 13 α έως 13 ια) έχει σχέση με το τρίτο ερευνητικό ερώτημα που αφορά τη διερεύνηση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι κατά τη συμμετοχή τους στα εκπαιδευτικά αυτά προγράμματα. Η τελευταία ερώτηση (ερώτηση 13 ια) που είναι ανοιχτού τύπου, ζητείται από τους συμμετέχοντες να επισημάνουν και άλλα τυχόν εμπόδια που έχουν αντιμετωπίσει ως εκπαιδευόμενοι.

Το πέμπτο μέρος του ερωτηματολογίου διερευνά το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα, δηλαδή τα οφέλη συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων. Σε αυτό το μέρος διερευνώνται τα οφέλη στον γνωστικό, κοινωνικό και συναισθηματικό τομέα, χωρίς, όμως, να αναφέρονται στο ερωτηματολόγιο, για να μην επηρεαστούν οι συμμετέχοντες στον τρόπο που θα απαντήσουν. Είναι, όμως, κατά τέτοιο τρόπο δομημένα προκειμένου να μας βοηθήσουν στην επεξεργασία των αποτελεσμάτων. Συγκεκριμένα, οι ερωτήσεις 14 α και β, διερευνούν τα οφέλη στον γνωστικό τομέα, οι ερωτήσεις 14 γ, δ, στον κοινωνικό τομέα και οι ερωτήσεις 14 ε, στ, ζ, η, θ και ι στον συναισθηματικό τομέα. Η τελευταία ερώτηση 14 ια είναι ανοιχτού τύπου και διερευνά άλλα οφέλη που μπορεί να έχουν αποκομίσει οι συμμετέχοντες από τη δραστηριοποίησή τους στους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες.

Το έκτο μέρος του ερωτηματολογίου έχει σχέση με τον βαθμό ικανοποίησης και διερευνά το πέμπτο ερευνητικό ερώτημα. Και σε αυτό το μέρος η τελευταία ερώτηση (ιβ) είναι ανοιχτού τύπου προκειμένου να διερευνηθούν και άλλες πτυχές της ικανοποίησης που νιώθουν οι εκπαιδευόμενοι στα προγράμματα των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων.

Το τελευταίο μέρος (έβδομο) αναφέρεται στο έκτο ερευνητικό ερώτημα που διερευνά τις προτάσεις για βελτίωση ως προς το περιεχόμενο της διδασκαλίας, τον τρόπο διδασκαλίας και την προσωπικότητα του εκπαιδευτή. Και οι τρεις αυτές ερωτήσεις είναι ανοιχτού τύπου.

6.6. Πρωτόκολλο Συνέντευξης

Για την εκπόνηση του ποιοτικού μέρους της έρευνας σχεδιάστηκε ένα πρωτόκολλο συνέντευξης (βλ. Παράρτημα Β). Το πρωτόκολλο της συνέντευξης ακολουθεί τη δομή του ερωτηματολογίου, ώστε να είναι εφικτή η τριγωνοποίηση των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου και των συνεντεύξεων.

Αρχικά, αναφέρθηκε ο σκοπός της έρευνας και τονίστηκε ότι θα διασφαλιστεί η ανωνυμία των συμμετεχόντων.

Το πρωτόκολλο της συνέντευξης αποτελείται από επτά άξονες. Ο πρώτος άξονας, που αφορά τα δημογραφικά στοιχεία, είναι ίδιο με το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου.

Ο δεύτερος άξονας προσεγγίζει το πρώτο ερευνητικό ερώτημα που αφορά τον ελεύθερο χρόνο και την αξιοποίηση του σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες. Αποτελείται από τέσσερις ερωτήσεις. Η πρώτη ερώτηση έχει σχέση με τον ελεύθερο χρόνο που έχουν οι συμμετέχοντες στην καθημερινότητά τους και οι επόμενες τρεις αφορούν τον χρόνο που διαθέτουν για τη συμμετοχή τους στις δραστηριότητες, τον αριθμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και τα είδη των δραστηριοτήτων που συμμετέχουν ή συμμετείχαν στο παρελθόν.

Ο τρίτος άξονας αφορά το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, δηλαδή τα κίνητρα συμμετοχής. Αποτελείται από δύο ερωτήσεις. Η πρώτη ερώτηση διερευνά τα κίνητρα που ώθησαν τους συμμετέχοντες στην έρευνα να παρακολουθήσουν τη συγκεκριμένη εκπαιδευτική δραστηριότητα. Η δεύτερη ερώτηση ζητά να επισημανθεί το βασικότερο κίνητρο συμμετοχής.

Ο τέταρτος άξονας διερευνά το τρίτο ερευνητικό ερώτημα, δηλαδή τα εμπόδια συμμετοχής. Σε αυτόν τον άξονα ζητείται να αναφέρουν οι συμμετέχοντες στην έρευνα ποιο θεωρούν ότι είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο που αντιμετωπίζουν καθώς και άλλα εμπόδια που έχουν συναντήσει κατά τη διάρκεια της συμμετοχής τους στα εκπαιδευτικά αυτά προγράμματα. Επίσης, διερευνάται κατά πόσο ήταν δύσκολο για αυτούς που ξαναγύρισαν στην εκπαίδευση.

Ο πέμπτος άξονας αφορά το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα, δηλαδή τα οφέλη από τη συμμετοχή στα εκπαιδευτικά προγράμματα των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων. Οι ερωτήσεις για τα οφέλη δομούνται σε τρεις τομείς, γνωστικός, κοινωνικός και συναισθηματικός.

Ο έκτος άξονας αφορά το πέμπτο ερευνητικό ερώτημα, δηλαδή τον βαθμό ικανοποίησης. Διερευνάται ποια είναι η μεγαλύτερη ικανοποίηση που έχουν λάβει από την ενασχόλησή τους, αν έχουν ικανοποιηθεί οι ανάγκες που αποτέλεσαν το κίνητρο για τη συμμετοχή τους, καθώς και αν νιώθουν ικανοποίηση από την επίτευξη των γνωστικών, κοινωνικών και συναισθηματικών τους στόχων.

Τέλος, ο έβδομος άξονας αφορά το έκτο ερευνητικό ερώτημα, δηλαδή τις προτάσεις για βελτίωση ως προς το περιεχόμενο της διδασκαλίας, τον τρόπο που οι εκπαιδευτές διδάσκουν το συγκεκριμένο μάθημα και την προσωπικότητα του εκπαιδευτή.

6.7. Αξιοπιστία και εγκυρότητα της έρευνας.

Αξιοπιστία μιας ποσοτικής έρευνας σημαίνει ότι οι τιμές που προκύπτουν από ένα ερευνητικό εργαλείο παραμένουν σχεδόν ίδιες, όταν αυτό επαναχορηγηθεί σε διαφορετική χρονική στιγμή (Robson, 2010). Η βασική διαδικασία εξέτασης της αξιοπιστίας είναι η επαναχορήγηση μετά από επαρκές χρονικό διάστημα. Επειδή στην παρούσα έρευνα υπήρχε περιορισμός στον χρόνο και δεν υπήρχε επαρκές χρονικό διάστημα να μεσολαβήσει για να επαναχορηγηθεί το ερωτηματολόγιο, ακολουθήθηκαν άλλες μέθοδοι για να διασφαλιστεί η αξιοπιστία της έρευνας.

Προκειμένου να διασφαλιστεί υψηλότερη αξιοπιστία και εγκυρότητα δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στη σύνταξη του ερωτηματολογίου, καθώς ήταν αυτοσχέδιο. Αρχικά, το ερωτηματολόγιο συντάχθηκε με βάση το θεωρητικό υπόβαθρο του επιστημονικού πεδίου και οι ερωτήσεις αντιστοιχούσαν στα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας.

Επίσης, δόθηκε μεγάλη προσοχή στη διατύπωση των ερωτήσεων, ώστε να είναι οι ερωτήσεις σε απλή γλώσσα, σύντομες και σαφείς για να είναι κατανοητές από τους συμμετέχοντες. Στη συνέχεια, τέθηκε το ερωτηματολόγιο υπό αξιολόγηση από την επιβλέπουσα καθηγήτρια που είχε την επόπτευση της εργασίας. Επισημάνθηκαν μερικά λάθη στη διατύπωση των ερωτήσεων, τα οποία διορθώθηκαν, καθώς επίσης επισημάνθηκαν και παραλείψεις και έτσι στη συνέχεια συμπεριλήφθηκαν και άλλες ερωτήσεις, σύμφωνα με τις υποδείξεις της επιβλέπουσας καθηγήτριας.

Ένας άλλος τρόπος για να επιτευχθεί η αξιοπιστία και η εγκυρότητα της έρευνας ήταν να εξασφαλιστεί ικανοποιητικός αριθμός ατόμων που έχει τις προϋποθέσεις να συμμετάσχει στην έρευνα. Επίσης, επιλέχθηκε και ο κατάλληλος τρόπος στατιστικής ανάλυσης, που και αυτός προσδίδει μεγαλύτερη αξιοπιστία και εγκυρότητα (Cohen, Manion, & Morrison, 2008).

Επιπροσθέτως, χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα εναλλακτικό εργαλείο (συνεντεύξεις) που ακολουθεί τη δομή του ερωτηματολογίου. Και τα δύο ερευνητικά εργαλεία έχουν τις ίδιες μεταβλητές και είναι εύκολο να προσδιοριστεί η ισοδυναμία των τιμών. Επίσης, η αξιοπιστία των τιμών ενός ερευνητικού εργαλείου εξαρτάται και από την εσωτερική συνέπεια των τιμών ενός ατόμου (Creswell, 2016). Για αυτό τον λόγο ελέγχθηκε η εσωτερική συνέπεια των απαντήσεων με τον συντελεστή άλφα (Cronbach's alpha).

Η εσωτερική συνοχή του ερωτηματολογίου αποδείχθηκε ιδιαίτερος ικανοποιητική. Συγκεκριμένα, από την ανάλυση αξιοπιστίας προέκυψε ο δείκτης Cronbach's alpha = 0,901 για το σύνολο των 42 μεταβλητών κλίμακας. Εξετάζοντας τις επιμέρους κλίμακες, όλες έχουν ικανοποιητική εσωτερική συνοχή, όπως φαίνεται από τον ακόλουθο Πίνακα 6-1.

Πίνακας 6-2 Cronbach's Alpha

Κλίμακα	Cronbach's Alpha	N of Items
Κίνητρα συμμετοχής	0,835	11
Εμπόδια συμμετοχής	0,810	10
Οφέλη συμμετοχής	0,877	10
Βαθμός Ικανοποίησης	0,921	11

Εγκυρότητα είναι ο βαθμός ικανότητας της έρευνας να μετρήσει εκείνο που πρόκειται να μελετηθεί (Robson, 2010). Τα στοιχεία εγκυρότητας στηρίχτηκαν στον έλεγχο των στοιχείων που βασίζονται στις διαδικασίες απαντήσεων (Creswell, 2016).

Εφαρμόστηκε πιλοτική έρευνα προκειμένου να εξεταστεί η αποτελεσματικότητα του ερωτηματολογίου και να αυξηθεί ο βαθμός εγκυρότητας. Ο έλεγχος με την πιλοτική εφαρμογή του ερωτηματολογίου έγινε σε ένα μικρό δείγμα του πληθυσμού (10 άτομα). Δοκιμάστηκε το ερωτηματολόγιο προκειμένου να ελεγχθεί κατά πόσο είναι κατανοητό το περιεχόμενο των ερωτημάτων, η διατύπωση και ο χρόνος συμπλήρωσης. Στη συνέχεια ακολούθησε συζήτηση μεταξύ της ερευνήτριας και των ατόμων που συμμετείχαν στην πιλοτική εφαρμογή. Από τη συζήτηση προέκυψε ότι υπήρξε δυσκολία κατανόησης στις ερωτήσεις του άξονα «Εμπόδια συμμετοχής», γιατί ήταν διατυπωμένες με αρνητικές προτάσεις και θα μπορούσε να υπάρξει αμφισημία στον τρόπο ερμηνείας από τους συμμετέχοντες. Για παράδειγμα, στην πιλοτική εφαρμογή του ερωτηματολογίου η ερώτηση ήταν «Ποια είναι τα εμπόδια στη συμμετοχή σας;» και οι επιμέρους ερωτήσεις ήταν με αρνητική διατύπωση π.χ. «α. Δεν έχω χρόνο λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων», οι συμμετέχοντες αναρωτήθηκαν αν έπρεπε να απαντήσουν δεν έχω χρόνο π.χ. πολύ, ή είναι εμπόδιο π.χ. πολύ το ότι δεν έχω χρόνο. Προκειμένου να αποφευχθεί η δυσκολία στην κατανόηση και άρα να μειωθεί η εγκυρότητα, έγινε αναδιατύπωση των ερωτημάτων με καταφατικές προτάσεις και έτσι στην τελική του μορφή το παραπάνω παράδειγμα έγινε «Θεωρώ εμπόδιο την έλλειψη χρόνου λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων» οπου γίνεται αμέσως κατανοητό αυτό που ερωτάται. Κατά τον ίδιο τρόπο αναδιατυπώθηκαν όλες οι ερωτήσεις του άξονα «Εμπόδια συμμετοχής». Επίσης, από τη συζήτηση με τους συμμετέχοντες στην πιλοτική έρευνα προέκυψε ότι ήθελαν να υπάρχει στο τέλος και μια ερώτηση ανοιχτού τύπου για τα κίνητρα, τα εμπόδια, τα οφέλη και την ικανοποίηση, προκειμένου να συμπληρώσουν, αν υπήρχαν, και άλλα πέρα από αυτά που αναφέρονταν στο ερωτηματολόγιο. Για αυτό τον λόγο προστέθηκαν και οι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου για τους παραπάνω άξονες, καθώς κρίθηκε από την ερευνήτρια ότι θα συνέβαλαν θετικά στην έρευνα, προσφέροντας μεγαλύτερη εμβάθυνση. Οι συμμετέχοντες στην πιλοτική εφαρμογή δεν αντιμετώπισαν άλλες δυσκολίες ούτε στην έκταση, ούτε στη διατύπωση των ερωτήσεων και έτσι μετά τις τελευταίες τροποποιήσεις έγινε η επίσημη χορήγηση του

ερωτηματολογίου. Οι απαντήσεις που δόθηκαν κατά την πιλοτική εφαρμογή δεν συμπεριελήφθησαν στα τελικά αποτελέσματα.

Ο τρόπος επικύρωσης των ευρημάτων στην ποιοτική έρευνα είναι διαφορετικός από την ποσοτική και σε αντιστοιχία με την αξιοπιστία και την εγκυρότητα, σύμφωνα με τον Creswell (2016), γίνεται επικύρωση των ευρημάτων (validating findings). Προσδιορίζεται, δηλαδή, η ακρίβεια και η φερεγγυότητα των αποτελεσμάτων μέσα από στρατηγικές εγκυρότητας, όπως είναι η τριγωνοποίηση. Στην παρούσα έρευνα τριγωνοποιούνται τα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας με τα ευρήματα της ποσοτικής έρευνας.

Το πρωτόκολλο της συνέντευξης τέθηκε υπό αξιολόγηση από την επιβλέπουσα καθηγήτρια, με την βοήθεια της οποίας έγιναν κάποιες αλλαγές και συμπληρώθηκαν ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις στο πρωτόκολλο της συνέντευξης σχετίζονται με τα ερευνητικά ερωτήματα διασφαλίζοντας την αξιοπιστία και την εγκυρότητά του.

Επίσης, η εγκυρότητα εξασφαλίστηκε με τη δημιουργία φιλικού κλίματος μεταξύ της ερευνήτριας και των συμμετεχόντων στην ποιοτική έρευνα και της διασφάλισης της ανωνυμίας συμμετοχής τους. Υιοθετήθηκαν οι προβλεπόμενες διαδικασίες, ενημερώνοντας τους συμμετέχοντες πριν την συνέντευξη για το σκοπό και ζητώντας την συγκατάθεση τους για την ηχογράφηση (Cohen et al., 2008). Τέλος, επιδιώξαμε οι συμμετέχοντες στην ποιοτική έρευνα να μην ανήκουν όλοι στον ίδιο σύλλογο ή ομάδα ούτε να συμμετέχουν στην ίδια εκπαιδευτική δραστηριότητα, προκειμένου να διαπιστωθεί αν υπάρχουν διαφορετικές στάσεις και αντιλήψεις.

6.7.1. Ηθική και ζητήματα δεοντολογίας ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας

Μια βασική διάσταση της έρευνας είναι και το ζήτημα της δεοντολογίας. Η δεοντολογία εμπεριέχει ένα σύνολο από κανόνες που καθορίζουν τη σχέση του ερευνητή και των συμμετεχόντων στην έρευνα (Ίσαρη & Πουρκός, 2015). Βασικά ζητήματα που λήφθηκαν υπόψη, τόσο στην ποσοτική όσο και στην ποιοτική έρευνα, ήταν η πληροφόρηση για τον σκοπό της έρευνας, η ελεύθερη συμμετοχή και η διατήρηση της ανωνυμίας των συμμετεχόντων. Στην ποιοτική έρευνα προηγήθηκε η δήλωση συναίνεσης για ηχογράφηση των συνεντεύξεων και έγινε καταγραφή μόνο των αρχικών γραμμάτων των ονομάτων τους. Τέλος, απομαγνητοφωνήθηκαν με μεγάλη προσοχή οι συνεντεύξεις.

6.8. Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων ποσοτικής έρευνας και ποιοτικής έρευνας

Στην ποσοτική έρευνα η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με το λογισμικό SPSS v.28.

Στα δεδομένα της ποιοτικής έρευνας (ερωτήσεις ανοιχτού τύπου στο ερωτηματολόγιο και απαντήσεις των συμμετεχόντων στις συνεντεύξεις) έγινε θεματική ανάλυση του περιεχομένου. Η θεματική ανάλυση επιτυγχάνεται όταν συστηματικά αναγνωρίζονται, οργανώνονται και κατανοούνται τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα νοημάτων σε ένα σύνολο δεδομένων, εστιάζοντας σε εκείνα που σχετίζονται με το προς μελέτη θέμα και είναι κατάλληλα να απαντήσουν στα ερευνητικά ερωτήματα (Τσιώλης, 2018).

Το αρχικό στάδιο περιλάμβανε την απομαγνητοφώνηση και καταγραφή των συνεντεύξεων και στη συνέχεια τη συγκέντρωση των απαντήσεων ανά ερευνητικό ερώτημα. Δημιουργήθηκαν επτά άξονες για τη συγκέντρωση των απαντήσεων των συμμετεχόντων. Ο πρώτος αφορούσε τα δημογραφικά στοιχεία, ενώ οι επόμενοι έξι αντιστοιχούσαν στα ερευνητικά ερωτήματα. Το πρωτόκολλο της συνέντευξης ήταν δομημένο κατά τέτοιο τρόπο ώστε να υπάρχει σαφής διαχωρισμός των ερωτήσεων ανά ερευνητικό ερώτημα, για να είναι ευκολότερη η επεξεργασία των δεδομένων. Έπειτα, προκειμένου να υπάρξει εξοικείωση με το ερευνητικό υλικό, έγιναν πολλές προσεκτικές αναγνώσεις των δεδομένων και αναζητήθηκαν τα νοήματα, τα θέματα και τα μοτίβα που σχετίζονταν με το κάθε ερευνητικό ερώτημα τα οποία στη συνέχεια καταγράφηκαν (Ισαρη & Πουρκός, 2015; Τσιώλης, 2018).

Στο επόμενο στάδιο έγινε συστηματική κωδικοποίηση, δηλαδή απόδοση εννοιολογικών προσδιορισμών σε κάθε απόσπασμα του κειμένου των συνεντεύξεων και των απαντήσεων στις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου του ερωτηματολογίου. Κάποιοι από τους κωδικούς προήλθαν από τα ίδια τα λόγια των συμμετεχόντων, ενώ άλλοι αντλήθηκαν από το εννοιολογικό και θεωρητικό πλαίσιο. Ακολούθησε στη συνέχεια η αναζήτηση θεμάτων, τα οποία είναι πιο γενικές και αφηρημένες εννοιολογικές κατασκευές, μέσω της επεξεργασίας, της σύγκρισης και του συνδυασμού διαφορετικών κωδικών που αποδίδουν ένα μοτίβο νοήματος (Creswell, 2016; Τσιώλης, 2018). Η τελική καταγραφή των θεμάτων που προέκυψαν από την ανάλυση έγινε μετά από προσεκτική επανεξέτασή τους, ώστε να μην

υπάρχουν επικαλύψεις μεταξύ των θεμάτων, αλλά και να υπάρχει εσωτερική ομοιογένεια και εξωτερική ετερογένεια. Έγινε προσπάθεια, δηλαδή, να υπάρχει νοηματική συνοχή και ξεκάθαρος διαχωρισμός μεταξύ των θεμάτων (Patton, 1990 όπ. αναφ. στο Ίσαρη & Πουρκός, 2015).

7. Παρουσίαση δεδομένων ποσοτικής έρευνας

7.1. Δημογραφικά στοιχεία

1. Στην έρευνα συμμετείχαν 140 άτομα συνολικά, 32 άνδρες (22,9%) και 108 γυναίκες (77,1%), όπως φαίνεται στον Πίνακα 7-3 και στο Σχήμα 7-1(Παράρτημα Ε).

Πίνακας 7-3 Φύλο

Φύλο	N	%
Άνδρας	32	22,9%
Γυναίκα	108	77,1%

2. Η ηλικία των συμμετεχόντων κυμάνθηκε σύμφωνα με τον Πίνακα 7-4 και το Σχήμα 7-2 (Παράρτημα Ε). Η πλειοψηφία είναι 36-55 ετών (60,7%).

Πίνακας 7-4 Ηλικία

Ηλικία	N	%
18-25	14	10,0%
26-35	13	9,3%
36-45	37	26,4%
46-55	48	34,3%
56-65	22	15,7%
65+	6	4,3%

3. Οι μισοί συμμετέχοντες είναι έγγαμοι/ες (50,0%), το 37,9% άγαμοι/ες, το 10% διαζευγμένοι/ες και το 2,1% χήροι/ες (Πίνακας 7-5 και Σχήμα 7-3, Παράρτημα Ε).

Πίνακας 7-5 Οικογενειακή κατάσταση

Οικογενειακή κατάσταση	N	%
Άγαμος/η	53	37,9%
Έγγαμος/η	70	50,0%

Διαζευγμένος/η	14	10,0%
Χήρος/α	3	2,1%

4. Το 43,6% των συμμετεχόντων δεν έχουν παιδί, ενώ το υπόλοιπο 56,4% έχουν τουλάχιστον ένα παιδί (Πίνακας 7-6 και Σχήμα 7-4, Παράρτημα Ε).

Πίνακας 7-6 Αριθμός Παιδιών

Αριθμός παιδιών	N	%
Κανένα	61	43,6%
1	23	16,4%
2	48	34,3%
3	7	5,0%
4 και άνω	1	0,7%

5. Ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης, η πλειοψηφία είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (70,7%), το 9,3% απόφοιτοι ΙΕΚ, το 19,3% απόφοιτοι Λυκείου και μόλις ένας συμμετέχοντας είναι απόφοιτος Γυμνασίου (Πίνακας 7-7 και Σχήμα 7-5, Παράρτημα Ε).

Πίνακας 7-7 Μορφωτικό επίπεδο

Μορφωτικό επίπεδο	N	%
Απόφοιτος Γυμνασίου	1	0,7%
Απόφοιτος Λυκείου	27	19,3%
Απόφοιτος ΙΕΚ	13	9,3%
Απόφοιτος ΑΕΙ/ΤΕΙ	99	70,7%

6. Η κατανομή των συμμετεχόντων αναλόγως της επαγγελματικής τους ενασχόλησης φαίνεται στον Πίνακα 7-8 και Σχήμα 7-6 (Παράρτημα Ε). Κατά πλειοψηφία είναι δημόσιοι (35,%) και ιδιωτικοί υπάλληλοι (32,9%).

Πίνακας 7-8 Επαγγελματική απασχόληση

Επαγγελματική απασχόληση	N	%
Άνεργος/η	6	4,3%
Δημόσιος Υπάλληλος	50	35,7%
Ελεύθερος Επαγγελματίας	13	9,3%
Επιχειρηματίας	2	1,4%
Ιδιωτικός Υπάλληλος	46	32,9%
Οικιακά	6	4,3%
Συνταξιούχος	5	3,6%
Φοιτητής/ρια	12	8,6%

7. Οι πολιτιστικοί σύλλογοι και ομάδες που συμμετέχουν ή συμμετείχαν στο παρελθόν είναι περίπου 80 και αναλυτικά φαίνονται στον Πίνακα ΠΔ-1 (Παράρτημα Δ), όπως ακριβώς καταγράφηκαν από τους συμμετέχοντες στο φύλλο απαντήσεων (excel) του ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου.

7.2. Περιγραφική ανάλυση

Στο πλαίσιο της περιγραφικής ανάλυσης πραγματοποιήθηκε ανάλυση συχνοτήτων και εξαγωγή μέσων όρων και τυπικών αποκλίσεων.

7.2.1. Ελεύθερος χρόνος και συμμετοχή σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες

Στον Πίνακα 7-9 και στο Σχήμα 7-7 (Παράρτημα Ε) παρουσιάζεται η κατανομή των συμμετεχόντων με βάση το πόσο ελεύθερο χρόνο έχουν στη διάθεσή τους την ημέρα, μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/ προσωπικών τους υποχρεώσεων. Απ' ό,τι φαίνεται, οι περισσότεροι έχουν στη διάθεσή τους από μία έως δύο ώρες (53,6%).

Πίνακας 7-9 Ελεύθερος χρόνος

Πόσο ελεύθερο χρόνο έχετε στη διάθεσή σας την ημέρα μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών σας υποχρεώσεων;	N	%
1 ώρα	37	26,4%
2 ώρες	38	27,1%

3 ώρες	25	17,9%
4 ώρες	15	10,7%
5 ώρες και πάνω	25	17,9%

Στον Πίνακα 7-10 και στο Σχήμα 7-8 (Παράρτημα Ε) παρουσιάζεται η κατανομή των συμμετεχόντων με βάση το πόσο χρόνο την εβδομάδα διαθέτουν για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας που είναι μέλος. Απ' ό,τι φαίνεται οι περισσότεροι διαθέτουν από μία έως τρεις ώρες την εβδομάδα (77,9%).

Πίνακας 7-10 Εβδομαδιαίος χρόνος συμμετοχής σε δραστηριότητες πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων

Πόσες ώρες την εβδομάδα διαθέτετε για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας που είστε μέλος;	N	%
1 ώρα	32	22,9%
2 ώρες	45	32,1%
3 ώρες	32	22,9%
4 ώρες	17	12,1%
5 ώρες και πάνω	14	10,0%

Τέλος, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων συμμετέχει ή έχει συμμετάσχει σε ένα ή και δύο εκπαιδευτικά προγράμματα (62,9), όπως φαίνεται στον Πίνακα 7-11 και Σχήμα 7-9 (Παράρτημα Ε). Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα σημαντικό ποσοστό έχει συμμετάσχει σε πάνω από πέντε εκπαιδευτικά προγράμματα (17,9%).

Πίνακας 7-11 Αριθμός συμμετοχής σε πολιτιστικά προγράμματα

Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετέχετε ή συμμετείχατε στο παρελθόν;	N	%
1	45	32,1%
2	43	30,7%
3	24	17,1%
4	3	2,1%

Από τις απαντήσεις στο ερώτημα «Ποιο ή ποια είναι τα είδη των δραστηριοτήτων που έχετε συμμετάσχει στο παρελθόν ή συμμετέχετε τώρα;» προέκυψε ότι οι συμμετέχοντες δραστηριοποιούνται σε ποικίλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Τα είδη των δραστηριοτήτων που καταγράφηκαν είναι τα εξής (βλ. Πίνακα ΠΔ-2, Παράρτημα Δ): χορός, κυρίως παραδοσιακοί χοροί, θέατρο, φωτογραφία, χορωδία, χοροθέατρο, μουσική, παραδοσιακή μουσική, εικαστικά – χειροτεχνίες (ζωγραφική, κεραμική, ντεκουπάζ, κέντημα), λέσχη ανάγνωσης, θεραπευτική και δημιουργική γραφή, αθλητικές δραστηριότητες (γιόγκα, γυμναστική), πεζοπορία-ορειβασία, παρεμβάσεις στην πόλη, ραδιοφωνική παραγωγή.

7.2.2. Κίνητρα συμμετοχής

Συνεχίζοντας με τα κίνητρα που τους οδήγησαν στη συμμετοχή στη δραστηριότητα, τα ισχυρότερα φαίνεται να είναι η εκπλήρωση μίας επιθυμίας ($\mu=4,11$, $\tau.α.=0,903$), η ανάγκη να νιώσουν δημιουργικοί ($\mu=4,06$, $\tau.α.=0,998$), και η ανάγκη έκφρασης του εαυτού ($\mu=4,06$, $\tau.α.=0,917$). Το λιγότερο ισχυρό κίνητρο είναι η επιθυμία να βγουν από την κοινωνική απομόνωση στην οποία βρίσκονταν ($\mu=2,51$, $\tau.α.=1,386$). Τα υπόλοιπα κίνητρα φαίνεται να είναι μετρίως έως και αρκετά ισχυρά, όπως φαίνεται στον Πίνακα 7-12 και στα Σχήματα 7-10 έως 7-20 του Παραρτήματος Ε.

Πίνακας 7-12 Κίνητρα συμμετοχής

Κίνητρα συμμετοχής	N	M	T.A.
α) Να ασχοληθώ με μια εντελώς νέα δραστηριότητα, για την οποία δεν είχα καμία απολύτως γνώση	140	3,39	1,180
β) Να διευρύνω τις γνώσεις μου σε ένα αντικείμενο, για το οποίο είχα κάποιες βασικές γνώσεις	140	3,87	0,981
γ) Να γνωρίσω καινούργιους / διαφορετικούς ανθρώπους	140	3,64	1,113
δ) Να αποκτήσω καινούργιους φίλους	140	3,20	1,164
ε) Να βελτιώσω τις κοινωνικές μου δεξιότητες	140	3,25	1,158
στ) Να βγω από την κοινωνική απομόνωση στην οποία βρίσκόμουν	140	2,51	1,386

ζ) Να ξεφύγω από τη ρουτίνα της καθημερινότητας	140	3,61	1,123
η) Να ξεφύγω από το άγχος που μου προκαλούν δύσκολες καταστάσεις στη ζωή μου	140	3,48	1,226
θ) Να εκφράσω τον εαυτό μου	140	4,04	0,917
ι) Να νιώσω δημιουργικός	140	4,06	0,998
ια) Να εκπληρώσω την επιθυμία μου να μάθω π.χ. χορό, ζωγραφική, θέατρο κ.λπ.	140	4,11	0,903

ιβ) Στην ανοιχτή ερώτηση του ερωτηματολογίου η οποία ζητούσε από τους συμμετέχοντες να αναφέρουν και άλλα κίνητρα, αν υπάρχουν, για τη συμμετοχή τους στη συγκεκριμένη δραστηριότητα απάντησαν 29 από τους 140 (20,7%). Τα κίνητρα που αναφέρονται επιπλέον είναι (βλ. Πίνακα ΠΔ-3, Παράρτημα Δ):

- Να είναι ενεργά μέλη της κοινωνίας.
- Αυτοβελτίωση
- Καλλιέργεια της δημιουργικότητας
- Άσκηση
- Παράδοση
- Προσφορά στον πολιτισμό
- Βοήθεια στον τοπικό σύλλογο
- Απόκτηση νέων εμπειριών
- Να φεύγουν από το σπίτι
- Ενίσχυση των δεσμών με τους φίλους τους μέσω των κοινών δραστηριοτήτων
- Διασκέδαση
- Λόγοι υγείας

7.2.3. Εμπόδια συμμετοχής

Από την άλλη, οι συμμετέχοντες δεν φαίνεται να αναγνωρίζουν σημαντικά εμπόδια για τη συμμετοχή τους στη δραστηριότητα (Πίνακας 7-13 και Σχήμα 7-21 έως Σχήμα 7-30,

Παράρτημα Ε). Σε μέτριο προς χαμηλό βαθμό φαίνεται να τους επηρεάζει αρνητικά η έλλειψη χρόνου λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων ($\mu=3,14$, $\tau.α.=1,290$) και λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων ($\mu=2,95$, $\tau.α.=1,332$). Στον μικρότερο βαθμό θεωρούν εμπόδιο την πεποίθηση ότι δεν θα τα καταφέρουν με τις απαιτήσεις της εκπαιδευτικής δραστηριότητας ($\mu=1,54$, $\tau.α.=0,868$).

Πίνακας 7-13 Εμπόδια συμμετοχής

Εμπόδια συμμετοχής	N	M	T.A.
α) Θεωρώ εμπόδιο την έλλειψη χρόνου λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων	140	2,95	1,332
β) Θεωρώ εμπόδιο την έλλειψη χρόνου λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων	140	3,14	1,290
γ) Θεωρώ εμπόδιο την κούραση ή τα προβλήματα υγείας που τυχόν αντιμετωπίζω	140	2,51	1,255
δ) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι η συγκεκριμένη δραστηριότητα γίνεται σε μέρα ή ώρα που δεν με βολεύει	140	2,71	1,238
ε) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δεν είμαι ικανοποιημένος από την απόδοση μου στη συγκεκριμένη δραστηριότητα	140	1,68	0,908
στ) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δυσκολεύομαι να αφομοιώσω τα καινούργια πράγματα που μαθαίνω	140	1,61	0,934
ζ) Θεωρώ εμπόδιο την πεποίθηση μου ότι δεν θα τα καταφέρω με τις απαιτήσεις της εκπαιδευτικής δραστηριότητας που συμμετέχω	140	1,54	0,868
η) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δεν έχω καταφέρει να συνδεθώ με τους άλλους εκπαιδευόμενους στη δραστηριότητα που συμμετέχω	140	1,60	0,896
θ) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δεν με ενδιαφέρει και τόσο πολύ η δραστηριότητα που έχω επιλέξει να ασχοληθώ	140	1,67	1,076
ι) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δεν μπορώ να ανταποκριθώ στα έξοδα ακόμα και μιας μικρής συμμετοχής	140	1,94	1,137

ια) Στην ανοιχτή ερώτηση του ερωτηματολογίου, η οποία ζητούσε από τους συμμετέχοντες να αναφέρουν και άλλα εμπόδια, αν υπάρχουν, για τη συμμετοχή τους στη συγκεκριμένη δραστηριότητα ελάχιστοι αναφέρουν και άλλα εμπόδια, μόλις 9 άτομα από τα 140 (6,4%). Τα επιπλέον εμπόδια που αναφέρουν είναι (Πίνακας ΠΔ-4, Παράρτημα Δ):

- Οι καιρικές συνθήκες.
- Η μετακίνηση – χώρος στάθμευσης.
- Η καραντίνα και ο covid-19.
- Η έλλειψη συναναστροφής με άτομα ίδιας ηλικίας στον πολιτιστικό σύλλογο.
- Η μη στήριξη από το επαγγελματικό περιβάλλον.
- Οι απαιτήσεις του καθημερινού προγράμματος – η εξάντληση από τις πολλαπλές υποχρεώσεις.
- Η μη καλή επικοινωνία με τους υπόλοιπους συμμετέχοντες.

7.2.4. Οφέλη συμμετοχής

Από την άλλη, οι συμμετέχοντες αναγνωρίζουν πολλά οφέλη από τη συμμετοχή τους στη δραστηριότητα, με όλα να αξιολογούνται από αρκετά ως πολύ σημαντικά (Πίνακας 7-14 και από Σχήμα 7-31 έως Σχήμα 7-40, Παράρτημα Ε). Τα πιο σημαντικά οφέλη περιλαμβάνουν την ικανοποίηση από την ενασχόληση με τη δραστηριότητα ($\mu=4,26$, $\tau.α.=0,706$), ότι νιώθουν ότι έχουν προσθέσει στη ζωή τους κάτι που τους δίνει χαρά ($\mu=4,23$, $\tau.α.=0,703$), ότι νιώθουν πνευματικά ενεργοί από τη συμμετοχή στη συγκεκριμένη δραστηριότητα ($\mu=4,18$, $\tau.α.=0,722$), ότι μειώνεται ή φεύγει το άγχος της καθημερινότητας ($\mu=4,04$, $\tau.α.=0,877$), ότι νιώθουν ικανοί ($\mu=4,03$, $\tau.α.=0,768$) και ότι μπορούν να εκφράζουν διάφορες πτυχές της προσωπικότητάς τους από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα ($\mu=4,01$, $\tau.α.=0,809$).

Πίνακας 7-14 Οφέλη συμμετοχής

Οφέλη συμμετοχής	N	M	T.A.
------------------	---	---	------

α) Νιώθω πνευματικά ενεργός από τη συμμετοχή μου στη συγκεκριμένη δραστηριότητα	140	4,18	0,722
β) Η συμμετοχή μου στη δραστηριότητα με κάνει να θέτω καινούργιους στόχους που θέλω να πετύχω	140	3,84	0,908
γ) Οι κοινές εμπειρίες που μοιράζομαι με τους άλλους συμμετέχοντες στα πολιτιστικά προγράμματα με έκαναν να νιώθω πιο κοντά τους	140	3,85	0,719
δ) Μοιράζομαι κοινά συναισθήματα με τους άλλους συμμετέχοντες και νιώθω ότι υπάρχει συναισθηματικό δέσιμο μεταξύ μας	140	3,66	0,904
ε) Νιώθω ότι έχω προσθέσει στη ζωή μου κάτι που μου δίνει χαρά	140	4,23	0,703
στ) Με βοηθάει να ξεφεύγω από κάποιες δυσκολίες που αντιμετωπίζω στη ζωή μου	140	3,69	1,031
ζ) Νιώθω ικανοποίηση από την ενασχόληση μου με αυτή τη δραστηριότητα	140	4,26	0,706
η) Θεωρώ ότι μειώνεται ή φεύγει το άγχος που έχω στην καθημερινότητα, όταν ασχολούμαι με αυτή τη δραστηριότητα	140	4,04	0,877
θ) Νιώθω ικανός μέσα από την επιτυχή ενασχόληση με τη δραστηριότητα που έχω επιλέξει	140	4,03	0,768
ι) Μπορώ και εκφράζω διάφορες πτυχές της προσωπικότητάς μου	140	4,01	0,809

ια) Και σε αυτή την ανοιχτή ερώτηση του ερωτηματολογίου, η οποία ζητούσε από τους συμμετέχοντες να αναφέρουν και άλλα οφέλη, αν υπάρχουν, για τη συμμετοχή τους στη συγκεκριμένη δραστηριότητα ελάχιστοι ανέφεραν και άλλα οφέλη (Πίνακας ΠΔ-5, Παράρτημα Δ). Τα επιπλέον οφέλη που αναφέρονται είναι:

- Η μάθηση ενός ευχάριστου αντικειμένου
- Ανάδειξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων
- Η επίδειξη των ικανοτήτων
- Αλλαγή παραστάσεων -εικόνων
- Απόλαυση

- Προσωπική εξέλιξη
- Σωματική βελτίωση

7.2.5. Βαθμός Ικανοποίησης

Τέλος, οι συμμετέχοντες καταγράφουν σημαντικό επίπεδο ικανοποίησης από τη συμμετοχή τους στη δραστηριότητα (Πίνακας 7-15 και Σχήμα 7-41 έως 7-51, Παράρτημα Ε). Περισσότερο ικανοποιημένοι είναι από τα θετικά συναισθήματα που έχουν κατά τη διάρκεια της συμμετοχής τους στη συγκεκριμένη δραστηριότητα ($\mu=4,31$, $\tau.α.=0,658$), από την ενεργή συμμετοχή τους στη δραστηριότητα ($\mu=4,19$, $\tau.α.=0,634$), από τις καινούργιες γνώσεις που αποκτούν ($\mu=4,11$, $\tau.α.=0,636$), από τους εκπαιδευτές ($\mu=4,04$, $\tau.α.=0,826$), και από την ενίσχυση της ικανοποίησης για τη ζωή γενικότερα, λόγω της ενασχόλησης με αυτή τη δραστηριότητα ($\mu=4,01$, $\tau.α.=0,827$).

Πίνακας 7-15 Βαθμός ικανοποίησης

Βαθμός Ικανοποίησης	N	M	T.A
α) Νιώθω ικανοποίηση από τις καινούργιες γνώσεις που αποκτώ στη συγκεκριμένη δραστηριότητα που έχω επιλέξει	140	4,11	0,636
β) Νιώθω ικανοποίηση από τον τρόπο διδασκαλίας των εκπαιδευτών μου	140	3,96	0,877
γ) Νιώθω ικανοποίηση από το εκπαιδευτικό υλικό των μαθημάτων	140	3,82	0,825
δ) Νιώθω ικανοποίηση από το σύγχρονο περιεχόμενο των μαθημάτων	140	3,73	0,943
ε) Νιώθω ικανοποίηση από τη σύνδεση των δραστηριοτήτων του πολιτιστικού συλλόγου/ομάδας με τα ζητούμενα της σύγχρονης ζωής	140	3,77	0,876
στ) Νιώθω ικανοποίηση από την εκπλήρωση των προσδοκιών μου για το συγκεκριμένο πρόγραμμα	140	3,94	0,732
ζ) Νιώθω ικανοποιημένος με τους εκπαιδευτές που έχω στη συγκεκριμένη δραστηριότητα του πολιτιστικού συλλόγου ομάδας	140	4,04	0,826
η) Νιώθω ικανοποίηση από την ενεργή συμμετοχή μου στη δραστηριότητα	140	4,19	0,634

θ) Νιώθω ικανοποίηση από τα θετικά συναισθήματα που έχω κατά τη διάρκεια της συμμετοχής μου στη συγκεκριμένη δραστηριότητα	140	4,31	0,658
ι) Νιώθω μεγαλύτερη ικανοποίηση για τη ζωή μου γενικότερα λόγω της ενασχόλησής μου με αυτή τη δραστηριότητα	140	4,01	0,827
ια) Νιώθω ικανοποίηση από την καλυτέρευση της κοινωνικής μου ζωής μέσα από την ενασχόληση με τις δραστηριότητες του συλλόγου ή της ομάδας	140	3,81	0,830

ιβ) Στην ανοιχτή ερώτηση του ερωτηματολογίου, η οποία ζητούσε από τους συμμετέχοντες να αναφέρουν για ποιους άλλους λόγους νιώθουν ικανοποίηση από τα εκπαιδευτικά προγράμματα στους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες αναφέρθηκαν μερικοί ακόμη λόγοι ικανοποίησης, όπως (Πίνακας ΠΔ-6, Παράρτημα Δ):

- Καλλιέργεια ψυχής και πνεύματος
- Αναβάθμιση της ποιότητας ζωής
- Πρακτική εξάσκηση του έμφυτου ταλέντου
- Εκπλήρωση ενός ονείρου
- Η επαφή μέσω των ομάδων με ανθρώπους που ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικές τάξεις – ηλικίες κλπ.
- Η γνωριμία με πολύ ενδιαφέροντες και χαρισματικούς ανθρώπους

7.2.6. Προτάσεις για βελτίωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων

α) περιεχόμενο της διδασκαλίας

Το 47,8 % (67/140) των ερωτηθέντων νιώθουν ικανοποιημένοι από το περιεχόμενο της διδασκαλίας και δεν έχουν κάνει προτάσεις ως προς τη βελτίωσή του.

Από τις υπόλοιπες απαντήσεις οι προτάσεις που έχουν κάνει μπορούν να συνοψιστούν ως εξής (Πίνακας ΠΔ-7, Παράρτημα Δ):

- Εμπλουτισμός περιεχομένου: Ο εμπλουτισμός του περιεχομένου της διδασκαλίας προκύπτει να είναι η πιο βασική πρόταση για βελτίωση. Όσοι ασχολούνται με τον

παραδοσιακό χορό προτείνουν να εμπλουτιστεί το περιεχόμενο της διδασκαλίας και με ιστορικές-λαογραφικές πληροφορίες, να διδάσκονται χοροί από περισσότερες περιοχές της Ελλάδας, αλλά και άλλων χωρών, γνωρίζοντας ταυτόχρονα και τον πολιτισμό και τα έθιμα των άλλων χωρών, να διδάσκονται και άλλα είδη χορού π.χ. μοντέρνος χορός. Άλλες προτάσεις για τον εμπλουτισμό του περιεχομένου είναι η διεξαγωγή σεμιναρίων ή η πρόσκληση εξωτερικών συνεργατών που να έχουν εμπειρία στο συγκεκριμένο διδακτικό αντικείμενο.

- Εκσυγχρονισμός περιεχομένου και σύνδεση με την καθημερινότητα και τις ανάγκες των εκπαιδευομένων - σύγχρονο εκπαιδευτικό υλικό.
- Να υπάρχει συνεργασία μεταξύ του εκπαιδευτή και των εκπαιδευομένων και να συναποφασίζεται το περιεχόμενο της διδασκαλίας.
- Συνεργασία με άλλες ομάδες.
- Πρακτικές εφαρμογές- παραδείγματα από την καθημερινότητα.
- Διεύρυνση του περιεχομένου της διδασκαλίας και με συναφή διδακτικά αντικείμενα. (π.χ. στα μαθήματα φωτογραφίας να γίνονται και μαθήματα βιντεογραφίας).
- Αύξηση των διδακτικών ωρών.
- Διοργάνωση θεματικών εκπαιδευτικών επισκέψεων.
- Ανανέωση του περιεχομένου.
- Ανατροφοδότηση για επισήμανση των λαθών (π.χ. βίντεο από παραστάσεις για επισήμανση των λαθών).
- Να στοχεύει στην ανάπτυξη της συνεργασίας, της συντροφικότητας, της αλληλεγγύης και της ενσυναίσθησης.
- Σωστή οργάνωση του περιεχομένου.

β) τρόπος που οι εκπαιδευτές διδάσκουν το συγκεκριμένο μάθημα

Το 57,14 % (80/140) δεν έχει κάνει καμία πρόταση για βελτίωση του τρόπου διδασκαλίας καθώς οι περισσότεροι από αυτούς δηλώνουν ικανοποιημένοι από τον τρόπο διδασκαλίας.

Από τις υπόλοιπες απαντήσεις οι προτάσεις για βελτίωση μπορούν να συνοψιστούν στις εξής κατηγορίες (Πίνακας ΠΔ-8, Παράρτημα Δ):

- Βιωματική προσέγγιση της διδασκαλίας.
- Εκσυγχρονισμός των μεθόδων διδασκαλίας: οπτικοακουστικό υλικό.
- Συμμετοχική διδασκαλία.
- Προσαρμογή στις αρχές εκπαίδευσης ενηλίκων.
- Κατάλληλος χώρος και εξοπλισμός.
- Εναρμόνιση του τρόπου διδασκαλίας με την δυναμική και τις ανάγκες της ομάδας.
- Δημιουργία τμημάτων ανάλογα με το επίπεδο των εκπαιδευομένων.
- Να προκαλεί το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων – μεταδοτικότητα.
- Περισσότερες επαναλήψεις.
- Επεξηγηματικός τρόπος διδασκαλίας.
- Λιγότερο άγχος και πίεση προς τους εκπαιδευόμενους.
- Διδασκαλία του καινούργιου με διαφορετικούς τρόπους.
- Σύνδεση του νέου περιεχομένου με τα προηγούμενα.

γ) προσωπικότητα του εκπαιδευτή

Το 50,7 % (71/140) δεν έχει να προτείνει κάποια βελτίωση στην προσωπικότητα του εκπαιδευτή και δηλώνει ικανοποιημένο από την προσωπικότητα του εκπαιδευτή τους. Από τις υπόλοιπες απαντήσεις οι προτάσεις για βελτίωση μπορούν να συνοψιστούν στις εξής κατηγορίες (Πίνακας ΠΔ-9, Παράρτημα Δ):

- Ενθαρρυντικός
- Υποστηρικτικός
- Φιλικός - επικοινωνιακός
- Ανοιχτός σε νέες απόψεις
- Μεταδοτικός
- Ευδιάθετος
- Δίκαιος
- Διαλεκτικός
- Καθοδηγητικός

- Υπομονετικός και ήρεμος
- Να αντιλαμβάνεται και να σέβεται τις ιδιαιτερότητες των εκπαιδευομένων
- Εξωστρεφής
- Βοηθητικός
- Όχι αυταρχικός
- Να έχει μεταδοτικότητα
- Επεξηγηματικός

7.3. Παραγοντική ανάλυση

Ακολούθως πραγματοποιήθηκε παραγοντική ανάλυση για να διαπιστωθεί κατά πόσον μπορούν να συνδυαστούν οι μεταβλητές των επιμέρους κλιμάκων και να μειωθούν οι υπό εξέταση παράγοντες. Η παραγοντική ανάλυση πραγματοποιήθηκε χρησιμοποιώντας ανάλυση κύριων συστατικών και varimax rotation, με κριτήριο ελάχιστης συντελεστικής φόρτισης το 0,50.

Αναφορικά με τα κίνητρα συμμετοχής, το Bartlett's Test of Sphericity κατέδειξε στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα, $\chi^2(n=140)=625,373$ ($p<0,001$), πράγμα που αποδεικνύει την καταλληλότητα της παραγοντικής ανάλυσης. Το Kaiser–Meyer–Olkin measure of sampling adequacy (MSA) είναι 0,790, πολύ κοντά στο 0,800, επομένως τα δεδομένα μπορούν να θεωρηθούν κατάλληλα για ανάλυση παραγόντων (Πίνακας 7-16).

Πίνακας 7-16 KMO and Bartlett's Test – Κίνητρα συμμετοχής

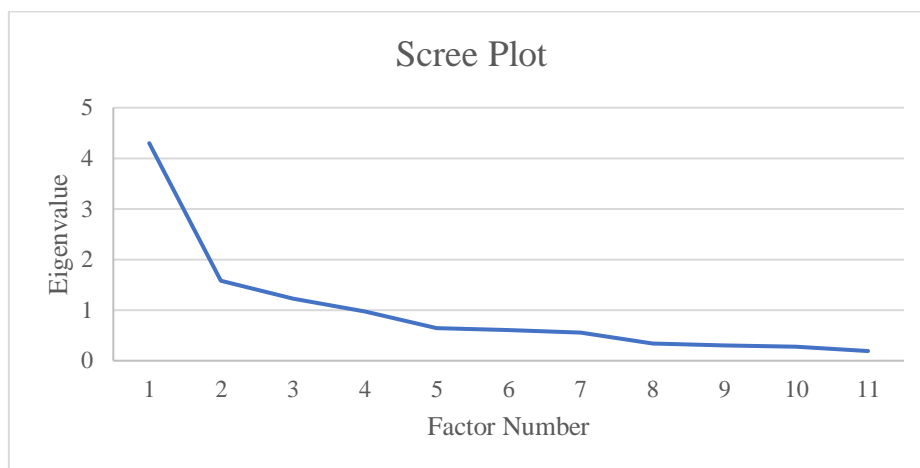
KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		0,790
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	625,373
	Df	55
	Sig.	0,000

Από τον πίνακα Total Variance Explained (Πίνακας 7-17) προκύπτει ότι μπορούν να εξαχθούν τρεις διαστάσεις των κινήτρων συμμετοχής, που εξηγούν το 52,491% της διακύμανσης μεταξύ των μεταβλητών της κλίμακας (Πίνακας 7-18).

Πίνακας 7-17 Total Variance Explained – Κίνητρα συμμετοχής

Factor	Initial Eigenvalues			Total Variance Explained Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	4,299	39,079	39,079	3,880	35,273	35,273	2,074	18,858	18,858
2	1,583	14,387	53,466	1,101	10,012	45,284	2,034	18,495	37,353
3	1,226	11,149	64,615	0,793	7,207	52,491	1,665	15,138	52,491
4	0,979	8,904	73,519						
5	0,640	5,820	79,339						
6	0,605	5,502	84,840						
7	0,561	5,101	89,942						
8	0,335	3,044	92,986						
9	0,302	2,745	95,731						
10	0,278	2,529	98,259						
11	0,191	1,741	100,000						

Πίνακας 7-18 Scree Plot - Κίνητρα συμμετοχής

Στον Πίνακα 7-19 παρουσιάζεται η κατανομή των μεταβλητών στους επιμέρους παράγοντες. Ο πρώτος παράγοντας αναφέρεται στην κοινωνικοποίηση, ο δεύτερος στη βελτίωση της καθημερινότητας και ο τρίτος στις νέες γνώσεις και τη δημιουργικότητα/έκφραση.

Πίνακας 7-19 Κατανομή μεταβλητών κινήτρων συμμετοχής

	Κοινωνικοποίηση	Παράγοντες	
		Βελτίωση καθημερινότητας	Νέες γνώσεις & δημιουργικότητα/ έκφραση
Να ασχοληθώ με μια εντελώς νέα δραστηριότητα, για την οποία δεν είχα καμία απολύτως γνώση			0,405
Να διευρύνω τις γνώσεις μου σε ένα αντικείμενο, για το οποίο είχα κάποιες βασικές γνώσεις			0,509
Να γνωρίσω καινούργιους / διαφορετικούς ανθρώπους	0,769		
Να αποκτήσω καινούργιους φίλους	0,830		
Να βελτιώσω τις κοινωνικές μου δεξιότητες	0,634		
Να βγω από την κοινωνική απομόνωση στην οποία βρισκόμουν	0,426		
Να ξεφύγω από τη ρουτίνα της καθημερινότητας		0,806	
Να ξεφύγω από το άγχος που μου προκαλούν δύσκολες καταστάσεις στη ζωή μου.		0,811	
Να εκφράσω τον εαυτό μου			0,568
Να νιώσω δημιουργικός			0,655
Να εκπληρώσω την επιθυμία μου να μάθω π.χ. χορό, ζωγραφική, θέατρο κλπ.			0,522

Ως αποτέλεσμα της παραγοντικής ανάλυσης, διαμορφώθηκαν οι τρεις επιμέρους παράγοντες, υπολογίζοντας τους μέσους όρους των απαντήσεων στις αντίστοιχες ερωτήσεις (βλ. Πίνακα 7-20). Από τα αποτελέσματα της περιγραφικής ανάλυσης προκύπτει ότι το ισχυρότερο κίνητρο είναι η απόκτηση νέων γνώσεων και η δημιουργικότητα/έκφραση ($\mu=3,89$, $\tau.α.=0,673$), ακολουθούμενο από τη βελτίωση της καθημερινότητας ($\mu=3,54$, $\tau.α.=1,087$). Μετρίως ισχυρό κίνητρο είναι για τους συμμετέχοντες η κοινωνικοποίηση ($\mu=3,15$, $\tau.α.=0,975$).

Πίνακας 7-20 Παράγοντες – κίνητρα συμμετοχής

Κίνητρα	N	M	T.A.
Κοινωνικοποίηση	140	3,15	0,975
Βελτίωση καθημερινότητας	140	3,54	1,087

Νέες γνώσεις & δημιουργικότητα/έκφραση	140	3,89	0,673
--	-----	------	-------

Αναφορικά με τα εμπόδια συμμετοχής, το Bartlett's Test of Sphericity (Πίνακας 7-21) κατέδειξε στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα, $\chi^2(n=140)=566,585$ ($p<0,001$), πράγμα που αποδεικνύει την καταλληλότητα της παραγοντικής ανάλυσης. Το Kaiser–Meyer–Olkin measure of sampling adequacy (MSA) είναι 0,772, πολύ κοντά στο 0,800, επομένως τα δεδομένα μπορούν να θεωρηθούν κατάλληλα για ανάλυση παραγόντων.

Πίνακας 7-21 KMO and Bartlett's Test -Εμπόδια συμμετοχής

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		0,772
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	566,585
	Df	45
	Sig.	0,000

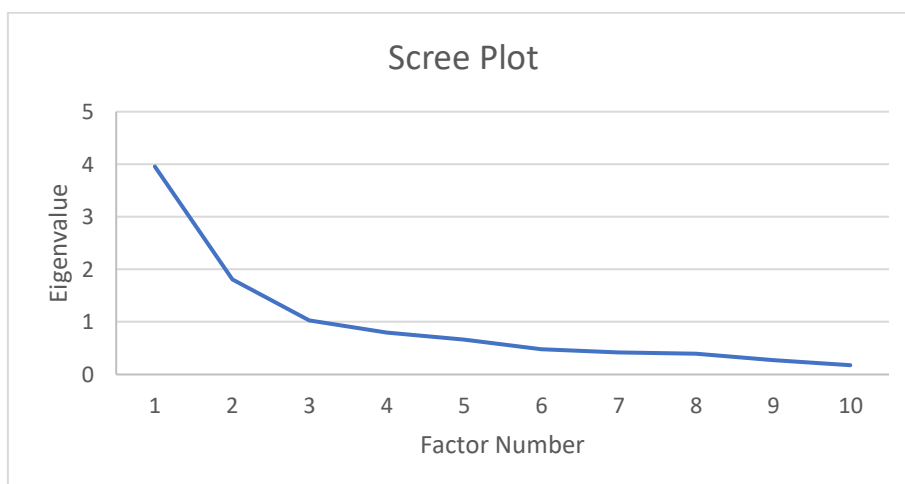
Από τον πίνακα Total Variance Explained (Πίνακας 7-22) προκύπτει ότι μπορούν να εξαχθούν τρεις διαστάσεις των εμποδίων συμμετοχής, που εξηγούν το 55,634% της διακύμανσης μεταξύ των μεταβλητών της κλίμακας (Πίνακας 7-23).

Πίνακας 7-22 Total Variance Explained - Εμπόδια

Factor	Initial Eigenvalues			Total Variance Explained			Rotation Sums of Squared		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	3,957	39,574	39,574	3,563	35,635	35,635	2,273	22,728	22,728
2	1,814	18,135	57,709	1,374	13,742	49,377	1,807	18,074	40,802
3	1,029	10,289	67,999	0,626	6,257	55,634	1,483	14,831	55,634
4	0,796	7,965	75,963						
5	0,658	6,582	82,546						
6	0,475	4,751	87,296						
7	0,424	4,239	91,535						
8	0,394	3,943	95,478						
9	0,275	2,755	98,233						
10	0,177	1,767	100,000						

Πίνακας 7-23 Scree Plot – Εμπόδια

Στον Πίνακα 7-24 παρουσιάζεται η κατανομή των μεταβλητών στους επιμέρους παράγοντες. Ο πρώτος παράγοντας αναφέρεται στις απαιτήσεις της δραστηριότητας, ο δεύτερος στην έλλειψη χρόνου & την κόυραση και ο τρίτος στα έξοδα & το μειωμένο ενδιαφέρον.

Πίνακας 7-24 Κατανομή μεταβλητών-Εμπόδια

	Απαιτήσεις της δραστηριότητας	Παράγοντες	
		Έλλειψη χρόνου & κόυραση	Έξοδα & μειωμένο ενδιαφέρον
Θεωρώ εμπόδιο την έλλειψη χρόνου λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων		0,724	
Θεωρώ εμπόδιο την έλλειψη χρόνου λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων		0,786	
Θεωρώ εμπόδιο την κόυραση ή τα προβλήματα υγείας που τυχόν αντιμετωπίζω		0,516	
Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι η συγκεκριμένη δραστηριότητα γίνεται σε μέρα ή ώρα που δεν με βολεύει		0,516	
Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δεν είμαι ικανοποιημένος από την απόδοση μου στη συγκεκριμένη δραστηριότητα	0,584		
Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δυσκολεύομαι να αφομοιώσω τα καινούργια πράγματα που μαθαίνω	0,906		

Θεωρώ εμπόδιο την πεποίθησή μου ότι δεν θα τα καταφέρω με τις απαιτήσεις της εκπαιδευτικής δραστηριότητας που συμμετέχω	0,830		
Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δεν έχω καταφέρει να συνδεθώ με τους άλλους εκπαιδευόμενους στη δραστηριότητα που συμμετέχω	0,526		
Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δεν με ενδιαφέρει και τόσο πολύ η δραστηριότητα που έχω επιλέξει να ασχοληθώ			0,752
Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δεν μπορώ να ανταποκριθώ στα έξοδα ακόμα και μιας μικρής συμμετοχής			0,569

Ως αποτέλεσμα της παραγοντικής ανάλυσης, διαμορφώθηκαν οι τρεις επιμέρους παράγοντες υπολογίζοντας τους μέσους όρους των απαντήσεων στις αντίστοιχες ερωτήσεις. Από τα αποτελέσματα της περιγραφικής ανάλυσης προκύπτει ότι το ισχυρότερο εμπόδιο είναι η έλλειψη χρόνου και η κούραση ($\mu=2,83$, $\tau.α.=0,961$), αν και γενικά θεωρείται ότι εμποδίζει τη συμμετοχή στη δραστηριότητα σε μέτριο βαθμό. Τα εμπόδια που αφορούν στις αυξημένες απαιτήσεις της δραστηριότητας ($\mu=1,61$, $\tau.α.=0,758$) και των εξόδων / μειωμένου ενδιαφέροντος ($\mu=1,81$, $\tau.α.=0,955$) δεν φαίνεται να είναι καθόλου ισχυρά (Πίνακας 7-25).

Πίνακας 7-25 Παράγοντες - Εμπόδια

Εμπόδια	N	M	T.A.
Απαιτήσεις της δραστηριότητας	140	1,61	0,758
Έλλειψη χρόνου & κούραση	140	2,83	0,961
Έξοδα & μειωμένο ενδιαφέρον	140	1,81	0,955

Αναφορικά με τα οφέλη συμμετοχής, το Bartlett's Test of Sphericity κατέδειξε στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα, $\chi^2(n=140)=617,830$ ($p<0,001$), πράγμα που αποδεικνύει την καταλληλότητα της παραγοντικής ανάλυσης. Το Kaiser–Meyer–Olkin measure of sampling adequacy (MSA) είναι 0,843, πάνω από 0,800, επομένως τα δεδομένα μπορούν να θεωρηθούν κατάλληλα για ανάλυση παραγόντων (Πίνακας 7-26).

Πίνακας 7-26 KMO and Bartlett's Test- οφέλη συμμετοχής

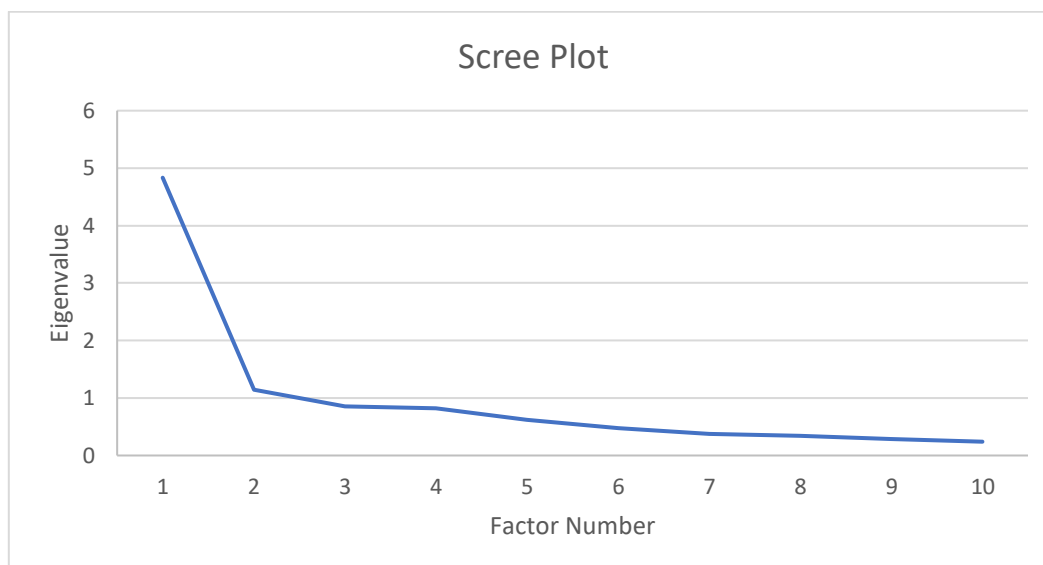
KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		0,843
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	617,830
	Df	45
	Sig.	0,000

Από τον πίνακα Total Variance Explained (Πίνακας 7-27) προκύπτει ότι μπορούν να εξαχθούν δύο διαστάσεις των οφελών από τη συμμετοχή, που εξηγούν το 51,032% της διακύμανσης μεταξύ των μεταβλητών της κλίμακας (Πίνακας 7-28).

Πίνακας 7-27 Total Variance Explained – Οφέλη συμμετοχής

Factor	Initial Eigenvalues			Total Variance Explained			Rotation Sums of Squared		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Extraction Loadings Total	Sums of Squared % of Variance	Squared Cumulative %	Rotation Loadings Total	Sums of Squared % of Variance	Squared Cumulative %
1	4,834	48,335	48,335	4,346	43,455	43,455	3,175	31,751	31,751
2	1,146	11,456	59,791	0,758	7,576	51,032	1,928	19,281	51,032
3	0,858	8,580	68,372						
4	0,823	8,229	76,601						
5	0,619	6,186	82,787						
6	0,475	4,753	87,540						
7	0,371	3,713	91,253						
8	0,346	3,461	94,714						
9	0,288	2,885	97,599						
10	0,240	2,401	100,000						

Πίνακας 7-28 Scree Plot – οφέλη συμμετοχής

Στον Πίνακα 7-29 παρουσιάζεται η κατανομή των μεταβλητών στους επιμέρους παράγοντες. Ο πρώτος παράγοντας αναφέρεται στα συναισθηματικά οφέλη από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα και ο δεύτερος στο αίσθημα του ανήκειν σε μία ομάδα με κοινές εμπειρίες και συναισθήματα.

Πίνακας 7-29 Κατανομή μεταβλητών - οφέλη

	Παράγοντες	
	Συναισθηματικά οφέλη	Αίσθημα του ανήκειν
Νιώθω πνευματικά ενεργός από τη συμμετοχή μου στη συγκεκριμένη δραστηριότητα	0,595	
Η συμμετοχή μου στη δραστηριότητα με κάνει να θέτω καινούργιους στόχους που θέλω να πετύχω	0,459	
Οι κοινές εμπειρίες που μοιράζομαι με τους άλλους συμμετέχοντες στα πολιτιστικά προγράμματα με έκαναν να νιώθω πιο κοντά τους		0,752
Μοιράζομαι κοινά συναισθήματα με τους άλλους συμμετέχοντες και νιώθω ότι υπάρχει συναισθηματικό δέσιμο μεταξύ μας		0,821
Νιώθω ότι έχω προσθέσει στη ζωή μου κάτι που μου δίνει χαρά	0,686	
Με βοηθάει να ξεφεύγω από κάποιες δυσκολίες που αντιμετωπίζω στη ζωή μου	0,573	
Νιώθω ικανοποίηση από την ενασχόληση μου με αυτή τη δραστηριότητα	0,640	

Θεωρώ ότι μειώνεται ή φεύγει το άγχος που έχω στην καθημερινότητα, όταν ασχολούμαι με αυτή τη δραστηριότητα	0,711	
Νιώθω ικανός μέσα από την επιτυχή ενασχόληση με τη δραστηριότητα που έχω επιλέξει	0,685	
Μπορώ και εκφράζω διάφορες πτυχές της προσωπικότητάς μου	0,562	

Ως αποτέλεσμα της παραγοντικής ανάλυσης, διαμορφώθηκαν οι δύο επιμέρους παράγοντες, υπολογίζοντας τους μέσους όρους των απαντήσεων στις αντίστοιχες ερωτήσεις (Πίνακας 7-30). Από τα αποτελέσματα της περιγραφικής ανάλυσης προκύπτει ότι ισχυρότερα θεωρούνται από τους συμμετέχοντες τα συναισθηματικά οφέλη ($\mu=4,03$, $\tau.α.=0,587$), ενώ τα οφέλη που σχετίζονται με το ανήκειν σε μία ομάδα με κοινές εμπειρίες και συναισθήματα είναι επίσης αρκετά ισχυρά ($\mu=3,75$, $\tau.α.=0,748$).

Πίνακας 7-30 Παράγοντες - οφέλη

Οφέλη	N	M	T.A.
Συναισθηματικά οφέλη	140	4,03	0,587
Αίσθημα του ανήκειν στην ομάδα	140	3,75	0,748

Τέλος, αναφορικά με την ικανοποίηση από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα, το Bartlett's Test of Sphericity (Πίνακας 7-31) κατέδειξε στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα, $\chi^2(n=140)=991,949$ ($p<0,001$), πράγμα που αποδεικνύει την καταλληλότητα της παραγοντικής ανάλυσης. Το Kaiser-Meyer-Olkin measure of sampling adequacy (MSA) είναι 0,909, πάνω από 0,800, επομένως τα δεδομένα μπορούν να θεωρηθούν κατάλληλα για ανάλυση παραγόντων.

Πίνακας 7-31 KMO and Bartlett's Test - Ικανοποίηση

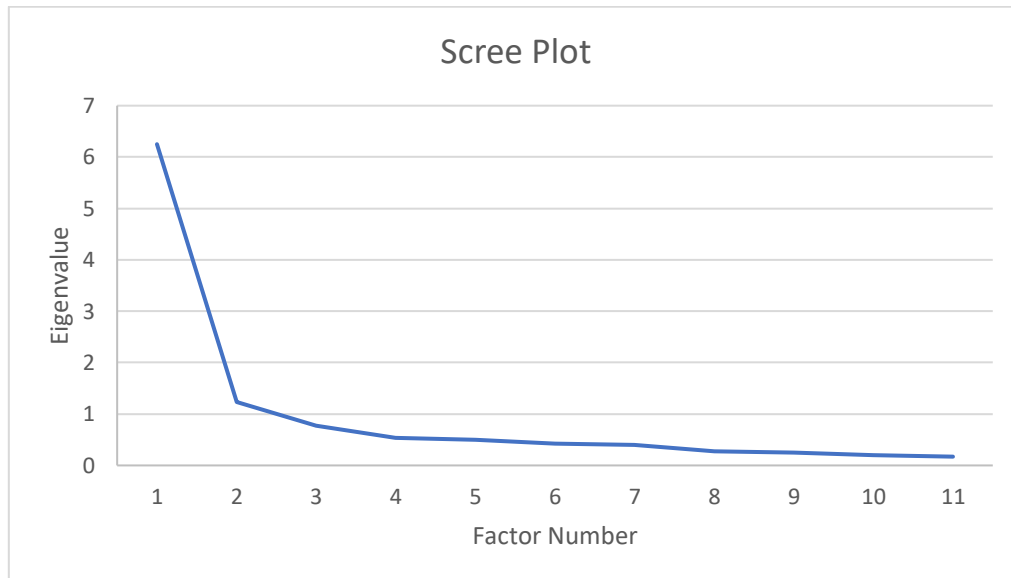
KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		0,909
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	991,949
	Df	55
	Sig.	0,000

Από τον πίνακα Total Variance Explained (Πίνακας 7-32) προκύπτει ότι μπορούν να εξαχθούν δύο διαστάσεις της ικανοποίησης από τη συμμετοχή, που εξηγούν το 61,782% της διακύμανσης μεταξύ των μεταβλητών της κλίμακας (Πίνακας 7-33).

Πίνακας 7-32 Total Variance Explained - ικανοποίηση

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	6,250	56,820	56,820	5,884	53,491	53,491	3,623	32,935	32,935
2	1,232	11,203	68,023	0,912	8,292	61,782	3,173	28,847	61,782
3	0,774	7,035	75,058						
4	0,532	4,835	79,893						
5	0,493	4,480	84,373						
6	0,419	3,811	88,184						
7	0,399	3,627	91,811						
8	0,277	2,515	94,326						
9	0,252	2,287	96,613						
10	0,202	1,834	98,447						
11	0,171	1,553	100,000						

Πίνακας 7-33 Scree Plot -ικανοποίηση

Στον Πίνακα 7-34 παρουσιάζεται η κατανομή των μεταβλητών στους επιμέρους παράγοντες. Ο πρώτος παράγοντας αναφέρεται στην ικανοποίηση από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας και ο δεύτερος στη συναισθηματική ικανοποίηση από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα.

Πίνακας 7-34 Κατανομή μεταβλητών - ικανοποίηση

	Παράγοντες	
	Ικανοποίηση από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας	Συναισθηματική ικανοποίηση από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα
Νιώθω ικανοποίηση από τις καινούργιες γνώσεις που αποκτώ στη συγκεκριμένη δραστηριότητα που έχω επιλέξει		0,574
Νιώθω ικανοποίηση από τον τρόπο διδασκαλίας των εκπαιδευτών μου	0,881	
Νιώθω ικανοποίηση από το εκπαιδευτικό υλικό των μαθημάτων	0,727	
Νιώθω ικανοποίηση από το σύγχρονο περιεχόμενο των μαθημάτων	0,644	
Νιώθω ικανοποίηση από τη σύνδεση των δραστηριοτήτων του πολιτιστικού συλλόγου/ομάδας με τα ζητούμενα της σύγχρονης ζωής		0,512
Νιώθω ικανοποίηση από την εκπλήρωση των προσδοκιών μου για το συγκεκριμένο πρόγραμμα		0,615

Νιώθω ικανοποιημένος με τους εκπαιδευτές που έχω στη συγκεκριμένη δραστηριότητα του πολιτιστικού συλλόγου ομάδας	0,842	
Νιώθω ικανοποίηση από την ενεργή συμμετοχή μου στη δραστηριότητα		0,532
Νιώθω ικανοποίηση από τα θετικά συναισθήματα που έχω κατά τη διάρκεια της συμμετοχής μου στη συγκεκριμένη δραστηριότητα		0,493
Νιώθω μεγαλύτερη ικανοποίηση για τη ζωή μου γενικότερα λόγω της ενασχόλησής μου με αυτή τη δραστηριότητα		0,847
Νιώθω ικανοποίηση από την καλυτέρευση της κοινωνικής μου ζωής μέσα από την ενασχόληση με τις δραστηριότητες του συλλόγου ή της ομάδας		0,714

Ως αποτέλεσμα της παραγοντικής ανάλυσης, διαμορφώθηκαν οι δύο επιμέρους παράγοντες υπολογίζοντας τους μέσους όρους των απαντήσεων στις αντίστοιχες ερωτήσεις (Πίνακας 7-35). Από τα αποτελέσματα της περιγραφικής ανάλυσης προκύπτει ότι μεγαλύτερη ικανοποίηση αποκομίζουν οι συμμετέχοντες από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα σε συναισθηματικό επίπεδο ($\mu=4,02$, $\tau.α.=0,570$), ενώ εμφανίζονται αρκετά ικανοποιημένοι και από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας ($\mu=3,89$, $\tau.α.=0,761$).

Πίνακας 7-35 Παράγοντες - ικανοποίηση

Ικανοποίηση	N	M	T.A.
Ικανοποίηση από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας	140	3,89	0,761
Συναισθηματική ικανοποίηση από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα	140	4,02	0,570

7.4. Επαγωγική ανάλυση

7.4.1. Crosstabs – χ^2

Στο πλαίσιο της επαγωγικής ανάλυσης πραγματοποιήθηκε αρχικά ανάλυση διασταυρωμένης πινακοποίησης χ^2 (Crosstabs), που έχει στόχο να καταδείξει πιθανή σχέση μεταξύ κατηγορικών μεταβλητών, χωρίς να δείχνει την ένταση ή την κατεύθυνση της σχέσης αυτής. Ουσιαστικά ελέγχει την ύπαρξη στατιστικά σημαντικής διαφοράς μεταξύ των αναμενόμενων και των παρατηρούμενων συχνοτήτων ανάμεσα στις κατηγορίες των μεταβλητών.

A. Ελεύθερος χρόνος

Ξεκινώντας με τη συσχέτιση της ποσότητας του ελεύθερου χρόνου με το φύλο με χρήση του μέτρου Pearson Chi-Square, προκύπτει $\chi(4)=1,697$, $p>0,05$, ότι δηλαδή δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση. Επομένως οι άνδρες και οι γυναίκες φαίνεται να έχουν σχετικά αντίστοιχο ελεύθερο χρόνο μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών τους υποχρεώσεων (Πίνακας 7-36).

Πίνακας 7-36 Φύλο και ελεύθερος χρόνος

		Πόσο ελεύθερο χρόνο έχετε στη διάθεσή σας την ημέρα μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών σας υποχρεώσεων;					Total
		1 ώρα	2 ώρες	3 ώρες	4 ώρες	5 ώρες και πάνω	
Φύλο	Άνδρας	10	8	5	2	7	32
	Γυναίκα	27	30	20	13	18	108
Total		37	38	25	15	25	140

Η ηλικία επίσης δεν συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ποσότητα του ελεύθερου χρόνου των συμμετεχόντων ($\chi(20)=30,621$, $p>0,05$). Επομένως οι συμμετέχοντες φαίνεται να έχουν σχετικά αντίστοιχο ελεύθερο χρόνο μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών τους υποχρεώσεων, ανεξαρτήτως ηλικίας (Πίνακας 7-37).

Πίνακας 7-37 Ηλικία και ελεύθερος χρόνος

		Πόσο ελεύθερο χρόνο έχετε στη διάθεσή σας την ημέρα μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών σας υποχρεώσεων;					Total
		1 ώρα	2 ώρες	3 ώρες	4 ώρες	5 ώρες και πάνω	
Ηλικία	18-25	1	2	3	5	3	14
	26-35	4	2	4	0	3	13
	36-45	10	9	8	4	6	37
	46-55	15	16	6	5	6	48
	56-65	7	9	2	0	4	22
	65+	0	0	2	1	3	6

Total	37	38	25	15	25	140
-------	----	----	----	----	----	-----

Η οικογενειακή κατάσταση επίσης δεν συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ποσότητα του ελεύθερου χρόνου των συμμετεχόντων ($\chi(12)=14,978$, $p>0,05$). Επομένως, οι συμμετέχοντες φαίνεται να έχουν σχετικά αντίστοιχο ελεύθερο χρόνο μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών τους υποχρεώσεων, ανεξαρτήτως της οικογενειακής τους κατάστασης (Πίνακας 7-38).

Πίνακας 7-38 Οικογενειακή κατάσταση και ελεύθερος χρόνος

		Πόσο ελεύθερο χρόνο έχετε στη διάθεσή σας την ημέρα μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών σας υποχρεώσεων;					Total
		1 ώρα	2 ώρες	3 ώρες	4 ώρες	5 ώρες και πάνω	
Οικογενειακή κατάσταση	Άγαμος/η	8	14	12	6	13	53
	Έγγαμος/η	26	17	12	6	9	70
	Διαζευγμένος/η	2	6	1	2	3	14
	Χήρος/α	1	1	0	1	0	3
Total		37	38	25	15	25	140

Ο αριθμός των παιδιών επίσης δεν συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ποσότητα του ελεύθερου χρόνου των συμμετεχόντων ($\chi(16)=21,136$, $p>0,05$). Επομένως, οι συμμετέχοντες φαίνεται να έχουν σχετικά αντίστοιχο ελεύθερο χρόνο μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών τους υποχρεώσεων, ανεξαρτήτως του πλήθους των παιδιών που έχουν (Πίνακας 7-39).

Πίνακας 7-39 Αριθμός παιδιών και ελεύθερος χρόνος

	Πόσο ελεύθερο χρόνο έχετε στη διάθεσή σας την ημέρα μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών σας υποχρεώσεων;					Total
	1 ώρα	2 ώρες	3 ώρες	4 ώρες	5 ώρες και πάνω	
Κανένα	9	14	16	7	15	61

Αριθμός παιδιών	1	9	8	1	3	2	23
	2	16	14	7	5	6	48
	3	3	2	1	0	1	7
	4 και άνω	0	0	0	0	1	1
Total		37	38	25	15	25	140

Το μορφωτικό επίπεδο, από την άλλη, συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ποσότητα του ελεύθερου χρόνου των συμμετεχόντων ($\chi(12)=25,326$, $p<0,05$). Επομένως ο ελεύθερος χρόνος μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών τους υποχρεώσεων διαφοροποιείται, αναλόγως του επιπέδου εκπαίδευσης των συμμετεχόντων (Πίνακας 7-40).

Πίνακας 7-40 Επίπεδο εκπαίδευσης και ελεύθερος χρόνος

		Πόσο ελεύθερο χρόνο έχετε στη διάθεσή σας την ημέρα μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών σας υποχρεώσεων;					Total
		1 ώρα	2 ώρες	3 ώρες	4 ώρες	5 ώρες και πάνω	
Μορφωτικό επίπεδο	Απόφοιτος Γυμνασίου	1	0	0	0	0	1
	Απόφοιτος Λυκείου	4	5	4	6	8	27
	Απόφοιτος ΙΕΚ	0	5	5	3	0	13
	Απόφοιτος ΑΕΙ/ΤΕΙ	32	28	16	6	17	99
Total		37	38	25	15	25	140

Τέλος, όπως είναι αναμενόμενο, η επαγγελματική απασχόληση συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ποσότητα του ελεύθερου χρόνου των συμμετεχόντων ($\chi(28)=56,418$, $p<0,01$). Επομένως, ο ελεύθερος χρόνος μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών τους υποχρεώσεων διαφοροποιείται, αναλόγως της επαγγελματικής απασχόλησης των συμμετεχόντων (Πίνακας 7-41).

Πίνακας 7-41 Επαγγελματική απασχόληση και ελεύθερος χρόνος

		Πόσο ελεύθερο χρόνο έχετε στη διάθεσή σας την ημέρα μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών σας υποχρεώσεων;					Total
		1 ώρα	2 ώρες	3 ώρες	4 ώρες	5 ώρες και πάνω	
Επαγγελματική απασχόληση	Άνεργος/η	1	2	1	1	1	6
	Δημόσιος Υπάλληλος	18	14	6	0	12	50
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	4	4	4	1	0	13
	Επιχειρηματίας	0	2	0	0	0	2
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	14	14	8	4	6	46
	Οικιακά	0	0	1	4	1	6
	Συνταξιούχος	0	1	1	1	2	5
	Φοιτητής/ρια	0	1	4	4	3	12
Total		37	38	25	15	25	140

B. Χρόνος που διατίθεται για συμμετοχή στη δραστηριότητα

Ξεκινώντας με τη συσχέτιση της ποσότητας του χρόνου που διατίθεται για τη συμμετοχή στη δραστηριότητα με το φύλο, με χρήση του μέτρου Pearson Chi-Square, προκύπτει $\chi(4)=1,782$, $p>0,05$, ότι δηλαδή δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση. Επομένως, οι άνδρες και οι γυναίκες φαίνεται να διαθέτουν σχετικά αντίστοιχο χρόνο για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας (Πίνακας 7-42).

Πίνακας 7-42 Φύλο και χρόνος συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα

		Πόσες ώρες την εβδομάδα διαθέτετε για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας που είστε μέλος;					Total
		1 ώρα	2 ώρες	3 ώρες	4 ώρες	5 ώρες και πάνω	
Φύλο	Άνδρας	10	9	7	3	3	32
	Γυναίκα	22	36	25	14	11	108

Total	32	45	32	17	14	140
-------	----	----	----	----	----	-----

Η ηλικία, επίσης, δεν συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ποσότητα του χρόνου που διατίθεται για τη συμμετοχή στη δραστηριότητα ($\chi^2(20)=17,308$, $p>0,05$). Επομένως, οι συμμετέχοντες φαίνεται να διαθέτουν σχετικά αντίστοιχο χρόνο για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας, ανεξαρτήτως ηλικίας (Πίνακας 7-43).

Πίνακας 7-43 Ηλικία και χρόνος συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα

Πόσες ώρες την εβδομάδα διαθέτετε για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας που είστε μέλος;						Total	
	1 ώρα	2 ώρες	3 ώρες	4 ώρες	5 ώρες και πάνω		
Ηλικία	18-25	2	4	5	1	2	14
	26-35	2	6	3	1	1	13
	36-45	12	10	5	6	4	37
	46-55	12	14	13	7	2	48
	56-65	3	8	6	2	3	22
	65+	1	3	0	0	2	6
Total	32	45	32	17	14		140

Η οικογενειακή κατάσταση, επίσης, δεν συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ποσότητα του χρόνου που διατίθεται για τη συμμετοχή στη δραστηριότητα ($\chi^2(12)=17,450$, $p>0,05$). Επομένως, οι συμμετέχοντες φαίνεται να διαθέτουν σχετικά αντίστοιχο χρόνο για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας, ανεξαρτήτως της οικογενειακής τους κατάστασης (Πίνακας 7-44)

Πίνακας 7-44 Οικογενειακή κατάσταση και χρόνος συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα

	Πόσες ώρες την εβδομάδα διαθέτετε για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας που είστε μέλος;					Total
	1 ώρα	2 ώρες	3 ώρες	4 ώρες	5 ώρες και πάνω	

Οικογενειακή κατάσταση	Άγαμος/η	12	18	11	7	5	53
	Έγγαμος/η	18	23	17	9	3	70
	Διαζευγμένος/η	1	3	4	1	5	14
	Χήρος/α	1	1	0	0	1	3
Total		32	45	32	17	14	140

Το πλήθος των παιδιών, επίσης, δεν συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ποσότητα του χρόνου που διατίθεται για τη συμμετοχή στη δραστηριότητα ($\chi(16)=6,362$, $p>0,05$). Επομένως, οι συμμετέχοντες φαίνεται να διαθέτουν σχετικά αντίστοιχο χρόνο για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας, ανεξαρτήτως του πλήθους των παιδιών που έχουν (Πίνακας 7-45).

Πίνακας 7-45 Αριθμός παιδιών και χρόνος συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα

		Πόσες ώρες την εβδομάδα διαθέτετε για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας που είστε μέλος;					Total
		1 ώρα	2 ώρες	3 ώρες	4 ώρες	5 ώρες και πάνω	
Αριθμός παιδιών	Κανένα	14	21	13	6	7	61
	1	7	7	5	2	2	23
	2	10	15	11	8	4	48
	3	1	2	2	1	1	7
	4 και άνω	0	0	1	0	0	1
Total		32	45	32	17	14	140

Το μορφωτικό επίπεδο, επίσης, δεν συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ποσότητα του χρόνου που διατίθεται για τη συμμετοχή στη δραστηριότητα ($\chi(12)=9,925$, $p>0,05$). Επομένως, οι συμμετέχοντες φαίνεται να διαθέτουν σχετικά αντίστοιχο χρόνο για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας, ανεξαρτήτως του εκπαιδευτικού τους επιπέδου (Πίνακας 7-46).

Πίνακας 7-46 Μορφωτικό επίπεδο και χρόνος συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα

	Πόσες ώρες την εβδομάδα διαθέτετε για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας που είστε μέλος;	Total
--	---	-------

		1 ώρα	2 ώρες	3 ώρες	4 ώρες	5 ώρες και πάνω	
Μορφωτικό επίπεδο	Απόφοιτος Γυμνασίου	0	1	0	0	0	1
	Απόφοιτος Λυκείου	3	10	6	6	2	27
	Απόφοιτος ΙΕΚ	3	5	3	2	0	13
	Απόφοιτος ΑΕΙ/ΤΕΙ	26	29	23	9	12	99
Total		32	45	32	17	14	140

Τέλος, η επαγγελματική απασχόληση δεν συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ποσότητα του χρόνου που διατίθεται για τη συμμετοχή στη δραστηριότητα ($\chi(28)=36,367$, $p>0,05$). Επομένως, οι συμμετέχοντες φαίνεται να διαθέτουν σχετικά αντίστοιχο χρόνο για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας, ανεξαρτήτως του επαγγέλματός τους (Πίνακας 7-47).

Πίνακας 7-47 Επαγγελματική απασχόληση και χρόνος συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα

		Πόσες ώρες την εβδομάδα διαθέτετε για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας που είστε μέλος;					Total
		1 ώρα	2 ώρες	3 ώρες	4 ώρες	5 ώρες και πάνω	
Επαγγελματική απασχόληση	Άνεργος/η	2	1	1	2	0	6
	Δημόσιος Υπάλληλος	17	15	9	5	4	50
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	1	5	4	2	1	13
	Επιχειρηματίας	0	1	1	0	0	2
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	11	14	9	7	5	46
	Οικιακά	1	3	2	0	0	6
	Συνταξιούχος	0	2	0	0	3	5
	Φοιτητής/ρια	0	4	6	1	1	12
Total		32	45	32	17	14	140

Γ. Ποσότητα εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Ολοκληρώνοντας με τη συσχέτιση της ποσότητας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα οποία συμμετείχαν/συμμετέχουν με το φύλο, με χρήση του μέτρου Pearson Chi-Square, προκύπτει $\chi(4)=2,078$, $p>0,05$, ότι δηλαδή δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση (Πίνακας 7-48). Επομένως οι άνδρες και οι γυναίκες φαίνεται να συμμετέχουν σε σχετικά αντίστοιχο πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Πίνακας 7-48 Φύλο και πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων

		Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετέχετε ή συμμετείχατε στο παρελθόν;					Total
		1	2	3	4	5 και άνω	
Φύλο	Άνδρας	12	11	4	0	5	32
	Γυναίκα	33	32	20	3	20	108
Total		45	43	24	3	25	140

Η ηλικία, επίσης, δεν συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ποσότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ($\chi(20)=21,507$, $p>0,05$). Επομένως, οι συμμετέχοντες φαίνεται να έχουν συμμετάσχει σε αντίστοιχο πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ανεξαρτήτως ηλικίας (Πίνακας 7-49).

Πίνακας 7-49 Ηλικία και πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων

		Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετέχετε ή συμμετείχατε στο παρελθόν;					Total
		1	2	3	4	5 και άνω	
Ηλικία	18-25	5	3	3	2	1	14
	26-35	3	6	1	0	3	13
	36-45	12	12	4	0	9	37
	46-55	18	14	9	1	6	48
	56-65	6	5	6	0	5	22
	65+	1	3	1	0	1	6
Total		45	43	24	3	25	140

Η οικογενειακή κατάσταση επίσης δεν συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ποσότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ($\chi^2(12)=11,780$, $p>0,05$). Επομένως οι συμμετέχοντες φαίνεται να έχουν συμμετάσχει σε αντίστοιχο πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ανεξαρτήτως της οικογενειακής τους κατάστασης (Πίνακας 7-50).

Πίνακας 7-50 Οικογενειακή κατάσταση και πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων

		Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετέχετε ή συμμετείχατε στο παρελθόν;					Total
		1	2	3	4	5 και άνω	
Οικογενειακή κατάσταση	Άγαμος/η	18	19	8	2	6	53
	Έγγαμος/η	24	18	13	1	14	70
	Διαζευγμένος/η	2	6	3	0	3	14
	Χήρος/α	1	0	0	0	2	3
Total		45	43	24	3	25	140

Ο αριθμός των παιδιών, από την άλλη, συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ποσότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ($\chi^2(16)=54,979$, $p<0,01$). Επομένως, οι συμμετέχοντες φαίνεται να διαφοροποιούνται ως προς το πλήθος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα οποία συμμετέχουν ή έχουν συμμετάσχει, αναλόγως του αριθμού των παιδιών που έχουν (Πίνακας 7-50).

Πίνακας 7-51 Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετέχετε ή συμμετείχατε στο παρελθόν;

		1	2	3	4	5 και άνω	Total
Αριθμός παιδιών	Κανένα	19	21	8	2	11	61
	1	7	6	7	0	3	23

2	18	12	8	0	10	48
3	1	4	1	0	1	7
4 και άνω	0	0	0	1	0	1
Total	45	43	24	3	25	140

Το μορφωτικό επίπεδο δεν συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ποσότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ($\chi(12)=20,553$, $p>0,05$). Επομένως, οι συμμετέχοντες φαίνεται να έχουν συμμετάσχει σε αντίστοιχο πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ανεξαρτήτως του μορφωτικού τους επιπέδου (Πίνακας 7-52).

Πίνακας 7-52 Μορφωτικό επίπεδο και πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων

		Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετέχετε ή συμμετείχατε στο παρελθόν;					Total
		1	2	3	4	5 και άνω	
Μορφωτικό επίπεδο	Απόφοιτος Γυμνασίου	0	0	1	0	0	1
	Απόφοιτος Λυκείου	7	9	5	3	3	27
	Απόφοιτος ΙΕΚ	5	4	3	0	1	13
	Απόφοιτος ΑΕΙ/ΤΕΙ	33	30	15	0	21	99
Total		45	43	24	3	25	140

Τέλος, η επαγγελματική απασχόληση συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ποσότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ($\chi(28)=44,289$, $p<0,05$). Επομένως, οι συμμετέχοντες φαίνεται να διαφοροποιούνται ως προς το πλήθος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα οποία συμμετέχουν ή έχουν συμμετάσχει, αναλόγως του επαγγέλματός τους (Πίνακας 7-53).

Πίνακας 7-53 Επαγγελματική απασχόληση και πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων

		Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετέχετε ή συμμετείχατε στο παρελθόν;					Total
		1	2	3	4	5 και άνω	
Άνεργος/η		1	1	4	0	0	6

Επαγγελματική απασχόληση	Δημόσιος Υπάλληλος	14	15	7	0	14	50
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	8	4	0	0	1	13
	Επιχειρηματίας	0	2	0	0	0	2
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	14	15	9	1	7	46
	Οικιακά	4	1	0	0	1	6
	Συνταξιούχος	1	2	1	0	1	5
	Φοιτητής/ρια	3	3	3	2	1	12
Total		45	43	24	3	25	140

7.4.2. Έλεγχοι διαφοράς μέσων

Ακολούθως, πραγματοποιήθηκε έλεγχος διαφοράς μέσων (t-test & ANOVA) για να διαπιστωθεί αν υπάρχουν διαφορές στα κίνητρα, τα οφέλη, τα εμπόδια και την ικανοποίηση από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα, αναλόγως των δημογραφικών χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων.

Από την ανάλυση t-test για ανεξάρτητα δείγματα, προκύπτει ότι το φύλο διαφοροποιεί στατιστικά σημαντικά μόνο τα κίνητρα των συμμετεχόντων για συμμετοχή στη δραστηριότητα που σχετίζονται με την απόκτηση νέων γνώσεων και τη δημιουργικότητα/έκφραση ($t=-1,814$, $p<0,05$). Εξετάζοντας τους μέσους όρους των επιμέρους δειγμάτων, φαίνεται ότι οι γυναίκες θεωρούν αυτό το κίνητρο ελαφρώς ισχυρότερο σε σχέση με τους άνδρες (Πίνακας 7-54).

Πίνακας 7-54 Φύλο και κίνητρα, εμπόδια, οφέλη, ικανοποίηση

Φύλο		N	M	T.A.	t	sig.
Κίνητρα – Κοινωνικοποίηση	Άνδρας	32	2,93	1,069	-1,461	0,073
	Γυναίκα	108	3,22	0,941		
Κίνητρα - Βελτίωση καθημερινότητας	Άνδρας	32	3,45	1,035	-0,530	0,298
	Γυναίκα	108	3,57	1,105		
Κίνητρα - Νέες γνώσεις & δημιουργικότητα/έκφραση	Άνδρας	32	3,71	0,784	-1,814	0,036
	Γυναίκα	108	3,95	0,630		
Εμπόδια - Απαιτήσεις της δραστηριότητας	Άνδρας	32	1,71	0,864	0,866	0,194
	Γυναίκα	108	1,58	0,726		
Εμπόδια - Έλλειψη χρόνου & κούραση	Άνδρας	32	2,74	0,872	-0,578	0,282
	Γυναίκα	108	2,85	0,988		
Εμπόδια - Έξοδα & μειωμένο ενδιαφέρον	Άνδρας	32	1,78	1,047	-0,174	0,431
	Γυναίκα	108	1,81	0,931		

Οφέλη - Συναισθηματικά οφέλη	Άνδρας	32	3,95	0,623	-0,939	0,175
	Γυναίκα	108	4,06	0,577		
Οφέλη - Αίσθημα του ανήκειν στην ομάδα	Άνδρας	32	3,77	0,740	0,103	0,459
	Γυναίκα	108	3,75	0,753		
Ικανοποίηση από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας	Άνδρας	32	3,89	0,704	0,026	0,490
	Γυναίκα	108	3,89	0,780		
Συναισθηματική ικανοποίηση από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα	Άνδρας	32	4,00	0,519	-0,180	0,429
	Γυναίκα	108	4,03	0,586		

Συνεχίζοντας με ανάλυση ANOVA (Πίνακας 7-55), προκύπτει ότι η ηλικία διαφοροποιεί στατιστικά σημαντικά μόνο τα εμπόδια που αναγνωρίζουν οι συμμετέχοντες ως προς τις απαιτήσεις της δραστηριότητας ($F=2,587$, $p<0,05$) και την έλλειψη χρόνου/κούραση ($F=2,327$, $p<0,05$).

Πίνακας 7-55 Ηλικία και κίνητρα, εμπόδια, οφέλη, ικανοποίηση

Ηλικιακή ομάδα			N	M	T.A.	F	sig.
Κίνητρα Κοινωνικοποίηση	–	18-25	14	3,48	0,890	1,709	0,137
		26-35	13	3,63	1,034		
		36-45	37	3,08	0,890		
		46-55	48	2,93	1,007		
		56-65	22	3,31	1,032		
		65+	6	2,96	0,714		
		Total	140	3,15	0,975		
Κίνητρα - Βελτίωση καθημερινότητας		18-25	14	3,89	1,112	1,665	0,147
		26-35	13	3,96	1,030		
		36-45	37	3,73	0,969		
		46-55	48	3,35	1,062		
		56-65	22	3,30	1,297		
		65+	6	3,08	0,861		
		Total	140	3,54	1,087		
Κίνητρα - Νέες γνώσεις & δημιουργικότητα/ έκφραση		18-25	14	4,07	0,541	1,309	0,264
		26-35	13	4,08	0,714		
		36-45	37	3,90	0,619		
		46-55	48	3,78	0,679		
		56-65	22	4,04	0,716		
		65+	6	3,50	0,883		
		Total	140	3,89	0,673		
Εμπόδια - Απαιτήσεις της δραστηριότητας		18-25	14	2,09	1,175	2,587	0,029
		26-35	13	1,94	0,765		

	36-45	37	1,51	0,664		
	46-55	48	1,47	0,681		
	56-65	22	1,68	0,682		
	65+	6	1,21	0,292		
	Total	140	1,61	0,758		
Εμπόδια - Έλλειψη χρόνου & κούραση	18-25	14	2,46	1,060	2,327	0,046
	26-35	13	3,23	1,002		
	36-45	37	3,01	0,884		
	46-55	48	2,81	0,879		
	56-65	22	2,81	1,069		
	65+	6	1,92	0,769		
	Total	140	2,83	0,961		
Εμπόδια - Έξοδα & μειωμένο ενδιαφέρον	18-25	14	2,29	1,383	1,644	0,153
	26-35	13	2,04	0,803		
	36-45	37	1,69	0,869		
	46-55	48	1,70	0,867		
	56-65	22	1,95	1,057		
	65+	6	1,25	0,418		
	Total	140	1,81	0,955		
Οφέλη - Συναισθηματικά οφέλη	18-25	14	4,07	0,490	0,134	0,984
	26-35	13	4,02	0,826		
	36-45	37	4,02	0,598		
	46-55	48	4,00	0,571		
	56-65	22	4,12	0,515		
	65+	6	4,02	0,718		
	Total	140	4,03	0,587		
Οφέλη - Αίσθημα του ανήκειν στην ομάδα	18-25	14	3,82	0,868	0,595	0,707
	26-35	13	3,85	0,801		
	36-45	37	3,68	0,827		
	46-55	48	3,67	0,687		
	56-65	22	3,95	0,615		
	65+	6	3,83	0,876		
	Total	140	3,75	0,748		
Ικανοποίηση από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας	18-25	14	3,89	0,691	0,304	0,910
	26-35	13	3,73	1,008		
	36-45	37	3,82	0,788		
	46-55	48	3,94	0,730		
	56-65	22	3,92	0,777		
	65+	6	4,08	0,465		
	Total	140	3,89	0,761		
Συναισθηματική ικανοποίηση από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα	18-25	14	4,06	0,379	0,337	0,890
	26-35	13	3,92	0,737		
	36-45	37	3,97	0,619		
	46-55	48	4,03	0,516		
	56-65	22	4,14	0,616		
	65+	6	4,00	0,613		
	Total	140	4,02	0,570		

Από την ανάλυση Tukey για τους δύο παράγοντες που διαφοροποιούνται αναλόγως της ηλικίας (Πίνακας 7-56), δεν προκύπτει καμία στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των επιμέρους ηλικιακών ομάδων.

Πίνακας 7-56 Ανάλυση Tukey (ηλικία)

Dependent Variable			Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Εμπόδια - Απαιτήσεις της δραστηριότητας	18-25	26-35	0,147	0,284	0,995	-0,674	0,968
		36-45	0,576	0,231	0,135	-0,093	1,245
		46-55	0,621	0,224	0,069	-0,027	1,268
		56-65	0,407	0,252	0,589	-0,321	1,136
		65+	0,881	0,360	0,147	-0,159	1,921
	26-35	18-25	-0,147	0,284	0,995	-0,968	0,674
		36-45	0,429	0,238	0,467	-0,259	1,116
		46-55	0,474	0,231	0,318	-0,193	1,140
		56-65	0,260	0,258	0,914	-0,485	1,006
		65+	0,734	0,364	0,338	-0,318	1,786
	36-45	18-25	-0,576	0,231	0,135	-1,245	0,093
		26-35	-0,429	0,238	0,467	-1,116	0,259
		46-55	0,045	0,161	1,000	-0,422	0,511
		56-65	-0,168	0,199	0,958	-0,742	0,406
		65+	0,305	0,325	0,935	-0,633	1,244
	46-55	18-25	-0,621	0,224	0,069	-1,268	0,027
		26-35	-0,474	0,231	0,318	-1,140	0,193
		36-45	-0,045	0,161	1,000	-0,511	0,422
		56-65	-0,213	0,190	0,871	-0,762	0,336
		65+	0,260	0,319	0,964	-0,663	1,184
	56-65	18-25	-0,407	0,252	0,589	-1,136	0,321
		26-35	-0,260	0,258	0,914	-1,006	0,485
		36-45	0,168	0,199	0,958	-0,406	0,742
		46-55	0,213	0,190	0,871	-0,336	0,762
		65+	0,473	0,340	0,731	-0,509	1,455
	65+	18-25	-0,881	0,360	0,147	-1,921	0,159
		26-35	-0,734	0,364	0,338	-1,786	0,318
		36-45	-0,305	0,325	0,935	-1,244	0,633
		46-55	-0,260	0,319	0,964	-1,184	0,663
		56-65	-0,473	0,340	0,731	-1,455	0,509
Εμπόδια - Έλλειψη χρόνου & κούραση	18-25	26-35	-0,766	0,361	0,283	-1,812	0,279
		36-45	-0,549	0,294	0,428	-1,401	0,302
		46-55	-0,343	0,285	0,835	-1,167	0,481

	56-65	-0,343	0,321	0,893	-1,270	0,585
	65+	0,548	0,458	0,838	-0,776	1,872
26-35	18-25	0,766	0,361	0,283	-0,279	1,812
	36-45	0,217	0,303	0,979	-0,658	1,092
	46-55	0,423	0,293	0,701	-0,425	1,272
	56-65	0,424	0,328	0,789	-0,525	1,373
	65+	1,314	0,463	0,058	-0,025	2,653
36-45	18-25	0,549	0,294	0,428	-0,302	1,401
	26-35	-0,217	0,303	0,979	-1,092	0,658
	46-55	0,206	0,205	0,916	-0,387	0,800
	56-65	0,207	0,253	0,964	-0,524	0,937
	65+	1,097	0,413	0,091	-0,097	2,291
46-55	18-25	0,343	0,285	0,835	-0,481	1,167
	26-35	-0,423	0,293	0,701	-1,272	0,425
	36-45	-0,206	0,205	0,916	-0,800	0,387
	56-65	0,000	0,242	1,000	-0,698	0,699
	65+	0,891	0,406	0,249	-0,284	2,066
56-65	18-25	0,343	0,321	0,893	-0,585	1,270
	26-35	-0,424	0,328	0,789	-1,373	0,525
	36-45	-0,207	0,253	0,964	-0,937	0,524
	46-55	0,000	0,242	1,000	-0,699	0,698
	65+	0,890	0,432	0,315	-0,360	2,140
65+	18-25	-0,548	0,458	0,838	-1,872	0,776
	26-35	-1,314	0,463	0,058	-2,653	0,025
	36-45	-1,097	0,413	0,091	-2,291	0,097
	46-55	-0,891	0,406	0,249	-2,066	0,284
	56-65	-0,890	0,432	0,315	-2,140	0,360

Από την ανάλυση ANOVA (Πίνακας 7-57) επίσης προκύπτει ότι η οικογενειακή κατάσταση διαφοροποιεί στατιστικά σημαντικά μόνο τα εμπόδια που αναγνωρίζουν οι συμμετέχοντες ως προς την έλλειψη χρόνου/κούραση ($F=3,316$, $p<0,05$).

Πίνακας 7-57 Οικογενειακή κατάσταση και κίνητρα, εμπόδια, οφέλη, ικανοποίηση

Οικογενειακή κατάσταση		N	M	T.A.	F	sig.
Κίνητρα Κοινωνικοποίηση	– Άγαμος/η	53	3,29	0,932	1,346	0,262
	Έγγαμος/η	70	3,13	0,981		
	Διαζευγμένος/η	14	2,71	1,091		
	Χήρος/α	3	3,33	0,804		
	Total	140	3,15	0,975		

Κίνητρα - Βελτίωση καθημερινότητας	Άγαμος/η	53	3,69	1,062	0,962	0,416
	Έγγαμος/η	70	3,49	1,034		
	Διαζευγμένος/η	14	3,18	1,339		
	Χήρος/α	3	3,83	1,607		
	Total	140	3,54	1,087		
Κίνητρα - Νέες γνώσεις & δημιουργικότητα/έκφραση	Άγαμος/η	53	3,94	0,671	1,226	0,303
	Έγγαμος/η	70	3,90	0,656		
	Διαζευγμένος/η	14	3,63	0,760		
	Χήρος/α	3	4,33	0,611		
	Total	140	3,89	0,673		
Εμπόδια - Απαιτήσεις της δραστηριότητας	Άγαμος/η	53	1,71	0,943	0,847	0,470
	Έγγαμος/η	70	1,54	0,590		
	Διαζευγμένος/η	14	1,52	0,668		
	Χήρος/α	3	2,00	1,090		
	Total	140	1,61	0,758		
Εμπόδια - Έλλειψη χρόνου & κόυραση	Άγαμος/η	53	2,70	0,933	3,316	0,022
	Έγγαμος/η	70	3,05	0,930		
	Διαζευγμένος/η	14	2,27	0,933		
	Χήρος/α	3	2,58	1,283		
	Total	140	2,83	0,961		
Εμπόδια - Έξοδα & μειωμένο ενδιαφέρον	Άγαμος/η	53	1,93	1,139	0,949	0,419
	Έγγαμος/η	70	1,67	0,807		
	Διαζευγμένος/η	14	1,96	0,865		
	Χήρος/α	3	2,00	1,000		
	Total	140	1,81	0,955		
Οφέλη - Συναισθηματικά οφέλη	Άγαμος/η	53	4,01	0,592	0,189	0,904
	Έγγαμος/η	70	4,05	0,605		
	Διαζευγμένος/η	14	4,01	0,551		
	Χήρος/α	3	4,25	0,331		
	Total	140	4,03	0,587		
Οφέλη - Αίσθημα του ανήκειν στην ομάδα	Άγαμος/η	53	3,68	0,838	1,012	0,39
	Έγγαμος/η	70	3,84	0,679		
	Διαζευγμένος/η	14	3,54	0,746		
	Χήρος/α	3	4,00	0,500		
	Total	140	3,75	0,748		
Ικανοποίηση από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας	Άγαμος/η	53	3,83	0,827	0,407	0,748
	Έγγαμος/η	70	3,96	0,738		
	Διαζευγμένος/η	14	3,79	0,685		
	Χήρος/α	3	3,75	0,433		
	Total	140	3,89	0,761		
Συναισθηματική ικανοποίηση από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα	Άγαμος/η	53	4,02	0,573	1,371	0,254
	Έγγαμος/η	70	4,08	0,567		
	Διαζευγμένος/η	14	3,84	0,482		
	Χήρος/α	3	3,57	0,869		
	Total	140	4,02	0,570		

Από την ανάλυση Tukey για το εμπόδιο που διαφοροποιείται αναλόγως της οικογενειακής κατάστασης των συμμετεχόντων (Πίνακας 7-58), προκύπτει στατιστικά σημαντική

διαφοροποίηση μεταξύ των έγγαμων και των διαζευγμένων ($MD=0,779$, $p<0,05$), με τους έγγαμους να θεωρούν σε μεγαλύτερο βαθμό εμπόδιο για τη συμμετοχή στη δραστηριότητα την έλλειψη χρόνου και την κούραση, σε σχέση με τους διαζευγμένους.

Πίνακας 7-58 Ανάλυση Tukey (οικογενειακή κατάσταση)

(I) Οικογενειακή κατάσταση		Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Άγαμος/η	Έγγαμος/η	-0,344	0,171	0,188	-0,788	0,100
	Διαζευγμένος/η	0,435	0,282	0,414	-0,298	1,168
	Χήρος/α	0,119	0,556	0,996	-1,328	1,567
Έγγαμος/η	Άγαμος/η	0,344	0,171	0,188	-0,100	0,788
	Διαζευγμένος/η	0,779*	0,274	0,027	0,065	1,492
	Χήρος/α	0,463	0,553	0,836	-0,975	1,901
Διαζευγμένος/η	Άγαμος/η	-0,435	0,282	0,414	-1,168	0,298
	Έγγαμος/η	-0,779*	0,274	0,027	-1,492	-0,065
	Χήρος/α	-0,315	0,596	0,952	-1,867	1,236
Χήρος/α	Άγαμος/η	-0,119	0,556	0,996	-1,567	1,328
	Έγγαμος/η	-0,463	0,553	0,836	-1,901	0,975
	Διαζευγμένος/η	0,315	0,596	0,952	-1,236	1,867

Από την ανάλυση ANOVA δεν προέκυψαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στα κίνητρα, τα εμπόδια, τα οφέλη και την ικανοποίηση των συμμετεχόντων, αναλόγως του αν έχουν και πόσα παιδιά, και αναλόγως του μορφωτικού τους επιπέδου.

Αντιθέτως, η επαγγελματική ενασχόληση διαφοροποιεί στατιστικά σημαντικά μόνο τα εμπόδια που προκαλούνται από την έλλειψη χρόνου και την κούραση ($F=2,922$, $p<0,01$), καθώς και τα κίνητρα που σχετίζονται με τη βελτίωση της καθημερινότητας ($F=2,109$, $p<0,05$), βλ. Πίνακα 7-59.

Πίνακας 7-59 Επαγγελματική απασχόληση και κίνητρα, εμπόδια, οφέλη, ικανοποίηση

Επαγγελματική απασχόληση		N	M	T.A.	F	sig.
Κίνητρα Κοινωνικοποίηση	– Άνεργος/η	6	3,83	0,626	1,081	0,379
	Δημόσιος Υπάλληλος	50	3,07	0,899		
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	13	3,21	1,035		
	Επιχειρηματίας	2	3,50	1,061		
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	46	3,03	1,086		
	Οικιακά	6	3,25	0,962		
	Συνταξιούχος	5	2,75	1,090		

	Φοιτητής/ρια	12	3,58	0,793		
	Total	140	3,15	0,975		
Κίνητρα - Βελτίωση καθημερινότητας	Άνεργος/η	6	4,42	0,665	2,109	0,047
	Δημόσιος Υπάλληλος	50	3,32	1,019		
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	13	3,38	1,083		
	Επιχειρηματίας	2	4,75	0,354		
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	46	3,73	1,073		
	Οικιακά	6	3,58	1,463		
	Συνταξιούχος	5	2,60	1,294		
	Φοιτητής/ρια	12	3,67	1,008		
	Total	140	3,54	1,087		
Κίνητρα - Νέες γνώσεις & δημιουργικότητα/ έκφραση	Άνεργος/η	6	4,43	0,557	1,524	0,164
	Δημόσιος Υπάλληλος	50	3,86	0,652		
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	13	3,72	0,874		
	Επιχειρηματίας	2	3,80	0,566		
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	46	3,98	0,667		
	Οικιακά	6	3,73	0,207		
	Συνταξιούχος	5	3,28	0,923		
	Φοιτητής/ρια	12	4,00	0,505		
	Total	140	3,89	0,673		
Εμπόδια - Απαιτήσεις της δραστηριότητας	Άνεργος/η	6	1,79	1,600	1,236	0,288
	Δημόσιος Υπάλληλος	50	1,61	0,791		
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	13	1,35	0,347		
	Επιχειρηματίας	2	2,25	1,061		
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	46	1,54	0,604		
	Οικιακά	6	1,38	0,379		
	Συνταξιούχος	5	1,60	0,720		
	Φοιτητής/ρια	12	2,06	0,942		
	Total	140	1,61	0,758		
Εμπόδια - Έλλειψη χρόνου & κούραση	Άνεργος/η	6	3,13	0,984	2,922	0,007
	Δημόσιος Υπάλληλος	50	2,85	0,952		
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	13	3,00	0,645		
	Επιχειρηματίας	2	3,00	0,354		
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	46	3,07	0,967		
	Οικιακά	6	2,25	1,107		
	Συνταξιούχος	5	1,55	0,542		
	Φοιτητής/ρια	12	2,29	0,818		
	Total	140	2,83	0,961		
Εμπόδια - Έξοδα & μειωμένο ενδιαφέρον	Άνεργος/η	6	2,42	1,393	1,344	0,235
	Δημόσιος Υπάλληλος	50	1,77	0,910		
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	13	1,77	1,166		
	Επιχειρηματίας	2	1,75	1,061		

	Ιδιωτικός Υπάλληλος	46	1,75	0,787		
	Οικιακά	6	1,08	0,204		
	Συνταξιούχος	5	1,80	1,304		
	Φοιτητής/ρια	12	2,29	1,196		
	Total	140	1,81	0,955		
Οφέλη Συναισθηματικά οφέλη	- Άνεργος/η	6	4,10	0,567	0,221	0,980
	Δημόσιος Υπάλληλος	50	4,03	0,588		
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	13	3,91	0,706		
	Επιχειρηματίας	2	4,06	0,265		
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	46	4,10	0,631		
	Οικιακά	6	3,96	0,438		
	Συνταξιούχος	5	4,05	0,721		
	Φοιτητής/ρια	12	3,94	0,401		
	Total	140	4,03	0,587		
Οφέλη - Αίσθημα του ανήκειν στην ομάδα	Άνεργος/η	6	4,00	0,548	0,673	0,694
	Δημόσιος Υπάλληλος	50	3,87	0,676		
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	13	3,73	0,807		
	Επιχειρηματίας	2	3,50	1,414		
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	46	3,63	0,763		
	Οικιακά	6	3,42	0,970		
	Συνταξιούχος	5	3,90	0,822		
	Φοιτητής/ρια	12	3,79	0,838		
	Total	140	3,75	0,748		
Ικανοποίηση από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας	Άνεργος/η	6	3,96	1,100	0,706	0,667
	Δημόσιος Υπάλληλος	50	3,95	0,655		
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	13	3,50	0,890		
	Επιχειρηματίας	2	3,88	0,530		
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	46	3,86	0,844		
	Οικιακά	6	3,96	0,641		
	Συνταξιούχος	5	4,25	0,354		
	Φοιτητής/ρια	12	3,92	0,741		
	Total	140	3,89	0,761		
Συναισθηματική ικανοποίηση από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα	Άνεργος/η	6	4,07	0,693	0,260	0,968
	Δημόσιος Υπάλληλος	50	4,01	0,573		
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	13	4,12	0,603		
	Επιχειρηματίας	2	3,57	0,404		
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	46	4,01	0,621		
	Οικιακά	6	4,02	0,581		
	Συνταξιούχος	5	4,11	0,618		
	Φοιτητής/ρια	12	3,99	0,289		
	Total	140	4,02	0,570		

Από την ανάλυση Tukey για το εμπόδιο της έλλειψης χρόνου / κούρασης που διαφοροποιείται αναλόγως της επαγγελματικής απασχόλησης των συμμετεχόντων (Πίνακας, 7-60), προκύπτει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των ιδιωτικών υπαλλήλων και των συνταξιούχων ($MD=1,515$, $p<0,05$), με τους ιδιωτικούς υπαλλήλους να θεωρούν σε μεγαλύτερο βαθμό εμπόδιο για τη συμμετοχή στη δραστηριότητα την έλλειψη χρόνου και την κούραση, σε σχέση με τους συνταξιούχους. Από την άλλη, δεν προκύπτει καμία στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των επαγγελματικών ομάδων όσον αφορά στο πως εκλαμβάνουν τη βελτίωση της καθημερινότητας ως κίνητρο για τη συμμετοχή στη δραστηριότητα.

Πίνακας 7-60 Ανάλυση Tukey (επαγγελματική απασχόληση)

			Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
Dependent Variable						Lower Bound	Upper Bound
Εμπόδια - Άνεργος/η Έλλειψη χρόνου & κούραση	Δημόσιος Υπάλληλος	Δημόσιος	0,275	0,396	0,997	-0,946	1,496
		Υπάλληλος					
		Ελεύθερος Επαγγελματίας	0,125	0,453	1,000	-1,269	1,519
		Επιχειρηματίας	0,125	0,749	1,000	-2,182	2,432
		Ιδιωτικός Υπάλληλος	0,060	0,398	1,000	-1,167	1,286
		Οικιακά	0,875	0,530	0,718	-0,756	2,506
		Συνταξιούχος	1,575	0,555	0,095	-0,136	3,286
	Δημόσιος Υπάλληλος	Φοιτητής/ρια	0,833	0,459	0,610	-0,579	2,246
		Άνεργος/η	-0,275	0,396	0,997	-1,496	0,946
		Ελεύθερος Επαγγελματίας	-0,150	0,286	1,000	-1,030	0,730
		Επιχειρηματίας	-0,150	0,661	1,000	-2,187	1,887
		Ιδιωτικός Υπάλληλος	-0,215	0,187	0,945	-0,792	0,362
		Οικιακά	0,600	0,396	0,799	-0,621	1,821
		Συνταξιούχος	1,300	0,430	0,059	-0,025	2,625
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	Φοιτητής/ρια	0,558	0,295	0,558	-0,350	1,467
		Άνεργος/η	-0,125	0,453	1,000	-1,519	1,269
		Δημόσιος Υπάλληλος	0,150	0,286	1,000	-0,730	1,030
		Επιχειρηματίας	0,000	0,697	1,000	-2,146	2,146
		Ιδιωτικός Υπάλληλος	-0,065	0,288	1,000	-0,953	0,822

Επιχειρηματίας	Οικιακά	0,750	0,453	0,715	-0,644	2,144
	Συνταξιούχος	1,450	0,483	0,062	-0,037	2,937
	Φοιτητής/ρια	0,708	0,367	0,534	-0,423	1,839
	Άνεργος/η	-0,125	0,749	1,000	-2,432	2,182
	Δημόσιος Υπάλληλος	0,150	0,661	1,000	-1,887	2,187
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	0,000	0,697	1,000	-2,146	2,146
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	-0,065	0,663	1,000	-2,106	1,975
Ιδιωτικός Υπάλληλος	Οικιακά	0,750	0,749	0,974	-1,557	3,057
	Συνταξιούχος	1,450	0,767	0,561	-0,914	3,814
	Φοιτητής/ρια	0,708	0,701	0,972	-1,449	2,866
	Άνεργος/η	-0,060	0,398	1,000	-1,286	1,167
	Δημόσιος Υπάλληλος	0,215	0,187	0,945	-0,362	0,792
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	0,065	0,288	1,000	-0,822	0,953
	Επιχειρηματίας	0,065	0,663	1,000	-1,975	2,106
Οικιακά	Οικιακά	0,815	0,398	0,454	-0,411	2,042
	Συνταξιούχος	1,515*	0,432	0,014	0,185	2,846
	Φοιτητής/ρια	0,774	0,297	0,165	-0,142	1,689
	Άνεργος/η	-0,875	0,530	0,718	-2,506	0,756
	Δημόσιος Υπάλληλος	-0,600	0,396	0,799	-1,821	0,621
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	-0,750	0,453	0,715	-2,144	0,644
	Επιχειρηματίας	-0,750	0,749	0,974	-3,057	1,557
Συνταξιούχος	Ιδιωτικός Υπάλληλος	-0,815	0,398	0,454	-2,042	0,411
	Συνταξιούχος	0,700	0,555	0,912	-1,011	2,411
	Φοιτητής/ρια	-0,042	0,459	1,000	-1,454	1,371
	Άνεργος/η	-1,575	0,555	0,095	-3,286	0,136
	Δημόσιος Υπάλληλος	-1,300	0,430	0,059	-2,625	0,025
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	-1,450	0,483	0,062	-2,937	0,037
	Επιχειρηματίας	-1,450	0,767	0,561	-3,814	0,914
Φοιτητής/ρια	Ιδιωτικός Υπάλληλος	-1,515*	0,432	0,014	-2,846	-0,185
	Οικιακά	-0,700	0,555	0,912	-2,411	1,011
	Φοιτητής/ρια	-0,742	0,488	0,796	-2,245	0,762
	Άνεργος/η	-0,833	0,459	0,610	-2,246	0,579
	Δημόσιος Υπάλληλος	-0,558	0,295	0,558	-1,467	0,350

Κίνητρα Βελτίωση καθημερινότητας	- Άνεργος/η	Ελεύθερος Επαγγελματίας	-0,708	0,367	0,534	-1,839	0,423
		Επιχειρηματίας	-0,708	0,701	0,972	-2,866	1,449
		Ιδιωτικός Υπάλληλος	-0,774	0,297	0,165	-1,689	0,142
		Οικιακά	0,042	0,459	1,000	-1,371	1,454
		Συνταξιούχος	0,742	0,488	0,796	-0,762	2,245
		Δημόσιος Υπάλληλος	1,097	0,457	0,250	-0,311	2,504
		Ελεύθερος Επαγγελματίας	1,032	0,522	0,501	-0,576	2,640
		Επιχειρηματίας	-0,333	0,864	1,000	-2,994	2,327
		Ιδιωτικός Υπάλληλος	0,688	0,459	0,807	-0,726	2,103
		Οικιακά	0,833	0,611	0,872	-1,048	2,715
		Συνταξιούχος	1,817	0,641	0,095	-0,156	3,790
		Φοιτητής/ρια	0,750	0,529	0,847	-0,879	2,379
	Δημόσιος Υπάλληλος	Άνεργος/η	-1,097	0,457	0,250	-2,504	0,311
		Ελεύθερος Επαγγελματίας	-0,065	0,329	1,000	-1,079	0,950
		Επιχειρηματίας	-1,430	0,763	0,571	-3,780	0,920
		Ιδιωτικός Υπάλληλος	-0,408	0,216	0,561	-1,074	0,257
		Οικιακά	-0,263	0,457	0,999	-1,671	1,144
		Συνταξιούχος	0,720	0,496	0,831	-0,808	2,248
		Φοιτητής/ρια	-0,347	0,340	0,971	-1,394	0,701
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	Άνεργος/η	-1,032	0,522	0,501	-2,640	0,576
		Δημόσιος Υπάλληλος	0,065	0,329	1,000	-0,950	1,079
		Επιχειρηματίας	-1,365	0,804	0,688	-3,840	1,110
		Ιδιωτικός Υπάλληλος	-0,344	0,332	0,968	-1,367	0,680
		Οικιακά	-0,199	0,522	1,000	-1,807	1,409
		Συνταξιούχος	0,785	0,557	0,851	-0,930	2,499
		Φοιτητής/ρια	-0,282	0,423	0,998	-1,586	1,022
	Επιχειρηματίας	Άνεργος/η	0,333	0,864	1,000	-2,327	2,994
		Δημόσιος Υπάλληλος	1,430	0,763	0,571	-0,920	3,780
		Ελεύθερος Επαγγελματίας	1,365	0,804	0,688	-1,110	3,840
		Ιδιωτικός Υπάλληλος	1,022	0,764	0,883	-1,332	3,375
		Οικιακά	1,167	0,864	0,877	-1,494	3,827
		Συνταξιούχος	2,150	0,885	0,236	-0,576	4,876
		Φοιτητής/ρια	1,083	0,808	0,881	-1,405	3,572
		Άνεργος/η	-0,688	0,459	0,807	-2,103	0,726

Ιδιωτικός Υπάλληλος	Δημόσιος Υπάλληλος	0,408	0,216	0,561	-0,257	1,074
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	0,344	0,332	0,968	-0,680	1,367
	Επιχειρηματίας	-1,022	0,764	0,883	-3,375	1,332
	Οικιακά	0,145	0,459	1,000	-1,269	1,559
	Συνταξιούχος	1,128	0,498	0,321	-0,406	2,663
Οικιακά	Φοιτητής/ρια	0,062	0,343	1,000	-0,995	1,118
	Άνεργος/η	-0,833	0,611	0,872	-2,715	1,048
	Δημόσιος Υπάλληλος	0,263	0,457	0,999	-1,144	1,671
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	0,199	0,522	1,000	-1,409	1,807
	Επιχειρηματίας	-1,167	0,864	0,877	-3,827	1,494
Συνταξιούχος	Ιδιωτικός Υπάλληλος	-0,145	0,459	1,000	-1,559	1,269
	Συνταξιούχος	0,983	0,641	0,787	-0,990	2,956
	Φοιτητής/ρια	-0,083	0,529	1,000	-1,713	1,546
	Άνεργος/η	-1,817	0,641	0,095	-3,790	0,156
	Δημόσιος Υπάλληλος	-0,720	0,496	0,831	-2,248	0,808
Φοιτητής/ρια	Ελεύθερος Επαγγελματίας	-0,785	0,557	0,851	-2,499	0,930
	Επιχειρηματίας	-2,150	0,885	0,236	-4,876	0,576
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	-1,128	0,498	0,321	-2,663	0,406
	Οικιακά	-0,983	0,641	0,787	-2,956	0,990
	Φοιτητής/ρια	-1,067	0,563	0,557	-2,801	0,668
	Άνεργος/η	-0,750	0,529	0,847	-2,379	0,879
	Δημόσιος Υπάλληλος	0,347	0,340	0,971	-0,701	1,394
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	0,282	0,423	0,998	-1,022	1,586
	Επιχειρηματίας	-1,083	0,808	0,881	-3,572	1,405
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	-0,062	0,343	1,000	-1,118	0,995
	Οικιακά	0,083	0,529	1,000	-1,546	1,713
	Συνταξιούχος	1,067	0,563	0,557	-0,668	2,801

Ο διαθέσιμος ελεύθερος χρόνος, επίσης, διαφοροποιεί στατιστικά σημαντικά μόνο τα εμπόδια που προκαλούνται από την έλλειψη χρόνου και την κούραση ($F=10,194$, $p<0,01$), βλ. Πίνακα 7-61.

Πίνακας 7-61 Ελεύθερος χρόνος και κίνητρα, εμπόδια, οφέλη, ικανοποίηση

Ελεύθερος χρόνος			N	M	T.A.	F	sig.
Κίνητρα Κοινωνικοποίηση	– 1 ώρα		37	3,02	1,050	0,243	0,914
	2 ώρες		38	3,18	0,825		
	3 ώρες		25	3,25	1,132		
	4 ώρες		15	3,18	1,037		
	5 ώρες και πάνω		25	3,17	0,923		
	Total		140	3,15	0,975		
Κίνητρα - Βελτίωση καθημερινότητας	1 ώρα		37	3,61	1,081	0,117	0,976
	2 ώρες		38	3,53	0,930		
	3 ώρες		25	3,52	1,141		
	4 ώρες		15	3,63	1,395		
	5 ώρες και πάνω		25	3,44	1,139		
	Total		140	3,54	1,087		
Κίνητρα - Νέες γνώσεις & δημιουργικότητα/έκφραση	1 ώρα		37	3,85	0,644	0,592	0,669
	2 ώρες		38	3,81	0,713		
	3 ώρες		25	3,87	0,678		
	4 ώρες		15	3,97	0,810		
	5 ώρες και πάνω		25	4,06	0,576		
	Total		140	3,89	0,673		
Εμπόδια - Απαιτήσεις της δραστηριότητας	1 ώρα		37	1,76	0,912	0,666	0,617
	2 ώρες		38	1,59	0,693		
	3 ώρες		25	1,60	0,692		
	4 ώρες		15	1,40	0,673		
	5 ώρες και πάνω		25	1,56	0,730		
	Total		140	1,61	0,758		
Εμπόδια - Έλλειψη χρόνου & κόυραση	1 ώρα		37	3,41	0,855	10,194	0,000
	2 ώρες		38	2,86	0,750		
	3 ώρες		25	2,91	0,943		
	4 ώρες		15	2,53	1,093		
	5 ώρες και πάνω		25	2,03	0,744		
	Total		140	2,83	0,961		
Εμπόδια - Έξοδα & μειωμένο ενδιαφέρον	1 ώρα		37	1,97	1,080	0,562	0,691
	2 ώρες		38	1,68	0,702		
	3 ώρες		25	1,88	1,063		
	4 ώρες		15	1,67	0,957		
	5 ώρες και πάνω		25	1,76	1,012		
	Total		140	1,81	0,955		
	1 ώρα		37	4,02	0,592	0,018	0,999

Οφέλη - Συναισθηματικά οφέλη	2 ώρες	38	4,03	0,586		
	3 ώρες	25	4,04	0,710		
	4 ώρες	15	4,06	0,592		
	5 ώρες και πάνω	25	4,05	0,481		
	Total	140	4,03	0,587		
Οφέλη – Αίσθημα του ανήκειν στην ομάδα	1 ώρα	37	3,85	0,576	0,776	0,543
	2 ώρες	38	3,74	0,695		
	3 ώρες	25	3,68	0,877		
	4 ώρες	15	3,50	0,964		
	5 ώρες και πάνω	25	3,86	0,784		
	Total	140	3,75	0,748		
Ικανοποίηση από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας	1 ώρα	37	3,89	0,742	0,329	0,858
	2 ώρες	38	3,96	0,772		
	3 ώρες	25	3,87	0,854		
	4 ώρες	15	3,97	0,626		
	5 ώρες και πάνω	25	3,75	0,784		
	Total	140	3,89	0,761		
Συναισθηματική ικανοποίηση από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα	1 ώρα	37	4,03	0,533	0,053	0,995
	2 ώρες	38	4,03	0,583		
	3 ώρες	25	3,98	0,679		
	4 ώρες	15	4,05	0,508		
	5 ώρες και πάνω	25	4,00	0,559		
	Total	140	4,02	0,570		

Από την ανάλυση Tukey για το εμπόδιο της έλλειψης χρόνου / κούρασης που διαφοροποιείται αναλόγως της επαγγελματικής απασχόλησης των συμμετεχόντων (Πίνακας 7-62), προκύπτει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των συμμετεχόντων. Συγκεκριμένα, όσοι έχουν πάνω από 5 ώρες ελεύθερο χρόνο την ημέρα αντιμετωπίζουν σε σημαντικά μικρότερο βαθμό το εμπόδιο της έλλειψης χρόνου και της κούρασης, σε σχέση με όσους έχουν 1 (MD=1,375, $p<0,01$), 2 (MD=0,825, $p<0,01$) ή 3 (MD=0,880, $p<0,01$) ώρες ελεύθερες ημερησίως. Επίσης, όσοι έχουν 1 ώρα ελεύθερο χρόνο την ημέρα αντιμετωπίζουν σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό το εμπόδιο της έλλειψης χρόνου και της κούρασης, σε σχέση με όσους έχουν 2 ώρες (MD=0,550, $p<0,05$) και 4 ώρες ελεύθερες (MD=0,872, $p<0,01$)

Πίνακας 7-62 Ανάλυση Tukey (ελεύθερος χρόνος)

(I) Πόσο ελεύθερο χρόνο έχετε στη διάθεσή σας την ημέρα μετά την	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval
---	------------	------	----------------------------

κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών υποχρεώσεων;		Mean Difference (I-J)			Lower Bound	Upper Bound
1 ώρα	2 ώρες	0,550*	0,197	0,047	0,005	1,096
	3 ώρες	0,495	0,221	0,171	-0,116	1,107
	4 ώρες	0,872*	0,261	0,010	0,149	1,595
	5 ώρες και πάνω	1,375*	0,221	0,000	0,764	1,987
2 ώρες	1 ώρα	-0,550*	0,197	0,047	-1,096	-0,005
	3 ώρες	-0,055	0,220	0,999	-0,663	0,553
	4 ώρες	0,322	0,260	0,730	-0,398	1,042
	5 ώρες και πάνω	0,825*	0,220	0,002	0,217	1,433
3 ώρες	1 ώρα	-0,495	0,221	0,171	-1,107	0,116
	2 ώρες	0,055	0,220	0,999	-0,553	0,663
	4 ώρες	0,377	0,279	0,660	-0,395	1,148
	5 ώρες και πάνω	0,880*	0,242	0,003	0,212	1,548
4 ώρες	1 ώρα	-0,872*	0,261	0,010	-1,595	-0,149
	2 ώρες	-0,322	0,260	0,730	-1,042	0,398
	3 ώρες	-0,377	0,279	0,660	-1,148	0,395
	5 ώρες και πάνω	0,503	0,279	0,375	-0,268	1,275
5 ώρες και πάνω	1 ώρα	-1,375*	0,221	0,000	-1,987	-0,764
	2 ώρες	-0,825*	0,220	0,002	-1,433	-0,217
	3 ώρες	-0,880*	0,242	0,003	-1,548	-0,212
	4 ώρες	-0,503	0,279	0,375	-1,275	0,268

Τέλος, από την ανάλυση ANOVA δεν προέκυψαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στα κίνητρα, τα εμπόδια, τα οφέλη και την ικανοποίηση των συμμετεχόντων, αναλόγως των ωρών που διαθέτουν οι συμμετέχοντες για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας, και αναλόγως του πλήθους των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα οποία συμμετέχουν ή συμμετείχαν στο παρελθόν.

7.4.3. Ανάλυση συσχετίσεων

Ολοκληρώνοντας, πραγματοποιήθηκε ανάλυση συσχετίσεων Pearson για να διερευνηθεί πιθανή σχέση μεταξύ της ικανοποίησης από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα και των παραγόντων που σχετίζονται με τα κίνητρα, τα εμπόδια και τα οφέλη όπως τα αντιλαμβάνονται οι συμμετέχοντες.

Από την ανάλυση συσχετίσεων μεταξύ κινήτρων και ικανοποίησης (Πίνακας 7-63) προκύπτει ότι το κίνητρο της κοινωνικοποίησης σχετίζεται σημαντικά θετικά με την ικανοποίηση από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας ($r=0,225$, $p<0,01$) και με τη συναισθηματική ικανοποίηση από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα ($r=0,348$, $p<0,01$).

Επίσης, το κίνητρο της απόκτησης νέων γνώσεων και της δημιουργικότητας/έκφρασης σχετίζεται σημαντικά θετικά με την ικανοποίηση από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας ($r=0,232$, $p<0,01$) και με τη συναισθηματική ικανοποίηση από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα ($r=0,410$, $p<0,01$). Αυτό σημαίνει ότι όσο μεγαλύτερο κίνητρο είναι για τους συμμετέχοντες η κοινωνικοποίηση και απόκτηση νέων γνώσεων και δημιουργικότητα/έκφραση, τόσο περισσότερο ικανοποιημένοι αισθάνονται από τη συμμετοχή τους στη δραστηριότητα.

Πίνακας 7-63 Ικανοποίηση και κίνητρα

	Κίνητρα – Κοινωνικοποίηση	Κίνητρα - Βελτίωση καθημερινότητας	Κίνητρα - Νέες γνώσεις & δημιουργικότητα/έκφραση
Ικανοποίηση από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας	0,225**	0,032	0,232**
Συναισθηματική ικανοποίηση από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα	0,348**	0,158	0,410**

Στη συνέχεια έγινε ανάλυση συσχετίσεων μεταξύ εμποδίων και ικανοποίησης και προέκυψε το συμπέρασμα ότι μόνο το εμπόδιο που σχετίζεται με τα έξοδα και το μειωμένο ενδιαφέρον σχετίζεται σημαντικά αρνητικά με την ικανοποίηση από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας ($r=-0,210$, $p<0,05$). Αυτό σημαίνει ότι όσο μεγαλύτερο εμπόδιο είναι για τους συμμετέχοντες το κόστος και το μειωμένο ενδιαφέρον, τόσο λιγότερο ικανοποιημένοι αισθάνονται από το πλαίσιο που υλοποιείται η δραστηριότητα (Πίνακας 7-64).

Πίνακας 7-64 Ικανοποίηση και εμπόδια

	Εμπόδια - Απαιτήσεις της δραστηριότητας	Εμπόδια - Έλλειψη χρόνου & κούραση	Εμπόδια - Έξοδα & μειωμένο ενδιαφέρον
Ικανοποίηση από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας	-0,200	-0,102	-0,210*
Συναισθηματική ικανοποίηση από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα	-0,012	-0,036	-0,070

Τέλος, εξετάστηκε η συσχέτιση μεταξύ οφελών και ικανοποίησης (Πίνακας 7-65). Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι τα συναισθηματικά οφέλη σχετίζονται σημαντικά θετικά με την ικανοποίηση από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας ($r=0,491$, $p<0,01$) και με τη συναισθηματική ικανοποίηση από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα ($r=0,716$, $p<0,01$). Επίσης, το αίσθημα του ανήκειν στην ομάδα σχετίζεται σημαντικά θετικά με την ικανοποίηση από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας ($r=0,420$, $p<0,01$) και με τη συναισθηματική ικανοποίηση από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα ($r=0,554$, $p<0,01$). Αυτό σημαίνει ότι όσο περισσότερα οφέλη θεωρούν οι συμμετέχοντες ότι αποκομίζουν από τη συμμετοχή τους στη δραστηριότητα, τόσο περισσότερο ικανοποιημένοι αισθάνονται.

Πίνακας 7-65 Ικανοποίηση και οφέλη

	Οφέλη - Συναισθηματικά οφέλη	Οφέλη - Αίσθημα του ανήκειν στην ομάδα
Ικανοποίηση από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας	0,491**	0,420**
Συναισθηματική ικανοποίηση από τη συμμετοχή στη δραστηριότητα	0,716**	0,554**

8. Παρουσίαση δεδομένων ποιοτικής έρευνας

8.1. Δημογραφικά στοιχεία

Το πρώτο μέρος της συνέντευξης αφορούσε τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων. Στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 8-66) παρουσιάζονται συγκεντρωτικά τα στοιχεία αυτά.

Πίνακας 8-66 Δημογραφικά στοιχεία ποιοτικής έρευνας

Ψευδώνυμο & φύλο	Ηλικιακή ομάδα	Οικογενειακή κατάσταση	Αριθμός Παιδιών	Μορφωτικό Επίπεδο	Επαγγελματική Κατάσταση	Πολιτιστικός Σύλλογος-ομάδα
Ε.Π. Γυναίκα	46-55	Έγγαμη	1	ΑΕΙ	Ιδιωτικός Υπάλληλος	ΑΣΤΟ- Επικοινωνούμε
Ε.Κ. Γυναίκα	36-45	Άγαμη	0	ΑΕΙ	Δημόσιος Υπάλληλος	Φυσιολατρικός Σύλλογος Πατρών
Φ.Κ. Γυναίκα	46-55	Έγγαμη	0	ΑΕΙ	Δημόσιος Υπάλληλος	Λύκειο Ελληνίδων Πάτρας
Κ.Κ. Άντρας	18-25	Άγαμος	0	Δευτ/θμια Εκπαίδευση	Φοιτητής	ΑΣΤΟ- Επικοινωνούμε
Μ.Ν. Άντρας	26-36	Άγαμος	0	ΑΕΙ	Άνεργος	ΑΣΤΟ- Επικοινωνούμε
Α.Β. Γυναίκα	65+	Άγαμος	0	Δευτ/θμια	Συνταξιούχος	«Ορμήτες» Χοροθεατρική Ομάδα Εργαζομένων Πανεπιστημίου Πατρών
Β.Ι. Άντρας	56-64	Έγγαμος	3	ΑΕΙ	Δημόσιος Υπάλληλος	Θεατρική Ομάδα Συλλόγου Γονέων & Κηδεμόνων 16 ^{ου} Δημοτικού Σχολείου Πατρών

8.2. Ελεύθερος Χρόνος και συμμετοχή σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες

Στον δεύτερο άξονα διερευνήθηκε το θέμα του ελεύθερου χρόνου, το πρώτο ερευνητικό μας ερώτημα. Διερευνήθηκε κατά πόσο οι συμμετέχοντες έχουν ελεύθερο χρόνο στην καθημερινότητά τους, πόσο από αυτόν τον ελεύθερο χρόνο διαθέτουν για τις δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή ομάδας που ανήκουν, καθώς και τα εκπαιδευτικά προγράμματα που συμμετέχουν ή συμμετείχαν στο παρελθόν.

Από τις συνεντεύξεις προκύπτει ότι όσοι είναι εργαζόμενοι και έχουν οικογενειακές υποχρεώσεις δεν έχουν ελεύθερο χρόνο στην καθημερινότητα τους, μια με δύο ώρες το μέγιστο. Μάλιστα, στη περίπτωση του Μ.Ν. ο ελεύθερος χρόνος που είχε όσο εργαζόταν ήταν μηδενικός και για αυτό τον λόγο παραιτήθηκε λίγες μέρες πριν πραγματοποιηθεί η συνέντευξη. Αντίθετα, ο φοιτητής (Κ.Κ.) και η συνταξιούχος (Α.Β.) αναφέρουν ότι διαθέτουν περίπου 5 ώρες μέσα στην ημέρα ελεύθερο χρόνο.

Ο χρόνος που διαθέτουν για τη συμμετοχή τους στα εκπαιδευτικά προγράμματα στους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες είναι κατά πλειοψηφία 2 ώρες την εβδομάδα και σε καμία περίπτωση κάτω από δύο. Ο μέγιστος χρόνος, που αναφέρεται σε μία περίπτωση, είναι οι 4 ώρες. Όταν, όμως, πρόκειται να πραγματοποιηθεί κάποια εκδήλωση οι ώρες συμμετοχής αυξάνονται.

Μ.Ν.: « Σε ένα γενικό πλαίσιο 2 ώρες, όπου και κρατάει κάθε συνάντηση τις Δευτέρες που έχουμε στην δική μας ομάδα. Αν προκύψει κάτι άλλο, όπως κάποια έκθεση φωτογραφίας ή κάποια προβολή που οργανώνουμε ή εκδήλωση γενικότερα, είναι παραπάνω οι ώρες».

Κ.Κ. Στην εβδομάδα 2 με 4 ώρες.

Α.Β.: « Για τις πρόβες διέθετα 2 ώρες την εβδομάδα, κάθε Κυριακή... Βέβαια, όταν ήταν παραμονές των παραστάσεων είχαμε περισσότερες ώρες».

Β.Ι.: «2 ώρες την εβδομάδα σε μόνιμη βάση. Απλά όταν πλησίαζε η παράσταση, γινόταν πιο συχνό, το οποίο μπορεί να έφτανε μέχρι 4 ώρες την εβδομάδα».

Τέλος, ως προς το είδος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, διαπιστώνεται ότι έχουν παρακολουθήσει διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες, όπως παραδοσιακοί χοροί, latin, χοροθέατρο, χορωδία, φωτογραφία, θέατρο και

περιβαλλοντικές δράσεις. Επίσης, ως προς το πλήθος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τρεις από τους επτά έχουν παρακολουθήσει πάνω από ένα.

8.3. Κίνητρα συμμετοχής.

Σε αυτόν τον άξονα αναζητήθηκαν τα κίνητρα συμμετοχής. Τα κίνητρα που αναφέρθηκαν είναι ότι η δραστηριότητα που επέλεξαν είναι μέσα στα ενδιαφέροντά τους και ότι με αυτό τον τρόπο αξιοποιούν ποιοτικά τον ελεύθερό τους χρόνο. Επίσης, σημαντικά κίνητρα είναι η παρακίνηση από φίλους, η προσωπική ενασχόληση με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα, η αλληλεπίδραση με άλλα άτομα, η αλληλεγγύη μεταξύ των μελών της ομάδας και η απόκτηση γνώσεων. Τέλος, στην περίπτωση των παραδοσιακών χορών, κίνητρο αποτελεί και η σωματική άσκηση. Το βασικό κίνητρο, όμως, φαίνεται ότι διαφοροποιείται από άτομο σε άτομο.

Ε.Π.: «Είναι μέσα στα ενδιαφέροντα μου».

Ε.Κ.: «Η παραδοσιακή μουσική».

Φ.Κ.: « Ποιοτικό γέμισμα του ελεύθερου χρόνου».

Κ.Κ.: «Η αλληλεπίδραση με άλλα άτομα που έχουν παρόμοια ασχολία».

Μ.Ν.: «Η αλληλεγγύη».

Α.Β. «Ναι, το βασικό κίνητρο είναι η μάθηση».

Β.Ι. «Ήταν η παρέα που με ώθησε να συμμετάσχω οργανωτικά στην αρχή...Και πήγα με την διάθεση να οργανώσω, να βοηθήσω να γίνει η ομάδα, όχι με την πρόθεση ότι θα γίνω κι εγώ ηθοποιός, ότι θα παίζω... Ας το πούμε το είδα και λίγο αλτρουιστικά στην αρχή, να σπρώξω και τους άλλους, να σπρώξω την ομάδα».

8.4. Εμπόδια συμμετοχής

Στον τέταρτο άξονα διερευνήθηκαν τα εμπόδια που έχουν συναντήσει οι εκπαιδευόμενοι κατά τη συμμετοχή τους στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων. Το βασικό εμπόδιο φαίνεται να είναι η έλλειψη χρόνου. Επίσης, ως εμπόδιο αναφέρονται και οι παράλληλες δραστηριότητες που έχουν οι εκπαιδευόμενοι και ο χρόνος των άλλων δραστηριοτήτων μπορεί να συμπίπτει με τον χρόνο που έχουν τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Τέλος, ως εμπόδιο επισημαίνονται και τα προβλήματα υγείας, όπως

αναφέρει η συνταξιούχος Α.Β. Το πρόβλημα υγείας ήταν αυτό που την ανάγκασε να σταματήσει τη δραστηριότητα. Άλλα εμπόδια που αναφέρονται είναι η δυσκολία στη μετακίνηση, κυρίως το παρκάρισμα μέσα στην πόλη και ο Covid_19.

Ε.Π.: «Η έλλειψη χρόνου μόνο, δεν είναι κάτι άλλο που με εμποδίζει».

Ε.Κ.: «Δεν έχω κάποιο εμπόδιο. Οι παράλληλες δραστηριότητες, ίσως, όπως το γυμναστήριο και μπορεί ο χρόνος να συμπέσει».

Φ.Κ.: «Πάλι ο χρόνος».

Κ.Κ.: «Φέτος δεν έχω κάποιο εμπόδιο, αλλά στο παρελθόν άλλοι οργανισμοί εθελοντικοί, πολιτιστικοί, δουλειά ή δουλειά παράλληλα με την φοίτηση. Και κυρίως αυτό, δουλειά παράλληλα με την φοίτηση».

Μ.Ν.: «Γενικά δεν υπάρχουν εμπόδια που να σχετίζονται άμεσα με την ομάδα, αλλά η έλλειψη ελεύθερου χρόνου λόγω εργασίας, που είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο στη ζωή των ανθρώπων γενικά, η μετακίνηση για κάποιον που μένει πιο μακριά, δηλαδή λειτουργικά ζητήματα».

Α.Β.: «Φέτος έγινε αυτό και σταμάτησα. Ήταν θέμα υγείας. Δεν μπορούσα να συμμετέχω...».

Β.Ι.: «Δεν υπήρχε κάποιο εμπόδιο. Σίγουρα υπήρχαν κάποιες υποχρεώσεις, μπορεί να αναβάλαμε κάποια παρουσία μας στις πρόβες, αλλά αυτό».

Επίσης, στον άξονα αυτό εξετάστηκε και κατά πόσο ήταν εύκολο που ξαναγύρισαν στην εκπαίδευση, πώς αισθάνθηκαν και αν είχαν δεύτερες σκέψεις. Από τις απαντήσεις των ατόμων που συμμετείχαν στη συνέντευξη διαπιστώνεται ότι δεν αντιμετώπισαν καμία δυσκολία, τους ήταν πολύ ευχάριστο, διότι επέλεξαν να μάθουν κάτι που τους ενδιέφερε και τους άρεσε.

Ε.Π.: «Όχι, σε καμία περίπτωση. Είναι κάτι το οποίο με ενδιέφερε και αφού δεν το γνώριζα ήταν για μένα πάρα πολύ εύκολο και αυτονόητο ότι θα έπρεπε να μπω σε μια ομάδα για να μάθω περισσότερα πράγματα».

Ε.Κ.: «Δεν είναι καινούργιο. Ασχολούμαι από μικρή...»

Φ.Κ.: «Πάρα πολύ ωραία. Μου άρεσε και το ομαδικό πνεύμα που υπήρχε και το ωραίο κλίμα. Ήταν πολύ ευχάριστο».

Κ.Κ.: «Όχι, Πάντα μου αρέσει να ανακαλύπτω καινούργια πράγματα, να εξελίσσομαι».

M.N. «Ναι είναι πολύ εύκολο...».

A.B.: «Πολύ εύκολο. Πολύ απλό. Γιατί είναι κάτι που μου αρέσει».

B.I.: «Ήταν εύκολο, γιατί δεν υπήρχε ανταγωνισμός. Πραγματικά ήταν εύκολο».

8.5. Οφέλη συμμετοχής

Σε αυτόν τον άξονα αναζητήθηκαν τα οφέλη που αποκομίζουν οι συμμετέχοντες σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων. Από τις απαντήσεις διαπιστώνεται ότι τα οφέλη είναι πολλαπλά. Το βασικό όφελος που επισημαίνεται είναι η κοινωνικοποίηση και η επαφή με διαφορετικό κόσμο που δεν θα είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν μέσα στην καθημερινότητά τους. Επίσης, τονίζονται ως οφέλη από τη συμμετοχή τους και η επικοινωνία και η ανταλλαγή απόψεων με ανθρώπους που έχουν κοινά ενδιαφέροντα και ίδιες αξίες στη ζωή, οι νέες φιλίες, η καλή παρέα και η διασκέδαση μέσα στην ομάδα, η δημιουργικότητα, οι νέες γνώσεις, η προσωπική εξέλιξη και η διεύρυνση των πνευματικών οριζόντων.

Προκειμένου να διερευνηθούν τα οφέλη από τη συμμετοχή τους σε μεγαλύτερο βάθος, εξειδικεύτηκαν οι ερωτήσεις σε οφέλη που αποκομίζουν στο γνωστικό τομέα, στον κοινωνικό και στον συναισθηματικό.

Ως προς τον γνωστικό τομέα θεωρούν ότι έχουν διευρυνθεί οι γνώσεις τους και σε θεωρητικό και σε πρακτικό επίπεδο πάνω στο συγκεκριμένο διδακτικό αντικείμενο που παρακολουθούν. Ο βασικός τρόπος με τον οποίο διευρύνονται οι γνώσεις τους είναι η αλληλεπίδραση με τα άλλα μέλη της ομάδας, οι συζητήσεις που γίνονται μεταξύ τους, η ανταλλαγή ιδεών και η παρακολούθηση σεμιναρίων που διοργανώνονται από τους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες.

E.Π.: «Ναι, σαφώς. Μέσα από την αλληλεπίδραση, δηλαδή έχοντας συζητήσεις και κουβέντες με ανθρώπους που έχουμε τα ίδια ενδιαφέροντα, ανταλλάσοντας ιδέες και εικόνες, φωτογραφίες κλπ.».

E.K.: «Ναι, γιατί έχω παρακολουθήσει και σεμινάρια».

Φ.Κ.: «Ναι, με πολλά καινούργια πράγματα. Και θεωρητικά και πρακτικά και καινούργιους χορούς, και εμβάθυνση σε θεατρικές τεχνικές στην ενασχόληση με το θέατρο».

Κ.Κ. «Η μετάδοση γνώσης εδώ γίνεται από άνθρωπο σε άνθρωπο, των μελών μεταξύ τους, από την αλληλεπίδραση».

Μ.Ν.: «...το σύνολο της ομάδας είτε με τις εκθέσεις, είτε με τους ανθρώπους, με τις ιδέες που μπορεί να σου φέρει στο φωτογραφικό κομμάτι, γιατί είναι κάτι πολύ δημιουργικό, πιστεύω ότι με έχει βοηθήσει».

Α.Β.: «Ναι, στην κινησιολογία. Ναι, μαθαίνεις πράγματα».

Β.Ι. «Ναι, σίγουρα. Όταν παίζαμε Σαίξπηρ, έμαθα και για τον Σαίξπηρ».

Ως προς τον κοινωνικό τομέα, οι συμμετέχοντες στην πλειοψηφία τους επισημαίνουν ότι έχει αλλάξει η κοινωνική τους ζωή με τη συμμετοχή τους. Ο βασικός τρόπος που αναφέρουν είναι η γνωριμία με καινούργια άτομα που δεν θα μπορούσαν να είχαν γνωρίσει στην επαγγελματική ή προσωπική τους ζωή. Δημιουργήθηκαν νέες παρέες και υπάρχει αλληλεπίδραση και ανταλλαγή απόψεων και ιδεών.

Ε.Π.: «Ναι, γιατί έχω γνωρίσει καινούργιους ανθρώπους και έχουμε δημιουργήσει παρέα μέσα από αυτές τις ομάδες...».

Ε.Κ.: «Ναι, γιατί γνωρίζεις καινούργια άτομα που δεν θα είχες διαφορετικά την δυνατότητα να γνωρίσεις, γιατί είναι εκτός επαγγελματικού χώρου».

Φ.Κ. «Ναι, γιατί τότε που πηγαίναμε βγαίναμε κιόλας, έτσι για κρασάκι. Είχαν δημιουργηθεί ωραίες παρέες».

Κ.Κ.: «Ναι, γιατί αλληλοεπιδρώ με πολύ κόσμο, και κόσμο που απαραίτητα δεν θα έρθει κοντά στην προσωπική μου ζωή, οπότε γίνεται κομμάτι της δικτύωσης με άλλους ανθρώπους και άτομα που ναι μεν δεν κάνουμε παρέα στην προσωπική ζωή, θα κάνουμε ωραίες συζητήσεις ή θα αλληλοεπιδράσουμε πάνω σε ένα κοινό αντικείμενο που μας αρέσει».

Μ.Ν. «Ναι, δεν θα μπορούσα να πω ότι έχει αλλάξει η κοινωνική μου ζωή. Με τους ίδιους τρόπους λειτουργώ και συμπεριφέρομαι, παρόλα αυτά χαίρομαι, γιατί όσο περισσότερους ανθρώπους βρίσκεις, όχι με τα δικά σου χαρακτηριστικά, αλλά με ωραίες αξίες, με όμορφα πράγματα μέσα τους και ενώνεσαι μαζί τους τόσο πιο δυνατό γίνεται αυτό απέναντι στο καθημερινό σκοτάδι, ας το πούμε έτσι».

Α.Β.: «Όχι».

Β.Ι. Ότι γίνεσαι ευρύτερα γνωστός; Να το πω έτσι; Δηλαδή απέκτησα κι άλλους που με ξέρουν; Και ειδικά εκεί στη γειτονιά, όπως ήμασταν, μας μάθανε περισσότεροι της γειτονιάς.

Τέλος, αναζητήθηκε αν έχει επηρεάσει την ψυχολογία τους η συμμετοχή και με ποιον τρόπο έχουν επωφεληθεί συναισθηματικά. Όλοι απάντησαν ότι η συμμετοχή έχει επηρεάσει θετικά την ψυχολογία τους, γιατί τους δημιουργεί θετικά συναισθήματα. Είναι μια μορφή ψυχοθεραπείας, αφού εκεί ξεχνούν τα προβλήματα που μπορεί να έχουν σε επαγγελματικό, οικογενειακό ή προσωπικό επίπεδο. Το βιώνουν ως κάτι ευχάριστο και δημιουργικό. Δημιουργούνται συναισθηματικές σχέσεις μεταξύ των μελών, ακόμα και ερωτικές. Βιώνουν κάτι που εξελίσσεται και βλέπουν τα αποτελέσματα της προσπάθειάς τους. Βέβαια, υπάρχει και άγχος σε περιόδους που είναι να πραγματοποιηθεί κάποια εκδήλωση.

Ε.Π.: «... όλο αυτό δημιουργεί θετικά συναισθήματα».

Ε.Κ. «Εννοείται ... είναι κάτι ευχάριστο και δημιουργικό».

Φ.Κ.: « Σίγουρα ήταν θετικό, ήταν ευχάριστα, δημιουργικά, πολύ θετικά.

Κ.Κ.: «...Βέβαια καμιά φορά, ειδικά όταν είναι σε περιόδους φεστιβάλ ή οργανωτικών κομματιών που είναι πολύ ζόρικα, καμιά φορά υπάρχει πίεση που με δυσκολεύει να ανταπεξέλθω και στα υπόλοιπα κομμάτια...»

Μ.Ν.: «...μέσα σε αυτό το πλαίσιο σίγουρα δημιουργούνται και συναισθηματικές σχέσεις, θα έλεγα, πιο ερωτικές σχέσεις ας πούμε, το πολύ απλό κάποιος κάποια βλέπει ένα άτομο που του αρέσει, γνωρίζονται έρχονται κοντά και αυτό είναι πολύ όμορφο σε πιο προσωπικό επίπεδο, οπότε ναι, θα πω ότι ναι».

Α.Β.: « Πάρα πολύ. Δηλαδή, ήταν κάτι που με ευχαριστούσε πάρα πολύ. Και η εξέλιξη της παράστασης και αυτό που βλέπεις πώς ξεκινάει και πώς καταλήγει, το αποτέλεσμα...»

Β.Ι.: «...λειτουργούσε και σαν ψυχοθεραπεία για όλους... το έβλεπα σε μένα, το έβλεπα και σε άλλους, που έρχονταν αγχωμένοι από τη δουλειά τους και με κατεβασμένα μούτρα και στο τέλος φεύγανε γελαστοί».

8.6. Βαθμός Ικανοποίησης

Σε αυτόν τον άξονα αναζητήθηκε η μεγαλύτερη ικανοποίηση που τους προσφέρει η ενασχόληση με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα που έχουν επιλέξει. Το είδος της ικανοποίησης φαίνεται να είναι διαφορετικό από άτομο σε άτομο. Έτσι, η ικανοποίηση

προέρχεται από τη συμμετοχή στην ομάδα και την αλληλεπίδραση, από το ότι η συγκεκριμένη ενασχόληση είναι ευχάριστη και δημιουργική και ότι είναι προσωπικός χρόνος. Επίσης, ικανοποίηση τους προσφέρει η απόκτηση νέας γνώσης και το γεγονός ότι η συγκεκριμένη ενασχόληση (φωτογραφία) δίνει και επαγγελματικές προοπτικές. Τέλος, ικανοποίηση λαμβάνουν και από τις ωραίες εμπειρίες, την προσωπική εξέλιξη, την επιτυχή αντιμετώπιση προσωπικών αναστολών και την επιδοκιμασία της οικογένειας.

Ε.Π.: « Ικανοποίηση ότι συμμετέχω σε μια ομάδα...»

Ε.Κ.: « Ότι είναι κάτι δημιουργικό και ευχάριστο».

Φ.Κ.: « Η ικανοποίηση είναι ότι έκανα κάτι για εμένα...βρήκα προσωπικό χρόνο για εμένα

Κ.Κ.: « Νομίζω η απόκτηση νέας γνώσης και η αλληλεπίδραση...».

Α.Β.: «...ότι βρίσκεσαι με την ομάδα και βιώνεις πράγματα... ωραίες εμπειρίες».

Β.Ι.: «Πρώτα απ' όλα ήταν να ξεπεράσω το κόμπλεξ του κοινού....Δεύτερη είναι ότι οι δικοί μου άνθρωποι, η οικογένειά μου, το χάρηκαν. Τα παιδιά μου έρχονταν να με δούνε και το διασκεδάζανε και αυτά».

Επίσης, στον άξονα αυτό αναζητήθηκε και ο βαθμός ικανοποίησης των αναγκών που αποτέλεσαν το κίνητρο για τη συμμετοχή τους. Όλοι υποστηρίζουν ότι έχουν ικανοποιηθεί οι ανάγκες τους. Μάλιστα, ο βαθμός ικανοποίησης κυμαίνεται από πάρα πολύ έως απόλυτα.

Ε.Π.: « Σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό. Σχεδόν ιδανικά...»

Ε.Κ.: «Στο έπακρο».

Φ.Κ.: «Ναι. Ικανοποιητικά...»

Κ.Κ.: «Ναι, νομίζω πλήρως...»

Μ.Ν.: « Έχουν ικανοποιηθεί σε μεγάλο ποσοστό...».

Α.Β.: « Ε ναι βέβαια. Σε μεγάλο βαθμό».

Β.Ι.: «Σίγουρα ικανοποιήθηκε η ανάγκη που ήταν να στήσουμε τη θεατρική ομάδα. Και όχι απλά στήθηκε, τελικά διευρύνθηκε και από άλλα άτομα και ακόμα υπάρχει αυτή η ομάδα».

Ακόμα στις ερωτήσεις που έχουν σχέση με την ικανοποίηση που έχουν λάβει από την επίτευξη των γνωστικών, κοινωνικών και συναισθηματικών στόχων όλοι δηλώνουν ικανοποιημένοι.

8.7. Προτάσεις για βελτίωση

Στον τελευταίο άξονα της συνέντευξης ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να κάνουν προτάσεις σχετικά με τη βελτίωση του περιεχομένου της διδασκαλίας, του τρόπου της διδασκαλίας και της προσωπικότητας του εκπαιδευτή. Γενικότερα δηλώνουν ικανοποιημένοι από το περιεχόμενο διδασκαλίας. Τα σημεία βελτίωσης τα οποία επισημαίνουν είναι τα εξής: να υπάρχει συνεργασία και με εξωτερικούς συνεργάτες για να αποκομίζουν περισσότερες γνώσεις, να εφαρμόζονται νέες τεχνικές και μέθοδοι, αλλά και να παραμείνει το περιεχόμενο της διδασκαλίας διασκεδαστικό, χωρίς να επικεντρώνεται η διδασκαλία στο αποτέλεσμα.

Ε.Π.: «...να έχουμε συνεργασία με εξωτερικούς συνεργάτες οι οποίοι θα μας δώσουν περισσότερα πράγματα από αυτά που ήδη έχουμε κατακτήσει».

Φ.Κ.: « Στα συγκεκριμένα όχι, ...Σίγουρα χρειάζονται νέες τεχνικές, νέοι μέθοδοι».

Β.Ι.: «...να σκέφτομαι αυτό που κάθε φορά γίνεται διασκεδαστικό ... με καλή διάθεση, χωρίς να υπήρχε πίεση. Τώρα, αν ο καθένας αυτό που έκανε βελτίωνε ή αν δεν βελτίωνε, ήταν το τελευταίο που μας ενδιέφερε».

Ως προς τον τρόπο διδασκαλίας οι προτάσεις που διατυπώνονται είναι οι εξής: να υπάρχει επικαιροποίηση των προγραμμάτων με νέες μεθόδους και τεχνικές, να ακούγονται οι απόψεις όλων των μελών της ομάδας, να υπάρχουν θέματα που να αγγίζουν την κοινωνία, να αναδεικνύονται τα κοινωνικά προβλήματα και να μην δημιουργείται άγχος κατά τη διδακτική διαδικασία.

Φ.Κ.: « Να επικαιροποιούνται και να εμπλουτίζουν τα προγράμματα με νέες μεθόδους, νέες τεχνικές».

Κ.Κ.: «... ότι όλοι έχουν λόγο μέσα στην αίθουσα, ανεξαρτήτως αν είναι συντονιστής ή αν είναι δάσκαλος ή αν είναι ένας φωτογράφος που έχει έρθει ή αυτοί που είναι μέλη, βοηθάει πάρα πολύ στο να φανερωθούν πολλές οπτικές πάνω σε ένα αντικείμενο...».

M.N.: «... με θεματικές οι οποίες αγγίζουν την κοινωνία σε βάθος και τα κοινωνικά προβλήματα».

B.I: «... Να μην υπάρχει αυτό το θέμα. Το θέμα του άγχους...».

Τέλος, ως προς την προσωπικότητα του εκπαιδευτή επισημαίνουν ότι θέλουν να είναι φιλικός, κοινωνικός, επικοινωνιακός, υποστηρικτικός, να ακούει την ομάδα και να είναι ανοιχτός στην ανατροφοδότηση, να είναι ήρεμος, να έχει σεβασμό και κατανόηση, να είναι οργανωτικός και να είναι δίκαιος.

E.K. Και αυτό μια χαρά είναι. Είναι φιλικός

Φ.Κ. Να είναι κοινωνικός, να είναι επικοινωνιακός, είναι πολύ σημαντικά αυτά, να είναι υποστηρικτικός.

K.K. Θα ήθελα γενικότερα έναν εκπαιδευτή που να είναι ανοιχτός στο να ακούσει

M.N. Ο συντονιστής είναι υπέροχος, είναι φοβερό παιδί, είναι πράος, ήρεμος, έχει σεβασμό και κατανόηση για τους ανθρώπους που συμμετέχουν στην ομάδα, είναι οργανωτικός και δεν έχω κάποιο αρνητικό να του προσάψω.

A.B. Όχι, απόλυτα. Θα ήθελα να είναι λίγο πιο δίκαιος

B.I. Ήταν, ας το πούμε έτσι, το σκεπτικό, ως πως έβλεπε τις παραστάσεις που ήταν να ανεβάσουμε, ήταν λίγο μονόπλευρες. Ήταν ένα συγκεκριμένο στυλ. Ενώ υπήρχαν διαθέσεις και για πολλά άλλα διαφορετικά.

9. Τριγωνοποίηση αποτελεσμάτων ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας - Συζήτηση

Η τριγωνοποίηση των ευρημάτων από την ποσοτική και την ποιοτική έρευνα πραγματοποιείται ανά ερευνητικό ερώτημα.

9.1. Τριγωνοποίηση πρώτου ερευνητικού ερωτήματος

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα είναι: «Πόσο ελεύθερο χρόνο διαθέτουν οι συμμετέχοντες σε εκπαιδευτικά προγράμματα και ποιο το είδος των προγραμμάτων αυτών;».

Από τα αποτελέσματα των δύο ερευνών προκύπτει ότι οι ενήλικοι στους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες συμμετέχουν σε ποικίλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, όπως καταγράφονται στην υποενότητα 7.2.1 και στον Πίνακα ΠΔ-2. Συνδυάζοντας τα αποτελέσματα των δύο ερευνών, φαίνεται ότι οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες στις οποίες δείχνουν ιδιαίτερη προτίμηση είναι οι παραδοσιακοί χοροί, η φωτογραφία και το θέατρο. Ο χρόνος που αφιερώνουν στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες είναι 2 ώρες την εβδομάδα. Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα της ποσοτικής έρευνας, το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (32,1%) διαθέτει δύο ώρες εβδομαδιαίως για τη δραστηριότητά τους, το οποίο επιβεβαιώνεται και από τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας, αφού ο ελάχιστος χρόνος που ανέφεραν όλοι ότι διαθέτουν είναι δύο ώρες. Υπάρχει, όμως μια διαφοροποίηση ως προς το εύρος του χρόνου. Στην ποσοτική έρευνα προκύπτει ότι η πλειοψηφία (77,9%) διαθέτει μία έως τρεις ώρες, ενώ στην ποιοτική δύο έως τέσσερις ώρες.

9.2. Τριγωνοποίηση δεύτερου ερευνητικού ερωτήματος

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα είναι: «Ποια είναι τα κίνητρα που ωθούν τους ενηλίκους να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και πολιτιστικών ομάδων προκειμένου να αξιοποιήσουν τον ελεύθερό τους χρόνο;».

Στην ποσοτική έρευνα ως βασικό κίνητρο αναδεικνύεται η εκπλήρωση μίας επιθυμίας, π.χ. η εκμάθηση χορού κλπ. Αυτό δεν επιβεβαιώνεται, όμως, από την ποιοτική έρευνα, καθώς φαίνεται ότι το βασικό κίνητρο διαφοροποιείται μεταξύ των συμμετεχόντων. Η δημιουργικότητα και η ανάγκη έκφρασης του εαυτού, επίσης, αναδεικνύονται ως ιδιαίτερα σημαντικά κίνητρα στην ποσοτική έρευνα. Αυτά τα κίνητρα, όμως, δεν επισημαίνονται στην ποιοτική έρευνα. Αντίθετα, τα κίνητρα που αφορούν περισσότερο τον κοινωνικό

τομέα, δηλαδή κίνητρα που αφορούν την αλληλεπίδραση με άλλα άτομα και την αλληλεγγύη μεταξύ των μελών της ομάδας, τονίζονται ιδιαίτερα στις συνεντεύξεις, ενώ στη ποσοτική έρευνα φαίνεται να έχουν μέτρια ισχύ.

Η παραγοντική ανάλυση αναδεικνύει ότι τα κίνητρα μπορούν να συνοψιστούν σε τρεις κατηγορίες με την κάτωθι σειρά: α) απόκτηση νέων γνώσεων και δημιουργικότητα/έκφραση β) βελτίωση της καθημερινότητας (αποφυγή άγχους και ρουτίνας) γ) κοινωνικοποίηση. Τα κίνητρα αυτά και από τις τρεις κατηγορίες υπάρχουν και στις απαντήσεις που έδωσαν οι συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις.

9.3. Τριγωνοποίηση τρίτου ερευνητικού ερωτήματος

Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα είναι: «Ποια είναι τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι για να συμμετέχουν σε προγράμματα που παρέχονται από πολιτιστικούς συλλόγους και πολιτιστικές ομάδες»;

Η έλλειψη χρόνου λόγω επαγγελματικών και οικογενειακών υποχρεώσεων αναδεικνύεται και από τις δύο έρευνες ως το βασικότερο εμπόδιο. Την έλλειψη χρόνου αναφέρουν ως βασικό εμπόδιο και οι προηγούμενες έρευνες που διερευνούν τα εμπόδια (Καλαμαράς, 2021; Περδίκη, 2018; Σπανού, 2017). Από την ποσοτική έρευνα, όμως, προκύπτει ότι το εμπόδιο αυτό επηρεάζει σε μέτριο προς χαμηλό βαθμό.

Η μετακίνηση και κυρίως η δυσκολία εύρεσης χώρου στάθμευσης, καθώς και η καραντίνα και ο covid-19 αναφέρονται ως εμπόδιο τόσο στις συνεντεύξεις, όσο και στο ερωτηματολόγιο στην ανοιχτού τύπου ερώτηση. Επειδή τα εμπόδια αυτά δεν είχαν προβλεφθεί για να ενταχθούν στο ποσοτικό μέρος της έρευνας, δε γνωρίζουμε την βαρύτητα των εμποδίων αυτών. Είναι, όμως, αξιοσημείωτο ότι αναφέρθηκαν από τους ίδιους τους συμμετέχοντες και στις δύο έρευνες.

Από την παραγοντική ανάλυση διαμορφώθηκαν τρεις κατηγορίες εμποδίων α) έλλειψη χρόνου και κούραση, β) έξοδα και μειωμένο ενδιαφέρον και γ) απαιτήσεις της δραστηριότητας. Η πρώτη κατηγορία έχει μέτριο προς χαμηλό βαθμό ισχύ, ενώ οι άλλες δύο κατηγορίες εμποδίων δεν είναι καθόλου ισχυρές. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνεται και από την ποιοτική έρευνα. Οι συμμετέχοντες αναφέρουν εμπόδια που αφορούν μόνο την πρώτη κατηγορία. Επίσης, εκτός από το βασικό εμπόδιο που αντιμετωπίζουν, στην

πλειοψηφία τους αναφέρουν ότι δεν αντιμετωπίζουν άλλο εμπόδιο. Συμπερασματικά, τόσο από τις συνεντεύξεις όσο και από το ερωτηματολόγιο προκύπτει ότι οι συμμετέχοντες δεν θεωρούν ότι υπάρχουν πολλά εμπόδια ούτε τα αντιλαμβάνονται ως ιδιαίτερα ισχυρά.

Η κατηγοριοποίηση των εμποδίων που προέκυψε από την παρούσα έρευνα μπορεί να συσχετιστεί με την κατηγοριοποίηση των εμποδίων της Cross (1981, όπ. αναφ. στο Καραλής, 2013). Η πρώτη κατηγορία, δηλαδή η έλλειψη χρόνου και κούρασης, αλλά και η δυσκολία μετακίνησης, η καραντίνα και ο covid-19 όπως αναφέρθηκαν στο ποιοτικό μέρος της έρευνας, συσχετίζεται με τα καταστασιακά (situational) εμπόδια. Τα έξοδα από τη δεύτερη κατηγορία εμποδίων με τα θεσμικά (organizational) εμπόδια, ενώ το μειωμένο ενδιαφέρον από τη δεύτερη κατηγορία καθώς και η τρίτη κατηγορία, δηλαδή οι απαιτήσεις της δραστηριότητας, συσχετίζονται με τα προδιαθετικά (dispositional) εμπόδια. Επομένως, από την παρούσα έρευνα προκύπτει ότι για τους συμμετέχοντες είναι μετρίως ισχυρά μόνο τα καταστασιακά εμπόδια και ελαχίστως τα θεσμικά και τα προδιαθετικά.

9.4. Τριγωνοποίηση τέταρτου ερευνητικού ερωτήματος

Το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα είναι: «Ποια είναι τα οφέλη που αποκομίζουν οι συμμετέχοντες στα εκπαιδευτικά προγράμματα που παρέχουν οι πολιτιστικοί σύλλογοι και οι πολιτιστικές ομάδες στον κοινωνικό, γνωστικό και συναισθηματικό τομέα;».

Πολλά και σημαντικά αναγνωρίζονται τα οφέλη από τη συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων.

Τα οφέλη στον κοινωνικό τομέα αναδεικνύονται περισσότερο μέσω της ποιοτικής έρευνας, όπου εκεί επισημαίνεται ότι η ενασχόλησή τους έχει βελτιώσει την κοινωνική ζωή, αφού γνώρισαν καινούργια άτομα τα οποία δεν θα είχαν τη δυνατότητα να γνωρίσουν στην καθημερινότητά τους. Επίσης, επωφελούνται από την αλληλεπίδραση με ανθρώπους που έχουν τα ίδια ενδιαφέροντα και από την ανταλλαγή απόψεων και ιδεών. Από την ποσοτική έρευνα προκύπτει ότι επωφελούνται κοινωνικά σε σημαντικό βαθμό από το αίσθημα του «ανήκειν» σε μία ομάδα στην οποία μοιράζονται κοινές εμπειρίες και συναισθήματα. Τα ευρήματα αυτά ως προς τα οφέλη στον κοινωνικό τομέα επιβεβαιώνουν τα ευρήματα από τις έρευνες του Καλαμαρά (2021) και της Σπανού (2017).

Και οι δύο έρευνες επιβεβαιώνουν ότι είναι σημαντικά τα οφέλη που αποκομίζουν στον γνωστικό τομέα. Συγκεκριμένα, οι εκπαιδευόμενοι νιώθουν σε πολύ μεγάλο βαθμό

πνευματικά ενεργοί και σε σημαντικό βαθμό η συγκεκριμένη δραστηριότητα τους βοηθάει να θέτουν γνωστικούς στόχους που θέλουν να επιτύχουν. Μέσω της ποιοτικής έρευνας εμβαθύνουμε περισσότερο στα γνωστικά οφέλη. Συγκεκριμένα, οι γνώσεις στο συγκεκριμένο διδακτικό αντικείμενο διευρύνονται τόσο σε πρακτικό όσο και σε θεωρητικό επίπεδο. Οι τρόποι με τους οποίους επωφελούνται γνωστικά είναι πολλοί και διαφορετικοί: αλληλεπίδραση, ανταλλαγή ιδεών και σεμινάρια. Οφέλη στον γνωστικό τομέα έχουμε και στην έρευνα του Καλαμαρά (2021).

Σημαντικά είναι και τα οφέλη στον συναισθηματικό τομέα, όπως αυτό επιβεβαιώνεται και από τις δύο έρευνες. Ιδιαίτερα από την ποσοτική έρευνα προκύπτει ότι θεωρούνται πολύ σημαντικά. Τα πιο αξιοσημείωτα είναι η ικανοποίηση από την ενασχόληση με τη δραστηριότητα, η χαρά, η μείωση του άγχους της καθημερινότητας, το αίσθημα ότι είναι ικανοί και η αυτοέκφραση. Η θετική επιρροή της συμμετοχής στην ψυχολογία τους αναδεικνύεται και στην ποιοτική έρευνα, όπου και εκεί επισημαίνεται η μείωση του άγχους, η ευχαρίστηση, η δημιουργικότητα, η προσωπική εξέλιξη. Τα στοιχεία αυτά επιβεβαιώνουν τα ευρήματα των προηγούμενων ερευνών (Καλαμαράς, 2021; Περδίκη, 2018; Σπανού, 2017)

Στην παραγοντική ανάλυση τα οφέλη στον γνωστικό και συναισθηματικό τομέα συγχωνεύτηκαν σε έναν, στον συναισθηματικό τομέα, που είναι ισχυρότερα. Εξίσου ισχυρά είναι και τα οφέλη από το αίσθημα «ανήκειν» στην ομάδα, που αφορούν τον κοινωνικό τομέα.

9.5. Τριγωνοποίηση πέμπτου ερευνητικού ερωτήματος

Το πέμπτο ερευνητικό ερώτημα είναι: «Ποιος είναι ο βαθμός ικανοποίησης των ενηλίκων συμμετεχόντων σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και πολιτιστικών ομάδων;».

Ο βαθμός ικανοποίησης, όπως αναδεικνύεται και από την ποσοτική και από την ποιοτική έρευνα, είναι μεγάλος. Στην ποιοτική έρευνα οι συμμετέχοντες δηλώνουν ότι είναι σχεδόν σε απόλυτο βαθμό ικανοποιημένοι από τη συμμετοχή τους στα εκπαιδευτικά αυτά προγράμματα. Αυτός ο υψηλός βαθμός ικανοποίησης καταγράφεται και στην ποσοτική έρευνα. Συγκεκριμένα, από την ποσοτική έρευνα προκύπτει ότι αυτό που τους προσφέρει μεγαλύτερη ικανοποίηση είναι τα θετικά συναισθήματα που έχουν κατά τη διάρκεια της

συμμετοχής τους. Επίσης, σε πολύ μεγάλο βαθμό λαμβάνουν ικανοποίηση από την ενεργή συμμετοχή τους στην δραστηριότητα, από τις καινούργιες γνώσεις που αποκτούν, από τους εκπαιδευτές και από την ενίσχυση της ικανοποίησης στη ζωή τους γενικότερα.

Η ποιοτική έρευνα δεν ανέδειξε κάποιο κοινό στοιχείο από το οποίο λαμβάνουν την μεγαλύτερη ικανοποίηση. Ανάλογα με την προσωπικότητα του κάθε συμμετέχοντα φαίνεται να λαμβάνει ο καθένας ικανοποίηση από αυτό που τον ενδιαφέρει περισσότερο. Έτσι ικανοποίηση λαμβάνουν από τη συμμετοχή στην ομάδα και την αλληλεπίδραση, από τη νέα γνώση, από τη δημιουργικότητα και την ευχαρίστηση που βιώνουν κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας, από τις ωραίες εμπειρίες, την προσωπική εξέλιξη, την επιτυχή αντιμετώπιση προσωπικών αναστολών και την επιδοκιμασία της οικογένειας.

Και σε αυτόν τον άξονα φαίνεται ότι στην ποιοτική έρευνα οι συμμετέχοντες δίνουν περισσότερη έμφαση στο κοινωνικό κόμματα, κάτι που δεν επιβεβαιώνεται από την ποσοτική έρευνα, αφού η ικανοποίηση που προέρχεται από την κοινωνική αλληλεπίδραση έχει μικρότερη βαρύτητα.

Δύο αναδεικνύονται οι σημαντικότεροι παράγοντες ικανοποίησης. Ο πρώτος είναι η ικανοποίηση στο συναισθηματικό επίπεδο (θετικά συναισθήματα κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας, ενεργή συμμετοχή, γνώσεις, ικανοποίηση για τη ζωή, εκπλήρωση των προσδοκιών, σύνδεση των δραστηριοτήτων με τα ζητούμενα της σύγχρονης εποχής, καλυτέρευση της κοινωνικής ζωής) και ο δεύτερος η ικανοποίηση από το πλαίσιο υλοποίησης της δραστηριότητας (εκπαιδευτές, τρόπος διδασκαλίας, εκπαιδευτικό υλικό, σύγχρονο περιεχόμενο μαθημάτων).

9.6. Τριγωνοποίηση έκτου ερευνητικού ερωτήματος

Το έκτο ερευνητικό ερώτημα είναι: «Ποιες προτάσεις διατυπώνουν οι εκπαιδευόμενοι για τη βελτίωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που παρέχουν οι πολιτιστικοί σύλλογοι και οι πολιτιστικές ομάδες ως προς το περιεχόμενο, τη μεθοδολογία και το προφίλ των διδασκόντων;».

Το ερώτημα αυτό διερευνήθηκε με ανοιχτού τύπου ερώτηση στο ερωτηματολόγιο και έτσι δόθηκε η δυνατότητα και στους συμμετέχοντες στην ποσοτική έρευνα να διατυπώσουν ελεύθερα τις προτάσεις τους. Το ίδιο ερώτημα εξετάστηκε και στην ποιοτική έρευνα.

Από τις απαντήσεις που δόθηκαν ως προς τη βελτίωση του περιεχόμενου μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι δηλώνουν ικανοποιημένοι από το περιεχόμενο της διδασκαλίας. Διατυπώθηκαν, όμως, προτάσεις για περαιτέρω βελτίωση. Το κοινό στοιχείο είναι η επιθυμία να υπάρχουν εξωτερικοί συνεργάτες για να εμπλουτιστεί με αυτό τον τρόπο ακόμη περισσότερο το περιεχόμενο κα έτσι να αποκομίσουν περισσότερες γνώσεις. Στις συνεντεύξεις επιπλέον τονίζεται ότι θα πρέπει το περιεχόμενο της διδασκαλίας να παραμένει διασκεδαστικό, χωρίς να δίνεται έμφαση τόσο πολύ στο αποτέλεσμα. Από το ερωτηματολόγιο προέκυψαν, σαφώς, περισσότερες προτάσεις όπως είδαμε παραπάνω στην υποενότητα 7.2.6.

Στο δεύτερο υποερώτημα, που αφορά τον τρόπο διδασκαλίας, επίσης διαπιστώνουμε και από τις δύο έρευνες ότι είναι ικανοποιημένοι. Οι κοινές προτάσεις που υπάρχουν και στις δύο έρευνες είναι οι εξής: εκσυγχρονισμός των μεθόδων διδασκαλίας, συμμετοχική διδασκαλία και λιγότερο άγχος και πίεση προς τους εκπαιδευόμενους.

Τέλος, και στο τρίτο υποερώτημα, που αφορά την προσωπικότητα του εκπαιδευτή, διαπιστώθηκε η ικανοποίηση που νιώθουν από την προσωπικότητα του εκπαιδευτή τους. Τονίζουν, όμως, και στις δύο έρευνες κάποια κοινά χαρακτηριστικά που θέλουν να έχει ο εκπαιδευτής τους. Έτσι, ο εκπαιδευτής πρέπει να είναι φιλικός, επικοινωνιακός, υποστηρικτικός, ήρεμος και δίκαιος.

10. Συζήτηση – Συμπεράσματα – Προτάσεις

10.1. Συζήτηση - Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των κινήτρων συμμετοχής ενηλίκων σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και πολιτιστικών ομάδων για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου. Επίσης, διερευνήθηκαν τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι κατά τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων, καθώς και τα οφέλη που αποκομίζουν από τη συμμετοχή τους στον γνωστικό, κοινωνικό και συναισθηματικό τομέα. Επιπλέον, διερευνήθηκε και ο βαθμός ικανοποίησης που λαμβάνουν από τη συμμετοχή τους στις δραστηριότητες αυτές. Τέλος, διατυπώθηκαν προτάσεις ως προς τη βελτίωση του περιεχομένου της διδασκαλίας, τον τρόπο διδασκαλίας και την προσωπικότητα του εκπαιδευτή.

Για την εκπόνηση της έρευνας επιλέχθηκαν δύο μέθοδοι έρευνας, ποσοτική και ποιοτική, και τα ερευνητικά εργαλεία ήταν το ερωτηματολόγιο και οι ημιδομημένες συνεντεύξεις. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της ποσοτικής έρευνας έγινε με τη χρήση του λογισμικού SPSS v.28, ενώ στα δεδομένα της ποιοτικής έρευνας έγινε θεματική ανάλυση περιεχομένου. Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε τριγωνοποίηση των αποτελεσμάτων.

Ως προς το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, δηλαδή τη διερεύνηση του είδους των δραστηριοτήτων, καθώς και του χρόνου που αφιερώνουν σε αυτές τις δραστηριότητες, διαπιστώθηκαν τα εξής: Στους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες οι ενήλικοι συμμετέχουν σε διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα όπως: παραδοσιακοί χοροί, φωτογραφία, θέατρο, εικαστικά – χειροτεχνίες, χορωδία, μουσική, αθλητικές δραστηριότητες, λέσχες ανάγνωσης, θεραπευτική και δημιουργική γραφή. Ο χρόνος που αφιερώνουν στις δραστηριότητες αυτές είναι κατά μέσο όρο δύο ώρες την εβδομάδα. Η μόνη σχέση μεταξύ κατηγορικών μεταβλητών διαπιστώθηκε στην ποσότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που έχουν παρακολουθήσει. Η ποσότητα επηρεάζεται από τον αριθμό παιδιών και την επαγγελματική απασχόληση.

Ως προς το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, που διερευνούσε τα κίνητρα συμμετοχής των ενηλίκων μπορούμε να κάνουμε τις εξής διαπιστώσεις. Τα κίνητρα συμμετοχής συνοψίζονται σε τρεις βασικές κατηγορίες με σειρά προτεραιότητας ως εξής:

- α) απόκτηση νέων γνώσεων και δημιουργικότητα/έκφραση
- β) βελτίωση της καθημερινότητας
- γ) κοινωνικοποίηση.

Από τον έλεγχο διαφοράς μέσων (t-test & ANOVA) διαπιστώθηκε ότι το φύλο διαφοροποιεί στατιστικά σημαντικά μόνο τα κίνητρα των συμμετεχόντων για συμμετοχή στη δραστηριότητα που σχετίζονται με την απόκτηση νέων γνώσεων και τη δημιουργικότητα/έκφραση. Οι γυναίκες θεωρούν αυτό το κίνητρο ελαφρώς ισχυρότερο σε σχέση με τους άνδρες.

Αυτή η κατηγοριοποίηση των κινήτρων είναι σχετικά κοντά με την τριμερή κατηγοριοποίηση των κινήτρων μάθησης των ενηλίκων του Houle (όπ. αναφ. στο Καραλής, 2013). Ο πρώτος άξονας, απόκτηση νέων γνώσεων και δημιουργικότητα/έκφραση αντιστοιχεί στον τρίτο άξονα του Houle που αφορά τη μάθηση, αλλά και στον πρώτο άξονα, που έχει σχέση με τους στόχους, κυρίως αυτούς που αφορούν την προσωπική ανάπτυξη. Επίσης, ο άξονας της κοινωνικοποίησης αντιστοιχεί στον άξονα του Houle που αφορά τη δράση, στην οποία εμπεριέχεται η κοινωνική διάδραση. Ο άξονας της βελτίωσης της καθημερινότητας, δηλαδή η διαφυγή από την ρουτίνα και το άγχος, δεν υπάρχει στον Houle, αλλά μπορεί να συσχετιστεί με τα δύο πρώτα κίνητρα συμμετοχής σε πολιτιστικές δραστηριότητες της Sági (1986) που αφορούν την ψυχαγωγία και τη χαλάρωση.

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας για τα κίνητρα συμμετοχής επιβεβαιώνουν τα ευρήματα των προηγούμενων ερευνών. Συγκεκριμένα, τα κίνητρα που σχετίζονται με την απόκτηση νέων γνώσεων και την έκφραση/δημιουργικότητα τονίζονται και στις έρευνες του Καλαμαρά (2021), της Παθιακάκη (2010), της Περδίκη (2018), του Πολύζου (2020), και της Σπανού (2017). Η βελτίωση της καθημερινότητας ως κίνητρο για τη συμμετοχή υπάρχει και στις έρευνες του Πολύζου (2020), των Serbezis & Genti (2009), των Stavridis et al. (2015) και των Filippou et al. (2010). Τέλος, η κοινωνικοποίηση είναι βασικό κίνητρο των συμμετεχόντων σε όλες τις παραπάνω έρευνες.

Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα είχε σχέση με τη διερεύνηση των εμποδίων. Ως βασικότερο εμπόδιο αναδείχθηκε η έλλειψη χρόνου λόγω επαγγελματικών και οικογενειακών υποχρεώσεων. Το εμπόδιο αυτό προέκυψε από την ανάλυση ANOVA ότι διαφοροποιείται στατιστικά σημαντικά από την ηλικία, την οικογενειακή κατάσταση και την επαγγελματική απασχόληση. Οι έγγαμοι και οι ιδιωτικοί υπάλληλοι είναι αυτοί που έχουν ως μεγαλύτερο εμπόδιο την έλλειψη χρόνου. Κατατάσσοντας τα εμπόδια σε κατηγορίες προέκυψαν οι εξής: α) έλλειψη χρόνου και κούραση, β) έξοδα και μειωμένο ενδιαφέρον και γ) απαιτήσεις της δραστηριότητας. Μόνο η πρώτη κατηγορία εμποδίων ήταν σημαντική για τους εκπαιδευόμενους σε μέτριο προς χαμηλό βαθμό. Οι άλλες δύο κατηγορίες δεν ήταν σχεδόν καθόλου σημαντικές. Επομένως, οι εκπαιδευόμενοι θεωρούν ως εμπόδιο μόνο τα εμπόδια της πρώτης κατηγορίας που ανήκουν στα καταστατικά ή εξωτερικά εμπόδια, σύμφωνα με την κατάταξη των εμποδίων της Patricia K. Cross (1981, όπ. αναφ. στο Καραλής, 2013), επιβεβαιώνοντας τις προηγούμενες έρευνες (Alexandris & Stodolska, 2004; Jackson, 1983; 2008, Καλαμαράς, 2021; Κουθούρης κ.ά.; Περδίκη, 2018; Σπανού, 2017). Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι η έρευνα της Σπανού (2017) αναφέρει ως σημαντικά εμπόδια και τα προδιαθετικά ή εσωτερικά (φόβος έκθεσης, φόβος αποτυχίας, φόβος κριτικής, δυσκολία αποδοχής καινούργιων εκπαιδευτικών μεθόδων) τα οποία δεν ανιχνεύτηκαν στην παρούσα έρευνα.

Το εμπόδιο της έλλειψης χρόνου επιβεβαιώθηκε στην παρούσα έρευνα ότι είναι το πιο σημαντικό από τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι ενήλικοι που συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων, όπως ακριβώς είχε επισημάνει και η Sági (1986) καθώς και οι έρευνες του Καλαμαρά (2021), της Παθιακάκη (2010) και της Περδίκη (2018).

Στην παρούσα έρευνα για τη διερεύνηση των εμποδίων δεν επιβεβαιώθηκαν τα εμπόδια που αναφέρει ο Rogers (1999), δηλαδή τα εμπόδια που έχουν σχέση με γνώσεις και αξίες που προϋπάρχουν και τα εμπόδια που έχουν σχέση με ψυχολογικούς παράγοντες, καθώς στην έρευνα μας οι συμμετέχοντες τα θεωρούν ως εμπόδια σε πολύ μικρό βαθμό. Το εύρημα αυτό πιθανώς να οφείλεται είτε στη φύση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων που είναι κυρίως πολιτιστικού περιεχομένου, είτε στο ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες είναι ενεργά μέλη. Επίσης, δεν επιβεβαιώθηκε η έρευνα

του Καραλή (2021) που αναδεικνυε ως βασικό εμπόδιο το κόστος συμμετοχής των προγραμμάτων.

Τα οφέλη που αποκομίζουν οι συμμετέχοντες στο γνωστικό, κοινωνικό και συναισθηματικό τομέα, διερευνούσε το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα. Ο Smith (2000) είχε επισημάνει ότι τα βασικά οφέλη για τους συμμετέχοντες σε δραστηριότητες πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων συνοψίζονται στα εξής: 1) πνευματική διέγερση και πληροφόρηση, 2) αύξηση της κοινωνικής και διαπροσωπικής στήριξης, της αλληλοβοήθειας και της αυτοέκφρασης και 3) ευτυχία και ικανοποίηση. Στην παρούσα έρευνα οι τρεις αυτές κατηγορίες του Smith (2000) αντιστοιχούν στον γνωστικό, κοινωνικό και συναισθηματικό τομέα.

Συγκεκριμένα, η παρούσα έρευνα ανέδειξε ότι τα οφέλη που αποκομίζουν στον γνωστικό τομέα επιβεβαιώνουν τα ευρήματα των Bendle & Patterson (2009) ότι υπάρχει πνευματική ζωτικότητα από τη δραστηριοποίησή τους και ότι αποκτούν στόχους τους οποίους θέλουν να υλοποιήσουν. Συγκεκριμένα, τα βασικά οφέλη στον γνωστικό τομέα που προέκυψαν από την ανάλυση των αποτελεσμάτων είναι τα εξής:

- Νιώθουν πνευματικά ενεργοί.
- Θέτουν γνωστικούς στόχους,
- Διεύρυνση γνώσεων σε πρακτικό και θεωρητικό επίπεδο

Ως προς τα οφέλη στον κοινωνικό τομέα, η βελτίωση της κοινωνικής ζωής αναδείχθηκε ως το σημαντικότερο όφελος, καθώς η συμμετοχή σε προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων επεκτείνει, εμπλουτίζει και αναδομεί τα κοινωνικά δίκτυα των εκπαιδευομένων, όπως αναφέρεται στην έρευνα των Schuller et al. (2002). Άλλο ένα σημαντικό όφελος, που επισημάνθηκε στην παρούσα έρευνα, είναι η αλληλεπίδραση με ανθρώπους που έχουν ίδια ενδιαφέροντα, καθώς η συμμετοχή προσφέρει ευκαιρίες στα μέλη για αλληλεπίδραση, επικοινωνία και ανταλλαγή απόψεων. Το ίδιο όφελος επισημαίνει και ο Kramer (2005) στην έρευνά του. Οι έρευνες των Isham et al. (2006) και Maury et al. (2022) αναδεικνύουν ότι τα μέλη συνδέονται κοινωνικά και ότι η κοινή εμπειρία και τα κοινά συναισθήματα που μοιράζονται μεταξύ τους δημιουργούν δεσμό μεταξύ τους. Τα οφέλη αυτά εντοπίστηκαν και στην παρούσα έρευνα, καθώς ο παράγοντας που αφορά το αίσθημα του «ανήκειν» σε μια ομάδα που μοιράζονται κοινές εμπειρίες και συναισθήματα αναδείχθηκε ιδιαίτερα ισχυρός. Τα ευρήματα για τα οφέλη στον κοινωνικό τομέα από τη συμμετοχή σε

εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων επιβεβαίωσαν και συμπλήρωσαν τα ευρήματα των προηγούμενων ελληνικών ερευνών σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες, όπως του Καλαμαρά (2021) και της Σπανού (2017) στις οποίες επισημάνθηκαν ως βασικά οφέλη η βελτίωση της κοινωνικότητας, η συνεργασία και η αλληλεπίδραση.

Οι συμμετέχοντες στα εκπαιδευτικά προγράμματα ωφελούνται και στον συναισθηματικό – ψυχολογικό τομέα, καθώς η συμμετοχή σχετίζεται με την ψυχική ενδυνάμωση και τη βελτίωση του τρόπου ζωής (Hammond & Feinstein, 2006), τη βελτίωση της αυτοεικόνας τους, την αυτοπεποίθησή τους, την αυτοεκτίμησή τους και την αυτοαποτελεσματικότητά τους (Bendle & Patterson, 2009; Πανιτσίδου, 2013). Τα οφέλη στον συναισθηματικό τομέα που αναδείχθηκαν στην παρούσα έρευνα είναι πρωτίστως η χαρά που νιώθουν από τη συμμετοχή τους, όπως επισημαίνεται και στην έρευνα των Chang et al. (2014). Επίσης, πολύ σημαντικό όφελος αναδείχθηκε η μείωση του άγχους. Αρκετές έρευνες είχαν αναδείξει τη θεραπευτική, ευεργετική και αναζωογονητική επίδραση της συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα, κυρίως σε ζητήματα όπως είναι η μείωση του άγχους (Iwasaki et al., 2005; Περδίκη, 2018), καθώς το μυαλό μένει απασχολημένο και απομακρύνεται από αγχωτικές και δυσάρεστες σκέψεις (Manell, 2007; Σπανού, 2017). Αυτό μπορεί να προκύπτει και ως αποτέλεσμα των θετικών συναισθημάτων που προκύπτουν μέσα από τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου που επιτρέπουν στα άτομα να αισθάνονται ανανεωμένα (Pressman et al., 2009). Τέλος, σημαντικό όφελος για τους συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα αναδείχθηκε ότι μέσα από τη συμμετοχή τους μπορούν να εκφράσουν τον εαυτό τους.

Το πέμπτο ερευνητικό ερώτημα είχε σχέση με τη διερεύνηση του βαθμού ικανοποίησης. Η ικανοποίηση που λαμβάνουν είναι σε υψηλό βαθμό. Η μεγαλύτερη ικανοποίηση που λαμβάνουν είναι τα θετικά συναισθήματα που βιώνουν κατά τη διάρκεια της συμμετοχής τους. Επίσης, σε μεγάλο βαθμό λαμβάνουν ικανοποίηση και από την ενεργή συμμετοχή, τις νέες γνώσεις και τους εκπαιδευτές και την ενίσχυση της ικανοποίησης γενικότερα στη ζωή τους. Η σχέση μεταξύ της ικανοποίησης από τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και της συνολικής ικανοποίησης από τη ζωή είχε επισημανθεί και από τους Murray et al. (2016) και Matte et al. (2021).

Από την ανάλυση συσχετίσεων προκύπτουν τα παρακάτω συμπεράσματα. Η ικανοποίηση σχετίζεται θετικά με το κίνητρο της κοινωνικοποίησης, της απόκτησης νέων γνώσεων και της δημιουργικότητας/έκφρασης, δηλαδή όσο μεγαλύτερα είναι τα παραπάνω κίνητρα τόσο μεγαλύτερη ικανοποίηση λαμβάνουν από τη συμμετοχή τους. Στην έρευνα της Καρακώστα (2012), επίσης, είχε επισημανθεί ότι ο βαθμός κάλυψης των προσδοκιών επηρεάζει και τον βαθμό ικανοποίησης. Ακόμα, από την έρευνά μας προέκυψε ότι υπάρχει θετική σχέση μεταξύ ικανοποίησης και οφελών. Όσα περισσότερα οφέλη αποκομίζουν στο συναισθηματικό και κοινωνικό τομέα τόσο μεγαλύτερη είναι και ικανοποίηση. Από την άλλη, η ικανοποίηση σχετίζεται αρνητικά με το εμπόδιο που αφορά τα έξοδα και το μειωμένο ενδιαφέρον. Όσο μεγαλύτερο εμπόδιο είναι το κόστος και το μειωμένο ενδιαφέρον τόσο λιγότερο ικανοποιημένοι νιώθουν οι συμμετέχοντες.

Προηγούμενες έρευνες που να εξετάζουν το θέμα της ικανοποίησης από τη συμμετοχή σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες δεν έχουν εντοπιστεί. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας μπορούμε να τα αντιπαραβάλλουμε με την κλίμακα για την ικανοποίηση από δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου (Leisure Satisfaction Scale ή LSS). Τα ευρήματα του πρώτου παράγοντα, δηλαδή τα θετικά συναισθήματα που βιώνουν κατά τη διάρκεια της συμμετοχής τους, συμπεριλαμβάνονται στην κλίμακα LSS. Το καινούργιο στοιχείο που προκύπτει από την παρούσα έρευνα είναι ότι οι συμμετέχοντες θεωρούν σημαντική την ικανοποίηση που προέρχεται από το πλαίσιο υλοποίησης. Αυτός ο παράγοντας ικανοποίησης, όμως, δεν περιλαμβάνεται στην κλίμακα LSS.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι η έρευνα μας δεν επιβεβαίωσε τις έρευνες των Broughton & Beggs (2007) και Hribernik & Mussap (2010) οι οποίες αναφέρουν ότι η ικανοποίηση αυξάνεται όσο μεγαλώνει η ηλικία. Στην παρούσα έρευνα η ηλικία δεν διαφοροποιεί στατιστικά σημαντικά την ικανοποίηση.

Το τελευταίο ερώτημα είχε σχέση με τη διατύπωση προτάσεων για τη βελτίωση των εκπαιδευτικών δράσεων ως προς το περιεχόμενο, τη μεθοδολογία και το προφίλ των διδασκόντων. Οι προτάσεις που διατυπώθηκαν για τη βελτίωση του περιεχόμενου είναι οι εξής:

- Εμπλουτισμός και διεύρυνση του περιεχομένου
- Εξωτερικοί συνεργάτες

- Εκσυγχρονισμός και σύνδεση με την καθημερινότητα και τις ανάγκες των εκπαιδευομένων
- Να συναποφασίζεται το περιεχόμενο με τους εκπαιδευόμενους
- Πρακτικές εφαρμογές

Οι προτάσεις για τη βελτίωση της διδασκαλίας είναι οι εξής:

- Βιωματική προσέγγιση της διδασκαλίας.
- Εκσυγχρονισμός των μεθόδων διδασκαλίας: οπτικοακουστικό υλικό.
- Συμμετοχική διδασκαλία.
- Προσαρμογή στις αρχές εκπαίδευσης ενηλίκων.
- Εναρμόνιση του τρόπου διδασκαλίας με την δυναμική και τις ανάγκες της ομάδας.
- Δημιουργία τμημάτων ανάλογα με το επίπεδο των εκπαιδευομένων.
- Να προκαλεί το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων – μεταδοτικότητα.
- Περισσότερες επαναλήψεις
- Επεξηγηματικός τρόπος διδασκαλίας
- Λιγότερο άγχος και πίεση προς τους εκπαιδευόμενους
- Διδασκαλία του καινούργιου με διαφορετικούς τρόπους.
- Σύνδεση του νέου περιεχομένου με τα προηγούμενα

Τέλος, επιθυμούν η προσωπικότητα του εκπαιδευτή να έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- Ενθαρρυντικός
- Υποστηρικτικός
- Φιλικός - επικοινωνιακός
- Ανοιχτός σε νέες απόψεις
- Μεταδοτικός
- Ευδιάθετος
- Δίκαιος
- Διαλεκτικός
- Καθοδηγητικός
- Υπομονετικός και ήρεμος

- Να αντιλαμβάνεται και να σέβεται τις ιδιαιτερότητες των εκπαιδευομένων
- Εξωστρεφής
- Βοηθητικός
- Όχι αυταρχικός
- Να έχει μεταδοτικότητα
- Επεξηγηματικός

10.2. Περιορισμοί της έρευνας

Στην παρούσα έρευνα υπάρχουν περιορισμοί που πρέπει να αναφερθούν.

Ο πρώτος περιορισμός που μπορούμε να αναφέρουμε αφορά το δείγμα. Η πλειοψηφία του δείγματος είναι κοντά στην ηλικιακή ομάδα της ερευνήτριας. Αυτό πιθανόν να οφείλεται στο ότι ένας από τους βασικούς τρόπους προσέγγισης του δείγματος ήταν μέσω προσωπικών γνωριμιών και περαιτέρω προώθηση του ερωτηματολογίου από τους παραπάνω. Ο περιορισμός στον χρόνο της έρευνας από τη μια, και από την άλλη η έλλειψη προθυμίας συμμετοχής από τα μέλη των πολιτιστικών συλλόγων, στους οποίους το ερωτηματολόγιο στάλθηκε ηλεκτρονικά, δεν βοήθησαν στο να αρθεί αυτός ο περιορισμός. Αυτή την αδυναμία προσπαθήσαμε να την αντισταθμίσουμε στην ποιοτική έρευνα, όπου το δείγμα που επιλέχτηκε ήταν από όλες τις ηλικιακές ομάδες. Επίσης, άλλος ένας περιορισμός που αφορά το δείγμα είναι ο αριθμός των συμμετεχόντων στην ποσοτική έρευνα. Οι εκπαιδευόμενοι στους πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες σε όλη την επικράτεια είναι πολλοί και τα 140 άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα αντιπροσωπεύουν ένα πολύ μικρό ποσοστό του συνόλου. Κατά συνέπεια, το δείγμα δεν είναι αντιπροσωπευτικό και τα ευρήματα δεν μπορούν να γενικευτούν στον γενικό πληθυσμό.

Ο δεύτερος περιορισμός αφορά το ερευνητικό εργαλείο της ποσοτικής έρευνας. Το ερωτηματολόγιο που χορηγήθηκε ήταν αυτοσχέδιο. Σύμφωνα με τον Robson (2010), προκειμένου να διασφαλιστεί η απουσία σφάλματος, επιβάλλεται να χορηγούνται σταθμισμένες μετρήσεις. Στην παρούσα εργασία δεν χρησιμοποιήθηκαν σταθμισμένες μετρήσεις, γιατί δεν υπήρχαν αντίστοιχες που να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της παρούσας έρευνας.

Ο τρίτος περιορισμός αφορά την ποιοτική έρευνα. Ορισμένες απαντήσεις στις συνεντεύξεις ήταν πιο επιγραμματικές, χωρίς να έχουν το απαιτούμενο βάθος. Η αδυναμία αυτή πιθανόν να οφείλεται είτε στον τρόπο που είχαν διατυπωθεί οι ερωτήσεις στο πρωτόκολλο της συνέντευξης, είτε στην έλλειψη εμπειρίας της ερευνήτριας στο να βοηθήσει τους συμμετέχοντες να προχωρήσουν σε μεγαλύτερο βάθος. Επίσης, ως προς την ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων, πιθανόν να υπάρχει κάποιο σφάλμα, γιατί όπως υποστηρίζει ο Robson (2010) η ανάλυση των δεδομένων της ποιοτικής έρευνας θα πρέπει να υλοποιείται από δύο αναλυτές, το οποίο δεν έγινε στην παρούσα έρευνα.

10.3. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Οι πολιτιστικοί σύλλογοι και ομάδες ως φορείς μη τυπικής εκπαίδευσης των ενηλίκων είναι ένα πεδίο που δεν έχει μελετηθεί ακόμη συστηματικά. Η παρούσα έρευνα μπορεί να αποτελέσει την αφορμή για περαιτέρω έρευνα αυτών των φορέων στον τομέα της εκπαίδευσης ενηλίκων.

Αρχικά, αξίζει να επισημανθεί ότι κατά τη διάρκεια της βιβλιογραφικής ανασκόπησης διαπιστώθηκε ότι η περιορισμένη έρευνα που έχει μέχρι στιγμής γίνει εστιάζεται στους εκπαιδευόμενους των φορέων αυτών, εξετάζοντας κυρίως τα κίνητρα, τα οφέλη και τα εμπόδια για τη συμμετοχή τους. Δεν υπάρχουν, όμως, ερευνητικά δεδομένα που να αφορούν τα ίδια τα εκπαιδευτικά προγράμματα. Έτσι υπάρχει ανοιχτό το πεδίο να ερευνηθούν οι σκοποί που υπηρετούν τα εκπαιδευτικά προγράμματα, ο τρόπος με τον οποίο διεξάγονται, καθώς και να ερευνηθεί κατά πόσο εφαρμόζονται οι αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων.

Εκτός από τα εκπαιδευτικά προγράμματα στους φορείς αυτούς, αξίζει να μελετηθούν και οι εκπαιδευόμενοι. Δεν υπάρχουν ερευνητικά δεδομένα για το προφίλ των ενηλίκων που συμμετέχουν, για τις εκπαιδευτικές ανάγκες που καλύπτουν τα συγκεκριμένα εκπαιδευτικά προγράμματα και για τον βαθμό συνέπειας στην παρακολούθηση των προγραμμάτων.

Ακόμα, σε μεγαλύτερο εύρος και βάθος είναι σημαντικό να μελετηθούν και τα θέματα που ερεύνησε η παρούσα εργασία, δηλαδή τα κίνητρα συμμετοχής, οι παράγοντες που εμποδίζουν τη συμμετοχή των εκπαιδευομένων ή που τους αναγκάζουν να διακόψουν την παρακολούθηση, τα οφέλη και η ικανοποίηση.

Τέλος, περαιτέρω έρευνα είναι σημαντικό να γίνει και ως προς τη διάσταση της αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων. Η παρούσα έρευνα κατέδειξε ότι η επιλογή των εκπαιδευτικών αυτών προγραμμάτων ήταν περισσότερο «γυναικεία υπόθεση», αφού το ποσοστό των γυναικών ήταν 77,1% έναντι 22,9% των αντρών. Διάφορα ερωτήματα προκύπτουν από αυτό το εύρημα που θέλουν περαιτέρω διερεύνηση. Έτσι, πρέπει να διερευνηθεί πιο συστηματικά το προφίλ των συμμετεχόντων στα εκπαιδευτικά προγράμματα των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων. Επίσης, θα ήταν ενδιαφέρον να ερευνηθεί αν διαφοροποιείται ο τρόπος με τον οποίο αξιοποιούν δημιουργικά τον ελεύθερο χρόνο τους οι άντρες και οι γυναίκες και τέλος αν συμμετέχουν σε διάφορες δραστηριότητες για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου στο ίδιο ποσοστό και οι γυναίκες και οι άντρες.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Ασπιώτη, Μ. (2016). *Τυπικές και άτυπες μορφές πολιτιστικής διαχείρισης στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης (2008-2016): συγκριτική μελέτη για την πολιτιστική βιωσιμότητα* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελλάδα.

Cohen, L., Manion, L., & Morrison K., (2008). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Μεταίχμιο.

Creswell, J.W. (2016). *Η Έρευνα στην εκπαίδευση-Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και Αξιολόγηση Ποσοτικής και Ποιοτικής Έρευνας*. (Ν. Κουβαράκου, Μτφρ.). Ίων. (5η έκδοση 2015).

Ζούμπος, Γ. (2014). *Πολιτιστικοί σύλλογοι στα Ιόνια νησιά. Ο ρόλος και η προσφορά τους*. Μουσικοχορευτικός όμιλος «Νέα Χορωδία Λευκάδας» (1964). Ανακτήθηκε στις 15/2/2023 <https://www.academia.edu/25087698>

Τσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας Εφαρμογές στην Ψυχολογία και την Εκπαίδευση*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Ιωσιφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Κριτική.

Καλαμάρας, Γ. (2021). *Κίνητρα, Εμπόδια και Οφέλη ενηλίκων για τη συμμετοχή τους σε προγράμματα άτυπης μάθησης πολιτιστικών συλλόγων. Η περίπτωση του Πολιτιστικού Συλλόγου Ικαρίας "Ιωάννης Μελάς"* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελλάδα.

Καρακώστα, Κ. (2012). *Αξιολόγηση στοιχείων διαχείρισης προγραμμάτων ποδηλασίας αναψυχής και ικανοποίηση των συμμετεχόντων. Η περίπτωση της πόλης του Κιλκίς* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Ελλάδα.

Καραλής, Θ. (2003). *Δια βίου Μάθηση και Εκπαίδευση: Θεωρητικές προσεγγίσεις, προκλήσεις, και προοπτικές*. Ανάκτηση στις 14/1/2023 από [ΕΙΣΑΓΩΓΗ \(upatras.gr\)](http://upatras.gr)

Καραλής, Θ. (2013). *Κίνητρα και εμπόδια για τη συμμετοχή των ενηλίκων στη δια βίου εκπαίδευση*. Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων ΓΣΕΒΕΕ & Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ. Ανάκτηση στις 14/1/2023 από [ResearchGate](https://www.researchgate.net)

Καραλής, Θ. (2021). *Μελέτη ΙΝΕ ΓΣΕΕ και ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ. Κίνητρα και εμπόδια για τη συμμετοχή των ενηλίκων στη δια βίου εκπαίδευση (2011-2019)*. ΙΝΕ. Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ & Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων ΓΣΕΒΕΕ. Ανάκτηση στις 15/1/2023 από [\(PDF\) Κίνητρα και εμπόδια για τη συμμετοχή των ενηλίκων στη δια βίου εκπαίδευση \(2011-2019\) | Thanassis Karalis - Academia.edu](#)

Κόκκος, Α. (2008). *Εισαγωγή στην Εκπαίδευση Ενηλίκων. Θεωρητικές Προσεγγίσεις*. Τόμος Α'. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Κουθούρης, Χ., Κοντογιάννη, Ε., & Αλεξανδρής, Κ. (2008). Λόγοι αναστολής συμμετοχής σε δραστηριότητες αθλητισμού αναψυχής. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό*, 6(1), 67-78.

Μικρώνης, Γ. (2008). *Ελληνικός παραδοσιακός χορός: μέθοδοι διδασκαλίας του σε ενήλικες: προτάσεις για σύγχρονη διδακτική μεθοδολογία* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελλάδα.

Παθιακάκη, Ε. (2010). *Ανάγκες και κίνητρα των ενηλίκων εκπαιδευομένων σε πολιτιστικά προγράμματα των ποντιακών συλλόγων Αττικής* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελλάδα.

Παντισίδου, Α. Ε. (2013). *Δια Βίου Εκπαίδευση: Μια σύγχρονη «Πανάκεια»; Ευρύτερα Ατομικά και Κοινωνικά Οφέλη*. Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Περδίκη, Ε. (2018). *Η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων σε εκπαιδευτικά προγράμματα μη τυπικής εκπαίδευσης στον δήμο Μονεμβασίας Λακωνίας* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελλάδα.

Πίκουλα, Β. (2022). *Η επικοινωνιακή πολιτική των Πολιτιστικών Συλλόγων: τα εκπαιδευτικά προγράμματα σε μαθητές ως επικοινωνιακό εργαλείο* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελλάδα.

Πολύζος, Ι. (2020). *Λόγοι συμμετοχής ενηλίκων εκπαιδευομένων σε συλλόγους εκμάθησης ελληνικών παραδοσιακών χορών κατά τον ελεύθερό τους χρόνο και τι αποκομίζουν από τη συμμετοχή τους. Η περίπτωση των πολιτιστικών-χορευτικών συλλόγων του νομού Κορινθίας* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Ελλάδα.

Ράπτης, Β. (2021). *Πολιτιστικοί σύλλογοι και φορείς των Ιωαννίνων: Διαχείριση του παρελθόντος, εθνοτοπικές και πολιτισμικές ταυτότητες (από τον 20^ο αιώνα μέχρι σήμερα)*

(Διδακτορική Διατριβή). Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Ελλάδα.

Robson, C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*, β' έκδοση συμπληρωμένη, Βιβλιοθήκη κοινωνικής επιστήμης και κοινωνικής πολιτικής. Gutenberg

Rogers, A. (1999). *Η εκπαίδευση ενηλίκων*. Μεταίχμιο.

Σπανού, Φ. (2007). *Εκπαίδευση ενηλίκων και προγράμματα αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου. Η περίπτωση του Θεατρικού Εργαστηρίου του Δήμου Τρικκαίων* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελλάδα.

Τσιώλης Γ. (2018). Θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Στο Γ. Ζαϊμάκης (επιμ.), *Ερευνητικές διαδρομές στις Κοινωνικές Επιστήμες. Θεωρητικές – Μεθοδολογικές Συμβολές και Μελέτες Περίπτωσης*. Πανεπιστήμιο Κρήτης – Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής έρευνας. σ. 97-125. Ανακτήθηκε στις 19/6/2023 από [\(PDF\) Γ. Τσιώλης \(2018\) Θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Στο Γ. Ζαϊμάκης \(επιμ.\), Ερευνητικές διαδρομές στις Κοινωνικές Επιστήμες. Θεωρητικές – Μεθοδολογικές Συμβολές και Μελέτες Περίπτωσης. Πανεπιστήμιο Κρήτης – Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής έρευνας. Σελ. 97-125. \(researchgate.net\)](#)

Φυτίλης, Α. (2013). *Η εφαρμογή των αρχών εκπαίδευσης ενηλίκων στη σχολή ελληνικών παραδοσιακών χορών της Ιεράς Μητρόπολης Φθιώτιδος* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελλάδα.

Χρόνης, Ν. (2022). *Η αξιοποίηση συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών στη διδασκαλία των ελληνικών παραδοσιακών χορών σε ενήλικες* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελλάδα.

Χωριανοπούλου, Μ. (2021). *Πολιτιστικοί Σύλλογοι και ο ρόλος τους στην ανάπτυξη του Πολιτιστικού Κεφαλαίου. Η περίπτωση του Πολιτιστικού Συλλόγου Κορωνίδας Νάξου* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελλάδα.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Alexandris, K., & Stodolska, M. (2004). The influence of perceived constraints on the attitudes toward recreational sport participation. *Loisir et Société/Society and Leisure*, 27(1), 197-217.

Anheier, H. K. (2014). *Nonprofit organizations: Theory, management, policy*. Routledge.

Bendle, L. J., & Patterson, I. (2009). Mixed serious leisure and grassroots organizational capacity: A study of amateur artist groups in a regional Australian city. *Leisure Sciences*, 31(3), 272-286.

Blackshaw, T. (2010). *Leisure*. Routledge.

Boynton, P. M., & Greenhalgh, T. (2004). Selecting, designing, and developing your questionnaire. *Bmj*, 328(7451), 1312-1315.

Broughton, K., & Beggs, B. A. (2007). Leisure satisfaction of older adults. *Activities, Adaptation & Aging*, 31(1), 1-18.

Caldwell, L. L. (2005). Leisure and health: why is leisure therapeutic?. *British Journal of Guidance & Counselling*, 33(1), 7-26.

Camarero, C., Garrido, M. J., & Vicente, E. (2011). How cultural organizations' size and funding influence innovation and performance: the case of museums. *Journal of cultural economics*, 35, 247-266.

Carron, G., & Carr-Hill, R. A. (1991). *Non-formal education: information and planning Issues*, 1-83. International Institute for Educational Planning.

Chang, P. J., Wray, L., & Lin, Y. (2014). Social relationships, leisure activity, and health in older adults. *Health Psychology*, 33(6), 516.

Chick, G. (1998). Leisure and culture: Issues for an anthropology of leisure. *Leisure Sciences*, 20(2), 111-133.

Chick, G., & Dong, E. (2003). Possibility of refining the hierarchical model of leisure constraints through cross-cultural research. In *Proceedings of the 2003 Northeastern recreation research symposium* (pp. 338-344). Newtown Square, PA: US Department of Agriculture, Forest Service, Northeastern Research Station.

Chun, S., Lee, Y., Kim, B., & Heo, J. (2012). The contribution of leisure participation and leisure satisfaction to stress-related growth. *Leisure Sciences*, 34(5), 436-449.

Duhaime, G., Searles, E., Usher, P. J., Myers, H., & Frechette, P. (2004). Social cohesion and living conditions in the Canadian Arctic: From theory to measurement. *Social Indicators Research*, 66(3), 295-318.

Freitag, M. (2003). Beyond Tocqueville: The origins of social capital in Switzerland. *European sociological review*, 19(2), 217-232.

Fristrup, T., & Grut, S. (2016). Lifelong learning for active ageing in Nordic museums; archives and street art. *Studies in the Education of Adults*, 48(2), 210-224.

Filippou, F., Goulmaris, D., Baxevanos, S., & Genti, M. (2010). Adult attendance in Greek traditional dancing classes. *Exercise and Quality of Life*, 2(1), 15-28.

Gautam, R., Saito, T., & Kai, I. (2007). Leisure and religious activity participation and mental health: gender analysis of older adults in Nepal. *BMC public health*, 7, 1-11.

Godbey, G., Crawford, D. W., & Shen, X. S. (2010). Assessing hierarchical leisure constraints theory after two decades. *Journal of Leisure Research*, 42(1), 111-134.

Gom, O. (2009). Motivation and adult learning. *Contemporary PNG Studies*, 10, 17-25.

Hammond, C., & Feinstein, L. (2006). *Are those who flourished at school healthier adults? What role for adult education?* [Wider Benefits of Learning Research Report No. 17]. Centre for Research on the Wider Benefits of Learning.

Hubackova, S., & Semradova, I. (2014). Research study on motivation in adult education. *Procedia-social and behavioral sciences*, 159, 396-400.

Hribernik, J., & Mussap, A. J. (2010). Research note: Leisure satisfaction and subjective wellbeing. *Annals of Leisure Research*, 13(4), 701-708.

Jackson, E. L. (1983). Activity-specific barriers to recreation participation. *Leisure Sciences*, 6(1), 47-60.

Jackson, E. L., & Henderson, K. A. (1995). Gender-based analysis of leisure constraints. *Leisure sciences*, 17(1), 31-51.

Isham, J., Kolodinsky, J., & Kimberly, G. (2006). The effects of volunteering for nonprofit organizations on social capital formation: Evidence from a statewide survey. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 35(3), 367-383.

Iwasaki, Y., Mannell, R. C., Smale, B. J., & Butcher, J. (2005). Contributions of leisure participation in predicting stress coping and health among police and emergency response services workers. *Journal of health psychology*, 10(1), 79-99.

Karampampas, P. (2021). (Re) inventing intangible cultural heritage through the market in Greece. *International Journal of Heritage Studies*, 27(6), 654-667.

Keller, J. M. (1987). Strategies for stimulating the motivation to learn. *Performance and instruction*, 26(8), 1-7.

Keller, J. M. (2008). First principles of motivation to learn and e3-learning. *Distance education*, 29(2), 175-185.

Kil, M., Motschilnig, R., & Thöne-Geyer, B. (2013). What can adult education accomplish. *The Benefits of Adult Learning—The Approach, Measurement and Prospects*.

English version of German original in: Der Pädagogische Blick–Zeitschrift für Wissenschaft und Praxis in pädagogischen Berufen, 20, H3.

Kramer, M. W. (2005). Communication and social exchange processes in community theater groups. *Journal of Applied Communication Research*, 33(2), 159-182.

Kleiber, D. A. (2012). Taking leisure seriously: New and older considerations about leisure education. *World Leisure Journal*, 54(1), 5-15.

Lew, A. A., & Wong, A. (2004). Sojourners, guanxi and clan associations: social capital and overseas Chinese tourism to China. In *Tourism, diasporas and space* (pp. 216-228). Routledge.

Ličen, N., Findeisen, D., & Bajec, J. F. (2017). Communities of practice as a methodology for grassroots innovation in sustainable adult education. *Andragoška spoznanja*, 23(1), 23-39.

Liu, Y. D. (2009). Sport and social inclusion: Evidence from the performance of public leisure facilities. *Social indicators research*, 90(2), 325-337.

Long, J., Welch, M., Bramham, P., Hylton, K., Butterfield, J., & Lloyd, E. (2002). *Count me in: The dimensions of social inclusion through culture and sport*. Leeds Metropolitan University

Mannell, R. C. (2007). Leisure, health and well-being. *World Leisure Journal*, 49(3), 114-128.

Martin, E. (2006). Survey questionnaire construction. *Survey methodology*, 13, 1-13.

Mason, J. (2011). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Πεδίο.

Matte, J., Fachinelli, A. C., Toni, D. D., Milan, G. S., & Olea, P. M. (2021). Relationship between leisure involvement, voluntary simplicity, leisure satisfaction, and experiential consumption. *Leisure Sciences*, 1-20.

Maury, S., Vella-Brodrick, D., Davidson, J., & Rickard, N. (2022). Socio-emotional Benefits Associated with Choir Participation for Older Adults Related to Both Activity Characteristics and Motivation Factors. *Music & Science*, 5.

Murray, D. W., Martin, D., O'Neill, M., & Gouge, T. J. (2016). Serious leisure: The sport of target shooting and leisure satisfaction. *Sport in Society*, 19(7), 891-905.

Pondé, M. P., & Caroso, C. (2003). A critical view of the use of the concept of leisure as a tool analysis in mental health studies. *Loisir et Société/Society and Leisure*, 26(1), 69-84.

Pressman, S. D., Matthews, K. A., Cohen, S., Martire, L. M., Scheier, M., Baum, A., & Schulz, R. (2009). Association of enjoyable leisure activities with psychological and physical well-being. *Psychosomatic medicine*, 71(7), 725.

Ramsden, H., Milling, J., Phillimore, J., McCabe, A., Fyfe, H., & Simpson, R. (2011). *The role of grassroots arts activities in communities: A scoping study*. Third Sector Research Centre. Working paper 68. Ανάκτηση στις 25/02/2023 από [New \(bham.ac.uk\)](http://New(bham.ac.uk))

Raymore, L., Godbey, G., Crawford, D., & von Eye, A. (1993). Nature and process of leisure constraints: An empirical test. *Leisure sciences*, 15(2), 99-113.

Ryan, M., & Deci, L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary educational psychology*, 25(1), 54-67.

Roberson Jr, D. N. (2005). Leisure and learning: An investigation of older adults and self-directed learning. *Leisure/loisir*, 29(2), 203-237.

Roberts, K. (2006). *Leisure in contemporary society*. Cabi.

Roopa, S., & Rani, M. S. (2012). Questionnaire designing for a survey. *Journal of Indian Orthodontic Society*, 46(4_suppl1), 273-277.

Sági, M. (1986). Motivational background of cultural activities in leisure. *Leisure Studies*, 5(1), 103-107.

Schuller, T., Brassett-Grundy, A., Green, A., Hammond, C., & Preston, J. (2002). *Learning, Continuity and Change in Adult Life. Wider Benefits of Learning Research Report*. London Univ. Centre for Research on the Wider Benefits of Learning.

Serbezis, V., & Genti, M. (2009). Participation Motives of French in Greek Traditional Dance Teaching Seminars Organised in France Filippou Filippou, Panagiota Kipourou, Dimitrios Goulmaris. *International Journal of Sport Management Recreation & Tourism*, 4, 52-59.

Sharlanova, V. (2004). Experiential learning. *Trakia Journal of Sciences*, 2(4), 36-39.

Smith, D. H. (2000). *Grassroots associations*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Smith, D. H. (2010). Membership and membership associations. *International encyclopedia of civil society*, 3, 982-990.

Stavridis, A., Kaprinis, St., & Tsirogiannis, I. (2015). Participation's Motives in Dancing Activities. Gender and Age as Differentiation Factors. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(3 S1), 535.

Stebbins, R. A. (1997). Casual leisure: A conceptual statement. *Leisure studies*, 16(1), 17-25.

Stebbins, R. A. (2007). A perspective for our time: serious leisure. *New Brunswick: Transaction Publishers*.

Stebbins, R. A. (2008). Right leisure: Serious, casual, or project-based?. *NeuroRehabilitation*, 23(4), 335-341.

Stolle, D., & Rochon, T. R. (1998). Are all associations alike? Member diversity, associational type, and the creation of social capital. *American Behavioral Scientist*, 42(1), 47-65.

Thoidis, I., & Pnevmatikos, D. (2014). Non-formal education in free time: leisure-or work-orientated activity?. *International Journal of Lifelong Education*, 33(5), 657-673.

Tschirhart, M., & Bielefeld, W. (2012). *Managing nonprofit organizations*. John Wiley & Sons.

van Bendegom, C., Mitas, O., Boode, W., de Rooij, P., & Bastiaansen, M. (2022). When the arts are not your cup of tea: Participation frequency and experience in cultural activities. *Journal of Leisure Research*, 53(2), 229-252.

Van Den Berg, H. A., Dann, S. L., & Dirkx, J. M. (2009). Motivations of adults for non-formal conservation education and volunteerism: Implications for programming. *Applied Environmental Education and Communication*, 8(1), 6-17.

Van Nieuwenhove, L., & De Wever, B. (2022). Why are low-educated adults underrepresented in adult education? Studying the role of educational background in expressing learning needs and barriers. *Studies in Continuing Education*, 44(1), 189-206.

Veal, A. J. (2016). Leisure, income inequality and the Veblen effect: Cross-national analysis of leisure time and sport and cultural activity. *Leisure Studies*, 35(2), 215-240.

Λιαδικτυακές Πηγές

Άρθρο 17: Φορείς Μη Τυπικής Εκπαίδευσης | Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (opengov.gr)

European Association for the Education of Adults » Why adult education? (eaea.org)

Μητρώο Πολιτιστικών Φορέων: drasis.culture.gr/index.php/taytohta-forea

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ (iep.edu.gr)

ΦΕΚ 51 Α'/2012

Παράρτημα Α: «Ερωτηματολόγιο ποσοτικής έρευνας»

Επιστολή

Αγαπητέ κύριε/Αγαπητή κυρία,

Ονομάζομαι Ιωάννα Τσουμάνη και είμαι μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο πρόγραμμα «Επιστήμες της Αγωγής» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ). Στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής μου εργασίας διεξάγω έρευνα με θέμα **«Η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των ενηλίκων στο πλαίσιο των πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων»**.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των κινήτρων συμμετοχής ενηλίκων σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών συλλόγων και πολιτιστικών ομάδων για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου. Επιπλέον, θα διερευνηθούν τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι κατά τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες πολιτιστικών συλλόγων και ομάδων, καθώς και τα οφέλη που αποκομίζουν από τη συμμετοχή τους στο γνωστικό, κοινωνικό και συναισθηματικό τομέα. Τέλος, θα διερευνηθεί και ο βαθμός ικανοποίησης που λαμβάνουν από τη συμμετοχή τους στις δραστηριότητες αυτές.

Η έρευνα απευθύνεται σε ενήλικους που συμμετέχουν σήμερα ή που συμμετείχαν στο παρελθόν σε δραστηριότητες πολιτιστικών συλλόγων ή πολιτιστικών ομάδων. Όσοι δεν δραστηριοποιούνται σήμερα σε πολιτιστικούς συλλόγους ή ομάδες μπορούν να απαντήσουν στις ερωτήσεις που ακολουθούν με βάση την εμπειρία που είχαν αποκομίσει από εκείνη την πρότερη συμμετοχή τους.

Η συμμετοχή σας είναι πολύ σημαντική για την υλοποίηση της έρευνας σε έναν τομέα που δεν έχει διερευνηθεί προς το παρόν επαρκώς. Το παρόν ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και εμπιστευτικό.

Η εκτιμώμενη διάρκεια συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου είναι περίπου 10 λεπτά.

Σας ευχαριστώ πολύ.

Με εκτίμηση,

Ιωάννα Τσουμάνη

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ**Α. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ**

1. Φύλο

Αντρας

Γυναίκα

(σημειώστε με X)

2. Ηλικία

18-25

26 – 35

36 – 45

46 – 55

56 – 65

65 +

3. Οικογενειακή κατάσταση

Άγαμος/η

Έγγαμος/η

Διαζευγμένος/η

Χήρος/χήρα

(σημειώστε με

X)

4. Αριθμός παιδιών

Κανένα

1

2

3

4 και άνω

(σημειώστε με

X)

5. Μορφωτικό επίπεδο

(σημειώστε με

X)

Απόφοιτος Δημοτικού

Απόφοιτος Γυμνασίου

Απόφοιτος Λυκείου

Απόφοιτος ΙΕΚ

Απόφοιτος ΑΕΙ/ΤΕΙ

6. Επαγγελματική απασχόληση

Ανεργος/η

Ιδιωτικός Υπάλληλος

Δημόσιος Υπάλληλος

Ελεύθερος Επαγγελματίας

Επιχειρηματίας

Φοιτητής/ρια

Οικιακά

Συνταξιούχος

7. Σε ποιον Πολιτιστικό Σύλλογο ή πολιτιστική ομάδα συμμετείχατε στο παρελθόν ή συμμετέχετε τώρα; Καταγράψτε την ονομασία.

.....
.....

Β. Ελεύθερος χρόνος και συμμετοχή σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες

8. Πόσο ελεύθερο χρόνο έχετε στη διάθεσή σας την ημέρα μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών σας υποχρεώσεων;

1 ώρα   2 ώρες   3 ώρες   4 ώρες   5 ώρες και άνω

9. Πόσες ώρες την εβδομάδα διαθέτετε για τη συμμετοχή σας σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας που είστε μέλος;

1 ώρα   2 ώρες   3 ώρες   4 ώρες   5 ώρες και άνω

10. Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετέχετε;

1   2   3   4   5

11. Ποιο ή ποια είναι τα είδη των δραστηριοτήτων που έχετε συμμετάσχει στο παρελθόν ή συμμετέχετε τώρα;

Χορός

Θέατρο

Μουσική/τραγούδι

Εικαστικά/χειροτεχνίες

Φωτογραφία

Άλλο..... (καταγράψτε το είδος της δραστηριότητας).

Γ. Κίνητρα συμμετοχής

12. Ποια είναι τα κίνητρα συμμετοχής σας στα εκπαιδευτικά προγράμματα;	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
α) Να ασχοληθώ με μια εντελώς νέα δραστηριότητα, για την οποία δεν είχα καμία απολύτως γνώση					

β) Να διευρύνω τις γνώσεις μου σε ένα αντικείμενο, για το οποίο είχα κάποιες βασικές γνώσεις					
γ) Να γνωρίσω καινούργιους / διαφορετικούς ανθρώπους					
δ) Να αποκτήσω καινούργιους φίλους					
ε) Να βελτιώσω τις κοινωνικές μου δεξιότητες					
στ) Να βγω από την κοινωνική απομόνωση στην οποία βρισκόμουν					
ζ) Να ξεφύγω από τη ρουτίνα της καθημερινότητας					
η) Να ξεφύγω από το άγχος που μου προκαλούν δύσκολες καταστάσεις στη ζωή μου.					
θ) Να εκφράσω τον εαυτό μου					
ι) Να νιώσω δημιουργικός					
ια) Να εκπληρώσω την επιθυμία μου να μάθω π.χ. χορό, ζωγραφική, θέατρο κλπ.					
ιβ) Άλλο κίνητρο για μένα είναι: (Μπορείτε να επισημάνετε αν για εσάς υπάρχει και κάποιο άλλο κίνητρο εκτός από τα παραπάνω)					

Δ. Εμπόδια συμμετοχής

13. Ποια είναι τα εμπόδια στη συμμετοχή σας;	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
α) Θεωρώ εμπόδιο την έλλειψη χρόνου λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων					
β) Θεωρώ εμπόδιο την έλλειψη χρόνου λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων					
γ) Θεωρώ εμπόδιο την κούραση και τα τυχόν προβλήματα υγείας που αντιμετωπίζω					
δ) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι η συγκεκριμένη δραστηριότητα γίνεται σε μέρα ή ώρα που δεν με βολεύει					
ε) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δεν είμαι ικανοποιημένος από την απόδοση μου στη συγκεκριμένη δραστηριότητα					
στ) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δυσκολεύομαι να αφομοιώσω τα καινούργια πράγματα που μαθαίνω					
ζ) Θεωρώ εμπόδιο την πεποίθησή μου ότι δεν θα τα καταφέρω με τις απαιτήσεις της εκπαιδευτικής δραστηριότητας που συμμετέχω					
η) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δεν έχω καταφέρει να συνδεθώ με					

τους άλλους εκπαιδευόμενους στη δραστηριότητα που συμμετέχω					
θ) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δεν με ενδιαφέρει και τόσο πολύ η δραστηριότητα που έχω επιλέξει να ασχοληθώ					
ι) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δεν μπορώ να ανταποκριθώ στα έξοδα ακόμα και μιας μικρής συμμετοχής					
ια) Άλλο εμπόδιο για μένα είναι: (Μπορείτε να επισημάνετε αν για εσάς υπάρχει και κάποιο άλλο εμπόδιο εκτός από τα παραπάνω)					

Ε. Οφέλη συμμετοχής

14. Ποια είναι τα οφέλη που αποκομίζετε από τη συμμετοχή σας;	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
α) Νιώθω πνευματικά ενεργός από τη συμμετοχή μου στη συγκεκριμένη δραστηριότητα					
β) Η συμμετοχή μου στη δραστηριότητα με κάνει να θέτω καινούργιους στόχους που θέλω να πετύχω					
γ) Οι κοινές εμπειρίες που μοιράζομαι με τους άλλους συμμετέχοντες στα πολιτιστικά					

προγράμματα με έκαναν να νιώθω πιο κοντά τους					
δ) Μοιράζομαι κοινά συναισθήματα με τους άλλους συμμετέχοντες και νιώθω ότι υπάρχει συναισθηματικό δέσιμο μεταξύ μας					
ε) Νιώθω ότι έχω προσθέσει στη ζωή μου κάτι που μου δίνει χαρά					
στ) Με βοηθάει να ξεφεύγω από κάποιες δυσκολίες που αντιμετωπίζω στη ζωή μου					
ζ) Νιώθω ικανοποίηση από την ενασχόληση μου με αυτή τη δραστηριότητα					
η) Θεωρώ ότι μειώνεται ή φεύγει το άγχος που έχω στην καθημερινότητα, όταν ασχολούμαι με αυτή τη δραστηριότητα					
θ) Νιώθω ικανός μέσα από την επιτυχή ενασχόληση με τη δραστηριότητα που έχω επιλέξει					
ι) Μπορώ και εκφράζω διάφορες πτυχές της προσωπικότητάς μου					
ια) Άλλο όφελος για μένα είναι: (Μπορείτε να επισημάνετε αν για εσάς υπάρχει και κάποιο άλλο όφελος εκτός από τα παραπάνω)					

Στ. Βαθμός Ικανοποίησης

15. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι λαμβάνετε ικανοποίηση από τη συμμετοχή σας στα εκπαιδευτικά προγράμματα;	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
α) Νιώθω ικανοποίηση από τις καινούργιες γνώσεις που αποκτώ στη συγκεκριμένη δραστηριότητα που έχω επιλέξει					
β) Νιώθω ικανοποίηση από τον τρόπο διδασκαλίας των εκπαιδευτών μου					
γ) Νιώθω ικανοποίηση από το εκπαιδευτικό υλικό των μαθημάτων					
δ) Νιώθω ικανοποίηση από το σύγχρονο περιεχόμενο των μαθημάτων					
ε) Νιώθω ικανοποίηση από τη σύνδεση των δραστηριοτήτων του πολιτιστικού συλλόγου/ομάδας με τα ζητούμενα της σύγχρονης ζωής					
στ) Νιώθω ικανοποίηση από την εκπλήρωση των προσδοκιών μου για το συγκεκριμένο πρόγραμμα					
ζ) Νιώθω ικανοποιημένος με τους εκπαιδευτές που έχω στη					

συγκεκριμένη δραστηριότητα του πολιτιστικού συλλόγου ομάδας					
η) Νιώθω ικανοποίηση από την ενεργή συμμετοχή μου στη δραστηριότητα					
θ) Νιώθω ικανοποίηση από τα θετικά συναισθήματα που έχω κατά τη διάρκεια της συμμετοχής μου στη συγκεκριμένη δραστηριότητα					
ι) Νιώθω μεγαλύτερη ικανοποίηση για τη ζωή μου γενικότερα λόγω της ενασχόλησής μου με αυτή τη δραστηριότητα.					
ια) Νιώθω ικανοποίηση από την καλυτέρευση της κοινωνικής μου ζωής μέσα από την ενασχόληση μου με τις δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας					
ιβ) Επίσης, νιώθω ικανοποίηση...					

Z. Προτάσεις για βελτίωση (Ανοιχτού τύπου)

16. Ποιες είναι οι προτάσεις σας για τη βελτίωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που συμμετέχετε ως προς:

α) το περιεχόμενο της διδασκαλίας

β) τον τρόπο που οι εκπαιδευτές διδάσκουν το συγκεκριμένο μάθημα

γ) την προσωπικότητα του εκπαιδευτή (π.χ. να είναι πιο φιλικός, υποστηρικτικός κ.α.)

Παράρτημα Β: «Πρωτόκολλο συνέντευξης με τους εκπαιδευόμενους σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες»

Α. Δημογραφικά Στοιχεία

1. Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;
18-25   26 – 35   36 – 45   46 – 55   56 – 65   65 +
2. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;
3. Έχετε παιδιά και αν ναι, πόσα;
4. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;
5. Ποια είναι η κύρια επαγγελματική σας απασχόληση;
6. Σε ποιον πολιτιστικό σύλλογο ή πολιτιστική ομάδα συμμετέχετε;

Β. Ελεύθερος Χρόνος και συμμετοχή σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες

7. Έχετε ελεύθερο χρόνο στην καθημερινότητά σας; Πόσος είναι ο ελεύθερος χρόνος καθημερινά μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών σας υποχρεώσεων;
8. Πόσες ώρες την εβδομάδα διαθέτετε για τη συμμετοχή σας σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας που είστε μέλος;
9. Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετείχατε στο παρελθόν ή συμμετέχετε τώρα;
10. Ποιο ή ποια είναι τα είδη των δραστηριοτήτων που συμμετείχατε στο παρελθόν ή συμμετέχετε τώρα;

Γ. Κίνητρα συμμετοχής

11. Για ποιους λόγους επιλέξατε να συμμετέχετε στη συγκεκριμένη εκπαιδευτική δραστηριότητα του πολιτιστικού συλλόγου/πολιτιστικής ομάδας;
12. Ποιος θεωρείτε ότι είναι ο σημαντικότερος λόγος που επιλέξατε να ασχοληθείτε με αυτή την δραστηριότητα;

Δ. Εμπόδια συμμετοχής

13. Ποιο θεωρείτε ότι είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο για εσάς στη συμμετοχή σας στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα;
14. Ποια άλλα εμπόδια και δυσκολίες έχετε αντιμετωπίσει κατά τη συμμετοχή σας;
15. Πώς αισθανθήκατε που ξανααγύρισατε στην εκπαίδευση; Ήταν εύκολο για εσάς; Υπήρξαν δεύτερες σκέψεις;

Ε. Οφέλη συμμετοχής

16. Τι σας προσφέρει η συμμετοχή σας στον πολιτιστικό σύλλογο- πολιτιστική ομάδα;
17. Θεωρείτε ότι διευρύνετε τις γνώσεις σας πάνω στο συγκεκριμένο διδακτικό αντικείμενο που επιλέξατε; Με ποιον τρόπο;
18. Θεωρείτε ότι έχει αλλάξει η κοινωνική σας ζωή με την ενασχόλησή σας στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα; Και αν ναι, με ποιον τρόπο;
19. Έχει επηρεάσει την ψυχολογία σας η συμμετοχή σας; Με ποιον τρόπο; Πώς θεωρείτε ότι έχετε επωφεληθεί συναισθηματικά;

Στ. Βαθμός Ικανοποίησης

20. Ποια είναι η μεγαλύτερη ικανοποίηση που σας προσφέρει η ενασχόλησή σας με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα;
21. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι έχετε ικανοποιήσει τις ανάγκες σας που αποτέλεσαν κίνητρο για τη συμμετοχή σας;
22. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των γνωστικών σας στόχων;
23. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των κοινωνικών σας στόχων;
24. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των συναισθηματικών σας στόχων;

Ζ. Προτάσεις για βελτίωση

25. Έχετε να κάνετε κάποιες προτάσεις για τη βελτίωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που συμμετέχετε ως προς α) το περιεχόμενο της διδασκαλίας β) τον τρόπο που οι εκπαιδευτές διδάσκουν το συγκεκριμένο μάθημα γ) την προσωπικότητα του εκπαιδευτή (π.χ. να είναι πιο φιλικός, υποστηρικτικός κ.α.)

Σας ευχαριστώ πολύ για τη συμμετοχή σας

Παράρτημα Γ: «Απομαγνητοφώνηση συνεντεύξεων»

1^η συνέντευξη Ε.Π.

Ι.Τ. Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;

Ε.Π.. 46 – 55

Ι.Τ. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

Ε.Π. Έγγαμη

Ι.Τ. Έχετε παιδιά και αν ναι, πόσα;

Ε.Π. Ναι, ένα.

Ι.Τ.. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;

Ε.Π.. Πανεπιστημιακή εκπαίδευση και μεταπτυχιακό

Ι.Τ. Ποια είναι η κύρια επαγγελματική σας απασχόληση;

Ε.Π. Αρχαιολόγος

Ι.Τ. Σε ποιον πολιτιστικό σύλλογο ή πολιτιστική ομάδα συμμετέχετε;

Ε.Π. Στον ΑΣΤΟ-ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΟΥΜΕ

Ι.Τ. Έχετε ελεύθερο χρόνο στην καθημερινότητά σας;

Ε.Π. Όχι, γιατί δουλεύω πολλές ώρες και έχω και ένα μικρό παιδί που μου παίρνει όλο τον χρόνο.

Ι.Τ. Πόσος είναι ο ελεύθερος χρόνος καθημερινά μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών σας υποχρεώσεων;

Ε.Π. Εγώ θα έλεγα μηδενικός.

Ι.Τ. Πόσες ώρες την εβδομάδα διαθέτετε για τη συμμετοχή σας σε δραστηριότητες του συλλόγου;

Ε.Π. 2 ώρες

Ι.Τ. Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετείχατε στο παρελθόν ή συμμετέχετε τώρα;

Ε.Π. Συμμετέχω στην ομάδα φωτογραφίας και στην ομάδα ΑΣΤΟ -ΑΛΛΑΞΩ. Η δεύτερη ομάδα κάνει συναντήσεις κάθε δεύτερο Σαββατοκύριακο, πράγμα το οποίο εμένα με βολεύει.

Ι.Τ. Για ποιους λόγους επιλέξατε να συμμετέχετε στη συγκεκριμένη εκπαιδευτική δραστηριότητα του πολιτιστικού συλλόγου/πολιτιστικής ομάδας;

Ε.Π. Είναι ομάδες που έχουν να κάνουν με τα ενδιαφέροντά μου. Είμαι λάτρης της φωτογραφίας, φωτογραφίζω η ίδια, οπότε με ενδιαφέρει μια τέτοια ομάδα. Η ομάδα ΑΣΤΟ -ΑΛΛΑΞΟΥΜΕ είναι μια ομάδα που προσπαθεί να κάνει παρεμβάσεις στο περιβάλλον, στο αστικό τοπίο, και γενικά να βελτιώσει την ποιότητα ζωής, κάτι το οποίο με ενδιαφέρει πάρα πολύ.

Ι.Τ. Ποιος θεωρείτε ότι είναι ο σημαντικότερος λόγος που επιλέξατε να ασχοληθείτε με αυτή την δραστηριότητα;

Ε.Π. Είναι μέσα στα ενδιαφέροντα μου.

Ι.Τ. Ποιο θεωρείτε ότι είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο για εσάς στη συμμετοχή σας στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα;

Ε.Π. Η έλλειψη χρόνου μόνο, δεν είναι κάτι άλλο που με εμποδίζει. Αν, δηλαδή, είχα περισσότερο χρόνο θα μπορούσα να διαθέσω και περισσότερο χρόνο σε αυτή ή σε κάποια άλλη παρεμφερή ομάδα.

Ι.Τ. Ποια άλλα εμπόδια και δυσκολίες έχετε αντιμετωπίσει κατά τη συμμετοχή σας;

Ε.Π. Όχι, δεν υπάρχουν

Ι.Τ. Πώς αισθανθήκατε που ξαναγυρίσατε στην εκπαίδευση; Ήταν εύκολο για εσάς; Υπήρξαν δεύτερες σκέψεις;

Ε.Π. Όχι, σε καμία περίπτωση. Είναι κάτι το οποίο με ενδιέφερε και αφού δεν το γνώριζα ήταν για μένα πάρα πολύ εύκολο και αυτονόητο ότι θα έπρεπε να μπω σε μια ομάδα για να μάθω περισσότερα πράγματα.

Ι.Τ. Τι σας προσφέρει η συμμετοχή σας στον πολιτιστικό σύλλογο- πολιτιστική ομάδα;

Ε.Π. Μου προσφέρει. Με έχει βοηθήσει στην κοινωνικοποίηση, έχω γνωρίσει διαφορετικό κόσμο και από μένα και κόσμο που μπορεί να έχει τα ίδια ενδιαφέροντα. Με έχει κάνει να

σκεφτώ κάποια πράγματα με διαφορετικό τρόπο μέσα από την ομάδα ΑΣΤΟ – ΑΛΛΑΞΟΥΜΕ και το πώς μπορούμε να προσφέρουμε στους γύρω μας. Στην ομάδα φωτογραφίας το γεγονός ότι έχουμε κάνει εκθέσεις φωτογραφίας, ότι συμμετέχουμε σε φεστιβάλ έχει διευρύνει πολύ τους ορίζοντές μας.

Ι.Τ. Θεωρείτε ότι διευρύνετε τις γνώσεις σας πάνω στο συγκεκριμένο διδακτικό αντικείμενο που επιλέξατε;

Ε.Π. Ναι, σαφώς

Ι.Τ. Με ποιον τρόπο;

Ε.Π. Μέσα από την αλληλεπίδραση, δηλαδή έχοντας συζητήσεις και κουβέντες με ανθρώπους που έχουμε τα ίδια ενδιαφέροντα, ανταλλάσσοντας ιδέες και εικόνες, φωτογραφίες κλπ. Και βέβαια στην άλλη ομάδα έχω μάθει πράγματα για την φύση και το περιβάλλον τα οποία παλιότερα δεν γνώριζα, καθώς συμμετέχουμε σε μια ομάδα που, ένα παράδειγμα, είναι ότι κάνουμε σβόλους για να φυτέψουμε σε άγονα εδάφη. Πράγματα, δηλαδή, που με άλλον τρόπο δεν θα τα είχα μάθει.

Ι.Τ. Θεωρείτε ότι έχει αλλάξει η κοινωνική σας ζωή με την ενασχόλησή σας στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα; Και αν ναι, με ποιον τρόπο;

Ε.Π. Ναι, γιατί έχω γνωρίσει καινούργιους ανθρώπους και έχουμε δημιουργήσει παρέα μέσα από αυτές τις ομάδες. Έχουν δημιουργηθεί παρέες, πράγμα το οποίο είναι πάρα πολύ σημαντικό.

Ι.Τ. Έχει επηρεάσει την ψυχολογία σας η συμμετοχή σας; Με ποιον τρόπο; Πώς θεωρείτε ότι έχετε επωφεληθεί συναισθηματικά;

Ε.Π.. Ναι, θετικά, γιατί όλο αυτό δημιουργεί θετικά συναισθήματα.

Ι.Τ. Ποια είναι η μεγαλύτερη ικανοποίηση που σας προσφέρει η ενασχόλησή σας με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα;

Ε.Π. Ικανοποίηση ότι συμμετέχω σε μια ομάδα και ότι μπορώ να προσφέρω μέσα από τις δράσεις μας.

Ι.Τ. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι έχετε ικανοποιήσει τις ανάγκες σας που αποτέλεσαν κίνητρο για τη συμμετοχή σας;

Ε.Π. Σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό. Σχεδόν ιδανικά. Και μάλιστα, με έκπληξη δηλαδή πήρα πολύ περισσότερα πράγματα από αυτά που περίμενα.

Ι.Τ. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των γνωστικών σας στόχων;

Ε.Π. Ναι

Ι.Τ. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των κοινωνικών σας στόχων;

Ε.Π. Ναι

Ι.Τ. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των συναισθηματικών σας στόχων;

Ε.Π. Ναι, τα είπα και νωρίτερα, νομίζω

Ι.Τ. Έχετε να κάνετε κάποιες προτάσεις για τη βελτίωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που συμμετέχετε ως προς α) το περιεχόμενο της διδασκαλίας

Ε.Π. Αυτό που θα μπορούσε ίσως να βελτιώσει την ομάδα και να την κάνει να πάει λίγο πιο μπροστά είναι να έχουμε συνεργασία με εξωτερικούς συνεργάτες οι οποίοι θα μας δώσουν περισσότερα πράγματα από αυτά που ήδη έχουμε κατακτήσει

Ι.Τ. τον τρόπο που οι εκπαιδευτές διδάσκουν το συγκεκριμένο μάθημα ;

Ε.Π. Δεν έχω κάποιο παράπονο

Ι.Τ. την προσωπικότητα του εκπαιδευτή (π.χ. να είναι πιο φιλικός, υποστηρικτικός κ.α.)

Ε.Π. Ούτε και για αυτό.

Σας ευχαριστώ πολύ για τη συμμετοχή σας

2η συνέντευξη Ε.Κ.

Ι.Τ. Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;

Ε.Κ. 36-45

Ι.Τ. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

Ε.Κ. Άγαμη

Ι.Τ. Έχετε παιδιά και αν ναι, πόσα;

Ε.Κ. Όχι

I.T. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;

E.K. Πανεπιστημιακή εκπαίδευση και μεταπτυχιακό

I.T. Ποια είναι η κύρια επαγγελματική σας απασχόληση;

E.K. Εκπαιδευτικός

I.T. Σε ποιον πολιτιστικό σύλλογο ή πολιτιστική ομάδα συμμετέχετε;

E.K. Φυσιολατρικός Σύλλογος Πατρών

I.T. Έχετε ελεύθερο χρόνο στην καθημερινότητά σας;

E.K. Αρκετό

I.T. Πόσος είναι ο ελεύθερος χρόνος καθημερινά μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών σας υποχρεώσεων;

E.K. 1 ώρα την ημέρα

I.T. Πόσες ώρες την εβδομάδα διαθέτετε για τη συμμετοχή σας σε δραστηριότητες του συλλόγου;

E.K. 2 ώρες

I.T. Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετείχατε στο παρελθόν ή συμμετέχετε τώρα;

E.K. Συμμετέχω στο χορευτικό, παραδοσιακό χορευτικό.

I.T. Για ποιους λόγους επιλέξατε να συμμετέχετε στη συγκεκριμένη εκπαιδευτική δραστηριότητα του πολιτιστικού συλλόγου/πολιτιστικής ομάδας;

E.K. Γιατί μου αρέσει η παραδοσιακή μουσική και η κοινωνικοποίηση, η επαφή με άλλους

I.T. Ποιος θεωρείτε ότι είναι ο σημαντικότερος λόγος που επιλέξατε να ασχοληθείτε με αυτή την δραστηριότητα;

E.K. Η παραδοσιακή μουσική

I.T. Ποιο θεωρείτε ότι είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο για εσάς στη συμμετοχή σας στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα;

E.K. Δεν έχω κάποιο εμπόδιο. Οι παράλληλες δραστηριότητες, ίσως, όπως το γυμναστήριο και μπορεί ο χρόνος να συμπέσει.

I.T. Ποια άλλα εμπόδια και δυσκολίες έχετε αντιμετωπίσει κατά τη συμμετοχή σας;

E.K. Όχι, δεν υπάρχουν

I.T. Πώς αισθανθήκατε που ξαναγυρίσατε στην εκπαίδευση; Ήταν εύκολο για εσάς;
Υπήρξαν δεύτερες σκέψεις;

E.K. Δεν είναι καινούργιο. Ασχολούμαι από μικρή, απλά έχω αλλάξει διάφορους
συλλόγους, δηλαδή πρώτα στο σχολείο, μετά στο Πανεπιστήμιο, στο χορευτικό τμήμα του
Πανεπιστημίου και τώρα στον Φυσιολατρικό.

I.T. Τι σας προσφέρει η συμμετοχή σας στον πολιτιστικό σύλλογο- πολιτιστική ομάδα;

E.K. Ναι, αυτό που είπα και πριν. Κοινωνικοποίηση, μου αρέσει και ο χορός, εξάσκηση.
Μια δραστηριότητα διαφορετική από την καθημερινότητα.

I.T. Θεωρείτε ότι διευρύνετε τις γνώσεις σας πάνω στο συγκεκριμένο διδακτικό
αντικείμενο που επιλέξατε; Με ποιον τρόπο;

E.K. Ναι, γιατί έχω παρακολουθήσει και σεμινάρια. Έχω επισκεφτεί και άλλες πόλεις και
σε συγκεκριμένες περιοχές έχω παρακολουθήσει σεμινάρια.

I.T. Θεωρείτε ότι έχει αλλάξει η κοινωνική σας ζωή με την ενασχόλησή σας στο
συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα; Και αν ναι, με ποιον τρόπο;

E.K. Ναι, γιατί γνωρίζεις καινούργια άτομα που δεν θα είχες διαφορετικά την δυνατότητα
να γνωρίσεις, γιατί είναι εκτός επαγγελματικού χώρου. Οπότε, ναι, έρχεσαι σε επαφή και
με άλλους ανθρώπους και ανταλλάσσεις ιδέες και απόψεις

I.T. Έχει επηρεάσει την ψυχολογία σας η συμμετοχή σας; Με ποιον τρόπο; Πώς θεωρείτε
ότι έχετε επωφεληθεί συναισθηματικά;

E.K. Εννοείται, γιατί ο χορός είναι ούτως ή άλλως είναι κάτι που σε εκτονώνει, είναι κάτι
ευχάριστο και δημιουργικό.

I.T. Ποια είναι η μεγαλύτερη ικανοποίηση που σας προσφέρει η ενασχόλησή σας με τη
συγκεκριμένη δραστηριότητα;

E.K. Ότι είναι κάτι δημιουργικό και ευχάριστο.

I.T. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι έχετε ικανοποιήσει τις ανάγκες σας που αποτέλεσαν
κίνητρο για τη συμμετοχή σας;

Ε.Κ. Στο έπακρο.

Ι.Τ. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των γνωστικών σας στόχων;

Ε.Κ. Ναι

Ι.Τ. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των κοινωνικών σας στόχων;

Ε.Κ. Εννοείται

Ι.Τ. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των συναισθηματικών σας στόχων;

Ε.Κ. Ναι

Ι.Τ. Έχετε να κάνετε κάποιες προτάσεις για τη βελτίωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που συμμετέχετε ως προς α) το περιεχόμενο της διδασκαλίας

Ε.Κ. Όχι, είναι μια χαρά.

Ι.Τ. τον τρόπο που οι εκπαιδευτές διδάσκουν το συγκεκριμένο μάθημα ;

Ε.Κ. Όχι, μια χαρά είναι

Ι.Τ. την προσωπικότητα του εκπαιδευτή (π.χ. να είναι πιο φιλικός, υποστηρικτικός κ.α.)

Ε.Κ. Και αυτό μια χαρά είναι. Είναι φιλικός

Σας ευχαριστώ πολύ για τη συμμετοχή σας

3η Συνέντευξη Φ.Κ.

Ι.Τ. Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;

Φ.Κ. 46-55

Ι.Τ. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

Φ.Κ. Έγγαμη

Ι.Τ. Έχετε παιδιά και αν ναι, πόσα;

Φ.Κ. Όχι

Ι.Τ. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;

Φ.Κ. Μεταπτυχιακά και Διδακτορικό

Ι.Τ. Ποια είναι η κύρια επαγγελματική σας απασχόληση;

Φ.Κ. Εκπαιδευτικός στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και Συντονίστρια Εκπαιδευτικού Έργου

Ι.Τ. Σε ποιον πολιτιστικό σύλλογο ή πολιτιστική ομάδα συμμετέχετε;

Φ.Κ. Στο Λύκειο Ελληνίδων στο παρελθόν

Ι.Τ. Έχετε ελεύθερο χρόνο στην καθημερινότητά σας;

Φ.Κ. Ελάχιστο

Ι.Τ. Πόσος είναι ο ελεύθερος χρόνος καθημερινά μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών σας υποχρεώσεων;

Φ.Κ. Προς το βραδάκι καμιά ωρίτσα, δύο...στις καλές περιπτώσεις.

Ι.Τ. Πόσες ώρες την εβδομάδα διαθέτατε για τη συμμετοχή σας σε δραστηριότητες του συλλόγου;

Φ.Κ. 2 φορές την εβδομάδα

Ι.Τ. Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετείχατε στο παρελθόν ή συμμετέχετε τώρα;

Φ.Κ. Στο χορευτικό και σε θεατρικές ομάδες είχα λίγο παρακολουθήσει. Ήμουν και εγώ υπεύθυνη στα πολιτιστικά της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Ι.Τ.. Για ποιους λόγους επιλέξατε να συμμετέχετε στη συγκεκριμένη εκπαιδευτική δραστηριότητα του πολιτιστικού συλλόγου/πολιτιστικής ομάδας;

Φ.Κ. Ήταν και για εξάσκηση, γυμναστική, αλλά κυρίως για ποιοτικότερο ελεύθερο χρόνο, να αξιοποιήσω τον χρόνο μου. Ξεκίνησα με μια φίλη και έγινε παρέα πολύ.

Ι.Τ. Ποιος θεωρείτε ότι είναι ο σημαντικότερος λόγος που επιλέξατε να ασχοληθείτε με αυτή την δραστηριότητα;

Φ.Κ. Ποιοτικό γέμισμα του ελεύθερου χρόνου.

Ι.Τ. Ποιο θεωρείτε ότι είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο για εσάς στη συμμετοχή σας στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα;

Φ.Κ. Πάλι ο χρόνος.

Ι.Τ. Ποια άλλα εμπόδια και δυσκολίες έχετε αντιμετωπίσει κατά τη συμμετοχή σας;

Φ.Κ. Ήταν δύσκολη η μετακίνηση, το παρκάρισμα. Πρακτικά, δηλαδή, πράγματα.

Ι.Τ. Πώς αισθανθήκατε που ξαναγυρίσατε στην εκπαίδευση; Ήταν εύκολο για εσάς;
Υπήρξαν δεύτερες σκέψεις;

Φ.Κ. Πάρα πολύ ωραία. Μου άρεσε και το ομαδικό πνεύμα που υπήρχε και το ωραίο κλίμα.
Ήταν πολύ ευχάριστο. Μακάρι να μπορούσα να το συνεχίσω.

Ι.Τ. Τι σας προσφέρει η συμμετοχή σας στον πολιτιστικό σύλλογο- πολιτιστική ομάδα;

Φ.Κ. Η παρέα, το καλό κλίμα και ότι μάθαμε χορούς και ότι γυμναστήκαμε και η δημιουργικότητα. Και με τις θεατρικές ομάδες ήταν πολύ θετικό.

Ι.Τ. Θεωρείτε ότι διευρύνετε τις γνώσεις σας πάνω στο συγκεκριμένο διδακτικό αντικείμενο που επιλέξατε; Με ποιον τρόπο;

Φ.Κ. Ναι, με πολλά καινούργια πράγματα. Και θεωρητικά και πρακτικά και καινούργιους χορούς, και εμβάθυνση σε θεατρικές τεχνικές στην ενασχόληση με το θέατρο. Δηλαδή και στους δύο τομείς καινούργιες γνώσεις.

Ι.Τ. Θεωρείτε ότι έχει αλλάξει η κοινωνική σας ζωή με την ενασχόλησή σας στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα; Και αν ναι, με ποιον τρόπο;

Φ.Κ. Ναι, γιατί τότε που πηγαίναμε βγαίναμε κιόλας, έτσι για κρασάκι. Είχαν δημιουργηθεί ωραίες παρέες .

Ι.Τ. Έχει επηρεάσει την ψυχολογία σας η συμμετοχή σας; Με ποιον τρόπο; Πώς θεωρείτε ότι έχετε επωφεληθεί συναισθηματικά;

Φ.Κ. Σίγουρα ήταν θετικό, ήταν ευχάριστα, δημιουργικά, πολύ θετικά.

Ι.Τ. Ποια είναι η μεγαλύτερη ικανοποίηση που σας προσφέρει η ενασχόλησή σας με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα;

Φ.Κ. Η ικανοποίηση είναι ότι έκανα κάτι για εμένα. Κάτι δημιουργικό, ευχάριστο και βρήκα προσωπικό χρόνο για εμένα.

Ι.Τ. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι έχετε ικανοποιήσει τις ανάγκες σας που αποτέλεσαν κίνητρο για τη συμμετοχή σας;

Φ.Κ. Ναι ικανοποιητικά και μακάρι να μπορούσα να συνεχίσω, αλλά η έλλειψη χρόνου και οι οικογενειακές υποχρεώσεις και οι επαγγελματικές δεν με βοήθησαν.

Ι.Τ. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των γνωστικών σας στόχων;

Φ.Κ. Ναι

Ι.Τ. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των κοινωνικών σας στόχων;

Φ.Κ. Ακόμα περισσότερο.

Ι.Τ. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των συναισθηματικών σας στόχων;

Φ.Κ. Και αυτό πάρα πολύ. Σε πολύ υψηλό βαθμό.

Ι.Τ. Έχετε να κάνετε κάποιες προτάσεις για τη βελτίωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που συμμετέχετε ως προς α) το περιεχόμενο της διδασκαλίας

Φ.Κ. Στα συγκεκριμένα όχι, γιατί ήταν πολύ καταρτισμένοι οι εκπαιδευτές και στη χορευτική ομάδα και στη θεατρική. Σίγουρα χρειάζονται νέες τεχνικές, νέοι μέθοδοι.

Ι.Τ. Τον τρόπο που οι εκπαιδευτές διδάσκουν το συγκεκριμένο μάθημα ;

Φ.Κ. Να επικαιροποιούνται και να εμπλουτίζουν τα προγράμματα με νέες μεθόδους, νέες τεχνικές.

Ι.Τ. Την προσωπικότητα του εκπαιδευτή (π.χ. να είναι πιο φιλικός, υποστηρικτικός κ.α.)

Φ.Κ. Να είναι κοινωνικός, να είναι επικοινωνιακός, είναι πολύ σημαντικά αυτά, να είναι υποστηρικτικός.

Σας ευχαριστώ πολύ για τη συμμετοχή σας

4η Συνέντευξη Κ.Κ.

Ι.Τ. Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;

Κ.Κ. 18-25

Ι.Τ. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

Κ.Κ. Άγαμος

Ι.Τ. Έχετε παιδιά και αν ναι, πόσα;

Κ.Κ. Όχι

Ι.Τ. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;

Κ.Κ. Απολυτήριο λυκείου και 7^ο έτος στο Πολυτεχνείο- Ηλεκτρολόγος Μηχανικός

Ι.Τ. Ποια είναι η κύρια επαγγελματική σας απασχόληση;

Κ.Κ. Φοιτητής

Ι.Τ. Σε ποιον πολιτιστικό σύλλογο ή πολιτιστική ομάδα συμμετέχετε ή συμμετείχατε στο παρελθόν;

Κ.Κ. Ανήκω τώρα στον ΑΣΤΟ-ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΟΥΜΕ και ανήκα παλιότερα στις ΠΟΦΠΠ- που είναι οι Πολιτιστικές Ομάδες των Φοιτητών του Πανεπιστημίου Πατρών.

Ι.Τ. Έχετε ελεύθερο χρόνο στην καθημερινότητά σας;

Κ.Κ. Ναι

Ι.Τ. Πόσος είναι ο ελεύθερος χρόνος καθημερινά μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών σας υποχρεώσεων;

Κ.Κ. Ανάλογα την ημέρα, 4 – 5 ώρες

Ι.Τ. Πόσες ώρες την εβδομάδα διαθέτετε για τη συμμετοχή σας σε δραστηριότητες του συλλόγου;

Κ.Κ. Στην εβδομάδα 2 με 4 ώρες.

Ι.Τ. Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετείχατε στο παρελθόν ή συμμετέχετε τώρα;

Κ.Κ. Συμμετείχα σε θεατρική ομάδα 2 χρόνια, όταν ήμουν 15 και 16 χρονών, στην ομάδα φωτογραφίας στις ΠΟΦΠΠ από 18 έως 21 χρονών, στην ομάδα φωτογραφίας του ΑΣΤΟ είμαι από 20 χρονών μέχρι σήμερα, 24. Και μέσα σε αυτή περίοδο έχω περάσει ένα χρόνο να κάνω Lindy-hop, που είναι είδος swing, μισό χρόνο latin, μισό χρόνο σύγχρονο (χορό) και μισό χρόνο στην θεατρική ομάδα. Και όλα αυτά στις ΠΟΦΠΠ

Ι.Τ. Για ποιους λόγους επιλέξατε να συμμετέχετε στη συγκεκριμένη εκπαιδευτική δραστηριότητα, στην ομάδα της φωτογραφίας του ΑΣΤΟ;

Κ.Κ. Ασχολούμαι προσωπικά με την φωτογραφία και με βοηθάει να εξελιχθώ. Και οι παρέες που έχω δημιουργήσει με βοηθάνε και μαθαίνουμε καινούργια πράγματα ο ένας από τον άλλον.

Ι.Τ. Ποιος θεωρείτε ότι είναι ο σημαντικότερος λόγος που επιλέξατε να ασχοληθείτε με αυτή την δραστηριότητα;

Κ.Κ. Η αλληλεπίδραση με άλλα άτομα που έχουν παρόμοια ασχολία.

Ι.Τ. Ποιο θεωρείτε ότι είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο για εσάς στη συμμετοχή σας στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα;

Κ.Κ. Φέτος δεν έχω κάποιο εμπόδιο, αλλά στο παρελθόν άλλοι οργανισμοί εθελοντικοί, πολιτιστικοί, δουλεία ή δουλειά παράλληλα με την φοίτηση. Και κυρίως αυτό, δουλεία παράλληλα με την φοίτηση.

Ι.Τ. Ποια άλλα εμπόδια και δυσκολίες έχετε αντιμετωπίσει κατά τη συμμετοχή σας;

Κ.Κ. Η έλλειψη χρόνου στην ουσία.

Ι.Τ. Πώς αισθανθήκατε που ξαναγυρίσατε στην εκπαίδευση; Εσείς, βέβαια, δεν ξαναγυρίσατε, είσατε μέσα στην εκπαίδευση. Όμως, υπήρξαν δευτερες σκέψεις για να ασχοληθείτε με πράγματα καινούργια;

Κ.Κ. Όχι, Πάντα μου αρέσει να ανακαλύπτω καινούργια πράγματα, να εξελίσσομαι.

Ι.Τ. Τι σας προσφέρει η συμμετοχή σας στον πολιτιστικό σύλλογο- πολιτιστική ομάδα;

Κ.Κ. Νέες γνώσεις πάνω στη φωτογραφία, φίλεις, ανθρώπους που θα κάνω συζητήσεις εκτός της καθημερινότητας, πιο φιλοσοφικές, πάνω στην τέχνη κλπ.

Ι.Τ. Θεωρείτε ότι διευρύνετε τις γνώσεις σας πάνω στο συγκεκριμένο διδακτικό αντικείμενο που επιλέξατε; Με ποιον τρόπο;

Κ.Κ. Η μετάδοση γνώσης εδώ γίνεται από άνθρωπο σε άνθρωπο, των μελών μεταξύ τους, από την αλληλεπίδραση. Ή κάποιος θα κάνει παρουσίαση σε κάτι που έμαθε ή όταν θα βγούμε μαζί για φωτοβόλτες ο ένας θα δείξει στον άλλον πώς πέτυχε κάτι, βλέποντας ο καθένας την δουλειά του και λέγοντας πώς πέτυχε αυτό που έχει φέρει κλπ.

Ι.Τ. Θεωρείτε ότι έχει αλλάξει η κοινωνική σας ζωή με την ενασχόλησή σας στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα; Και αν ναι, με ποιον τρόπο;

Κ.Κ. Ναι, γιατί αλληλοεπιδρώ με πολύ κόσμο, και κόσμο που απαραίτητα δεν θα έρθει κοντά στην προσωπική μου ζωή, οπότε γίνεται κομμάτι της δικτύωσης με άλλους ανθρώπους και άτομα που ναι μεν δεν κάνουμε παρέα στην προσωπική ζωή, θα κάνουμε ωραίες συζητήσεις ή θα αλληλοεπιδράσουμε πάνω σε ένα κοινό αντικείμενο που μας αρέσει.

Ι.Τ. Έχει επηρεάσει την ψυχολογία σας η συμμετοχή σας; Με ποιον τρόπο; Πώς θεωρείτε ότι έχετε επωφεληθεί συναισθηματικά;

Κ.Κ. Βοηθάει, λόγω ότι υπάρχει κοινωνικότητα και αλληλοεπιδρούμε με ανθρώπους βοηθάει να νιώθω πιο κοινωνικός, να εκπληρώνει το κομμάτι της ανθρώπινης αλληλεπίδραση. Βέβαια καμιά φορά, ειδικά όταν είναι σε περιόδους φεστιβάλ ή οργανωτικών κομματιών που είναι πολύ ζόρικα, καμιά φορά υπάρχει πίεση που με δυσκολεύει να ανταπεξέλθω και στα υπόλοιπα κομμάτια. Επειδή είναι κάτι που μου αρέσει πάρα πολύ που θέλω να το κάνω και να το κάνω πάρα πολύ καλά, με εμποδίζω να ασχοληθώ με αυτά που είναι πιο σημαντικά λόγω χρημάτων, δουλειάς.

Ι.Τ. Ποια είναι η μεγαλύτερη ικανοποίηση που σας προσφέρει η ενασχόλησή σας με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα;

Κ.Κ. Νομίζω η απόκτηση νέας γνώσης και η αλληλεπίδραση με άλλους ανθρώπους, που μπορείς να δεις κάτι που δεν είχες δει. Επειδή ο καθένας σκέφτεται διαφορετικά, μπορείς να πεις κάτι που θα σου αλλάξει τον τρόπο που βλέπεις τα πράγματα.

Ι.Τ. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι έχετε ικανοποιήσει τις ανάγκες σας που αποτέλεσαν κίνητρο για τη συμμετοχή σας;

Κ.Κ. Ναι, νομίζω πλήρως. Για αυτό συνεχίζω κιόλας.

Ι.Τ. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των γνωστικών σας στόχων;

Κ.Κ. Ναι

Ι.Τ. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των κοινωνικών σας στόχων;

Κ.Κ. Ναι

Ι.Τ. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των συναισθηματικών σας στόχων;

Κ.Κ. Ναι

Ι.Τ. Έχετε να κάνετε κάποιες προτάσεις για τη βελτίωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που συμμετέχετε ως προς α) το περιεχόμενο της διδασκαλίας

Κ.Κ. Στον συγκεκριμένο σύλλογο, ίσως, καμιά φορά θα βοηθούσε αν ήταν πιο προσβάσιμη η γνώση που είναι κλεισμένη γύρω από χρηματικά περιθώρια. Ότι άμα θες να αποκτήσεις γνώση για κάτι πρέπει να πληρώσεις 400 ευρώ για ένα σεμινάριο ή για ένα φωτογράφο που θα έρθει για να σου δείξει πράγματα κλπ. Ένας σύλλογος δεν έχει απαραίτητα αυτά τα χρήματα να προσφέρει αυτή την γνώση. Οπότε το να είναι η γνώση διαθέσιμη και να μην είναι πίσω από χρηματικό αντίτιμο θα βοηθούσε πάρα πολύ.

Ι.Τ. Τον τρόπο που οι εκπαιδευτές διδάσκουν το συγκεκριμένο μάθημα ;

Κ.Κ. Νομίζω ο στόχος του συλλόγου είναι η επικοινωνία μεταξύ των ατόμων, οπότε σκεπτόμενος τους στόχους του συλλόγου νομίζω είναι πολύ κομπλέ. Βεβαίως κάθε σύλλογος έχει διαφορετική προσέγγιση στο πώς θα κάνει την διδασκαλία, αλλά ότι όλοι έχουν λόγο μέσα στην αίθουσα, ανεξαρτήτως αν είναι συντονιστής ή αν είναι δάσκαλος ή αν είναι ένας φωτογράφος που έχει έρθει ή αυτοί που είναι μέλη, βοηθάει πάρα πολύ στο να φανερωθούν πολλές οπτικές πάνω σε ένα αντικείμενο που κάποιος μπορεί να μην το έχει σκεφτεί, αν ήταν μόνο ένας.

Ι.Τ. Την προσωπικότητα του εκπαιδευτή (π.χ. να είναι πιο φιλικός, υποστηρικτικός κ.α.)

Κ.Κ. Εξαρτάται από τον εκπαιδευτή. Θα ήθελα γενικότερα έναν εκπαιδευτή που να είναι ανοιχτός στο να ακούσει, και να μη θιχτεί αν κάποιος από τα μέλη καταλάβει ότι έχει κάνει λάθος, να είναι ανοιχτός στην ανατροφοδότηση και ανοιχτός στο να μεταδώσει γνώση, αλλά και να κερδίσει, δεν είναι κανένας αυθεντία. Δεν γίνεται να είναι κανένας αυθεντία.

Σας ευχαριστώ πολύ για τη συμμετοχή σας

5η Συνέντευξη Μ.Ν.

Ι.Τ. Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;

Μ.Ν. 26-36

Ι.Τ. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

Μ.Ν. Άγαμος

I.T. Έχετε παιδιά και αν ναι, πόσα;

M.N. Όχι

I.T. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;

M.N. Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση

I.T. Ποια είναι η κύρια επαγγελματική σας απασχόληση;

M.N. Παραιτήθηκα πριν λίγες μέρες, οπότε αυτή την στιγμή είμαι άνεργος. Δούλευα στο Erasmus.

I.T. Σε ποιον πολιτιστικό σύλλογο ή πολιτιστική ομάδα συμμετέχετε ή συμμετείχατε στο παρελθόν;

M.N. Στον ΑΣΤΟ-ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΟΥΜΕ.

I.T. Έχετε ελεύθερο χρόνο στην καθημερινότητά σας; Πόσος είναι ο ελεύθερος χρόνος καθημερινά μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών σας υποχρεώσεων;

M.N. Δεν είχα καθόλου, ούτε λεπτό. Πλέον έχω. Γι' αυτό και παραιτήθηκα, δεν υπήρχε ανάσα. Ο χρόνος ήταν απειροελάχιστος στα πλαίσια του ανύπαρκτου, πολύ έντονη καθημερινότητα και γι' αυτό τον λόγο, επειδή κράτησε πάρα πολύ όλο αυτό το πράγμα, δεν ένιωθα καλά, δεν ζούσα όπως ήθελα να ζω και γι' αυτό παραιτήθηκα.

I.T. Πόσες ώρες την εβδομάδα διαθέτετε για τη συμμετοχή σας σε δραστηριότητες του συλλόγου;

M.N. Σε ένα γενικό πλαίσιο 2 ώρες, όπου και κρατάει κάθε συνάντηση τις Δευτέρες που έχουμε στην δική μας ομάδα. Αν προκύψει κάτι άλλο, όπως κάποια έκθεση φωτογραφίας ή κάποια προβολή που οργανώνουμε ή εκδήλωση γενικότερα είναι παραπάνω οι ώρες. Κατά μέσο όρο μέσα στον χρόνο θα πω 2-3 ώρες την εβδομάδα.

I.T. Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετείχατε στο παρελθόν ή συμμετέχετε τώρα;

M.N. Εδώ στην ομάδα φωτογραφίας τα τελευταία δύο χρόνια.

I.T. Για ποιους λόγους επιλέξατε να συμμετέχετε στη συγκεκριμένη εκπαιδευτική δραστηριότητα, στην ομάδα της φωτογραφίας του ΑΣΤΟ;

M.N. Η φωτογραφία είναι το πάθος μου, θέλω να ασχοληθώ με αυτό. Μέσω αυτού εκφράζομαι και ήθελα να βρω ανθρώπους που σκέφτονται και λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο, χωρίς να επικεντρώνονται στο αντικείμενο της φωτογραφίας αυστηρά, αλλά να υπάρχει ταυτόχρονα με την γνώση και την εκπαίδευση πάνω στη φωτογραφία και το τεχνικό κομμάτι και η αίσθηση της κοινότητας, της ομάδας, της συνεργασίας, της αλληλεγγύης και της ανθρωπιάς. Και αυτός ο συνδυασμός με ικανοποιεί.

I.T. Ποιος θεωρείτε ότι είναι ο σημαντικότερος λόγος που επιλέξατε να ασχοληθείτε με αυτή την δραστηριότητα;

M.N. Η αλληλεγγύη.

I.T. Ποιο θεωρείτε ότι είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο για εσάς στη συμμετοχή σας στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα; Ποια άλλα εμπόδια και δυσκολίες έχετε αντιμετωπίσει κατά τη συμμετοχή σας;

M.N. Γενικά δεν υπάρχουν εμπόδια που να σχετίζονται άμεσα με την ομάδα, αλλά η έλλειψη ελεύθερου χρόνου λόγω εργασίας, που είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο στη ζωή των ανθρώπων γενικά, η μετακίνηση για κάποιον που μένει πιο μακριά, δηλαδή λειτουργικά ζητήματα.

I.T. Πώς αισθανθήκατε που ξαναγυρίσατε στην εκπαίδευση; Εσείς, βέβαια, δεν ξαναγυρίσατε, είσαστε μέσα στην εκπαίδευση. Όμως, υπήρξαν δεύτερες σκέψεις για να ασχοληθείτε με πράγματα καινούργια;

M.N. Ναι είναι πολύ εύκολο, αρκεί η ομάδα να λειτουργεί ανοιχτά, να είναι δεκτική προς τους ανθρώπους και να μην έχει ένα κλειστό χαρακτήρα και ένα ελιτίστικο προφίλ, οπότε ναι ήταν πάρα πολύ εύκολο.

I.T. Τι σας προσφέρει η συμμετοχή σας στον πολιτιστικό σύλλογο- πολιτιστική ομάδα;

M.N. Αρχικά, γνώσεις πάνω στο αντικείμενο, γνωριμία με ανθρώπους που ενδιαφέρονται από τη μια και έχουν το ίδιο πάθος, αλλά από την άλλη φεύγοντας από το αυστηρά καλλιτεχνικό κομμάτι, ανθρώπους που μοιράζονται τις ίδιες αξίες στη ζωή, που λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο, με ανθρωπιά, αλληλεγγύη, όπως είπα, και σεβασμό και είμαι σίγουρος και το έχω δε να συμβαίνει σε ανθρώπους που ψάχνουν στην καθημερινότητά

τους διέξοδο από κάποια πράγματα, είτε από πίεση, είτε από άγχος, είτε από άσχημα συναισθήματα, βρίσκουν ανθρώπους, γίνονται παρέες, υπάρχει επικοινωνία και εξέλιξη.

I.T. Θεωρείτε ότι διευρύνετε τις γνώσεις σας πάνω στο συγκεκριμένο διδακτικό αντικείμενο που επιλέξατε; Με ποιον τρόπο;

M.N. Όχι, γιατί είχα ασχοληθεί πάρα πάρα πολύ με αυτό, οπότε και πάλι στο τεχνικό κομμάτι, στο κομμάτι της φωτογραφίας τουλάχιστον, δεν έχω μάθει κάτι, αλλά το σύνολο της ομάδας είτε με τις εκθέσεις, είτε με τους ανθρώπους, με τις ιδέες που μπορεί να σου φέρει στο φωτογραφικό κομμάτι, γιατί είναι κάτι πολύ δημιουργικό, πιστεύω ότι με έχει βοηθήσει.

I.T. Θεωρείτε ότι έχει αλλάξει η κοινωνική σας ζωή με την ενασχόλησή σας στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα; Και αν ναι, με ποιον τρόπο;

M.N. Ναι, δεν θα μπορούσα να πω ότι έχει αλλάξει η κοινωνική μου ζωή. Με τους ίδιους τρόπους λειτουργώ και συμπεριφέρομαι, παρόλα αυτά χαίρομαι, γιατί όσο περισσότερους ανθρώπους βρίσκεις, όχι με τα δικά σου χαρακτηριστικά, αλλά με ωραίες αξίες, με όμορφα πράγματα μέσα τους και ενώνεσαι μαζί τους τόσο πιο δυνατό γίνεται αυτό απέναντι στο καθημερινό σκοτάδι, ας το πούμε έτσι.

I.T. Έχει επηρεάσει την ψυχολογία σας η συμμετοχή σας; Με ποιον τρόπο; Πώς θεωρείτε ότι έχετε επωφεληθεί συναισθηματικά;

M.N. Σίγουρα, θα έλεγα, γιατί όπως είπα, όταν οι άνθρωποι έρχονται σε επαφή και γνωρίζονται και δημιουργούνται σχέσεις και βοηθάνε ο ένας τον άλλον και στηρίζουν ο ένας τον άλλον, μέσα σε αυτό το πλαίσιο σίγουρα δημιουργούνται και συναισθηματικές σχέσεις, θα έλεγα, πιο ερωτικές σχέσεις ας πούμε, το πολύ απλό κάποιος κάποια βλέπει ένα άτομο που του αρέσει, γνωρίζονται έρχονται κοντά και αυτό είναι πολύ όμορφο σε πιο προσωπικό επίπεδο, οπότε ναι, θα πω ότι ναι.

I.T. Ποια είναι η μεγαλύτερη ικανοποίηση που σας προσφέρει η ενασχόλησή σας με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα;

M.N. Η μεγαλύτερη ικανοποίηση είναι ότι πλέον έχω καταφέρει να κινούμαι στο χώρο της φωτογραφίας, ερασιτεχνικά για την ώρα, αλλά με στόχο να το κάνω επαγγελματικά και με υπέροχους ανθρώπους.

I.T. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι έχετε ικανοποιήσει τις ανάγκες σας που αποτέλεσαν κίνητρο για τη συμμετοχή σας;

M.N. Έχουν ικανοποιηθεί σε μεγάλο ποσοστό. Ο λόγος που ξεκίνησα ήτα ότι έψαχνα, όπως είπα, ανθρώπους με το ίδιο ενδιαφέρον για την φωτογραφία και παράλληλα με ομορφιά μέσα τους και να δουλεύουμε πάνω σε αυτό. Οπότε ναι, σε μεγάλο ποσοστό ναι.

I.T. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των γνωστικών σας στόχων;

M.N. Ναι. Ένα μειονέκτημα που είχα πάντα εγώ ότι δεν έψαχνα, δεν είχα ασχοληθεί με ιστορικούς φωτογράφους, για να δω τη δουλειά τους, να εμπνευστώ, να πάρω ιδέες, να μάθω για την ιστορία της φωτογραφίας μέσω των ανθρώπων, κάτι το οποίο έχει γίνει εδώ.

I.T. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των κοινωνικών σας στόχων;

M.N. Ναι, σε τεράστιο βαθμό.

I.T. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των συναισθηματικών σας στόχων;

M.N. Επίσης, λόγω όλων των πραγμάτων που προανέφερα.

I.T. Έχετε να κάνετε κάποιες προτάσεις για τη βελτίωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που συμμετέχετε ως προς α) το περιεχόμενο της διδασκαλίας

M.N. Η ομάδα δεν κινείται ακριβώς σε ένα πλαίσιο διδασκαλίας, δηλαδή, δεν είναι μια τάξη με καθηγητή και μαθητές ή μαθήτριες, υπάρχει ένας συντονιστής οποίος προσφέρει την πληροφορία και οργανώνει τις δραστηριότητες που γίνονται, νομίζω ότι αυτό είναι και το ζήτημα εξέλιξης να μην σταματά αυτό, να γίνονται όλο και περισσότερα μεγαλύτερα πράγματα, εννοώ με μεγαλύτερο εύρος, με περισσότερο κόσμο και οι εκδηλώσεις που γίνονται και έχουν δημόσιο χαρακτήρα να καταφέρνουν την επικοινωνία που δεν είναι στον σύλλογο, ώστε να υπάρχει και η επικοινωνία των ιδεών, εκτός από το κομμάτι της φωτογραφίας.

I.T. Τον τρόπο που οι εκπαιδευτές διδάσκουν το συγκεκριμένο μάθημα ;

M.N. Ο τρόπος για μένα είναι για το πώς θα διευρυνθεί είναι δημόσιες ενέργειες ανοιχτές για κόσμο που προφανώς συμμετέχει στην ομάδα, αλλά και κόσμο που δεν συμμετέχει και πάντα με θεματικές οι οποίες αγγίζουν την κοινωνία σε βάθος και τα κοινωνικά προβλήματα.

I.T. Την προσωπικότητα του εκπαιδευτή (π.χ. να είναι πιο φιλικός, υποστηρικτικός κ.α.)

M.N. Ο συντονιστής είναι υπέροχος, είναι φοβερό παιδί, είναι πράος, ήρεμος, έχει σεβασμό και κατανόηση για τους ανθρώπους που συμμετέχουν στην ομάδα, είναι οργανωτικός και δεν έχω κάποιο αρνητικό να του προσάψω.

Σας ευχαριστώ πολύ για τη συμμετοχή σας

6η Συνέντευξη A.B.

I.T. Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;

A.B. 65+

I.T. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

A.B. Άγαμη

I.T. Έχετε παιδιά και αν ναι, πόσα;

A.B. Όχι

I.T. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;

A.B. Εξατάξιο Γυμνάσιο, άρα Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

I.T. Ποια είναι η κύρια επαγγελματική σας απασχόληση;

A.B. Συνταξιούχος

I.T. Σε ποιον πολιτιστικό σύλλογο ή πολιτιστική ομάδα συμμετέχετε ή συμμετείχατε στο παρελθόν;

A.B. «Ορμήτες» λέγεται η ομάδα μας, ομάδα χοροθεάτρου των εργαζομένων του Πανεπιστημίου Πατρών.

I.T. Έχετε ελεύθερο χρόνο στην καθημερινότητά σας; Πόσος είναι ο ελεύθερος χρόνος καθημερινά μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών σας υποχρεώσεων;

A.B. Και βέβαια. Σε ώρες και 5 και 6 ώρες.

Ι.Τ. Πόσες ώρες την εβδομάδα διαθέτετε για τη συμμετοχή σας σε δραστηριότητες του συλλόγου;

Α.Β Για τις πρόβες διέθετα 2 ώρες την εβδομάδα, κάθε Κυριακή, όχι περισσότερο, γιατί δεν είχε χρόνο η δασκάλα, βασικά. Βέβαια, όταν ήταν παραμονές των παραστάσεων είχαμε περισσότερες ώρες.

Ι.Τ. Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετείχατε στο παρελθόν ή συμμετέχετε τώρα;

Α.Β Με άλλη δασκάλα στο χοροθέατρο, και εκτός από χοροθέατρο ερχόμουν στην ομάδα της Κοινοτοπίας που έχουμε χορωδία.

Ι.Τ. Για ποιους λόγους επιλέξατε να συμμετέχετε στο χοροθέατρο;

Α.Β Αφενός ήθελα με κάτι να ασχοληθώ και μου αρέσει. Είναι κάτι που μου άρεσε σαν δράση, μαθαίνεις πράγματα, με την κίνηση, με την έκφραση, γιατί έχει έκφραση, δηλαδή δεν είναι απλώς κινείσαι, πρέπει να εκφράζεις για να δώσεις στον άλλον να καταλάβει, όχι μόνο με την κίνηση, γιατί αλλιώς δεν γίνεται, γιατί δεν υπάρχουν λόγια, δεν μιλάμε. Ακριβώς επειδή δεν μιλάμε, γιατί εγώ δεν μπορώ να μαθαίνω λόγια για αυτό το διάλεξα, με την κίνηση δεν είχα ποτέ πρόβλημα. Βέβαια πάντα μαθαίνεις.

Ι.Τ. Ποιος θεωρείτε ότι είναι ο σημαντικότερος λόγος που επιλέξατε να ασχοληθείτε με αυτή την δραστηριότητα;

Α.Β. Ναι, το βασικό κίνητρο είναι η μάθηση. Το να εκτεθώ, δεν είμαι άνθρωπος που μου αρέσει να εκτίθεμαι, αλλά βέβαια και το ότι εκτέθηκα ήταν κάποιο βήμα, ότι εντάξει, εκτέθηκα στον κόσμο και δεν με πείραξε. Δηλαδή δεν ένιωσα ούτε ντροπή, ούτε...ό,τι έκανα, έκανα εκείνη την στιγμή που είμαι μπροστά στο κοινό.

Ι.Τ. Ποιο θεωρείτε ότι είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο για εσάς στη συμμετοχή σας στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα;

Α.Β. Φέτος έγινε αυτό και σταμάτησα. Ήταν θέμα υγείας. Δεν μπορούσα να συμμετέχω, να έχω πάρει έναν ρόλο και κάποια στιγμή να πρέπει να πω ότι δεν μπορώ, δηλαδή πρέπει να τα έχω ξεκαθαρισμένα αυτά τα πράγματα, δηλαδή δεν είμαι ένας άνθρωπος να πω ωχ κάτι μου έτυχε δεν μπορώ, δεν μπορώ αυτό το πράγμα για κάτι που ήξερα ότι μπορεί να γίνει. Μπορεί να τύχει στον οποιονδήποτε κάτι, εντάξει κάποιο απρόοπτο, αλλά επειδή αυτό

υπήρχε στο πρόγραμμα δεν μπορούσα να λέω, ξέρεις Κατερίνα; μπορώ να έρθω, τώρα δεν μπορώ να έρθω. Έπρεπε να υπάρχει μια συνέπεια και το έχασα.

I.T. Ποια άλλα εμπόδια και δυσκολίες έχετε αντιμετωπίσει κατά τη συμμετοχή σας;

A.B. Μόνο ο κόβιντ ήταν εμπόδιο για την τελευταία παράσταση, γιατί είχαμε πρόβλημα στις πρόβες με τις μάσκες και όταν υπάρχει κίνηση...ήταν κρύα η αίθουσα, είχαμε ανοιχτά τα παράθυρα...είχαμε λίγο θέμα. 12-13 Μαρτίου έγιναν δύο παραστάσεις μας, πέρσι (2022), 14 Μαρτίου αρρώστησε όλη η ομάδα από κόβιντ, γιατί ήμασταν στα παρασκήνια όλοι μαζί, χωρίς μάσκες, κάποιος...κάτι και τη Δευτέρα ήμασταν όλοι τέξα. Ενώ φοβόμασταν μήπως Το περάσαμε, ενώ φοβόμασταν μήπως κρυώσουμε, έκανε φοβερό κρύο εκείνο τον Μάρτη, και ήμασταν στις τελευταίες πρόβες με ρούχα πολύ λεπτούλια, και λέγαμε θα κρυολογήσουμε, δεν υπάρχει περίπτωση, αλλά δεν κρυολογήσαμε, κολλήσαμε κόβιντ.

I.T. Πώς αισθανθήκατε που ξαναγυρίσατε στην εκπαίδευση; Έχετε αφήσει το σχολείο πριν χρόνια, ήταν εύκολο για εσάς;

A.B. Πολύ εύκολο. Πολύ απλό. Γιατί είναι κάτι που μου αρέσει.

I.T. Δεν υπήρξαν δεύτερες σκέψεις;

A.B. Καθόλου. Όχι, καθόλου. Γιατί είναι κάτι που ξέρω τι είναι, δεν έχω δυσκολία, δηλαδή αν μου λέγανε πήγαινε να παίξεις θέατρο, γιατί χρειαζόμαστε, ε θα το σκεφτόμουν πάρα πολύ.

I.T. Ήταν δηλαδή πάνω στα ενδιαφέροντά σας και στις ικανότητές σας;

A.B. Ναι, αυτό ακριβώς και δεν με δυσκόλεψε. Όχι, καθόλου.

I.T. Τι σας πρόσφερε η συμμετοχή σας στον πολιτιστικό σύλλογο- πολιτιστική ομάδα;

A.B. Πρώτα, ότι έχω μια επικοινωνία με ανθρώπους και είναι και διάφοροι χαρακτήρες πάντα. Εε πώς είσαι μέσα σε ένα, πώς το λένε, δεν είσαι απομονωμένος. Λειτουργείς πάλι στην κοινωνία, γιατί πέρα από τη δουλειά, που ήταν και η δουλειά μου αρκετά επικοινωνιακή, πολύ έως πολύ, γιατί είχα να κάνω με φοιτητές, με κόσμο, ότι δραστηριοποιούμαι ότι είμαι μέσα στην κοινωνία, να ντυθώ, να περιποιηθώ τον εαυτό μου, γιατί μ' αρέσει εεε και όλα αυτά μου δίνουν πολύ ενέργεια.

Ι.Τ. Πολύ ωραία. Λοιπόν, θεωρείτε ότι διευρύνετε τις γνώσεις σας πάνω στο συγκεκριμένο θέμα, στην ομάδα που ήσασταν;

Α.Β. Ναι, στην κινησιολογία. Ναι, μαθαίνεις πράγματα.

Ι.Τ. Θεωρείτε ότι έχει αλλάξει η κοινωνική σας ζωή με την ενασχόλησή σας στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα; Και αν ναι, με ποιον τρόπο;

Α.Β. Όχι

Ι.Τ. Έχει επηρεάσει την ψυχολογία σας η συμμετοχή σας; Με ποιον τρόπο; Πώς θεωρείτε ότι έχετε επωφεληθεί συναισθηματικά;

Α.Β. Πάρα πολύ. Δηλαδή, ήταν κάτι που με ευχαριστούσε πάρα πολύ. Και η εξέλιξη της παράστασης και αυτό που βλέπεις πώς ξεκινάει και πώς καταλήγει, το αποτέλεσμα, οι γνώμες των ανθρώπων που το είδανε, των φίλων, χωρίς να θέλουν τα αυτιά μας να μας τα κολακέψουν, άλλωστε και εμείς το βλέπουμε, γιατί βλέπουμε την εξέλιξη πώς είναι χρόνο με τον χρόνο.

Ι.Τ. Ποια είναι η μεγαλύτερη ικανοποίηση που σας προσφέρει η ενασχόλησή σας με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα;

Α.Β. Δεν μπορώ να βρω κάτι ιδιαίτερο. Είναι όλη η πορεία, γιατί είναι ότι βρίσκεσαι με την ομάδα και βιώνεις πράγματα... και πίσω στα παρασκήνια...και τις ημέρες των παραστάσεων εεε τις μικροδυσκολίες, πώς τις αντιμετωπίζεις, δηλαδή σαν ομάδα. Είναι πάρα πολύ όμορφο. Δηλαδή έχουμε παίξει κάποια άλλη παράσταση στο «Λιθογραφείο», όχι το μπέρδεψα στο θέατρο που είναι στον Άγιο Διονύσιο, στο «Επίκεντρο». Άνοιξη, λοιπόν, και ήμασταν ξυπόλητες εννοείται, και βγαίνουμε από τα παρασκήνια και πρέπει να κάνουμε έναν κύκλο ξυπόλητες να πρέπει να μπαίνουμε μέσα, δηλαδή έχει και αυτά, τα οποία και αυτά είναι ωραία ή να μη βλέπεις τίποτα, να μην υπάρχει φως πίσω στα παρασκήνια, γιατί δεν πρέπει να υπάρχει φως και να πρέπει να ψάχνεσαι με ποιον είσαι δίπλα. Δηλαδή είναι ωραίες εμπειρίες.

Ι.Τ. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι έχετε ικανοποιήσει τις ανάγκες σας που αποτέλεσαν κίνητρο για τη συμμετοχή σας;

Α.Β. Ε ναι βέβαια. Σε μεγάλο βαθμό.

Ι.Τ. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των γνωστικών σας στόχων;

A.B. Ναι

I.T. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των κοινωνικών σας στόχων;

A.B. Ναι

I.T. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των συναισθηματικών σας στόχων;

A.B. Ναι

I.T. Έχετε να κάνετε κάποιες προτάσεις για τη βελτίωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που συμμετέχετε ως προς α) το περιεχόμενο της διδασκαλίας

A.B. Όχι, όχι και να ήθελα δεν μπορούμε σαν μαθήτριες να πούμε τη γνώμη μας σε κάτι. Όχι, γιατί εκεί μπερδεύεται το πράγμα.

I.T. Τον τρόπο που οι εκπαιδευτές διδάσκουν το συγκεκριμένο μάθημα ;

A.B. Όχι

I.T. Την προσωπικότητα του εκπαιδευτή (π.χ. να είναι πιο φιλικός, υποστηρικτικός κ.α.). Είστε ικανοποιημένη;

A.B. Όχι, απόλυτα. Θα ήθελα να είναι λίγο πιο δίκαιος. Γιατί, εντάξει, πάντα σε όλες τις ομάδες, όμως συμβαίνει. Και αυτός δεν είναι τέλειος. Εντάξει, όταν μιλάς και εκφέρεις την άποψή σου, δεν αρέσει συνήθως, δεν είμαι εγώ αυτή, γιατί δεν είμαι τέτοιος χαρακτήρας, αλλά το είδα στην αδελφή μου. Η αδελφή μου είναι άλλος χαρακτήρας, θα την πει, δεν υπάρχει περίπτωση και με το δίκιο της, δεν είναι άδικη. Η δασκάλα την αδίκησε. Έβγαλε την αδελφή μου απέξω, γιατί της ανέφερε κάτι, το οποίο ήταν πολύ σωστό που της το ανέφερε. Αλλά αυτά όλα δεν μπορείς να τα έχεις τέλεια. Έχουμε ωριμάσει μέσα σε συλλόγους και μέσα στις φιλικές παρέες, έτσι είναι πρέπει να κάνεις κάπου πίσω, να πεις μέχρι ένα σημείο.

Σας ευχαριστώ πολύ για τη συμμετοχή σας

7η Συνέντευξη B.I.

I.T. Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;

B.I. 56-64

I.T. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

B.I. Παντρεμένος

I.T. Έχετε παιδιά και αν ναι, πόσα;

B.I. Τρία.

I.T. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;

B.I.. Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση

I.T. Ποια είναι η κύρια επαγγελματική σας απασχόληση;

B.I. Εκπαιδευτικός Μέσης Εκπαίδευσης

I.T. Σε ποιον πολιτιστικό σύλλογο ή πολιτιστική ομάδα συμμετέχετε;

B.I. Θεατρική ομάδα γονέων 16^{ου} Δημοτικού Σχολείου Πάτρας

I.T. Πόσος είναι ο ελεύθερος χρόνος καθημερινά μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών σας υποχρεώσεων;

B.I. Μία με δύο ώρες την ημέρα

I.T. Πόσες ώρες την εβδομάδα διαθέτατε για τη συμμετοχή σας σε δραστηριότητες του συλλόγου;

B.I. 2 ώρες την εβδομάδα σε μόνιμη βάση. Απλά όταν πλησίαζε η παράσταση γινόταν πιο συχνό το οποίο μπορεί να έφτανε μέχρι 4 ώρες την εβδομάδα.

I.T. Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετείχατε στο παρελθόν ή συμμετέχετε τώρα;

B.I. Όχι. Υπήρχε μια εκπαίδευση πάνω στη θεατρική παιδεία, στην ομάδα αυτή. Αυτό κράτησε κανά 2 μήνες.

I.T.. Για ποιους λόγους επιλέξατε να συμμετέχετε σε αυτή την θεατρική ομάδα;

B.I. Κοίταξε να δεις. Ήταν η παρέα που με ώθησε να συμμετάσχω οργανωτικά στην αρχή. Υπήρχε μια τάση από κάποιους, θέλανε κάποιοι και λέω εντάξει και εγώ μαζί σας έτσι. Και πήγα με την διάθεση να οργανώσω, να βοηθήσω να γίνει η ομάδα, όχι με την πρόθεση ότι θα γίνω κι εγώ ηθοποιός, ότι θα παίζω...

I.T. Και πώς έγινε η μεταστροφή;

B.I. Όταν παρακολουθούσα την θεατρική παιδεία, που λίγο πολύ ήμασταν γονείς...

I.T. Η θεατρική παιδεία ήταν μαθήματα;

B.I. Ήταν ένας θεατρολόγος, δάσκαλος ήταν αυτός , ο οποίος προσπαθούσε να διδάξει, γιατί εμείς εκεί πέρα όλοι γονείς έτσι παιδιών ήμασταν, δεν είχαμε δηλαδή εξοικείωση με το θέμα και έβλεπα ότι υπήρχε ένα κόλλημα, ξέρεις, δεν υπήρχε το θάρρος από πολλούς. Σαν πιο θρασύς , ως αναφορά τη συμπεριφορά, άρχισα να επιδεικνύομαι, προκειμένου οι άλλοι να αποκτήσουν θάρρος. Να εκτίθεμαι εγώ, δηλαδή, έτσι για να αποκτήσουν και οι άλλοι θάρρος και με αυτόν τον τρόπο άρχισα και εγώ να ξεπερνάω αυτά τα κολλήματα. Ας το πούμε το είδα και λίγο αλτρουιστικά στην αρχή, να σπρώξω και τους άλλους, να σπρώξω την ομάδα. Έτσι ..ας το κάνω, ρε παιδί μου...εεε μπορεί να υπήρχε άλλος ένας κι εγώ δεύτερος και σιγά σιγά και έτσι άρχισε..

I.T. Ποιο θεωρείτε ότι είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο για εσάς στη συμμετοχή σας στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα;

B.I. Κοίταξε, αν υπήρχε ένα εμπόδιο...Στην αρχή δεν υπήρχε κάποιο εμπόδιο, γιατί, εφόσον το είχαμε πει όλοι έτσι ότι ήταν ένα φιλικό περιβάλλον, καταλάβαμε όλοι το είχαμε κουβεντιάσει και μεταξύ μας ότι λειτουργούσε και σαν ψυχοθεραπεία για όλους όλη αυτή η κίνηση. Πραγματικά ήταν ψυχοθεραπεία, γιατί κάναμε το χαβαλέ μας, χωρίς να υπάρχει πραγματική υποχρέωση. Δεν ήμασταν επαγγελματίες ηθοποιοί, δεν το είχαμε δει ποτέ έτσι. Και επειδή υπήρχε και η δημιουργικότητα, δηλαδή ο καθένας έκανε και τα δικά του, αυτοσχεδιάζαμε αβέρτα. Αφού η πρώτη παράσταση που ανεβάσαμε, ξεκινήσαμε χωρίς σενάριο, δηλαδή το φτιάχναμε ενώ παίζαμε.

I.T. Για να μείνουμε στα εμπόδια, δεν υπήρξε κάποιο συγκεκριμένο εμπόδιο;

B.I. Δεν υπήρχε κάποιο εμπόδιο. Σίγουρα υπήρχαν κάποιες υποχρεώσεις, μπορεί να αναβάλαμε κάποια παρουσία μας στις πρόβες, αλλά αυτό.

I.T. Πώς αισθανθήκατε που ξαναγυρίσατε στην εκπαίδευση; Ήταν εύκολο για εσάς; Υπήρξαν δεύτερες σκέψεις;

B.I. Ήταν εύκολο, γιατί δεν υπήρχε ανταγωνισμός. Πραγματικά ήταν εύκολο.

I.T. Δεν υπήρχαν δεύτερες σκέψεις, τι πάω να κάνω τώρα;

B.I. Όχι, γιατί το διασκεδάσαμε. Δεν το είχαμε δει ποτέ επαγγελματικά. Το διασκεδάσαμε. Δεν υπήρχε κάτι...

Ι.Τ. Τι θεωρείτε ότι σας πρόσφερε αυτή η συμμετοχή;

Β.Ι. Διασκέδαση, έτσι σίγουρα πρώτα από όλα για τον εαυτό μου. Περνάγαμε καλά, δηλαδή, δεν υπήρχε ένταση μεταξύ μας. Πάντα υπήρχε η παρότρυνση, το πείραγμα. Περνάγαμε καλά. Απλά. Τίποτα περισσότερο, τίποτα λιγότερο. Οπότε περνάω καλά, πάω.

Ι.Τ. Θεωρείτε ότι διευρύνετε τις γνώσεις σας πάνω στο θέατρο; Με ποιον τρόπο;

Β.Ι. Ναι, σίγουρα. Όταν παίζαμε Σαίξπηρ, έμαθα και για τον Σαίξπηρ, έτσι;

Ι.Τ. Και με τα πρώτα μαθήματα, με τη θεατρική παιδεία;

Β.Ι. Τα της θεατρικής παιδείας, όντως, είναι περισσότερο να ξεπεράσεις την έκθεσή σου στο κοινό. Όλο αυτό δηλ. το τρακ που δημιουργείται κλπ. Η έκθεση στο κοινό είναι ένα βασικό πρόβλημα. Όλο αυτό το ξεπεράσαμε.

Ι.Τ. Θεωρείτε ότι έχει αλλάξει η κοινωνική σας ζωή με την ενασχόλησή σας στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα; Και αν ναι, με ποιον τρόπο;

Β.Ι. Ότι γίνεσαι ευρύτερα γνωστός; Να το πω έτσι; Δηλαδή απέκτησα κι άλλους που με ξέρουν; Και ειδικά εκεί στη γειτονιά, όπως ήμασταν, μας μάθανε περισσότεροι της γειτονιάς.

Ι.Τ. Έχει επηρεάσει την ψυχολογία σας η συμμετοχή σας; Με ποιον τρόπο; Πώς θεωρείτε ότι έχετε επωφεληθεί συναισθηματικά;

Φ.Κ. Και μόνο η έκφραση ότι διασκεδάσω σε κάνει να αισθάνεσαι καλύτερα. Δεν φτιάχνει η ψυχολογία σου έτσι; Πηγαίνοντας εκεί πέρα, έστω ότι έχεις κάποια προβλήματα, στη δουλειά σου, στο σπίτι σου ο,τιδήποτε, πήγαινες εκεί πέρα και ξεχνιόσουν πρώτα απ' όλα. Έβρισκες την παρέα, ήταν ένα συγκεκριμένο κλίμα το οποίο υπήρχε. Έμπαινες σε αυτό το κλίμα και όλος ο υπόλοιπος κόσμος ξεχνιόταν και αυτό σε ηρεμεί. Αν υπήρχαν θέματα. Έτσι το έβλεπα σε μένα, το έβλεπα και σε άλλους, που έρχονταν αγχωμένοι από τη δουλειά τους και με κατεβασμένα μούτρα και στο τέλος φεύγανε γελαστοί.

Ι.Τ. Ποια ήταν η μεγαλύτερη ικανοποίηση που σας προσέφερε;

Β.Ι. Πρώτα απ' όλα ήταν να ξεπεράσω το κόμπλεξ του κοινού. Μεγάλη υπόθεση αυτό. Δεν θεωρώ ότι είναι μόνο ένα πράγμα. Δεύτερη είναι ότι οι δικοί μου άνθρωποι, η οικογένειά μου, το χάρηκαν. Τα παιδιά μου έρχονταν να με δούνε και το διασκεδάζανε και αυτά. Τώρα, σαν πιο βασικά αυτά.

Ι.Τ. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι έχετε ικανοποιήσει τις ανάγκες σας που αποτέλεσαν κίνητρο για τη συμμετοχή σας;

Β.Ι. Σίγουρα ικανοποιήθηκε η ανάγκη που ήταν να στήσουμε τη θεατρική ομάδα. Και όχι απλά στήθηκε, τελικά διευρύνθηκε και από άλλα άτομα και ακόμα υπάρχει αυτή η ομάδα.

Ι.Τ. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των γνωστικών σας στόχων;

Β.Ι. Κοιτά να δεις, αν σκεφτείς ότι δεν είχα θέσει γνωστικούς στόχους. Δεν υπήρχε κάτι τέτοιο. Οπότε, απλά κάθε φορά κέρδιζα κάτι. Δεν θεωρώ ότι υπήρχε κάποιος συγκεκριμένος στόχος και τον έφτασα.

Ι.Τ. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των κοινωνικών σας στόχων;

Β.Ι. Αυτοί σίγουρα επιτεύχθηκαν. Και μόνο ότι διεύρυνες τους γνωστούς κλπ. σίγουρα.

Ι.Τ. Νιώθετε ικανοποίηση από την επίτευξη των συναισθηματικών σας στόχων;

Β.Ι. Σίγουρα. Η λέξη διασκέδαση τα λέει όλα.

Ι.Τ. Κλείνοντας, να πάμε σε προτάσεις για βελτίωση, αν υπάρχουν. Θα μπορούσες να προτείνεις κάτι για να βελτιωθεί το περιεχόμενο της διδασκαλίας;

Β.Ι. Κοίταξε να δεις. Αυτή ήταν και μια διαφωνία μου, να το πω έτσι. Τί να το πεις έτσι, έτσι είναι. Γιατί από την πλευρά του σκηνοθέτη, στις πρόβες μου λέει δεν σε νοιάζει να πάει καλά η παράσταση; Η απάντησή μου ήταν όχι, δεν με ενδιαφέρει. Δηλαδή, είναι το τελευταίο πράγμα που με ενδιαφέρει, αν θα πάει καλά η παράσταση, γιατί δεν είμαστε επαγγελματίες. Πρέπει να σκέφτομαι αυτό που κάθε φορά γίνεται διασκεδαστικό. Επειδή έτσι πέρασε και στην υπόλοιπη παρέα, το ότι εμείς περνάγαμε καλά στις πρόβες και δημιουργούταν ένα ωραίο κλίμα μεταξύ μας, ήμουν σίγουρος ότι αυτό θα βγει και στην παράσταση. Που όντως βγήκε. Δεν είναι δηλαδή ότι, επιδιώξαμε βελτίωση, απλά ο καθένας αφέθηκε στο να δημιουργεί τα δικά του, μπορεί να τα κριτικάραμε, να συμφωνούσαμε, να διαφωνούσαμε, με καλή διάθεση, χωρίς να υπήρχε πίεση. Τώρα, αν ο καθένας αυτό που έκανε βελτίωνε ή αν δεν βελτίωνε, ήταν το τελευταίο που μας ενδιέφερε.

Ι.Τ. Στον τρόπο; Θα πρότεινες κάτι να άλλαζε στον τρόπο που οι εκπαιδευτές διδάσκουν το συγκεκριμένο μάθημα;

B.I. Ο σκηνοθέτης επειδή πάντα το βλέπει σαν πιο επαγγελματίας, θα πρότεινα να μην το βλέπει έτσι. Να το βλέπει εμείς να περνάμε καλά, χωρίς να αγχωνόμαστε. Να μην υπάρχει αυτό το θέμα. Το θέμα του άγχους.

I.T. Την προσωπικότητα του εκπαιδευτή (π.χ. να είναι πιο φιλικός, υποστηρικτικός κ.α.)

B.I. Φιλικός και υποστηρικτικός θα έλεγα ότι υποχρεωτικά πρέπει να είναι.

I.T. Κάτι άλλο που θα θέλατε να είναι;

B.I. Ήταν, ας το πούμε έτσι, το σκεπτικό, ως πως έβλεπε τις παραστάσεις που ήταν να ανεβάσουμε, ήταν λίγο μονόπλευρες. Ήταν ένα συγκεκριμένο στυλ. Ενώ υπήρχαν διαθέσεις και για πολλά άλλα διαφορετικά. Δεν είμαστε επαγγελματίες.

I.T. δεν άκουγε τι είχατε να πείτε ως ομάδα;

B.I. Επέμενε, επέμενε στο δικό της.

I.T. Άρα θα ήταν καλύτερα να ήταν πιο ανοιχτός να ακούει τις άλλες απόψεις;

B.I. Γιατί αυτοί είμαστε εμείς. Αυτή ήρθε μετά. Ο πρώτος εκπαιδευτής έφυγε.

I.T. Υπήρξε αλλαγή;

B.I. Υπήρξε αλλαγή, γιατί ο πρώτος εκπαιδευτής πήρε μετάθεση, πήγε σε άλλη πόλη

I.T. Λόγω πρακτικών ζητημάτων;

B.I. Πρακτικών ζητημάτων. Και αυτή μας πήρε είδηση από το μπαλκόνι της, γιατί εμείς κάναμε χαβαλέ συνέχεια και είπε σας θέλω. Κάπως έτσι δηλαδή.

Σας ευχαριστώ πολύ για τη συμμετοχή σας

Παράρτημα Δ: «Πίνακες»

Οι παρακάτω πίνακες παρουσιάζουν τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα, όπως ακριβώς καταγράφηκαν στο φύλλο απαντήσεων (excel) του ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου.

Πίνακας ΠΔ-1 Πολιτιστικοί Σύλλογοι και ομάδες

Πολιτιστικοί Σύλλογοι και ομάδες
Θεατρικό Εργαστήρι "Περιπλάνηση"
Θέατρο Δορας Στράτου (Αθήνα)
Φυσιολατρικός σύνδεσμος Πατρών
Χορευτική ομάδα συλλόγου λυκουριωτών
Χορευτικός όμιλος πανεπιστημίου Πατρών
ΑΣΤΟ επικοινωνούμε
Χορευτικό Δήμου Πατρέων
Πολιτιστικός Σύλλογος Σίφνου- Σιφνος
ΑΣΤΟ Πάτρα
ΑΣΤΟ-Επικοινωνούμε
Δήμος Πατρέων
ΑΘΗΝΑ, ΑΛΕΦ, ΛΕΣΧΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ
ΑΣΤΟ-Επικοινωνούμε, Χορωδία Belcantes Πάτρα
Λέσχη ανάγνωσης θεατρικού έργου "Theatre in the city"
ΑΣΤΟ Τριων Ναυαρχων, Πατρα
Σύλλογος Ηπειρωτων φοιτητων Θεσσαλονίκης
Φίλοι της παράδοσης - Πάτρα
ΑΣΤΟ επικοινωνούμε Πάτρα
Πολιτιστικός σύλλογος Σίφνου
Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βιλιβινας
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΥ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ
Πολιτιστικός Σύλλογος Σαραγιων, Ευεργετικός Σύλλογος Γαρδικίου, Πολιτιστικός Σύλλογος Λεπτοκαρυάς,Περιοχη Τρικάλων
Συμμετέχω σε ερασιτεχνική θεατρική ομάδα.ρική
Χορού, Φωτογραφίας
Πολυφωνική Πάτρας
Tanguera & ΛΑΧΟΠ, Πάτρα
Δυμαρίστη Ν.Αχαιας

Φυσιολατρικός Πάτρα
ΠΑΝΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΤΡΩΝ
Πανηπειρωτικός Σύλλογος Πατρών
Λύκειο Ελληνίδων , Πανηπειρωτικός σύλλογος
Πανηπειρωτικός σύλλογος Πάτρας
Πανηπειρωτικός Σύλλογος Πατρων Ομάδα Φωτογραφίας
Πολιτιστικός σύλλογος του χωριού μου, Αδερφοτητα Χελωνιτων Άρτας και Σύλλογοι Γονεων και Κηδεμόνων 47ου Δημοτικού και 12ου Γυμνασίου Πάτρας, επίσης τώρα είμαι μέλος του Πανηπειρωτικού Πάτρας και ανήκω ως μέλος στου τμήμα της φωτογραφίας του.
Στην ομάδα πεζοπορίας Καπανδριτίου, χορωδία Καπανδριτίου θεατρική ομάδα Αφιδνων
UP FM - ραδιοφωνικός σταθμός πανεπιστημίου Πατρών
Καλλιτεχνικό εργαστήρι Αγρινίου
Σύλλογος παραδοσιακών χορών Σελεμνος Κάτω καστρίτσι
Λαογραφικός Χορευτικός Όμιλος Πατρών
Πανηπειρωτικός Σύλλογος Πατρων Πάτρα
ΔυμΑριστη, Εκπολιτιστικός σύλλογος Αναγέννηση
UP FM - Ρ.Σ. Πανεπιστημίου Πατρών
Πανηπειρωτικός Σύλλογος Πατρών
Πανηπειρωτικός Σύλλογος Πατρων
Θεσσαλονικη
Πανηπειρωτικός Σύλλογος Πατρών
Πανηπειρωτικός Σύλλογος Πατρών
Πολιτιστικός σύλλογος Τήλου
Πολιτιστικός Σύλλογος Κάτω Αλισσού, Ν. Αχαιας
Λυκειο των Ελληνίδων Κερατεας
Σύλλογος γονέων και κηδεμόνων του 5ου Δημοτικού σχολείου Πατρών
Πολιτιστικός Σύλλογος Βάρδας
Πολιτιστικός και Λαογραφικός σύλλογος Κερατέας Ηγέχορος
Μορφωτικός Αναπτυξιακος Σύλλογος Γρεβεντίου Ιωαννίνων
Κοινοτοπία Πάτρα
Πολιτιστικός Σύνδεσμος Ζαγορισίων - Ιωάννινα και Μ.Α.Σ. Γρεβεντίου- Γρεβενίτι, Ζαγόρι
Πολιτιστικός συλλογος Αγυιας-Τερψιθεας
Πολιτιστικός σύλλογος Αγίου Παντελεήμονα Πάτρα
Θεατρική ομάδα Καλύμνου
Πολιτιστικο Κεντρο Εργαζομενων και Συνταξιουχων ΟΤΕ Ν. Ιωαννινων
Συλλογος Μεσσηνίων της Πάτρας
ΜΑΣ Γρεβεντίου, Ιωάννινα

Μορφωτικός Αναπτυξιακός Σύλλογος Γρεβενιτίου (Ιωάννινα)
Χορευτικός Σύλλογος Λέρου
Στεγη Πολιτισμού&Παραδοσης Καλαβρυτινων &Φύλων "ΑΓΙΑ ΛΑΥΡΑ"
Σύλλογος παραδοσιακών χορών εκπαιδευτικών, Παροικια Παρου
Χορευτικό σύλλογο εκπαιδευτικών στο Δήμο Πάρου
Αρης - Πάρος
Στον πολιτιστικό σύλλογο Αγίου Αλεξίου Πατρών
Λουτσα, Ιωαννινα
Χορανθη Ξυλόκαστρο Κορινθίας
Παραδοσιακοί χοροί κεδά Αντιπάρου Σύλλογος γυναικών Αντιπάρου
Χορευτικό τμήμα Δήμου Πατρέων
Παρος
Σύλλογο αυτοδιδτων Αχαιας, Σύλλογο-ινστιτουτο ναυτικής ιστορίας ΕΛ.Ι.Ν.ΙΣ
Πορπα φοιτητικές ομάδες εκπα
ΝΕΑΡοςOSMOS(Βαρδα)& στον ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΒΑΡΔΑΣ
Πολιτιστικός σύλλογος Βαρδας
Καλλιτεχνικό εργαστήρι Δήμου Πατρέων
Ροές, Πάτρα
Φυσιολατρικός Πατρών
Χορευτικούς Σύλλογος
Σύλλογος Πελοποννησίων Ελευσίνας
Χορωδία ΑΓΑΠΗ, Περαία Δημοσ Θερμαϊκού.
Ορμητες. Ομάδα εργαζομένων Πανεπιστημίου Πατρων
ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΡΩΓΜΗ
Πολιτιστικός Αραχωβιτικών
Επίκεντρο Πάτρας
Κινηση Πρόταση για εναν αλλο τροπο ζωης ,πατρα σαρανταπορου αγ.σοφια
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ
Θεατρικό εργαστήρι Πειραματική Σκηνή Ν. Ιωνίας βολου
ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΖΑΒΛΑΝΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ
Α.Σ.Τ.Ο ΕΠΘΚΟΙΝΩΝΟΥΜΕ
ΑΣΤΟ
Α.Σ.Τ.Ο. Πάτρα
Α.Σ.Τ.Ο. ΠΑΤΡΑΣ
ΑΣΤΟ κ ΡΟΕΣ, Πάτρα
ΑΣΤΟ Επικοινωνούμε-Πάτρα

Πολιτιστικός σύλλογος Εύβοιας
ΑΣΤΟ – ΠΑΤΡΑ
Φίλοι της παράδοσης,ΑΣΤΟ, Λύκειο Ελληνίδων.,όλα στην Πάτρα
Πολιτιστικός σύλλογος Πατρας
-
ΠΑΝΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΤΡΩΝ
1. ΑΣΤΟ Επικοινωνούμε -Πάτρα, 2.Πολιτιστικός Σύλλογος Αγ. Τριάδας Πατρών, 3. Ελεύθερη ορχήστρα -Πάτρα.
Στον Πανηπειρωτικό σύλλογο Πατρών.
Σύλλογος συνταξιούχων ΟΤΕ Χορευτικό Λατιν
Άστο
Πανηπειρωτικός σύλλογος Πατρών
Στις πολιτιστικές ομάδες φοιτητών πανεπιστημίου πατρών
Χορευτικός σύλλογος Καμαρών
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΓΥΪΑΣ ΠΑΤΡΑΣ
Πανηπειρωτικός Πατρών
Πολιτιστικός σύλλογος Πανεπιστημίου Πατρών
Πολιτιστικός Σύλλογος Κλειτορίας
Πολιτιστικός Σύλλογος Κλειτορίας Καλαβρυτών Αχαιας
Πανηπειρωτικός Σύλλογος Πατρών και Σύνδεσμος Συρρακιωτών Πάτρας
Στον πολιτιστικό σύλλογο Χορεύσεις, Άγιο Στέφανο Αττικής
Δόρα Στράτου - Κέντρο Αθήνας
Θέατρο Δόρα Στράτου
Θέατρο Δόρας Στράτου, Ηπειρωτες Βύρωνα, Ένωση Ποντίων Νικαιας
Χορευτική ομάδα Πανθρακικής ομοσπονδίας Νοτίου Ελλάδος (στο παρελθόν)και στον ΔΗΜΟ ΠΑΛΑΙΟΥ ΦΑΛΗΡΟΥ εδώ και 15 χρόνια και συνεχίζω
Παραδοσιακή Φλόγα, Τλιον - Θέατρο Δόρα Στράτου, Φιλοπάππου ,
Παραδοσιακών χορών,Δορά Στρατου,θεατρική ομάδα". παρά ένα"..λέσχη ανάγνωσης Ηλιούπολης. Ένα
Πολιτιστικό σύλλογο Σίφνου
Θέατρο Δώρα Στράτου
Δορα Στράτου,ένωση κρητών άγιων αναργύρων
Χορευτικό τμήμα Δόρας Στράτου- Πολιτιστικός Σύλλογος Άνω Λιούμη Αιγάλεω
Θέατρο Δορά Στρατου/Φιλοπάππου
Δορα Στρατου & Σύλλογος Πανταχού Οξυωτών "Αγ. Δημητριος"
Ελληνικοί χοροί θέατρο Δόρα Στράτου, Αθήνα
Θέατρο Δώρα Στράτου

ΠΑΝΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΤΡΩΝ

στο δημο κορυδαλλου . δρωμενα Κουκάκι. δωρα Στράτου. στο δημο κερατσινιου . βακχε . κυκλες

Δόρα Στράτου

Διεθνής αμνηστια, Φωτεινο Αστερι Φαρος Ποντιων Κοινотоπια

ΚΟΙΝΟΤΟΠΙΑ ΠΑΤΡΑ,ΠΡΟΤΑΣΗ. ΧΟΡΕΥΤΙΚΟ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΠΑΤΡΑΣ

Συμμετείχα για δύο μήνες σε παράρτημα του Λυκείου Ελληνίδων Αγίας Παρασκευής

Κοινотоπια

Κοινωτοπια Πολίτες εν δράση Πατρα

Πίνακας ΠΑ-2 Είδη δραστηριοτήτων

Είδη δραστηριοτήτων

Θέατρο, Λέσχες Ανάγνωσης, Χορός

Παραδοσιακός χορός

Παραδοσιακοί Χοροί

1

Χορός

Φωτογραφία, πεζοπορία,χορός

Χορός

χορευτικα τμηματα παραδοσιακών χορών

χορός, πεζοπορία, θέατρο, μουσική

Γιόγκα, Στήριξη Ευάλωτων Ομάδων

θέατρο, χωρός

ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

Προβολή ταινιών, χορωδία, πολιτιστικές παρεμβάσεις στην πόλη

Λέσχη αναγνωσης

Πεζοπορια, μουσικη

Χορευτικό

Παραδοσιακοί χοροί - ζωγραφική - γυμναστική κεραμική

Παρεμβάσεις στην πόλη

Μαθήματα παραδοσιακών χορών

Επιμόρφωση εκπαιδευτικων

ΧΟΡΟΣ – ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Παραδοσιακοί χοροί, οργάνωση εκδρομών και δρασεων

Θεραπευτική και δημιουργική γραφή.

Χορός, φωτογραφία

Θέατρο
Τάνγκο, Παραδοσιακοί χοροί
Σχολικός εκφοβισμός
Κανένα
ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ, ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ, ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ, ΥΓΕΙΑΣ (ΑΙΜΟΔΟΣΙΑΣ), ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΑ, ΣΥΜΠΡΑΞΗΣ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ, ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ, ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ
Φωτογραφική ομάδα
Χορωδία , ζωγραφική, χορός
Χορός
Φωτογραφία - Μουσική - Προγραμματισμός Η/Υ
Ειδικής αγωγής και ένταξης των τσιγγανοπαίδων. Τώρα συμμετέχω στο τμήμα φωτογραφίας του Πανηπειρωτικού Πάτρας..
Θέατρο χορωδία Πεζοπορία.
Πολιτιστικές, αθλητικές, καλλιτεχνικές
Χορωδιακό σύνολο
Στίβος, ζωγραφική , ομάδα νεων
Χορός
Παραδοσιακοί χοροί
Πολιτισμός
Ραδιοφωνική παραγωγή
Γυμναστική τρέξιμο χορός εκδρομές
Περπατημα, χορος.
Χορος
Παραδοσιακοί χοροί
Αναδάσωση, 28η Οκτωβρίου στην παρέλαση.
Ορειβασία
Θεατρικές Παραστάσεις και Εργαστήρια.
Μαθηματα παραδοσιακων χορών
Ζωγραφική, χορός, γυμναστή
Παραδοσιακοί χοροί
Σεμινάριο παραδοσιακών χορών
Παραδοσιακοί χοροί
Μάθημα ντεκουπαζ, εκδρομές
χορευτικό κ άλλες δραστηριότητες των συλλόγων
Για καθημερινα προβληματα της συγκεκριμενης περιοχης του συλλογου, οπως βελτιωση πεζοδρομιων, αναπλαση κολυμβητηριου και συνεργασια με φορεις αθλητισμου
Γυμναστική, χορός

Θέατρο, χορός
Πολιτιστικές δραστηριότητες, χορωδία , χορευτικό
ΔΙΕΚ Πάτρας τμήμα « στέλεχος εφοδιαστικής αλυσίδας»
Χορευτικός σύλλογος
Χορευτικά, εκθέσεις φωτογραφίας, ενημερωτικά
Χορός, Θεατρική ομάδα, Γυμναστική, Εθελοντισμός
Χορος γυμναστική θεατρο
Παραδοσιακοι χοροι, Αθληση, περιπατοι, πολιτική
Χορός παραδοσιακός
Παραδοσιακοί χοροί
Σε θεατρική ομάδα στο καλλιτεχνικό εργαστήρι του Δήμου Πατρέων στο χορευτικό καθώς και στην χωροδία χωροδία
Χορευτικό, Μέλος ΔΣ Πολιτιστικού συλλογου
Παραδοσιακός χορός
χορό γυμναστική
Παραδοσιακοί χοροί κ κεραμική
Γυμναστήριο,χορος, τενις
Καθαρισμός ακτών και βυθού, ιστορική έρευνα
Φωτογραφία
Δημιουργία γκράφιτι,δράσεις για τα παιδιά και ενηλικων(ποδήλατα δεσ,πορείες...)
Χορός
Μαθήματα παραδοσιακών χορών
Χορευτικό, χορωδία, ορχήστρα
Χορος
Χορευτικά
Χορός, θέατρο
Τραγούδι, Χορός
Χοροθέατρο και χορωδία
ΘΕΑΤΡΟ
Γυμναστική ,Παραδοσιακοί Χοροί
Θέατρο
Εθελοντισμος,αθληση,χορος φωτογραφια,δημιουργική γραφή
ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Θέατρο χορός Δημιουργική γραφή
ΟΜΑΔΑ ΒΟΛΕΥ ΟΜΑΔΑ ΜΠΑΣΚΕΤ
ΧΟΡΕΥΤΙΚΑ,ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ,ΠΕΖΟΠΟΡΙΑΣ,ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ

Χορός, ορειβασία
Παραδοσιακούς χορούς, Πεζοπορία, Πολεμικές Τέχνες
Παραδοσιακοί Χοροί
Χορός, Χορωδία, Ρυθμολογία
Παραδοσιακοί χοροί
Καράτε και μπαλέτο και χοροί
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ-ΓΙΟΓΚΑ-ΟΡΕΙΒΣΙΑ
Χορός, πεζοπορία, γυμναστική.
Ποδόσφαιρο μπάσκετ
Κανένα
ΧΟΡΟΣ & ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ
Καλλιτεχνικό Εργαστήριο(Κατασκευές -Τέχνη), Παραδοσιακοί χοροί, Ενορχήστρωση τραγουδιών, Επιτραπέζια παιχνίδια,
Κολύμβηση και Χορός
Χορευτικό Γιογκα
Τίποτα
ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΧΟΡΟΥ-ΕΚΘΕΣΕΙΣ -ΠΑΖΑΡΙΑ-ΕΚΔΡΟΜΕΣ
ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΟΜΑΔΑ
Χορός
ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ
Χορός
Θέατρο
Εκδηλώσεις και δράσεις Πολιτιστικού και αθλητικού περιεχομένου
Χορος
Διοίκηση,συγγραφή βιβλίων,παρουσιάσεις βιβλίων,οργάνωση ποιητικών και λογοτεχνικών παιδικών διαγωνισμών κ.ά.
Διδασκαλία παραδοσιακού χορού σε σύλλογο της Ζακύνθου " ο Σύρτης"
Παραδοσιακοί και άλλοι χοροί, χορωδία.
Παραδοσιακοί χοροί
Παραδοσιακοί χοροί
Παραδοσιακοί χοροί
Χορός, κέντημα, φωτογραφία
Γυμναστική,πιάνο,
Εκμάθηση παραδοσιακών χορών Και μοντέρνου χορού
Παραδοσιακοί χοροί
γυμναστική, χορός
Επιμορφωτικά προγράμματα ΕΚΠΑ-Εκμάθηση ξένης γλώσσας-Χορός

Παραδοσιακοί χοροί
Χορός, διδασκαλία χορού
Παραδοσιακοί χοροί και σαντούρι
Παραδοσιακοί ελληνικοί χοροί (τώρα)
Χορευτικό
παραδοσιακοί χοροί. νταουλι .
Παραδοσιακός χορός
Αθλητικές εκδρομές πολιτιστικές
Χορωδία,χορευτικό,γυμναστική,περιβαλλοντικά,πρόληψη κατά των εξαρτήσεων,ενημέρωση γιαεθελοντες δότες μυελού των οστών
Μουσική,μπαλέτο,τένις.
Χορωδίες,γυμναστήριο,κιθάρα, ζωγραφική
Χορωδία χορός εθελοντισμός προγράμματα

Πίνακας ΠΑ-3 Άλλα κίνητρα

Άλλα κίνητρα
Να είμαι ενεργό μέλος της κοινωνίας
Αυτό βελτίωση και καλλιέργεια δημιουργικότητας.
Εκτόνωση της υπερκινητικότητάς μου
Μαθαίνω, ψυχαγωγούνται και δημιουργώ.
Η γνώση η ευεξία, άσκηση, Η επικοινωνία με τον συνάνθρωπο.
Να εξελιχθώ στον τομέα αυτόν.
Η παραδοση.
Όλα μαζί.
Με καλύπτουν οι παραπάνω απαντήσεις
Αγάπη για την παράδοση
Προσφορά στον πολιτισμό
Γνώση του αντικειμένου
Βοήθεια στον τοπικό σύλλογο
Να γνωρίσω νέες εμπειρίες .
Να προσφέρω μέσω του πολιτισμού τις γνώσεις μου για ζωή με ποιότητα αγώνες και κουλτούρα να φεύγω απο το σπίτι
Δημιουργικότητα
Να ξεφυγω απο την πιεση και το αγχος που μου δημιουργει η δουλεια
OXI

Να ενισχύσω τους ήδη υπάρχον δεσμούς με φίλους και φίλες μου μέσω αυτών των κοινών δραστηριοτήτων.
Να γεμίζω τον ελεύθερο χρόνο μου δημιουργικά κ ευχάριστα
Άθληση
Να θέτω στόχους και να εκπληρώνω τα όνειρα μου κάνοντας τα πάντα γιαυτο
Διασκέδαση!
Να επεκτείνω τις γνώσεις μου
Να αποκτήσω γνώσεις πάνω στο αντικείμενο και εν τέλει να με κάνει να ασχοληθώ με αυτό πιο επαγγελματικά,στο μέλλον
Όχι αρκούν τα παρακατω
ΛΟΓΟΙ ΥΓΕΙΑΣ
Η γνώση της παραδοσιακής μουσικής, την οποία εκτιμώ βαθύτατα.
Απωθημένο ήταν και το έκανα επιτέλους
Να κάνω κάτι που οι παλαιότερες γενιές απολάμβαναν αυθόρμητα χωρίς εγγραφή σε σχολή
Εθελοντισμος

Πίνακας ΠΑ-4 Άλλα εμπόδια

Άλλα εμπόδια
Καιρικές συνθήκες μετακίνηση και χώρος στάθμευσης.
Η απόσταση, το μεταφορικό μέσο.
Η έλλειψη συναναστροφής με άτομα της ίδιας ηλικίας στον πολιτιστικό σύλλογο.
Δεν υπάρχει άλλο εμπόδιο
Κανένα εμπόδιο μπροστά στη θέληση
Δε έχω άλλο εμποδιο.
Να μην με εκφράζει η «παρέα»...
οικονομικοί λόγοι
Η δουλειά μου δεν σεβεται την δραστηριότητα μου
ΟΧΙ
Κανένα εμπόδιο, γουστάρω και τα κάνω
Οι απαιτήσεις του προγράμματος μου
Εμπόδιο για εμένα ίσως να είναι η εξάντληση που νιώθω από τις πολλαπλές υποχρεώσεις μου
Η μη συνεννόηση με τους υπόλοιπους συμμετέχοντες
Όχι
Η καραντίνα.

Όταν γνωρίζεσαι επώνυμα με τα μέλη της ομάδας και με προσωπικά δεδομένα όπου χάνεται η ανωνυμία του μαθητή και αλλάζουν οι συμπεριφορές των άλλων απέναντί σου

Οικονομικό

Πίνακας ΠΔ-5 Άλλα οφέλη

Άλλα οφέλη

Η μάθηση ενός νέου ευχάριστου αντικειμένου εκτός της εργασίας μου.

Αλλάζω παραστάσεις εικόνες παίρνω ζωή.

Η επίδειξη των ικανοτήτων μου.

Όλα τα παραπάνω

Νομίζω με καλυψαν οι ερωτήσεις .

Εκφράζομαι και δημιουργώ...

Αγαπω την δραστηριότητα μου και με γεμίζει

ΟΧΙ

Έγινα πιο κοινωνική

Απολαυση

Εξελίσσομαι

Η έλλειψη γνώσεων που τυχόν είχα σε διάφορους τομείς του προγράμματος, έπαψε να υπάρχει

Ολοκληρώνομαι ως προσωπικότητα.Εντοπίζω και αναδεικνύω ικανότητες και δεξιότητες,που σε διαφορετική περίπτωση θα έμειναν απόκρυφες και ανενεργές .

Σωματική βελτίωση εκτός της συναισθηματικής-ενεργός νους

Το μυαλό αδειάζει για αυτή τη μια ώρα και αισθάνομαι ότι μου ανήκει αποκλειστικά για να μάθω κάτι που αγαπω και παραλληλα να κανω τις δικές μου σκέψεις

Ότι αναπτύσσονται ,ότι γίνομαι καλύτερος άνθρωπος

Δραστηριότητα

Πίνακας ΠΔ-6 Άλλοι λόγοι ικανοποίησης

Άλλοι λόγοι ικανοποίησης

Γιατί κάνω πράγματα που καλλιεργούν τη ψυχή και το πνεύμα μου.

Για την αποδοχή του αποτελέσματος της ενασχόλησης μου.

Νιώθω χαρά αναβάθμιση και ποιότητα στη ζωή μου μέσα από θετικούς συλλόγους

Για την πρακτική εξάσκηση του έμφυτου ταλέντου μου.

Με καλυψαν οι ερωτήσεις.

Γιατί αυτό που κανω είναι το όνειρο μου

που είμαι μέλος σε ομάδες με ανθρώπους διαφόρων τάξεων-ενδιαφερόντων- ηλικιών κ.λ.π

Που είμαι υγιής και μπορώ να συμμετέχω

Κάνω αυτό που μου αρέσει.

Που ασχολούμαι με αυτό πέρα από την εργασία μου

Όταν νιώθω ότι προσφέρω

Η δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου,σε προφυλάσσει και σε αποτρέπει από ενδεχόμενες κακές έξεις,και συναναστροφέςπαρέες ύποπτης ηθικής άτομα,από τον αλκοολισμό,τα ναρκωτικά κ.ά.

Γιατί γνώρισα δυο εξαιρετικούς δασκάλους (γεματους ανθρωπια, καλοσυνη, κι υπομονη. Θα έλεγα αληθινά 'ξωτικά' απο ένα κόσμο που πλέον χάνεται)και μια ομάδα συγχορευτων η οποία στη συντριπτική της πλειοψηφια απαρτίζεται από ανθρώπους με καλά αισθήματα για το διπλανό τους. Έτσι νιώθω ότι έχουμε πια πολυ καλή 'χημεία' κσι αλληλοκατανόηση. Αυτό ειλικρινά δεν το περίμενα όταν ερχόμουν για πρώτη φορά.

Από την δραστηριότητα της κοινωνικής μου ζωης

Πίνακας ΠΔ-7 Προτάσεις ως προς τη βελτίωση του περιεχομένου

Προτάσεις ως προς τη βελτίωση του περιεχομένου της διδασκαλίας

Δεν έχω κάποια πρόταση συγκεκριμένη

-

Όλα είναι μια χαρά!

Χόρος

Τίποτα

εμπλουτισμός περιεχομένου

διδασκαλία χορών

το περιεχόμενο της διδασκαλίας είναι άρτιο

να συναποφασίζεται το περιεχόμενο με τους εκπαιδευομενους

Να ταιριάζει με τη δράση και τις ανάγκες της ομάδας, να βοηθάει τα μέλη

μου αρέσει

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ

Καμία

-

Συνεργασία με αλλες ομάδες

Εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων διδασκαλίας

Δεν έχω προτάσεις

Να καλούνται ομιλητές που να έχουν εμπειρία για κάθε θέμα.
Ωραία θα ήταν να είχε και μοντέρνους χορούς όχι μόνο παραδοσιακούς
Σύνδεση με τις ανάγκες των συμμετεχόντων
ΝΑ ΕΠΕΚΤΑΘΕΙ ΚΑΙ ΣΕ ΑΛΛΑ ΕΙΔΗ ΧΟΡΟΥ
Περισσότερες διδακτικές ώρες
Λιγότερος χρόνος στη θεωρία , περισσότερος χρόνος στη διαδραστική προσέγγιση του μαθήματος.
είναι πολύ καλό, δεν έχω κάτι να προτείνω
Να γίνεται με πιο ενδιαφέρουσες μεθόδους.
Εκσυγχρονισμός περιεχομένου
Περισσότερα παραδείγματα μέσα από την καθημερινότητα
Καμία
ΝΑ ΜΠΟΥΝ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΚΜΑΘΗΣΗΣ ΠΗΛΟΥ
Πρακτικές εφαρμογές
Ζωγραφική
αλλαγή ημερών και εμπλουτισμός περιεχομένου
Δεν είναι δικής μου αρμοδιότητας
Εκτός από τη φωτογραφία μπορούν να λειτουργήσουν τμήματα βιντεογραφίας, αλλά και ζωγραφικής.
Περισσότερος χρόνος διδασκαλίας,
Πιο σύγχρονο εκπαιδευτικό υλικό.
Συνοχή
Περισσότερες περιοχές διδασκαλίας
Εκδρομές διοργάνωση επισκεψεις
Πολιτιστικού περιεχομένου
Περισσότερη ενημέρωση
Είναι ικανοποιητικό
Θα θελα να μαθαίνουμε και χορους αλλων πολιτισμων .
Δεν ξέρω
Μαθαίνω παραδοσιακους χορούς!!
Χορός
Δεν έχω άποψη για το θεωρητικό κομμάτι.
Μεγαλύτερη ποικιλία στα είδη χορού
Να είναι πιο ενδιαφέρων
Να έχει μεγαλύτερη εμπλοκή με τα ζητήματα της καθημερινότητας και του τόπου.
Να συμπεριλαμβάνονται χοροί από όλα τα μέρη της Ελλάδας
Περισσότερη Ιστορική πληροφορία
Μεγαλύτερη εξειδίκευση

να γίνει πιο αυθεντικό
να είναι επικαιρο
Να υπάρχει μεγαλύτερη ποικιλία σε όσα διδάσκονται για να μη γίνεται μονότονη κάποιες φορές
Όχι
Καλο,πολυ καλο
Επαρκές
Διεύρυνση και σε άλλους πολιτισμούς και έθιμα
Θα μπορούσε να αφορά περισσότερες περιοχές της Ελλάδας σχετικά με τους χορούς
Να γίνονται πιο συχνά τα μαθήματα.
Δεν έχω κπ προταση
Λιγότερα είδη νέων χορών. Επικέντρωση στο να μάθουμε καλύτερα αυτά που διδαχθήκαμε
Καμμία
Να είναι όμορφα προσβάσιμη η γνώση στον κάθε μαθητη
Καμια
Να είναι πιο πλούσιο πχ στοιχεία λαογραφίας.
ικανοποιητική
Δεν έχω να προτείνω, είμαι ικανοποιημένος
Να έχει σωστη οργανωση
Ιστορική έρευνα, καταδύσεις
Επικαιροποιημένο σύγχρονο
Χορός και φωτογραφια
Κανένα παράπονο
Καινοτόμες ιδέες
δεν έχω προτάσεις
Πρακτική εφαρμογή
Να ορίζεται σε συνεννόηση με την ομάδα
Αψογο
Καμία
Τιποτα
ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΩΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΓΙΑ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ
Δεν έχω κάποια πρόταση.
Πιο μεταδοτικό
Περισσότερο οργανωση
ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Δεν θα αλλαζα κάτι
ΝΑ ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΤΕΙ ΜΕ ΠΙΟ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

ΑΝΑΛΟΓΩΣ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ

Πιο σύγχρονα προγράμματα

Δεν πιστεύω ότι χρειάζονται προς το παρόν κάποια βελτίωση.

σεμινάρια από πιο ειδικευμένους ανά χρονικά διαστήματα

Δεν μπορώ να σκεφτώ κάτι τώρα....

Λιγότερη ύλη

Το βλέπω σαν χόμπυ και δεν έχω βάλει στόχους έτσι το πεδίο της διδασκαλίας με ικανοποιεί

Καμιά

Είναι πολύ κατανοητό και εύκολο στην μάθηση

Θέματα για την κουλτούρα και τις παραδόσεις

ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟΣ ΜΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ πχ.ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΚΔΡΟΜΕΣ

Εργαστήριο Εναλλακτικής Εκπαίδευσης

Μεγαλύτερο εύρος όσον αφορά το περιεχόμενο.

Περισσότερα αντικείμενα και ποικιλία

Καμιά

Θα μπορούσαμε να κάνουμε περισσότερα θεατρικά έργα

Να ανανεωθεί

Δεν χρειάζεται βελτίωση

Δεν έχω

Νομίζω ότι δεν χρειάζεται κάποια αλλαγή

Δράσεις για σοβαρά κοινωνικά και περιβαλλοντικά, ζητήματα

Καμια αλλαγή

Να στοχεύουν στην ανάπτυξη της συνεργασίας, συντροφικότητας, αλληλεγγύης, της ενσυναίσθησης,

Θα μπορούσε να είναι λίγο πιο διαδραστική, δηλαδή να περιλαμβάνει και εποπτικό και ακουστικό υλικό (προβολή βίντεο με χορό κλπ)

Δεν έχω να προτείνω κάποια αλλαγή.

Δεν έχω καμμία ένσταση ως προς αυτό. Εμπιστεύομαι το πρόγραμμα της σχολής.

Όλα καλά

Ο δάσκαλος είναι δημόσιος υπάλληλος, οπότε δεν έχει διάθεση για πολλά πράγματα. Επίσης οι μαθητές είμαστε από 40 ετών και πάνω και δεν έχει την διάθεση να μας διδάξει πολλά καινούργια πράγματα.

Να υπάρχει αυξανόμενος βαθμός δυσκολίας στη διάρκεια μιας μαθητικής περιόδου

Είναι επαρκές

Να είναι πιο διευρυμένο

Κάποια ιστορικά και κοινωνικά στοιχεία για τους χορούς που διδάσκονται.

να ενδιαφέρει τον εκπαιδευμένο

Περισσότερο χρόνο για πληροφορίες

Χοροί από περισσότερες περιοχές.

Θα έπρεπε να περιέχει και μάθημα ιστορίας-λαογραφίας
Δεν έχω να προτείνω κάτι.
Έντιοτε θα βοηθούσε ίσως μια κοινή προβολή ενός βίντεο από παραστάσεις του συγκροτήματος όπου θα σχολιάζουν θετικά στοιχεία και θα επισημαίνουν λάθη. Βέβαια αυτό αφορά μάλλον πιο προχωρημένα τμήματα.
Ποιο βιωματικό
βιωματική εμπειρία
Θα προτιμούσα περισσότερα λαογραφικά στοιχεία αν και οι λοιποί συμμετέχοντες δεν μοιράζονται την ίδια επιθυμία
Να είναι πολυεπιπεδο
Δεν έχω
Είμαι απόλυτα ικανοποιημένη.
Γενικά συμφωνώ με τις επιλογές της μαέστρου
Σύγχρονη διδασκαλία Μοντεντος

Πίνακας ΠΔ-8 Προτάσεις για βελτίωση του τρόπου διδασκαλίας

Προτάσεις για βελτίωση του τρόπου της διδασκαλίας
Ο τρόπος διδασκαλίας θα πρέπει να εναρμονίζεται όσο γίνεται με την ομάδα, τη δυναμική της και τις ιδιαιτερότητες ενδεχομένως των συμμετεχόντων.
Περισσότερες πληροφορίες (θεωρία) για να ξερουμε τι χορευουμε
Όλα είναι μια χαρά!
Εξαιρετικά
Τιποτα
θα πρότεινα και εξωτερικούς συνεργάτες
με θεωρία και παραδείγματα
να είναι πιο αναλυτικοί στην ιστορία του κάθε χορού
εναλλακτική διδασκαλία, καταξιοτική προσέγγιση
Πιο συχνά
πιο φιλικός
ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΑ
Καμία
-
Μεγαλύτερη διαδραστικότητα
Έλλειψη διδακτικής και παιδαγωγικής κατάρτισης
Ικανοποιητικό

Να είναι όσο γίνεται βιωματικός.
Να ήταν εβδομαδιαία τα μαθήματα
Προσαρμογή στις αρχές εκπαίδευσης ενηλίκων
ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΒΙΩΜΑΤΙΚΟΣ
Συμμετοχή δε περισσότερες δράσεις
Πιο ενεργή συμμετοχή των μαθητών.
είναι πολύ καλό, δεν έχω κάτι να προτείνω
Να κινούν περισσότερο το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων
Δεν χρειάζεται κάτι
Με πιο συγκεκριμένα παραδείγματα
Καμια
ΜΕΣΩ ΒΙΝΤΕΟ
Μαθήματα σε εξωτερικούς χώρους
Πολύ ικανοποιητικός!
να δίνουν περισσότερο χρόνο προσαρμογής
Δεν είναι δικής μου αρμοδιότητας
Απαιτείται μόνιμος χώρος κατάλληλα αξοπλισμένος για να διευκολύνονται.
Να έχουν γνώση του αντικειμένου και να έχουν μεταδοτικότητα
Πιο προσιτό.
Παρουσίαση με εμπλοκή των παρευρισκομένων
Ευκαιρίες σε όλους
Πολύ καλος
Πολιτιστικού περιεχομένου
Έμφαση στη διαπροσωπικότητα
Θεωρώ ότι χρειάζεται οι εκπαιδευόμενοι που συμμετέχουν σε κάθε πρόγραμμα να είναι στο ίδιο ή παραπλήσιο επίπεδο
Ευχαριστημένη απ τον τροπο διδασκαλιας.
Αργα και σταθερα βηματα
Περισσότερες επαναλήψεις
Είναι και οι δύο γνώστες του αντικειμένου και καταπληκτικοι.
Πολύ προχωρημένο
Δεν έχω κάτι να προσθέσω.
Χρειάζεται περισσότερη επιμονή στο τρόπο εκ μάθησης
Οκ
Η βιωματικότητα και η ενεργή συμμετοχή των μελών να είναι το ζητούμενο.
Είμαστε ικανοποιημένοι από τον τρόπο διδασκαλίας

Διάθεση
Χρειάζονταν περισσότερες ώρες και υλικά
να ψάχνουν περισσότερο τις πηγές
με βιωματικό και όχι με θεωρητικό τρόπο
Να εκσυγχρονιστεί περισσότερο
Όχι
Πολυ καλο
Ικανοποιητικός
Περισσότερα παραδείγματα και καλεσμένοι
Θα μπορούσε να είναι πιο διαδραστικό
Ο τρόπος είναι μια χαρά.
Να συνεχίσουν να είναι όπως είναι
Καμία
Καμμία
Δεν απαντώ
Καμια
Να μην υπάρχει διαχωρισμός ανάμεσα στους συμμετέχοντες και να επιβάλλεται ο σεβασμός της ομάδας του χορού.
ικανοποιητική
Είναι όλοι πολύ καλοί
Να είναι επεξηγηματικοί
Δεν υπάρχουν εκπαιδευτές, απλά όλοι μοιράζονται τη γνώση τους
Βιωματικός τρόπος
Πολύ όμορφος τρόπος.
Κανένα παράπονο
Ιδανικός
δεν έχω προτάσεις
Συγχρονα
Να εξηγούν με υπομονή
Αψογο
Καμια
Τιποτα
ΕΞΑΙΡΕΤΙΤΑ
Δεν έχω κάποια πρόταση.
με παραδείγματα
Λιγότερο άγχος κ πίεση

ΑΜΕΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Επίσης δν θα αλλάζα κάτι

ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ-ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ-ΕΝΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ

ΦΛΙΚΟ ΚΛΙΜΑ,ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ,ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Να είναι πλήρεις καταρτισμένοι σε ότι κάνουν.

Διδάσκουν πολύ καλά τους παραδοσιακούς χορούς, με σιγουριά και τελειότητα όσον αφορά τον τρόπο εκμάθησης.

όπως πιο πάνω

Δε νομίζω ότι χρειάζεται κάτι διαφορετικό.

Ναι θα ήθελα περισσότερη έμφαση σε κάποια θέματα

Για να παραμένω εκεί μου αρέσει ο τρόπος τους.

Καμιά.Είναι τέλειοι.

Το κάνουν να φαίνεται πολύ ενδιαφέρον και κατανοητό

ΒΙΟΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Γίνονται Δραστηριότητες μέσα από τις οποίες οι μαθητές ανακαλύπτουν την γνώση και μαθαίνουν να συνεργάζονται.

Είμαι ικανοποιημένους.

Περισσότερο υλικό μουσική βίντεο και περισσότερες εκδηλώσεις χορευτικές. Πιο αργοί στην διδασκαλία των χορών. Πιο

Δεν διδάσκουν

ΝΑ ΔΙΝΟΝΤΑΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΣΕ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ

Να ήταν πιο οργανωμένοι

Ναι

Καμία αλλαγή

Δεν έχω

Όχι

Περισσότερη συνεργασία, γνώση, ποιότητα

Καμια αλλαγη

Η εκπαιδευτική διαδικασία να έχει διαλογικό,διαλεκτικό και αλληλοδιαδραστικό χαρακτήρα.

Να φέρουν οι εκπαιδευτές και κάποιον βιωματικό χορευτή να διδάξει τους μαθητές νέα πράγματα (μελέτη περίπτωσης)

Δεν έχω να προτείνω κάποια αλλαγή.

Ο τρόπος των δασκάλων στο τμήμα που συμμετέχω είναι υποδειγματικός. Σε άλλο τμήμα εξάσκησης που δοκίμασα , νομίζω ότι δεν υπήρχε σαφής καθορισμός ύλης και απαιτήσεων.

Όλοι υπέροχοι

Ο τρόπος είναι καλός

1. Να μπορεί ο εκπαιδευτής να δείξει κάτι καινούργιο με διαφορετικούς τρόπους.
2. Να μπορεί ο εκπαιδευτής να συνδέσει το νέο που δείχνει με τα προηγούμενα

Επαρκείς
Πιο συγκεκριμένες και στοχευμένες παρατηρήσεις
-
να ανταποκρίνεται στις δυνατότητες των εκπαιδευομένων
Κάποιες φορές ίσως λόγω κούρασης, είναι διεκπεραιωτικός
Οι εκπαιδευτικοί είναι άψογοι
Να μην βαριούνται, να μην είναι υπεροπτες
Δεν έχω να προτείνω κάτι.
Να τραγουδούν περισσότερο κάποιοι εκπαιδευτές...
Ολα καλά
να βρίσκουν τρόπο για να καταλάβει ο μαθητής
Οι εκπαιδευτές των παρόντων δραστηριοτήτων μου είναι εξαιρετικοί
Να περνουν σοβαρά τον ρόλο τους και να δινουν το παραπάνω που μπορούν
Δεν ξερω
Είμαι απόλυτα ικανοποιημένη.
Δεν έχω να προτείνω κάτι ιδιαίτερο
Μοντερνος

Πίνακας ΠΔ-9 Προσωπικότητα εκπαιδευτή

Προσωπικότητα εκπαιδευτή
Ο εκπαιδευτής θα πρέπει να έχει υπόψιν του ότι ο χρόνος που διαθέτουν για τη δραστηριότητα οι συμμετέχοντες είναι πολύτιμος και οι προσδοκίες υψηλές. Η προσέγγισή του λοιπόν οφείλει να είναι ανάλογη, με την απαιτούμενη εν συναίσθηση.
Να δέχονται το γεγονός ότι παντα υοαχρει περιθώριο αυτοβελτιωης (δια βιου μαθηση) και να μην παριστανουν οτι τα γνωριζουν ολα και οτι ειναι τελειοι.
Όλα είναι μια χαρά!
Μοναδικός
Είναι εξαιρετικός
είμαι ικανοποιημενη
Τυπικός
Ο εκπαιδευτής είναι επίσης άρτια καταρτισμενος, υποστηρικτικος, φιλικός και γνώστης της παράδοσης σε ότι αφορά τους χορούς
Ανοιχτοτητα, αποδοχή
Διαθεσιμότητα για ερωτήσεις εκτός μαθημάτων
υποστηρικτικός
ΔΙΟΡΘΩΝΕΙ ΛΑΘΗ

Καμία
-
Πιο ανοιχτος σε νεες αποψεις
Να είναι πιο υποστηρικτικός χωρίς διακρίσεις
Επικοινωνιακός
Να έχει στόχο τη συμμετοχή μας.
Δεν έχω να προσθέσω κάτι, σίγουρα πρέπει να είναι φιλικός, μεταδοτικός και κεφατος
Υποστηρικτικός
ΝΑ ΜΗΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΤΟΣΗ ΑΥΣΤΗΡΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΑΛΛΑ ΝΑ ΕΣΤΙΑΖΟΥΜΕ ΣΤΗΝ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ
Δίκαιος
Λιγότερο απόμακρος.
είναι εξαιρετικοί όλοι τους
Να εστιάζει στην ενθάρρυνση του εκπαιδευομενου
Είναι όσο καλύτερος θα μπορούσε να είναι
Να είναι πιο υποστηρικτικός
Καμία
ΝΑ ΜΗΝ ΕΙΝΑΙ ΤΟΣΟ ΦΙΛΙΚΟΣ ΜΑΖΙ ΜΑΣ.
Πιο ομιλητικός
Είναι άνθρωποι χαρισματικοί! Και περνάμε καλά.
να είναι περισσότερο χαλαροί ως προς το κλίμα της ομάδας
Δέχομαι τους ανθρώπους όπως είναι και αντιδρώ ανάλογα.
Ο φιλικός και διαλεκτικός εκπαιδευτής σε στηρίζει και σε ενημερώνει σωστά και ενισχυτικά, σε καθοδηγεί στη γνώση και στην ευχαρίστηση της.
Από τα βασικά προτερήματα του εκπαιδευτή να έχει υπομονή Να σέβεται και φυσικά να υποστηρίζει αυτό που κάνει και τον εκπαιδευόμενο!
Πιο ηγετικές.
Να δέχεται ερωτήσεις
Πιο ανεκτικός
Να έχει χιούμορ να υιοθετεί αρχές εκπαίδευσης ενηλικων
Πολιτιστικού περιεχομένου
Υποστηρικτικός, κοινωνικός
Δεν μπορώ να εκφράσω παράπονο
Οι εκπαιδευτες μας ειναι αψογοι.
Φιλικος, υποστηρικτικος, με κατανοηση
Δεν έχω κανένα παράπονο

Στο μάθημα είναι αυτοί που πρέπει να είναι, πριν ή μετά το μάθημα είναι πολύ φιλικό και υποστηρικτικοί και οι δύο σε ό,τι και αν χρειαστούμε.
Προστατευτικός και φιλικός είναι αρκετό
Είναι και οι δύο εξαιρετικοί.
Περισσότερο φιλικός, υποστηρικτικός και κυρίως υπομονετικός. Επίσης να μην είναι εγωιστής και ισχυρογνώμων.
Φιλικός
Καθώς πρόκειται για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, πρέπει να καλλιεργείται κλίμα παρέας από τον εκπαιδευτή με σεβασμό στις ιδιαιτερότητες και τις κοινωνικές δεξιότητες κάθε μέλους.
Είμαστε αρκετά ικανοποιημένοι από την προσωπικότητα του εκπαιδευτή
Πιο φιλικός
Η εκπαιδευτρια ήταν φιλική και υποστηρικτική
να είναι περισσότερο συνεργάσιμος
να έχει αμεσότητα και να μπορεί να μεταδώσει τις καινούριες πληροφορίες
Να λαμβάνει περισσότερο υπόψη τις ιδιαιτερότητες κάποιων εκπαιδευομένων
Όχι
Πολύ καλός
Όλα καλά
Υπομονετικός
Θα μπορούσε να είναι πιο φιλικός
Ο εκπαιδευτής είναι άψογος και φιλικός.
Όπως είναι
Καμία
Καμμία
Να σέβεται τις ιδιαιτερότητες του διδασκόμενου
Μην είναι τελειομανείς. Ο παραδοσιακός χορός θα έπρεπε να είναι, περισσότερο, δραστηριότητα εκφρασης, παρα παραστασης που δε συγχωρεί λαθη.
Να μην ξεχωρίζει με βάση τις φιλικές του σχέσεις με τους συμμετέχοντες.
ικανοποιητική
Είναι όπως θα ήθελα ολοι
Να είναι προσχαροι
Σημαντικό
Εξωστρεφείς επικοινωνιακοί εκπαιδευτές
Να είναι φιλικός και εγκάρδιος...
Κανένα παράπονο
Υποστηρικτικός
δεν έχω προτάσεις

Η
Να είναι προσιτοί και φιλικοί
Ποιουπομονετικός
Καμία
Πιο δικαίος
ΦΙΛΙΚΟΣ
Είμαι πάρα πολύ ευχαριστημένη και για αυτό το λόγο συμμετέχω τόσα χρόνια .
πιο υποστηρικτικός
Πιο ουσιαστικός
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΕΣ
Είναι πολύ φιλικός
ΕΥΓΕΝΙΑ-ΕΝΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ
ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΟΣ
Να προσπαθούν να βγάλουν τον καλύτερο τους εαυτό.
Το μάθημα παραδοσιακών χορών είναι πάρα πολύ ευχάριστο και οι δάσκαλοι μας κεφάτοι και υπομονετικοί. Έχουν χιούμορ και είναι εμψυχωτικοί! Επίσης διακρίνω την περηφάνια τους όταν πετυχαίνουμε απαιτητικούς χορούς, γεγονός το οποίο με χαροποιεί!
-
όλοι άριστοι γτ αυτό που κάνουν το αγαπάνε κ γίνεται μέσα από την ψυχή τους
Περισσότερο φιλικοί, με υπομονή και διάθεση δεν νομίζω ότι γίνεται. Είναι αυτό που πρέπει!
Είναι αρκετά καλός
Κάποιες φορές αισθάνομαι ότι έχει απαιτήσεις όπως από παιδιά δημοτικού όσον αφορά στον χρόνο εκμάθησης.
Καμιά.
Είναι πολύ βοηθητικός
Να είναι πιο άμεσος με τον συμμετέχων και πιο κατανοητός, ήρεμος και υπομονετικός
ΤΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΟ ΕΙΝΑΙ ΝΑ ΥΠΑΡΧΕΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΗ ΚΑΙ ΟΧΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ
Δεν είναι αυταρχικός, δίνει ευκαιρίες σε όλους τους συμμετέχοντες με σεβασμό.
Φιλικός και εξυπηρετικός.
Πιο υποστηρικτικός με περισσότερη υπομονή σε δυσκολίες σε κάποιες στιγμές πιο ανεκτικός σε στιγμές χαλάρωσης.
Ναι είναι πολύ
ΧΑΛΑΡΟΣ
Να είναι περισσότερο υπομονετικός
Ναι
Είναι μια χαρά!
Δεν έχω

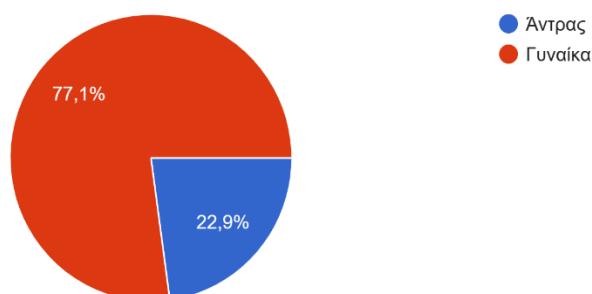
Ναι
Υποστηρικτικός, συνεργατικός, με γνήσιο ενδιαφέρον
Καμία παρατήρηση
Να εμπνέει βασικά τον σεβασμό με την όλη συμπεριφορά του και τον ίδιο σεβασμό να έχει προς τους μαθητευόμενους, ιδιαιτέτως προς τα πιο ευάλωτα και ειδικών δεξιοτήτων άτομα..
Να είναι πιο υποστηρικτικός ο εκπαιδευτής γενικότερα
Οι εκπαιδευτές είναι πολυ κοινωνικοί και όλοι μαζί έχουμε καταφέρει να δημιουργήσουμε ένα όμορφο κλίμα μεταξύ μας.
Οι εκπαιδευτές μας είναι εξαίρετοι, γνώστες, φιλικοί και εξαιρετικά υποστηρικτικοί.
Υπέροχοι
ο εκπαιδευτής έχει απαίσια συμπεριφορά προς τους μαθητές. Είναι κακότροπος ειρωνικός και καθόλου υπομονετικός
Να είναι καλοδιάθετος και υπομονετικός
Αξιολογοι
Να είναι πιο κατατοπιστικός στις διορθώσεις του
-
να είναι φιλικός και υποστηρικτικός προς όλους.
Να είναι ίδια η συμπεριφορά σε όλους τους εκπαιδευόμενους, ικανούς ή μη.
Να παραμείνουν όπως είναι
Πολύ σημαντικό να είναι μεταδοτικό, και να κατανοεί το αντικείμενο του, και επίσης σημαντικό να μην συμπεριφεριεται με εγωκεντρικοί και υπεροπτικά τροπο
Δεν έχω να προτείνω κάτι
Οι άγγελοι δεν έχουν 'προσωπικότητα' ούτε χρήζουν αλλαγών. Πρέπει να μένουν αναλλοίωτοι στο διηνεκές.
Τελειος ο Δασκαλος
ταπεινός με σεβασμό
Είναι απολύτως υποστηρικτικοί, θα προτιμούσα να είναι πιο αυστηροί
Υποστηρικτικός ,υπομονετικός και γνώστης του αντικειμένου
Υποστηρικτικός
Είμαι απόλυτα ικανοποιημένη.
Η μαέστρος είναι πολύ καλή και ξέρει να κρατάει το μετρο και την ομάδα
Συγχρονος

Παράρτημα Ε: «Κυκλικά διαγράμματα»

Α. Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο

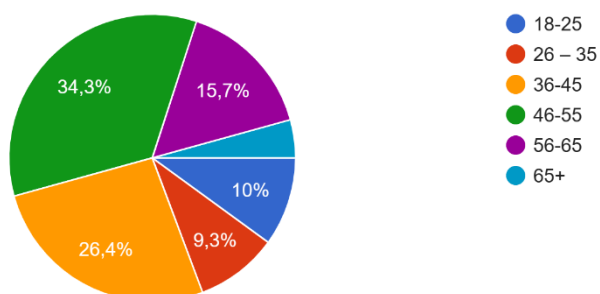
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-1 Φύλο

2. Ηλικία

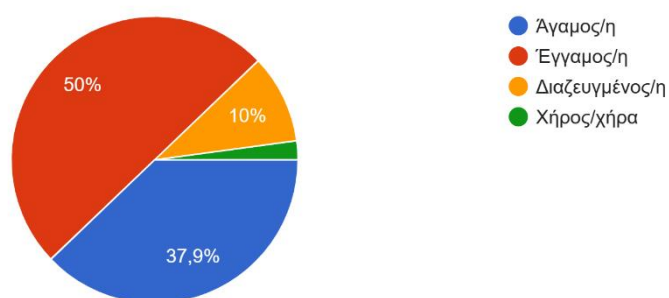
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-2 Ηλικία

3. Οικογενειακή κατάσταση

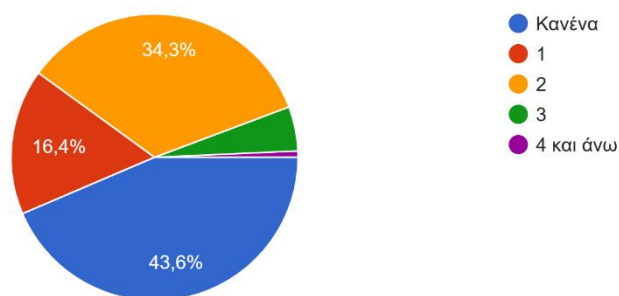
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-3 Οικογενειακή κατάσταση

4. Αριθμός παιδιών

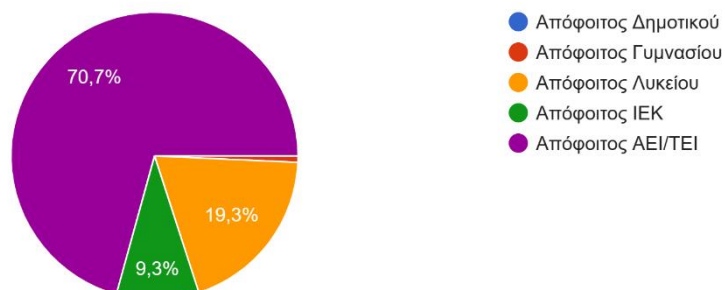
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-4 Αριθμός παιδιών

5. Μορφωτικό επίπεδο

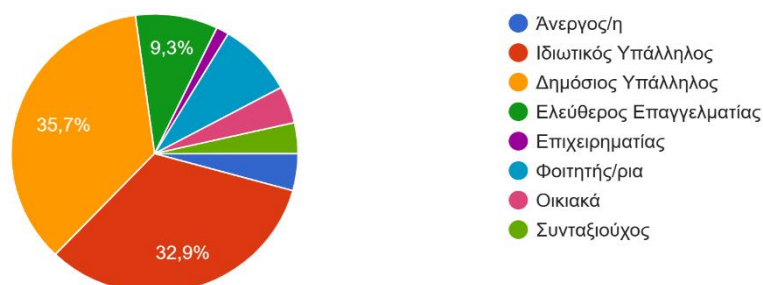
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-5 Μορφωτικό επίπεδο

6. Επαγγελματική απασχόληση

140 απαντήσεις

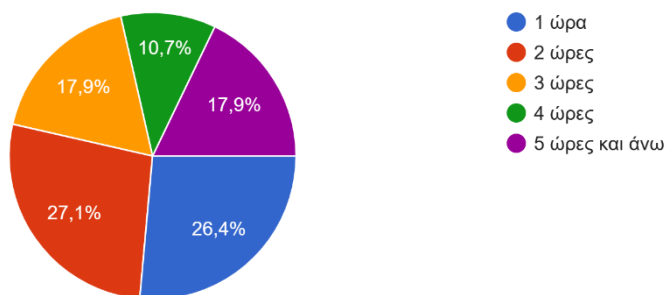

Σχήμα 7-6 Επαγγελματική απασχόληση

Β. Ελεύθερος χρόνος και συμμετοχή σε πολιτιστικούς συλλόγους και ομάδες

8. Πόσο ελεύθερο χρόνο έχετε στη διάθεσή σας την ημέρα μετά την κάλυψη των επαγγελματικών και οικογενειακών/προσωπικών σας υποχρεώσεων;

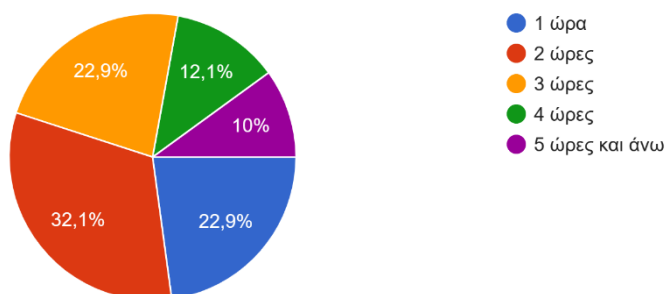
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-7 Ελεύθερος χρόνος

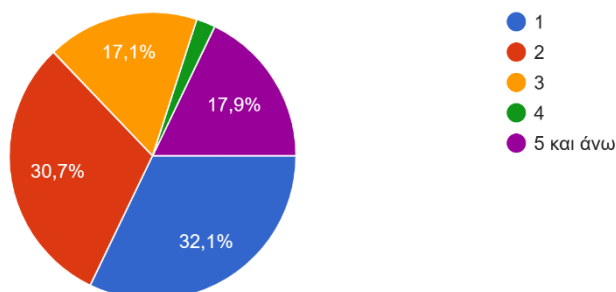
9. Πόσες ώρες την εβδομάδα διαθέτετε για τη συμμετοχή σας σε δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας που είστε μέλος;

140 απαντήσεις

Σχήμα 7-8 Εβδομαδιαίος χρόνος συμμετοχής σε εκπαιδευτικά προγράμματα

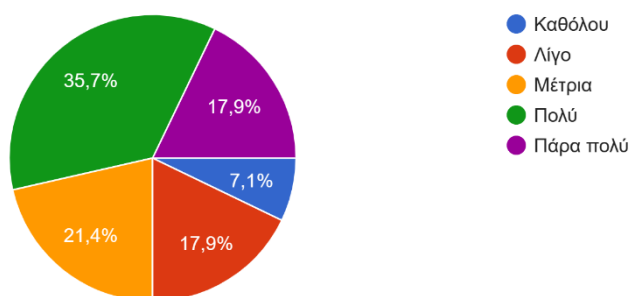
10. Σε πόσα εκπαιδευτικά προγράμματα συμμετέχετε ή συμμετείχατε στο παρελθόν;
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-9 Πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων

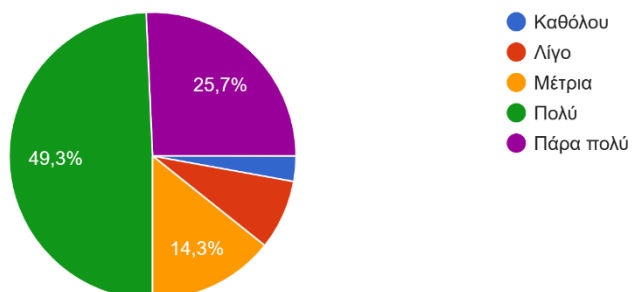
Γ. Κίνητρα συμμετοχής

α) Να ασχοληθώ με μια εντελώς νέα δραστηριότητα, για την οποία δεν είχα καμία απολύτως γνώση
140 απαντήσεις

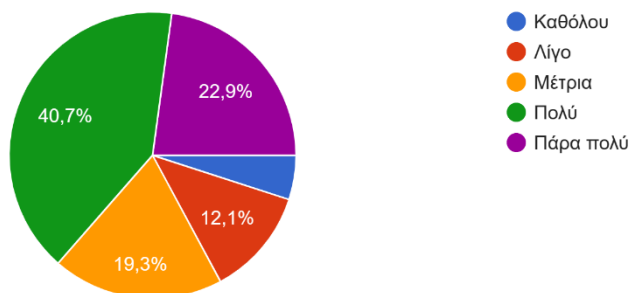
Σχήμα 7-10 Κίνητρο-νέα δραστηριότητα

β) Να διευρύνω τις γνώσεις μου σε ένα αντικείμενο, για το οποίο είχα κάποιες βασικές γνώσεις
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-11 Κίνητρο – Διεύρυνση γνώσεων

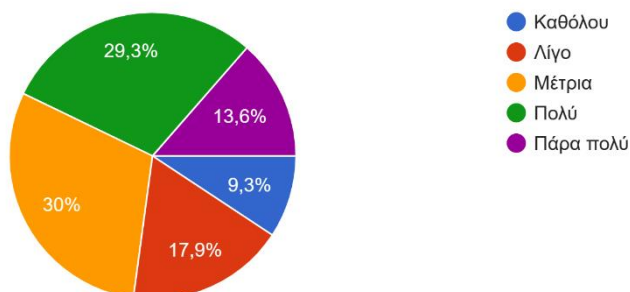
γ) Να γνωρίσω καινούργιους / διαφορετικούς ανθρώπους
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-12 Κίνητρο – γνωριμία με νέους-διαφορετικούς ανθρώπους

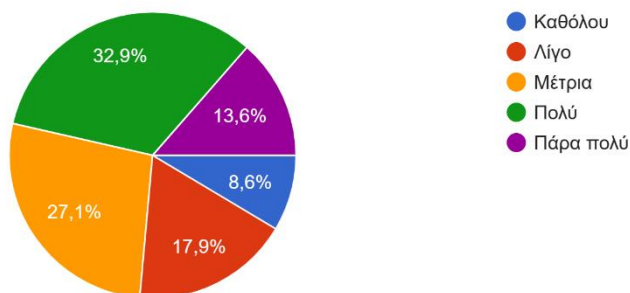

δ) Να αποκτήσω καινούργιους φίλους
140 απαντήσεις

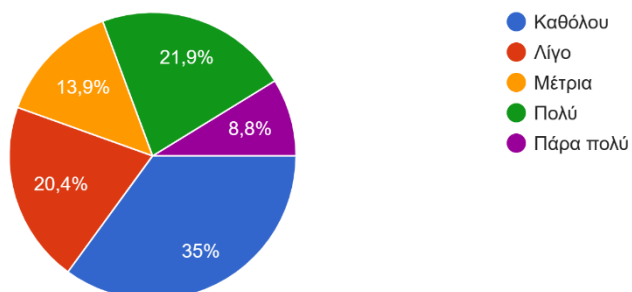
Σχήμα 7-13 Κίνητρο – απόκτηση φίλων

ε) Να βελτιώσω τις κοινωνικές μου δεξιότητες
140 απαντήσεις

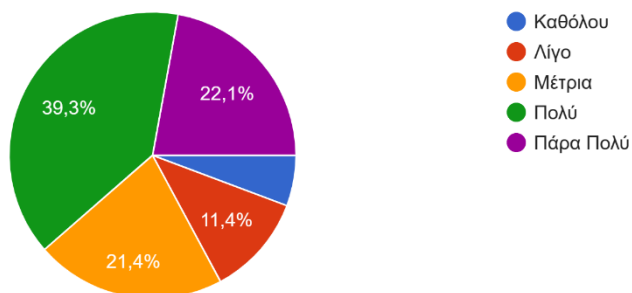
Σχήμα 7-14 Κίνητρο – βελτίωση κοινωνικών δεξιοτήτων

στ) Να βγω από την κοινωνική απομόνωση στην οποία βρισκόμουν
137 απαντήσεις

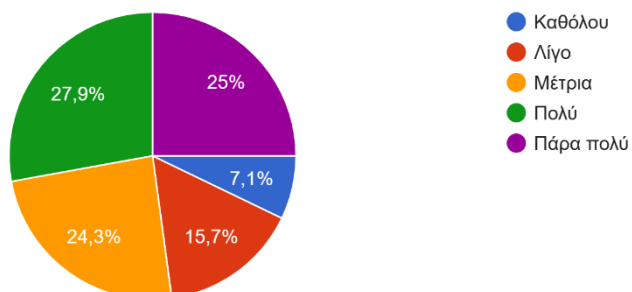
Σχήμα 7-15 Κίνητρο – Αποφυγή κοινωνικής απομόνωσης

ζ) Να ξεφύγω από τη ρουτίνα της καθημερινότητας
140 απαντήσεις

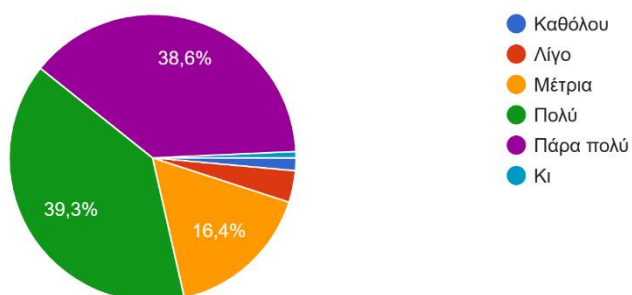
Σχήμα 7-16 Κίνητρο – Αποφυγή ρουτίνας

η) Να ξεφύγω από το άγχος που μου προκαλούν δύσκολες καταστάσεις στη ζωή μου.
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-17 Κίνητρο – αποφυγή άγχους

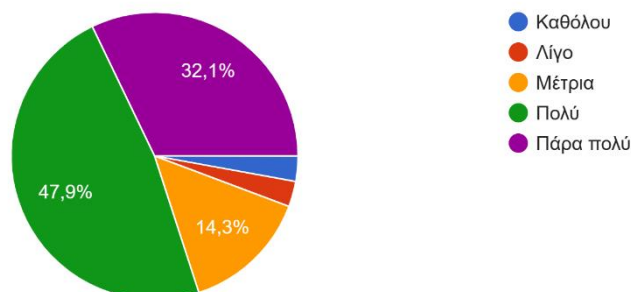
θ) Να εκφράσω τον εαυτό μου
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-18 Κίνητρο – έκφραση εαυτού

ι) Να νιώσω δημιουργικός

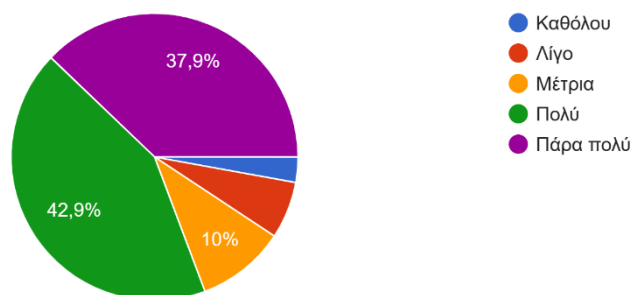
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-19 Κίνητρο - δημιουργικότητα

ια) Να εκπληρώσω την επιθυμία μου να μάθω π.χ. χορό, ζωγραφική, θέατρο κλπ.

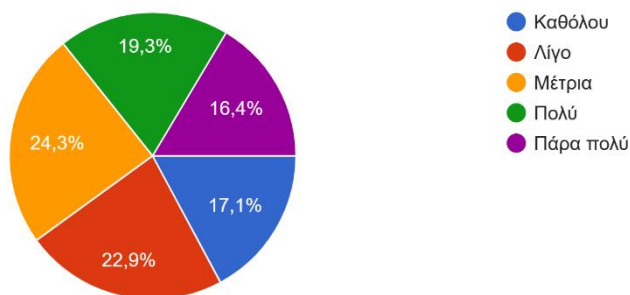
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-20 Κίνητρο – εκπλήρωση επιθυμίας

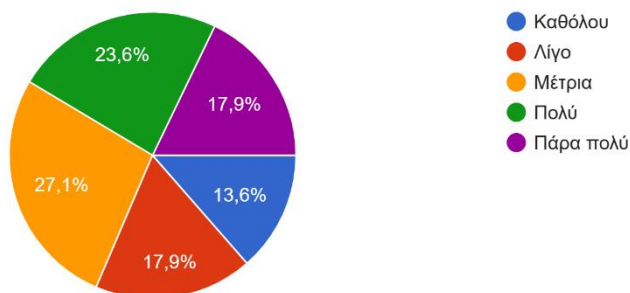
Δ. Εμπόδια συμμετοχής

α) Θεωρώ εμπόδιο την έλλειψη χρόνου λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων
140 απαντήσεις

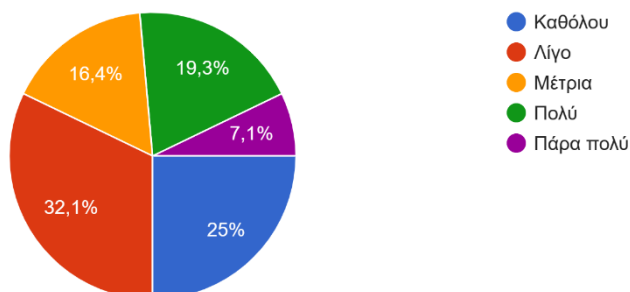
Σχήμα 7-21 Εμπόδιο – έλλειψη χρόνου λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων

β) Θεωρώ εμπόδιο την έλλειψη χρόνου λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων
140 απαντήσεις

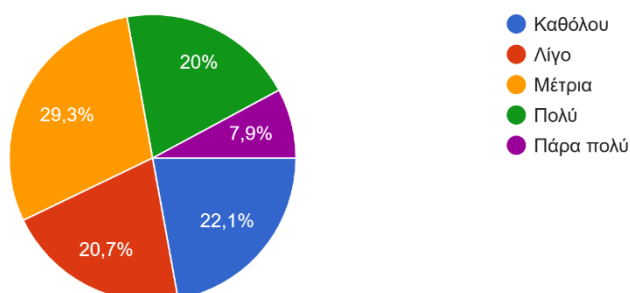
Σχήμα 7-22 Εμπόδιο – έλλειψη χρόνου λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων

γ) Θεωρώ εμπόδιο την κούραση ή τα προβλήματα υγείας που τυχόν αντιμετωπίζω
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-23 Εμπόδιο – κούραση ή προβλήματα υγείας

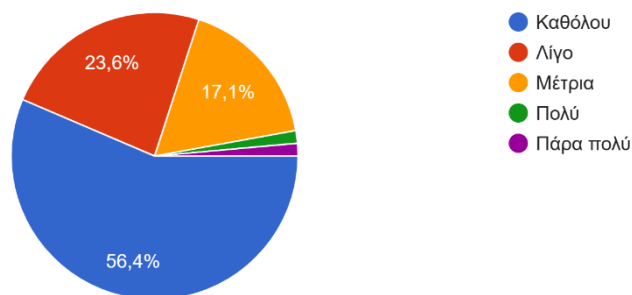
δ) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι η συγκεκριμένη δραστηριότητα γίνεται σε μέρα ή ώρα που δεν
με βολεύει
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-24 Εμπόδιο – μέρα ή ώρα που δεν βολεύει

ε) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δεν είμαι ικανοποιημένος από την απόδοση μου στη συγκεκριμένη δραστηριότητα

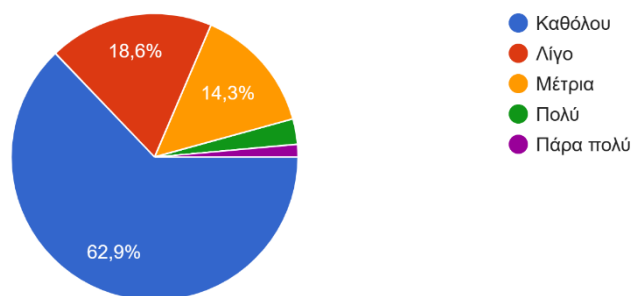
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-25 Εμπόδιο – μη ικανοποίηση από την απόδοση

στ) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δυσκολεύομαι να αφομοιώσω τα καινούργια πράγματα που μαθαίνω

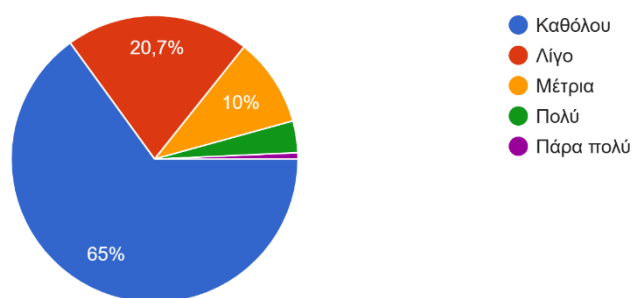
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-26 Εμπόδιο – δυσκολία αφομοίωσης καινούργιας γνώσης

ζ) Θεωρώ εμπόδιο την πεποίθησή μου ότι δεν θα τα καταφέρω με τις απαιτήσεις της
εκπαιδευτικής δραστηριότητας που συμμετέχω

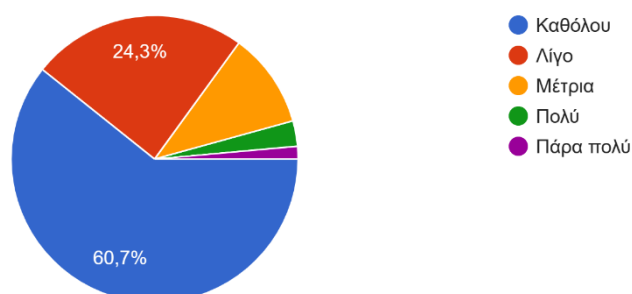
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-27 Εμπόδιο - πεποιθήσεις

η) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δεν έχω καταφέρει να συνδεθώ με τους άλλους
εκπαιδευόμενους στη δραστηριότητα που συμμετέχω

140 απαντήσεις

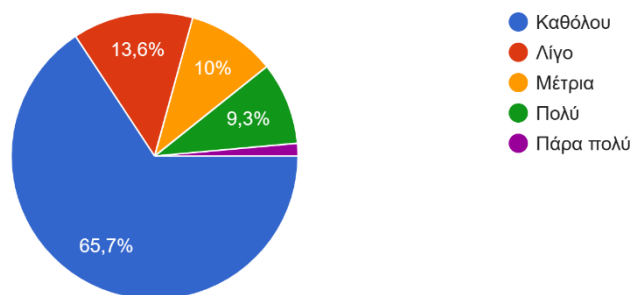

Σχήμα 7-28 Εμπόδιο – μη σύνδεση με άλλους εκπαιδευόμενους

θ) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δεν με ενδιαφέρει και τόσο πολύ η δραστηριότητα που έχω
επιλέξει να ασχοληθώ

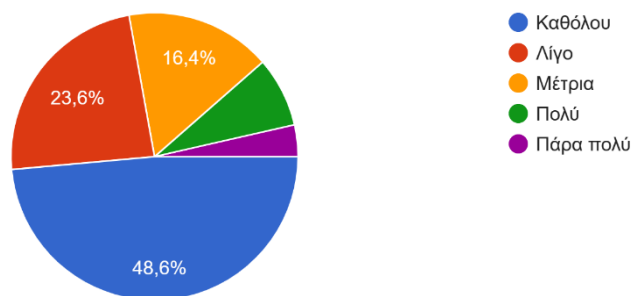
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-29 Εμπόδιο – έλλειψη ενδιαφέροντος

ι) Θεωρώ εμπόδιο το γεγονός ότι δεν μπορώ να ανταποκριθώ στα έξοδα ακόμα και μιας μικρής
συμμετοχής

140 απαντήσεις

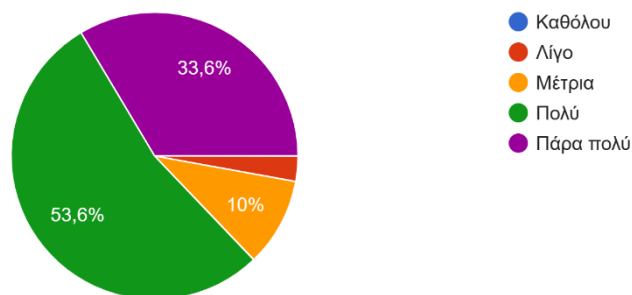

Σχήμα 7-30 Εμπόδιο – έξοδα συμμετοχής

Ε. Οφέλη συμμετοχής

α) Νιώθω πνευματικά ενεργός από τη συμμετοχή μου στη συγκεκριμένη δραστηριότητα

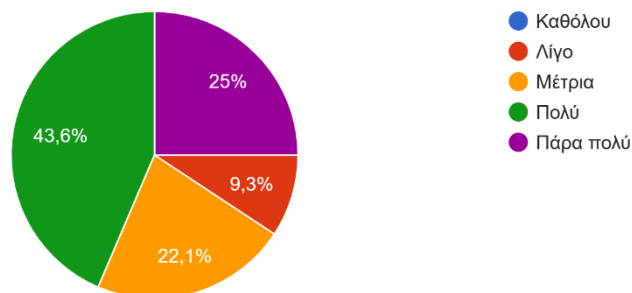
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-31 Οφέλη – πνευματικά ενεργός από τη συμμετοχή

β) Η συμμετοχή μου στη δραστηριότητα με κάνει να θέτω καινούργιους στόχους που θέλω να πετύχω

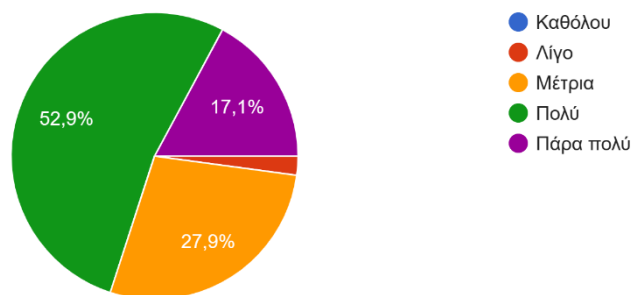
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-32 Οφέλη- Καινούργιοι στόχοι

γ) Οι κοινές εμπειρίες που μοιράζομαι με τους άλλους συμμετέχοντες στα πολιτιστικά προγράμματα με έκαναν να νιώθω πιο κοντά τους

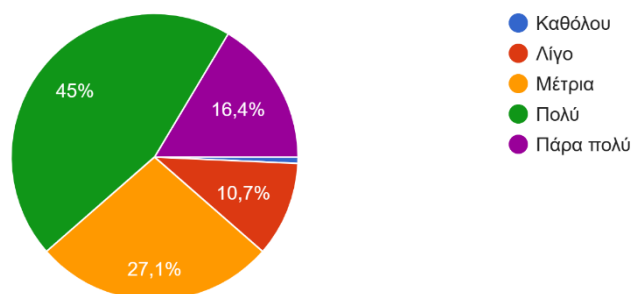
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-33 Οφέλη – κοινές εμπειρίες

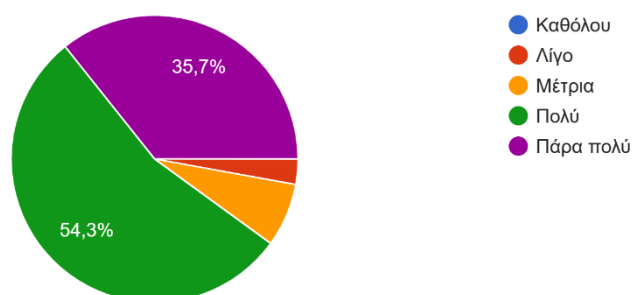
δ) Μοιράζομαι κοινά συναισθήματα με τους άλλους συμμετέχοντες και νιώθω ότι υπάρχει συναισθηματικό δέσιμο μεταξύ μας

140 απαντήσεις

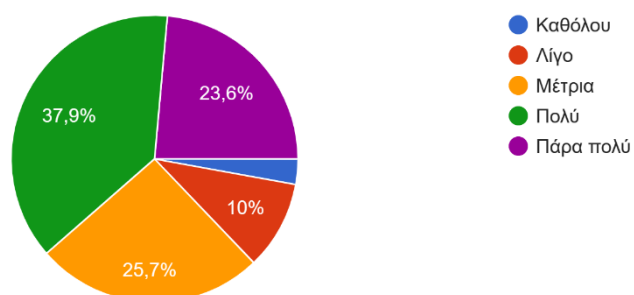
Σχήμα 7-34 Οφέλη – κοινά συναισθήματα

ε) Νιώθω ότι έχω προσθέσει στη ζωή μου κάτι που μου δίνει χαρά
140 απαντήσεις

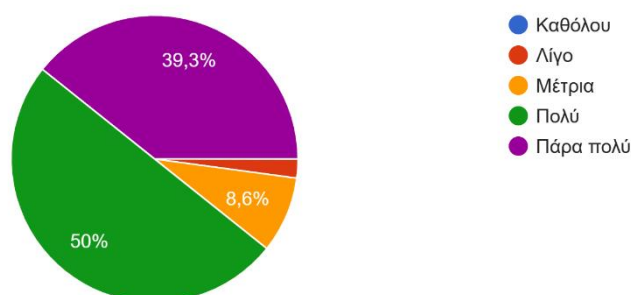
Σχήμα 7-35 Οφέλη – χαρά

στ) Με βοηθάει να ξεφεύγω από κάποιες δυσκολίες που αντιμετωπίζω στη ζωή μου
140 απαντήσεις

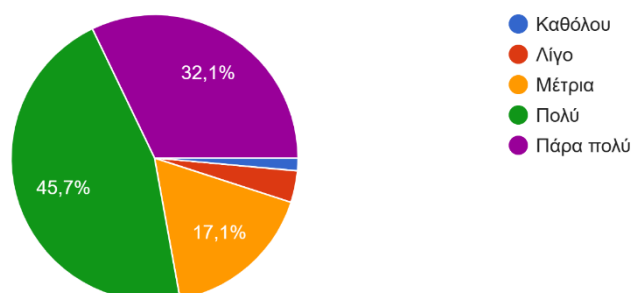
Σχήμα 7-36 Οφέλη – διαφυγή από τις δυσκολίες

ζ) Νιώθω ικανοποίηση από την ενασχόληση μου με αυτή τη δραστηριότητα
140 απαντήσεις

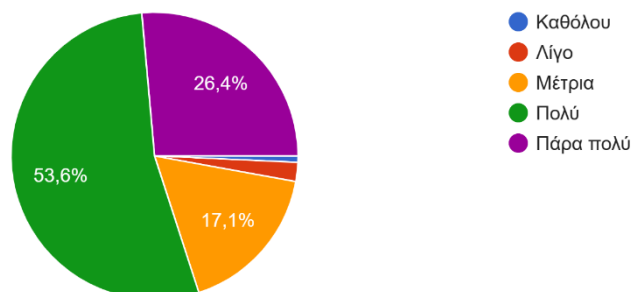
Σχήμα 7-37 Οφέλη – ικανοποίηση από την ενασχόληση

η) Θεωρώ ότι μειώνεται ή φεύγει το άγχος που έχω στην καθημερινότητα, όταν ασχολούμαι με
αυτή τη δραστηριότητα
140 απαντήσεις

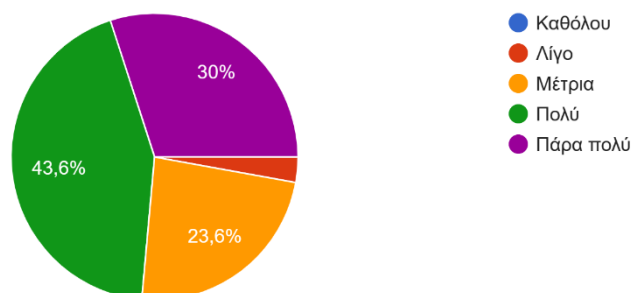
Σχήμα 7-38 Οφέλη – μείωση άγχους

θ) Νιώθω ικανός μέσα από την επιτυχή ενασχόληση με τη δραστηριότητα που έχω επιλέξει
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-39 Οφέλη – αίσθηση ικανότητας

ι) Μπορώ και εκφράζω διάφορες πτυχές της προσωπικότητάς μου
140 απαντήσεις

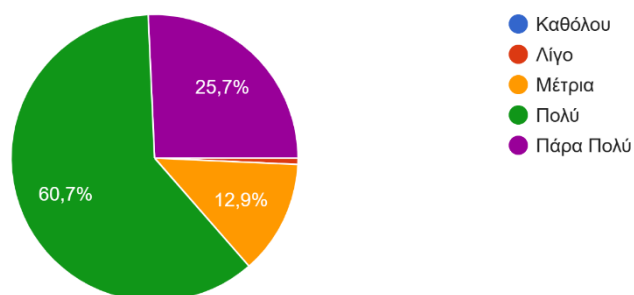

Σχήμα 7-40 Οφέλη – έκφραση προσωπικότητας

Στ. Βαθμός ικανοποίησης

α) Νιώθω ικανοποίηση από τις καινούργιες γνώσεις που αποκτώ στη συγκεκριμένη δραστηριότητα που έχω επιλέξει

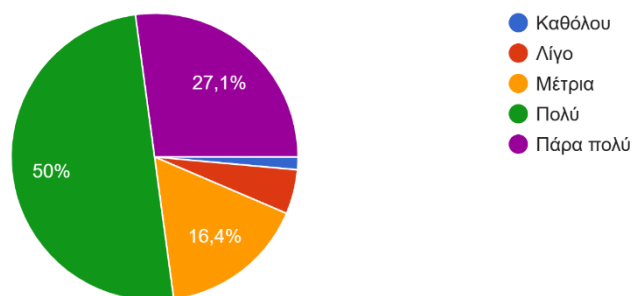
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-41 Ικανοποίηση – καινούργιες γνώσεις

β) Νιώθω ικανοποίηση από τον τρόπο διδασκαλίας των εκπαιδευτών μου

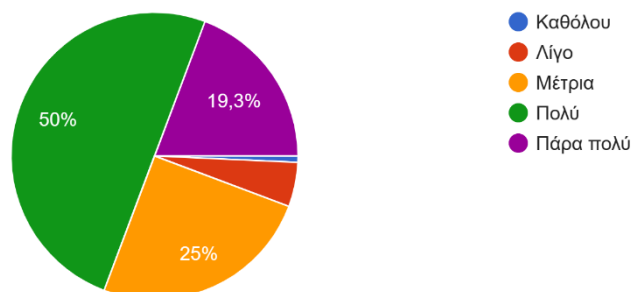
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-42 Ικανοποίηση – Τρόπος διδασκαλίας

γ) Νιώθω ικανοποίηση από το εκπαιδευτικό υλικό των μαθημάτων

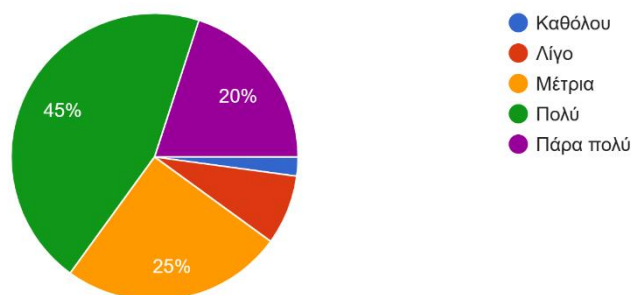
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-43 Ικανοποίηση – εκπαιδευτικό υλικό

δ) Νιώθω ικανοποίηση από το σύγχρονο περιεχόμενο των μαθημάτων

140 απαντήσεις

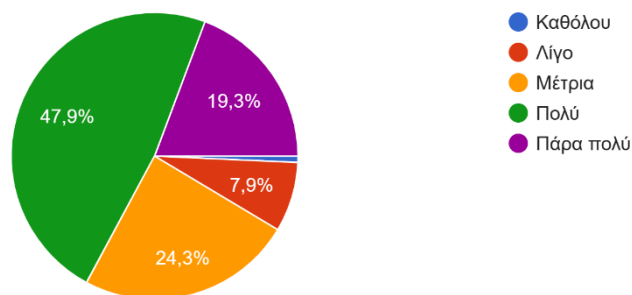

Σχήμα 7-44 Ικανοποίηση – σύγχρονο περιεχόμενο μαθημάτων

ε) Νιώθω ικανοποίηση από τη σύνδεση των δραστηριοτήτων του πολιτιστικού
συλλόγου/ομάδας με τα ζητούμενα της σύγχρονης ζωής

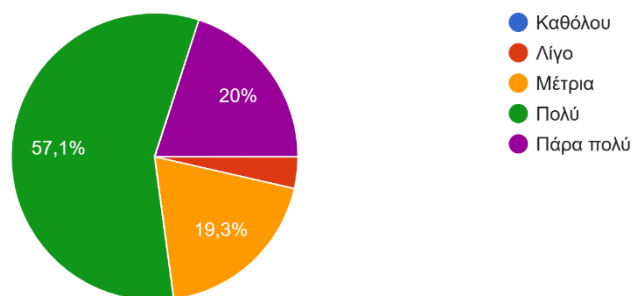
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-45 Ικανοποίηση – σύνδεση με τα ζητούμενα της σύγχρονης εποχής

στ) Νιώθω ικανοποίηση από την εκπλήρωση των προσδοκιών μου για το συγκεκριμένο
πρόγραμμα

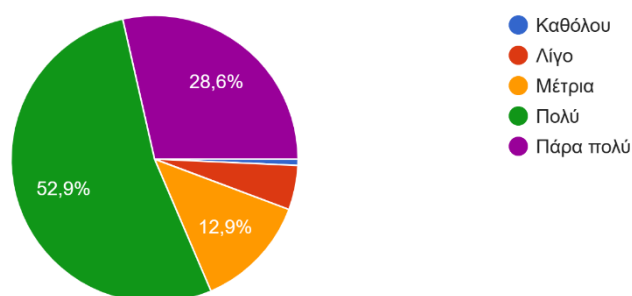
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-46 Ικανοποίηση – εκπλήρωση προσδοκιών

ζ) Νιώθω ικανοποιημένος με τους εκπαιδευτές που έχω στη συγκεκριμένη δραστηριότητα του πολιτιστικού συλλόγου ομάδας

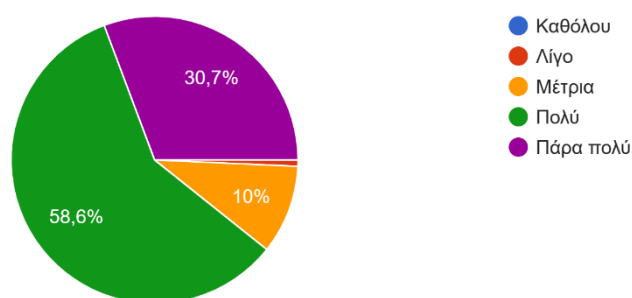
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-47 Ικανοποίηση – εκπαιδευτές

η) Νιώθω ικανοποίηση από την ενεργή συμμετοχή μου στη δραστηριότητα

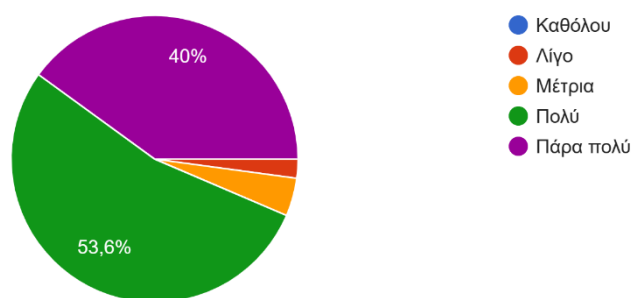
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-48 Ικανοποίηση – ενεργή συμμετοχή

θ) Νιώθω ικανοποίηση από τα θετικά συναισθήματα που έχω κατά τη διάρκεια της συμμετοχής μου στη συγκεκριμένη δραστηριότητα

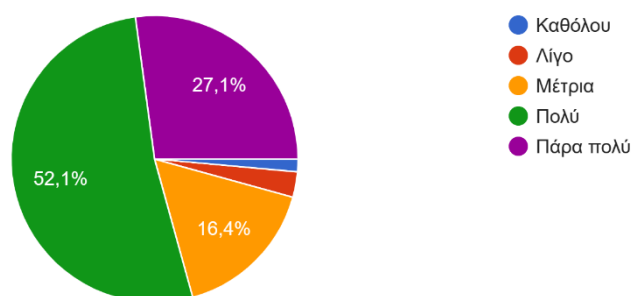
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-49 Ικανοποίηση – θετικά συναισθήματα

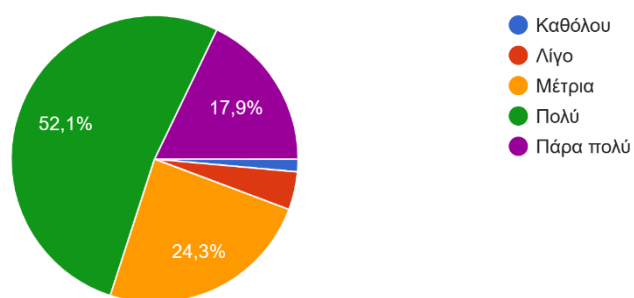
ι) Νιώθω μεγαλύτερη ικανοποίηση για τη ζωή μου γενικότερα λόγω της ενασχόλησής μου με αυτή τη δραστηριότητα.

140 απαντήσεις

Σχήμα 7-50 Ικανοποίηση – ικανοποίηση από τη ζωή γενικότερα

ια) Νιώθω ικανοποίηση από την καλύτερευση της κοινωνικής μου ζωής μέσα από την
ενασχόληση μου με τις δραστηριότητες του πολιτιστικού συλλόγου ή της πολιτιστικής ομάδας
140 απαντήσεις

Σχήμα 7-51 Ικανοποίηση – καλύτερευση κοινωνικής ζωής

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.